This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Slav 7807.59.5

VE RI TAS

HARVARD
COLLEGE
LIBRARY

Ex libris
Ant. ČULDA, Praha VII.

VÁCSLAVA BENEŠE-TŘEBÍZSKÉHO

SPISY SEBRANÉ.

SPOŘÁDAL

JOSEF BRAUN.

DÍL TŘETÍ.

V ZÁŘI KALICHA.

ČTVRTÉ VYDÁNÍ.

V PRAZE.
NAKLADATEL F. TOPIČ KNIHKUPEC
1900.

V ZÁŘI KALICHA.

HISTORICKÉ POVÍDKY.

OD

VÁCSLAVA BENEŠE-TŘEBÍZSKÉHO.

ČTVRTÉ VYDÁNÍ.

V PRAZE.
NAKLADATEL F. TOPIČ KNIHKUPEC.
1900.

Slav 7807.59.5 (3)

Tiskem „Unie“ v Praze.

Ancikrist.

(Psáno: 1878.)

I.

Když v dubnu léta Páně 1425 přiletěly do Čech vlaštovky s pěnicemi a když se rozlétaly v podkroví starých známých statkův a chat, leckde nalezly trámy zčernalé, ohořelé, po hnízdech ani pohádky, a pod těmi trámy mrtvo, pusto.

Na mnohém místě jich hospodář na zápraží neočekával a po bělounké ručce, kteráž pokaždé, když se vracely, měla pro poutníky uchystanou nějakou lahůdku, ani vidu, a o stříbrném hlásku, kterýž je pokaždé laškující písničkou vítával, ani slechu.

Vlaštovičky usedly na chvíli na rozpadávajících se stěnách, upřely hlavinku do rumů, křidélka svěsily, chvilku tak seděly, potom se ponenáhlu zdvihaly, dvakrát třikrát nad pustou dědinou zakroužily a letěly dál — vyhledat si nový útulek a k jinému hospodáři na štěstí.

Dne 5. dubna přiletělo jedno hejno takových ptákůpoutníků nad královské město Slaný. Nad chrámem sv. Gotharda utvořili široký půlkruh jako by chtěli sletěti. Nad zčernalou věží rozvlnil se však náhle vzduch a rozlehlou údolinou rozhlaholily se zvony Svatogothardské. Vlaštovice srazily se okamžitě ve tmavé hejno a o stará, netknutá hnízda, pod těžkými trámy dobře uchovaná a na městských branách za každým vyčnívajícím kamenem v cimbuří ukrytá, ani nezavadily.

V kostele do nedávna děkanském sezváněli v předvečer Květné neděle.

Farář Křišťan díval se oknem k oblakům a všiml si tažných ptáků, jak byli na rozpacích, mají-li sletěti či pustiti se dál. Ve faře měli několik hnízd milounce upravených na pavlači u každého sloupu. Křišťan už po několik dní vyzíral oknem, nepřicházejí-li staří hosté a letí-li, jaké noviny z cizích zemí přinášejí.

A když je dnes uviděl, zakmitl se mu kolem rtů úsměv; ale poutníčkové, zdálo se, že na zdejší město zapomněli.

Farář odstoupil od okna, úsměv kolem rtů mu zmizel rychleji než ti ptáčkové nad střechou fary jeho, a usedl do pohovky ve zdejším děkanství dědičné. Několikrát po sobě zakýval hlavou, chvilkami nahlédnul v listinu rozloženou na stole, ale nečetl ani jediné řádky.

V hlavě mu vězeli akvilejští čápové a starodávná pověst, do kterých dědin se tažní ptáci nevracejí a kde stará hnízda rozklobávají, že za nimi v zápětí letí neštěstí. A to neštěstí prý také mívá ptačí podobu: hlavu umrlčí, perutě jako dva příkrovy, oči duté a občas vyráží mu z nitra vřesk, po němž lidé až strachy i schnou.

Neštěsti je také tažný pták!

Farář Křišťan byl opravdu nějak nepokojný.

V Čechách bylo tenkrát zle — přeběda!

Duše bratra Žižky na soudě Božím, tělo jeho v Hradci Králové ve chrámě sv. Ducha, všecka země rozvířena až do dna, korouhve s kalichem krví prosáklé, půda vozovými hradbami utvrdlá v železo, ocel mečův ani neusychala — zlé časy, tuze zlé!

Učení mistři tenkrát psali traktát za traktátem, hádali se, svářili se, a Sirotci s Tábory a kališníky traktáty svých mistrů vykládali sudlicemi, oštěpy, palcáty a jak se všecka ta těžká péra v rukou Božích bojovníků jmenovala.

A kde za hranicemi uviděli korouhev s kalichem, kde zaslechli temné dunění husitských vozů, kde rozlehla se širým polem píseň táborská, bylo lidem nejinak, než jako by viděli v oblacích červený kříž, jako by se země hýbala v základech a jako by andělé byli se rozletěli do všech čtyř úhlů světa se strašlivým hlaholem: „Vstávejte k soudu, vy mrtví, vstávejte!“

Sláva bojovníků Božích za hranicemi leskla se zlatem kalichů, v nichž ve vlasti rozdáváno pod obojí; ale doma se jedni druhých báli, jeden před druhým zavíral brány, jeden druhému nemohl přijíti na jméno a každé straně bylo svrchovaným účelem zatknouti prapor svůj do setletých mrtvol všech ostatních.

Kolik dědin zas tenkráte vlaštovky přeletěly a kolika městům se vyhnuly, protože tušily, že upevní v nich své hnízdo pták s hlavou jako umrlčí lebka, s očima dutýma a s perutěmi jako příkrov!

Farář Křišťan opět nahlédl do listiny, na níž byla zaznamenána zpráva o sněmě obecném ve Zdicích mezi Berounem a Žebrákem, podle níž o středopostí nejprve příštím, t. j. dne 15. března 1425, sejíti se měl sněm zemský v městě Kouřimi, aby na něm pře o zákon Boží z obou stran byla slyšena i rozsouzena na ten způsob, že co výbor širší 100 osob aneb užší 40 osob s obou stran většinou pochválí, mělo od obou stran býti přijato.

Na listině druhé bylo sepsáno 24 článků, formulovaných od Pražských mistrův o potřebách vlády církevní, sedmera svátostí, sloužení mše sv. v ornátech, vzývání svatých, přímluv za mrtvé . . .

Sněm Kouřimský se nesešel a 24 dotčených článků Pražských poskytlo opět novou látku k prudkým třenicím, ve kterýchž mistr Příbram a Markold ze Zbraslavic podělili se o vavříny.

Farář Křišťan odložil listinu, vstal a rty jeho vydrala se slova: „Nedej, Bože! — nedej!“

Městský farář pod obojí ve Slaném byl muž příjemné tváře, hnědých, kadeřavých vlasův a vysoké postavy. V poněkud přisnědlém obličeji jeho jevila se mírnosť tiché duše. Jen někdy mu sivé oko pod hustým řasovím zasvitlo prudčeji a svědčilo, že tahle tichá voda byla někdy divokou horskou bystřinou.

Farář Křišťan byl věrným stoupencem Pražské jednoty a slovutného jmenovce z Prachatic vděčným žákem. Na vysokém učení Karlově byl za rektorátu slavné někdy paměti mistra Jana Husa graduován.

Královské město Slaný věřilo mistru Křišťanu na slovo a přidrželo se tolikéž knížete Korybuta.

Když vystoupil ve chrámě sv. Gotharda v černém taláru na kazatelnu, pokaždé mu z té přisnědlé tváře rázem vymizel výraz mírnosti a tiché duše, sivé oči jeho, zdálo se, že jsou samé jiskry, a hlas jeho přívětivý, tak okamžitě každého si nakloňující, měnil se v temný hlahol, kterýž chvílemi přecházel v hřímání. A kdyby v těchto chvílích obléhalo město vojsk křižáckých tolik, co černalo se jich před léty pod Vyšehradem či pod Žižkovem, a kdyby je byli vyzívali ke vzdání, byli by měšťané odpověděli jedním hrdlem: My umřeme! A když chtěl zase, dovedl dušemi posluchačů zahýbati, až se jim oči rozslzely, a v té chvíli byli by Slanští za svým farářem skočili do ohně. —

Farář Křišťan na chodbě zaslechl kroky a než se obrátil, již se otevřely dvéře a do vnitra vstoupil muž v bohatém oděvu vojenském. Na prsou leskl se mu kalich v kabátci zlatem prošitý. Těžký meč u boku jasně zvonící o dubovou podlahu svědčil, že ho majetník nenosí k ozdobě.

„Usedni, pane, usedni! — Zdá se, že tě vedou ke mně důležité noviny.“

Tato slova po obvyklém uvítání svého hostě farář Křišťan pronesl poněkud přitlumeným hlasem — zcela proti svému obyčeji.

Host usednuv na židlici, již mu byl farář se zvláštní laskavostí podal, pravil: „Letos, mistře, budeme míti tuhé svátky. Červená vejce můžeme loupati ostřím mečů.“

Farář Křišťan upřel na něho oči v udivení.

„V severovýchodních Čechách město za městem otvírá brány Sirotkům a Táboritům. Blíží se ku Praze. Kam mají zaměřeno, neví nikdo. Přijeli poslové od Korybuta. Naše město prý je jim v žaludku jako oblázkový kámen. Vedou je Hvězda a Roháč ze Švamberka.“

Farář Křišťan svěsil hlavu, jako by noviny ty příliš byly těžké, jako by mu jedna za druhou níž a níže skláněla lebku ku hrudi.

V komnatě nastalo ticho — dusné, trapné ticho.

„A že by mohli už o svátcích nás, pane Hynku, navštíviti?“

Farář promluvil tato slova hlasem sotva slyšitelným.

Pan Hynek Kolštejnský z Waldštejna, hejtman jednoty Pražské v královském městě Slaném, faráři Křišťanu dnes neporozuměl. Zdál se mu býti nějak sklíčen. Podobného výrazu ve tváři jeho neviděl, co ve Slaném hejtmaní.

„Navštíví nás jistě!“ pravil pan hejtman pevným hlasem, kterýž prozrazoval úplnou bezstarostnosť.

„Kolik hlav čítá zdejší posádka?“

Farář utkvěl na obličeji páně Hynkově zpytavým pohledem.

„Půl tisíce.“

„Půl tisíce!“ opětoval jako by pro sebe Křišťan a zakýval hlavou nedůvěřivě.

„Budeme míti pernou práci. Ale ty, mistře, z půl tisíce učiniti můžeš tři tisíce. A víš jak, důstojný otče?

Zejtra s kazatelny, je Květná neděle, dovedeš hnouti i těmi, kterým je slovo Boží jako řeč ancikristova . . .“

„A že by, pane Hynku, bylo ve Slaném takových?“

Farář Křišťan vstal, pokročil téměř až k samému hosti svému, ruku mu položil na rameno, zadíval se mu v oči a přisnědlá, vyschlá tvář zastřela se chmurami a jiskry, sálající ze sivých očí, slévaly se v plápolný žár.

Byl to ještě týž mistr, kteréhož slova ve Svatogothardském chrámě i kamením hýbala, kterýž byl duší Slanských kališníků, jemuž ani Smečenský Martinic ničeho odříci nemohl.

„Pane Hynku, je-li ve Slaném takových, nuže ať přijde na to město síra a ohnivý déšť, ať z kořene je vyvráceno a obyvatelé jeho nechť zčernají smrtí zlou! — Pane Hynku, je-li tomu tak, ať si přijdou z těch Sirotků nejzuřivější a budou bičem Božím, budou metlou, až do kosti mrskající s vůlí Hospodina Boha našeho.“

Farář Křišťan se zamlčel; bledé rty se mu chvěly, sivé oči šlehaly ještě sžíravějšími jiskrami a přisnědlá tvář jeho stáhla se u výraz nepopsatelný.

Pan Hynek si pomyslil, tak že někdy vyhlíželi starozákonní proroci, když vyhrožovali židům neposluchům a kárali krále, rouhače jména Jehovova.

Kolštejnský z Waldštejna patřil sice k panstvu korouhevnímu, ale v písmech se vyznal, jako kdyby byl hohoslovecké fakulty na vysokém učení Karlově bakalářem. — Začínal již skorem v duchu litovati, že neopatrným slovem faráře pobouřil.

Křišťan uměl však čísti v duších lidských jako v knihách — a zmírnil se okamžitě. Byla to mžikem zase ta dobrá, tichá duše.

„Pokusí-li se o Prahu, nedobudou jí!“ přerušil nastalé ticho pan hejtman.

„Chraniž Bože, aby dobyli!“

„A nám přijdou na krk!“

„Chceš říci, pane Hynku, pod zdejší hradby.“

Farář Křišťan mluvil již klidným a přívětivým hlasem.

„Dej to Pánbůh, pane Hynku.“

Hejtman královského města Slaného opouštěl faru teprve za hodnou chvíli, a po jeho odchodu si farář Křišťan několikrát po sobě čelo přejel pravicí Bílou, jemnou rukou svou pod lebkou hledal staré časy. Ležely tam ještě; ale když jich nikdo nerušil, nehýbaly se. Zdálo se, že v hlavě jeho jsou ty staré časy jako by umrlé, jako dubový les v tuhé zimě.

II.

Druhý den, když vystoupil mistr Křišťan na kazatelnu, kupila se ve prostranném chrámě hlava vedle hlavy. Starší obecní seděli v předních lavicích v plném počtu. A když začal mluviti, nejdřív hlasem tichým, tlumeným, jako když z daleka přichází bouřka, lidé ani nedýchali, a když se octl v proudu řeči, napadlo posluchače, že ani Mojžíš, rozbiv o skálu před lidem kamenné desky, popsané rukou Hospodinovou, nemohl mluviti ohnivěji. A když bylo po bohoslužbě, zářila tvář pana Hynka Kolštejnského radostí, věděl, že se Slanské hradby, zachce-li se jich Sirotkům, obhájci budou jen černati, jako když za podzimních dnův usednou na ně hejna černých ptáků — —

Prostranný chrám Svatogothardský se ponenáhlu vyprázdnil.

Kostelník, vysoký bledý muž s nesmírně vážným obličejem, shasil již poslední svíci, kteráž hořela po evandělní straně oltářové za mrtvé, potom hlavní oltář zakryl modravým prostěradlem, na stupních se z lehka sklonil —

v přítomnosti lidu padával na obě kolena, kdykoliv šel kolem oltáře — a ve chvilince zapadly těžké dubové dvéře na dva západy.

Kostelník Hubáček se náhle u hřbitovního vchodu zastavil a zkoumavé zraky jeho utkvěly na muži, jenž oběma rukama opíraje se o hůl stál nakloněn nad hrobem, na němž už hezkých několik let tráva se zelenala. Svrchní oděv jeho podobal se spíše habitu některé řehole než kabátci. Hoření část těžké dřínovky zakončovala se v podobě kalicha.

Muž zahleděl se na kamenný náhrobek, na němž stěží čitelnými písmeny v mramorové desce vryt byl jakýsi nápis.

Kostelník Hubáček několikrát po sobě zavrtěl hlavou, podíval se na cizince ještě jednou, ale ostřejším a pronikavějším pohledem, a rychle odkvapil do fary.

Farář Křišťan již byl ve své jizbě a díval se na hradby, kteréž vinuly se v dosti značné výšce nedaleko jeho obydlí a před nimiž rozkládala se vinička, již pro potřeby kostela a pro své vlastní předešlý otec duchovní byl založil.

Na hradbách stráže přecházely mlčky.

Chvílemi se zastavily, zahleděly se k jihovýchodu, jako by po čemsi pátraly; ale okamžitě již zase přecházely těžkým, zdlouhavým krokem. Povyku, kterýž strhl se občas u Prašné brány, si ani nevšímaly. Byly tomu již zvykly.

Zástup venkovanů z okolí žádal o vpuštění do města. Opustili své chaty ze strachu před soudným dnem. Začalyť zase proskakovati sotva utuchlé řeči o konci světa a v každé dědině bylo několik pamětníků podivného proroctví o pateru českých měst, kam nezaletí ani dech ancikristův, natoť pak jeho noha a jeho posel — smrť. —

Slaný bylo tenkrát utečenci již přeplněno; ale hlásný Živhost v Pražské bráně neváhal ani okamžik i těmto otevříti těžká, železem pobitá vrata. —

Farář Křišťan poznal již po kroku, kdo že to k němu přichází.

Mistr Hubáček a spolu starší počestného cechu krejčovského dal si i na chůzi záležeti. Otevřev dubové dvéře, vedoucí do příbytku pana faráře, pozdravil, hluboce se poklonil, a když se ho byl důstojný pán zeptal, co nese dobrého, vyprávěl, že na hřbitově objevil se podivný muž, kteréhož tu už dávno neviděli.

„Šat má až běda otřelý a celý sluncem vytáhlý a stojí už hezkou chvíli u pomníku nebožtíka primatora, otce Přemkova . . .“

Kostelník se zamlčel.

Farář Křišťan se na polo od něho odvrátil.

„Takových hostí, mistře Hubáčku, uvidíme více,“ podotkl tichým hlasem.

„Arciť, důstojný otče. Utíká to sem všecko před soudným dnem. Beztoho mezi lidem venkovským není jiné řeči leč o ancikristu, kterýž se už prý v Čechách na více místech objevil a za nímž hrnou se prý davy nevázané sběře ze všech koutů světa. A jak jej malují — toho ancikrista! Má prý jedno oko, na čele roh a místo chodidel koňská kopyta . . .“

Mistr Hubáček nebyl ještě hotov s kreslením podivného netvora, jehož jméno lze nalézti ve spisech tehdejší doby skorem na každé stránce, když se poznovu otevřely dvéře a na prahu objevil se muž, o němž byl právě panu faráři zprávu učinil.

Cizinec zůstal státi ve dveřích s hlavou nakloněnou.

Kostelník na pokynutí farářovo opustil jizbu rozmrzen, že byl vyrušen ve svém vypravování.

„Požehnání a pokoj všem v tomto domě a tobě, důstojný otče, zvlášť!“

Hlas cizincův zněl nějak podivně, tak jako by byl jazyk jeho českým slovům už dávno odvykl.

Farář Křišťan sáhl do přihrádky ve stolku, vyňal stříbrný grošík a podával příchozímu almužnu.

„Zaplať Pánbůh, důstojný otče, štědré ruce tvé," zahovořil neznámý, přijav pokorně nabídnutý žold, ale neodcházel.

„Čím ještě ti mohu, dobrý muži, posloužiti?"

Farář Křišťan tkvěl při této otázce na cizinci, jako se díváme na písmo, kteréž skrývá v nečitelných črtách důležité pro nás tajemství.

Cizinec naklonil hlavu níže k prsoum, pravici položil si na hruď a pravil tichým, sotva slyšitelným hlasem:

„Chceš-li, důstojný otče, městu zdejšímu prokázati nějakou službu, rač mi věnovati několik okamžiků!"

Farář Křišťan poznovu utkvěl zrakem na neznámém, jako když klenotník zkouší drahokam, a podal příchozímu židlici.

Cizinec usednuv, z hluboka si oddechnul.

„Mohu-li mluviti, důstojný otče?"

Farář Křišťan přikývnul mlčky.

Cizinec mluvil pořád tím divným, českému uchu nezvyklým přízvukem.

„Divíš se asi, důstojný otče, že řeč má podobá se řeči člověka, kterýž se narodil od české země dvě stě mil daleko. Ale když ti povím, že pětačtyřicet let protrávil jsem v cizině a dvacet let že jsem tváře české neviděl a českého hlaholu neslyšel, přestaneš se diviti. Ale čím dále jsem se blížil ku hranicím rodné země, tím hroznější pověsti o Češích bylo mi slyšeti. A když jsem pomezí své vlasti překročil, myslil jsem, že Čechy staly se peklem a ti lidé v nich živoucími ďábly. — Bohudíky však, že je to ještě ten starý, ryzí lid; ale je rozbouřen, rozkvašen jako hladina západního moře za nejprudšího vichru. Přijdiž všecka krev, co jí po české zemi rozlito, na hlavu těch, kdo byli bouří původci."

Muž-cizinec na chvilku utichl. Opálená tvář jeho zdála se, že vybledala, tmavomodré oči jako by obracely se ve smrtelném zápase a ruce chvěly se mu, jako by nemoc zlá proudila všemi žilami.

Faráři Křišťanu bylo ve vlastní jizbě ve společnosti tohoto muže úzko; nemohl téměř ani vydechnouti.

„Přicházím až z Anglie!“

Tato slova prodrala se prudce muži cizinci těsně sevřenýma rtoma.

„Jsem rodem Čech!“

Muž setřel si pravicí s čela veliké krůpěje potu, jako by se byl těmi třemi slovy unavil až do úmoru. Ale potom již byl klidnější.

Příchozí začal vypravovati:

„Pamatuješ se, důstojný otče, že dcera nebožtíka Karla, blahé paměti císaře a krále, stala se královnou anglickou?“

Farář Křišťan přisvědčil.

„A mezi družinou nebožky Anny — už odpočívá — byli i moji rodiče. Byl jsem tenkrát pětiletý hošík. Když jsem poodrostl, dali mne do škol. — Potom mne zapsali v Oxfortě na vysoké učení, na němž přednášel tehdáž s velikou slávou a za nesmírného návalu studentstva mistr Wiklef.“

„Tys že slyšel a znal mistra Wiklefa?“

„Já naslouchal slovům jeho jako někdy Šavel u nohou Gamalielových.“

„Tys že viděl mistra, kteréhož jménu jsme se obdivovali ještě tenkrát, když už zapalovali v Kostnici hranici, kterýž odvážil se první učiniti trhlinu ve skále, o kteréž papeženci říkají, že ji nepřemohou brány pekelné? — Budiž vítán pod krovem mým, a naději se, že pohostinstvím, kteréž ti nabízím, nezhrdneš. Po tak daleké

pouti potřebuješ odpočinku. — A proč se vracíš do země, kteráž dnes poskytuje obraz, jakých nalézáme v písmech svatých starého zákona plné stránky?“

Farář Křišťan přestal již pochybovati o pravdě výpovědi muže-cizince. Vznikla-li v něm jakási nedůvěra prvním spatřením neznámého, rozplynula se naprosto slovy: „Já naslouchal slovům jeho jako někdy Šavel u nohou Gamalielových!“

„Všeho se, důstojný otče, dovíš ve chvilince. — V Anglii vypukla domácí vojna. Já zavřel knihy a péro vyměnil jsem za meč. My se drželi muže nebožky Anny. Ale když jej chytili a ve věži usmrtili hladem, rozprchli jsme se, kam kdo mohl. Mne zanesly větry do Francie. Války na chvíli utichlé vyplašily mne z této země a v hlavě mé vznikl úmysl pevný, podívati se do otčiny, o níž v ústech francouzského lidu kolovaly nejpodivnější řeči. A cestou na prvním noclehu měl jsem sen. Viděl jsem v oslňující záři muže v černém rouše s baretem na hlavě. Muž ten ukazoval mi prstem pravé ruky k východu. V levici skvěl se mu kalich. Slova jeho, kteráž mu tenkrát vycházela rtoma, slyším do dneška a bohdá co živ budu jich nezapomenu. ‚Jdi do české země‘ — velel mi onen muž — ‚pět mil na severozápad od Prahy uvidíš hrazené město se čtyřmi hradbami a černou horou. Říkají mu Slaný. V příštích dnech očekává jej sláva a čest, že stane se v království jedním z nejpřednějších měst pod tou jedinou výminkou, zachová-li učení mé ryzí a čisté, jako byly vlny Rýnu, když do nich rozmetli popel můj. Jsem mistr Jan. A pověz měšťanům města toho, aby vytrvali, jako jsem vytrval já‘ . . . A zjev ten viděl jsem po tři noci. A od té chvíle neměla duše má stání, pokud bych nepřinesl poselství Janovo tobě, otče důstojný, a počestné obci města Slaného!“

Obličej cizincův stáhl se u výraz, jakýž lze spatřiti u šílence, když se vybouří a tělesné síly začínají ochabovati. Oči jeho podobaly se kalným vodám a zdálo se, že z nich podivnému muži prýští se slzy.

Faráři Křišťanu opět počínalo býti úzko, jako by hruď jeho svíral těžký železný krunýř, a skorem toho litoval, že cizinci nabídl svůj krov. Ukvapil se, uslyšev jméno Wiklefovo.

Ale cizinec zbavil ho této starosti okamžitě.

„Poselství Janovo, důstojný otče, znáš, ale musí je znáti i všecka obec slavného města zdejšího, a ty mi promineš, když za pohostinství nabídnuté řeknu ti: Zaplať Pánbůh!“

Posel mistra Jana vstal, uklonil se a mlčky opustil světnici farářovu. V malé chvilce ocitl se na náměstí mezi uprchlými venkovany.

Farář Křišťan z té duše tomu rád byl, že cizince měl už s krku, a hleděl se potěšiti domněnkou, že je to hlava, ve kteréž proudem, zachvacujícím tenkrát všecken český kraj, otřásl se mozek.

Ale slova: „A pověz měšťanům města toho, aby vytrvali, jako já vytrval,“ seděla mu na hrudi jako upír, když se ve spánku nešťastníkům zahryže přímo do srdce.

Faráři Křišťanu napadlo, že oko šílencovo v některém čase bývá jasnější a bystřejší a že už mnohý blázen předpověděl, co přijíti má. Lidé tak alespoň říkají. Mistr Hubáček by byl se při tom udeřil do prsou a na doklad této výpovědi byl by se postavil na špičky svých střevíců.

Farář usedl za stůl, vytáhl přihrádku s listinami, probíral se v nejnovějších, jednu za druhou bral do rukou, ale v žádné ani řádku nepřečetl. Byl řečmi Angličana-Čecha, posla Janova, vyrušen ve svém nitru nadobro.

III.

pondělí po květné neděli zasedali starší královského města Slaného na radnici v plném počtu. Pan Hynek Kolštejnský dostavil se v úplné zbroji a zároveň panoši: Srša, kterémuž přezděli jednooký, Zdeněk Haramule a Petr Kamenec.

Páni konšelé uklánělí se před hejtmanem, ustanoveným ve zdejším městě Pražskou jednotou, div že se hlavami kolenou nedotýkali. Stali se z nich nejvěrnější přívrženci knížete Korybuta.

Pan Hynek se usmíval spokojeně.

Radní páni činili mu vůbec pomyšlení. — Sirotků s Tábory se báli více než živoucích ďáblů. Dnes na příklad uvolili se zdvojiti plat posádce páně Hynkově, aby jich uhájili před mstiteli pětadvacátého máje léta P. 1420, kdy podvodem a zradou některých měšťanů vtrhl do města pan Zajíc z Hazmburka a hned za ním císař Zikmund spolu s papežským legátem Fernandem a Konratem, arcibiskupem Pražským, a kdy ve Slaném spatřili divadlo, kteréž potom po Čechách zobecnělo a sevšednělo: jak se umírá na hranicích v plamenech.

Konšelé seděli za stolem, jako by v nich nebylo života. I nebylo divu! O pomstě sirotčí a odplatě Táborů slýchali strašné zvěsti. — A kdyby byl dnes pan Hynek pro svůj lid žádal žold trojnásobný, a kdyby byl Srša Jednooký těžkým mečem udeřil o stůl a chtěl na nich tolik stříbra, co váží jeho meč, byli by se nezdráhali. A kdyby byl Zdeněk Haramule vstal, postavil před ně svůj šišák a poroučel tolik dukátů, co se mu vejde do něho, byli by prohledali nejskrytější příhrady ve svých skříních a přinesli zlato panu Zdeňkovi ještě s poklonami.

„A kdyby přišlo Bzdinků celé hejno, zdejší příkopy jsou dost hluboké, aby si v nich odpočinuli. Jen zmužilosti třeba! Pryč se strachem! Strach horší host než mor!“

Pan Hynek Kolštejnský při těchto slovech mečem zvonil o podlahu, až pánům konšelům uši zaléhaly.

„A kdyby přece podařilo se, pane hejtmane, vojskům spojeným . . .“

Radní Jakoubek se zamlčel, jako by se byl bál vysloviti možné ztečení města.

„Mohli by nás vymořiti hladem; město venkovským lidem je přeplněno; ještě dnes přivalily se Pražskou branou dva zástupy.“

Panu Jakoubkovi opět řeč vázla na jazyku.

Na mysli zatanula mu strašlivá smrť hladem a při tom mu napadlo, zdali by radní páni neučinili lépe, kdyby nepřátelům otevřeli brány.

Konšel Jakoubek byl malý, vyschlý, až odporně vyzáblý mužík.

Když před několika léty do Slaného přitáhli vznešení hosté, zůstal legát Fernando u něho noclehem. — A když odjížděl, dal svému hostiteli na památku obraz papeže Martina V., jejž pan konšel ve své světnici, na tehdejší dobu až příliš nádherně vyzdobené, měl jen potud, pokud vojsko Zikmundovo nebylo za branami. Potom obraz se stěny sejmul a skryl jej ve skvostné dubové skříni pod staré listiny nejspodněji, aby si odpočinul, až zas přijde do Slaného Zikmund se svým komonstvem.

Jakoubek v Janu Želivském za převahy Táboritů ve Slaném viděl světce dokonalejšího nad původce kalicha, a když chytili se otěží kališníci, opět nemohl vynachváliti opatrného Krišťana z Prachatic, po němž ihned s úctou zvláštní vždycky připomínal soujmenovce jeho, městského faráře zdejšího. Za panství katolíků byl by sebral na půdě

kde jaký obraz, nehledě toho, že jsou zaprášeny, pavučinami potaženy, moli provrtány a mouchami znečištěny — a byl by všecky vyvěsil po chodbách svého domu, kterýž, stoje pod samou radnicí, hezky s vysoka díval se na své skromnější sousedy. —

Pan Hynek Kolštejnský povstal ze své židlice, Sršovi se jediné oko hrozně rozevřelo, Haramule sevřel jilec těžkého meče hněvivě a Petr Kamenický zaskřípěl zuby.

„Jste-li, páni konšelé, stejných myšlének s konšelem Jakoubkem? Vím, co mu lpí na jazyku. Vidím mu do duše. Já se knížeti jasnému zapřisáhl, že Slaný proti každému uhájím a jemu zachovám. A vy že byste snad chtěli s nimi smlouvati, snad jim i naposled brány otevříti? Vy že byste se nadáli do nich šetření? — — Já Hynek Kolštejnský, hejtman v dnešních dnech svobodné obce Slanské, prohlašuji tuto, že města nevydám nikdy, pod žádnou, ani sebe mírnější výminkou. Při samém kalichu přisáhám, kdo by něco podobného učiniti obmýšlel a smlouvati se chtěl s nepřítelem, a buďtež to i sami starší Slanští, že každý takový mi to hlavou zaplatí!“

Slova pana Hynka zněla radním pánům do uší, jako když se před léty rozhoupal veliký Svatogothardský zvon, zvěstuje železným srdcem uděšenému městu, že žoldáci pana Zajíce z Hazmburka obsadili Velvarskou bránu, a že jsou již na náměstí.

Otcové města v prsou zatajili dech, a radní Jakoubek by se byl v té chvíli raději viděl čtyřicet mil daleko za zdejšími hradbami. Neodvážil se ani hlavu povznésti a pomyslil si, oč že lepší tento obránce než Bzdinka, než Roháč, než Královec.

Na náměstí rozlehl se náhle nezvyklý hluk.

Kolštejnský přikročil k oknu, panoši jedním skokem za hejtmanem, a páni konšelé si oddechli.

Jakoubek pozdvihl hlavu a oko jeho, malé sice, ale plné jízlivosti, spočinulo na okamžik na hejtmanovi, potom přeletělo ustrašené obličeje ostatních radních pánů, jako by chtělo s tváří jejich čísti, jaký účinek zanechala u nich výhrůžka hejtmanova, a zasvítilo, jako když za černé noci nad doškovou střechou vyletí první jiskry, jež založila ruka zlá.

V téže chvíli rozevřely se však prudce dvéře vedoucí do radní síně a muž, jenž vkročil do vnitra, nemohl ani dechu zachytiti. Byl to posel z Prahy. Radních pánů si ani nevšiml a přímo zaměřil k hejtmanovi.

Přinášel zprávu, že Sirotci od Pražských hradeb byli odraženi, že ztratili hodný počet hlav, ale že táhnou na Slaný, že se rozložili kdes u Středokluk táborem, že mohou přitrhnouti každou chvíli a že pocestný lid chytají, aby nikdo nemohl přinésti Slanským zlou novinu; jemu že se podařilo šťastně ujíti.

„A kdyby jich bylo tolik, že by se kolem hradeb černali jako mraky kobylek, našimi houfnicemi řady jejich po čertech prořídnou a lebkami jejich budeme moci celé město vydláždit!“ zahřměl pan hejtman.

Pánům radním bylo až k zalknutí po novině, že Sirotci jsou už u Středokluk. Toliko Jakoubek potměšile pošilhával po hejtmanovi; ale jen když byl tváří obrácen na náměstí, kdež rojilo se lidu jako včel, když je nejkrásnější májový den a na lučinách bez počtu kvítků v nejplnějším rozkvětu.

Hluk venku na náměstí vzmáhal se vůčihledě.

Na několik okamžiků vždycky zavládlo ticho, ale potom po každé zachvěl se vzduch vždy silněji a prudčeji.

Jakýsi muž v podlouhlém kabátci, podobném spíše hábitu některé řehole, lidu rozkládal oběma rukama, že od Prahy přichází ancikrist, že už možno slyšeti hukot

trub jeho andělův, ale když věrni zůstanou slovu Božímu, že za hradbami města Slaného jsou jisti jako pod křídloma samého Hospodina.

Muž v podlouhlém kabátci měl hlas, jako když lovecké rohy rozezvučí se po hvozdech táhlým hlaholem.

Mezi lidem poznovu rozlehl se ohlušující ryk a výkřiky úzkostlivé: „Ancikrist!“

Muž-cizinec — vy jej již znáte z hovoru s farářem Křišťanem — pokračoval: „A tvář jeho skvěla se září sluneční, oči jeho jako dvě hvězdy vyhlédaly, usmíval se jako za živa, a ústa jeho mluvila jako když hraje — slyšíte-li, Čechové, měšťané a sedláci, jaké poselství vám po mně vzkazuje mistr Jan? Kdyby všecka česká města zarostla travou, kdyby všickni lidé, co jich v Čechách dýchá, padli pod kosou andělův ancikristových, Slaný zůstane neporušený a pekelný duch přeletí s čeládkou svou nad zdejšími střechami, že ani šumotu křídel jeho neuslyšíte. A toto vám vzkázal mistr Jan!“

Řečník se náhle z davu vytratil a mezi lidem zavládlo ticho, jako by už opravdu v těch mracích, jež vystupovaly nad Slanskou horou, přilétal ancikrist.

„Kýs šílenec!“ prohodil pan hejtman u okna v radnici k panošům, a potom se obrátil k pánům konšelům a pravil hlasem zmírněným: „A o to žádám vás, měšťánové stateční“ — Zdeněk Haramule zahryzl se do rtův a Srša Jednooký se ušklíbl — „a ve jménu jednoty vyzývám, abyste v těchto chvílích stali se opravdovými opatrnými otci rodného města svého.“

Jakoubek seděl na židlici, potažené černou, otřelou koží, s hlavou sklopenou, jako by se bál, že zraky jeho setkaly by se s hejtmanovými. Mohl by mu tam vyčísti, zač by stála hlava jeho.

Konšelé životy svými pana Hynka utvrzovali o víře

nepodlomné, o nezlomnosti a vytrvalosti všeobecné i v nejhorším.

Pan hejtman opustil radní síň s panoši — cele uspokojen.

Pokládalť radní pány za loutky, s kterýmiž lze točiti podle chuti, a snad se příliš nemýlil.

Za půl hodiny městem duněly bubny, ozývaly se válečné rohy a posádka v plné zbroji táhla ke branám a na hradby.

Na náměstí vyvolávali biřičové, že všickni muži, kteří se utekli do města, zavazují se k obraně, a komu by se toho nechtělo, v půl hodině aby byl za branou.

Odešlo jich málo, nepatrný hlouček.

Ostatní zůstali.

Nedivte se! Ancikrist tak blízko, město zdejší přeletí, jich by polapil co nevidět, a sám Bůh ví, kam by je odnesli jeho andělé.

Venkovanů přihlásilo se k obraně města na dvě stě. Velitelem jejich ustanoven Srša Jednooký a svěřena jim brána Velvarská.

Na náměstí rozlehl se pláč. Ženám zastesklo se po mužích a dětem po otcích, protože všem připadly na mysl divné přízraky o otroctví a sirobě.

Srša Jednooký nemohl si však lepší čety přáti.

Byli to mužové, jako když je uková, paže měli jako kladiva, plece jako ze železa a sílu jako obři. Ti se budou umět se Sirotky měřiti nejlépe. Z takových doplňovaly se i roty Švamberkovy a Hvězdovy.

Mužové pracovali na hradbách bez oddechu, ale také beze slova, tiše, jako by neměli jazyků, leda že tak druh ke druhu něco šeptem pronesl.

Srša se usmíval jako málo kdo. Ale kdo by se mu byl podíval do tváře, nebyl by nikdy řekl, že by ty prapodivně stažené svaly kolem rtů znamenati měly smích.

Sršovo oko vidělo všecko, všímalo si všeho, a než se slunce dne 8. dubna někde za Tuřany schovalo, již Velvarská brána a hradby kolem, ač byly nejzpustlejší a skorem na rozpadnutí, zdály se býti nedobytnými.

Srša se ještě usmíval a pronesl hlasem, že se sedláci, kteří jej jaktěživi neslyšeli, až otřásli: „Zvonkem ve zdejší bráně my první slávě sirotčí odzvoníme! A víte-liž, jaký to zvonek?“

Srša se ušklíbl.

„Je to zvonek šibeniční. — A nyní jděte si k ženám a k dětem. Ve bráně jich zůstane pouze padesát; o dvanácté se vystřídáte!“

Potom se Srša odvrátil, sedl si na houfnici a přemýšlel o tom, co jej přivedlo do služby jednoty a pod prapor pana Hynka Kolštejnského.

Měl jednou v životě také to, čemu lidé říkají štěstí. Ale Sirotci mu nad tím štěstím zapálili krov a štěstí mu shořelo do posledního prášku. A aby na ty rumy vladyckého dvora, jejž zdědil po otci, tak neviděl a obě oči si pro to štěstí na prach shořelé nevyplakal, jakýsi chlap mu sudlicí oko vypíchl a hlavu pohmoždil. A od těch dob se mu tvář vždycky, kdykoli se chtěl usmáti, ušklebila hrozivě.

Srša šel mezi Tábority; ale když se začali mířiti se Sirotky, proklel Tábor se vším všudy a šel si hledat službu jinam, až ho jednou bouře zahnala do Slaného.

Dnes mu nechtěla z hlavy myšlénka nějak dlouho, že měl někdy štěstí a že se s paliči toho štěstí setká za nedlouho tváři v tvář, okem v oku, a při tom hnala se mu do hlavy, krev a s krví myšlénka, že všecko štěstí na světě nestojí za nic, ani za tolik prachu, jako je ho zapotřebí k jednomu náboji do houfnice. —

Hradbami zavířily bubny a zaduněly rohy.

U Lounské brány střídaly se stráže.

Srša vstal, protřel si oko, jako by se byl probudil ze sna hlubokého, a již byl opět tím jednookým Sršou, kterýž neměl na jazyku jiného slova, než drzé, ušklebačné, a o kterémž i staří rváči ve zdejší posádce říkali, že to pod jeho hrudí vypadá ještě podivnější než ve Slánské hoře, tvrdě, černě k nepohnutí . . .

Ve Slaném mohls v těch dnech vyčísti každému z obličeje těžké slovo: „Sirotci“, a zdálo se, že měšťané zdejší strachy vůčihledě vysýchají.

Tak asi vyhlíželi jejich předkové před osmdesáti léty, když v Čechách od města k městu, ode vsi ke vsi letěl host, jehož tváře nikdo nikdy neviděl, jehož řeči nikdo nikdy neslyšel, jehož však políbení cítil okamžitě každý až do kosti a jehož stisknutím ruky okamžitě duše z těla vyletěla.

Měšťané ukrývali majetek svůj do sklepův a opatrní otcové města konejšili, těšili všemožně, povzbuzovali a sami, aby dodali ostatním odvahy, ukázali se alespoň chvilku na hradbách.

Jediný Jakoubek škodolibě kroutil liščí hlavou a k ženě, když se chystala také něco od zlata a od stříbra ukryti, řekl: „Nech toho! — Sirotci si budou ve Slaném jiné věci vybírati než zlato a stříbro, a u nás se jim také jiné kořisti dostane!“

Konšel Jakoubek nezdál se včera v radní síni nadarmo pošilhávati jízlivým okem po panu Hynkovi.

IV.

Posel, kterýž od Prahy přinesl zprávu, že Sirotci jsou na pochodu ku Slanému v silném počtu a že se rozložili táborem kdesi u Středokluk, měl až příliš pravdu.

Hlavní síla jejich zároveň s Tábory pod velením Jana Hvězdy z Vícemilic zatarasila všecky cesty, tak že nikdo nemohl ku Praze, ani zpět ke Slanému.

Stáli již tak druhý den takořka v šiku bitevním.

Zdálo se, jako by očekávali Pražanův.

Pokusili se o hradby za dnešním Pohořelcem a Strahovskou bránu, ale útok se nezdařil. Po druhé se již neodvážili.

Vůdcové nechtěli plýtvati životy sirotčími.

Česká země byla veliká, poručníků v ní mnoho a z těch každý chtěl štěstí své a sílu svou stavěti na lebkách sirotčích. Ale nežli budou s to, aby tak učinili, řekl kdysi Bzdinka, do těch dob Sirotci dorostou a potom přeběda pánům poručníkům.

Vojska vypadala opravdu jako sirotci, když jim umře tatík i matka, když nikde a nikde nemohou nalézti přístřeší, když všude před nimi zavírají, všude je odbývají, když jim každinkou noc za podušku vlhké pole a za přístřešek mlhovitá, sychravá oblaka.

A jaký div potom, když jim vzkypí žluč, když se jim rozbouří krev, že stávají se ze Sirotků strašní mstitelé!

Už podle zevnějšku lehce mohls uhodnouti, že otce nemají, že už na něm roste tráva. Oděv jejich — nejpestřejší směsice. Tu kožený kabátec, tu pouze plátěná kytle, jinde zase zrezavělý krunýř — je na něm ještě znáti kříž — patříval někdy křižákovi; na hlavách střídají

se opeřené čapky s přílbicemi, ale také zrudovatělými, protože jim často a často slouží za poháry.

Zevnějškem jsou zpustlí až běda, tak pravý potulný lid; ale duše mají dobré, opravdově sirotčí, však rozezlené, rozjitřené, rozkvašené. A když zaduní rohy a jejich hejtmani projíždějí řadami a řeknou jim: „Děti-sirotci, musíme se zase našeho práva domoci! Nešetřte nikoho, nás také nikdo nešetří!“ hned je v nich jedno srdce, jedna mysl a jedna touha. Potom už nejsou zevnějškem zpustlý lid — ale je to vojsko „Božích bojovníků“, kteréž za slovo Hospodinovo a za své sirotčí právo poslední krůpěj krve umí obětovati. —

Ohně planuly táborem jejich dnes nějak mdle. Snědí mužové přikládali o překot; ale plameny vyšlehly jednou dvakrát, a potom drva už jen doutnala a nad ležením valil se čpavý dým.

Hlídky mlčky přecházely s hlavami sklopenými a pod hrudí s hněvem už ode dvou dnův; ale kdykoliv se některý z nich zastavil a upřel oči v tu stranu, kde leží Praha, zahučel cosi a sevřel prudce sudlici v mozolovité pěsti.

Na vršku vedle samé silnice pod starým štěpem planul oheň poněkud jasněji.

Pod korunou jabloně dlelo několik postav ve tlumeném hovoru. Měli roucho o něco lepší ostatních, ale také s vrstvami prachu a ryhami rezu po oceli.

Byli to hejtmani Sirotkův a spojených s nimi Táborů. Jan Hvězda z Vícemilic příjmím Bzdinka, Bohuslav ze Švamberka a Roháč z Dubé.

Chvílemi utichl hovor naprosto.

Veškerým táborem panovalo také až dusné ticho.

Sirotci utrpěli porážku.

Několik set vzorných dětí odpočívalo v Pražských příkopech, a kdo ví, zdali je kdo pochoval. Ale to dusné

ticho věstilo záhubu každému, kdo se jim postaví do cesty; ta první v cestě ležel jim Slaný.

Lev, když jej poraní, a když pronásledovatelé nemají tolik odvahy, aby vnikli za ním až do jeho brlohu a dobili ho, je ve vzteku svém tím strašlivějším; na chvíli také umlká, ale potom se vrhá tím zuřivěji na svého protivníka.

V koruně rozložitého štěpu zachřestilo cosi větvemi a černý jakýsi stín kmitl se nad plameny.

„Netopýr!“ prohodil Roháč. „Nad sirotčím táborem ticho! — Sirotci spí a netopýři jim sletují až na hlavy!“

„Sirotci bdí, pane Roháči; a kdybys chtěl se přesvědčiti, jdi od jednoho ke druhému, podívej se mu do očí, zahýbej jím a uvidíš, zdali Sirotci spí. — Spíše že usnuli na cestě do Loun a do Žatce táborští poslové. Už třetí den a o nich ani slechu.“

„Pane Bohuslave, zapomínáš . . .“

„A tys už, pane Roháči, zapomněl . . . My děti Žižkovy, a kdo na děti hází kámen, i na hrob otce se odvažuje!“ Roháč se zahryzl do rtů.

Švamberský při vyslovení jména nebožtíkova naklonil hlavu.

Třetí muž náhle se vzpřímil; zdálo se, že jej poslední slova, poněkud ostřeji pronesená, vyrušila z hlubokých myšlének. Upřel obličej z jednoho na druhého a pravil: „Oba, zdá se, že zapomínáte, co jsme si slíbili všichni, jež vodíval do slavných bitev nebožtík Jan, a co mne to stálo úsilí, než v jedno svedl jsem Sirotky s Tábory. My v Čechách musíme tvořiti nerozbornou hradbu, a začneme-li my svár pro malichernosti, nedá různice mezi lidem na sebe čekati!“

Muž, kterýž tato slova hovořil, byl proslavený hejtman táborský, Jan Hvězda z Vícemilic.

„Sirotkům s Tábory jest brániti jedno dědictví: kalich a svobodu slova Božího, a proto společnou rukou musíme

proti škůdcům svým. A až se zas rozdvojíme, veta bude po dědictví, veta po Sirotcích, ale i amen s Táborem. Uvidíte, jak jednota využitkuje poslední nezdar náš u Prahy. A proto musíme zvítěziti co nejdříve. Ve Slaném čeká nás protivník odhodlaný; ale město musí býti naše!"

Hvězda se dnes rozhovořil nad obyčej. Býval málomluvný. Řekl čtyři pět slov a Táboři už rozuměli.

V haluzích štěpu opět cosi zachřestilo a opět zakmitl se plameny černý stín.

„Morana!" zavolal nedaleko jakýsi vojín, starý muž s vlasem jako sníh a s obličejem, jako když úhor rozorají, a polohlasitě odpověděl k soudruhu: „Já už ji viděl kolikrát a vždycky Táboři strojili pohřeb. Já už ji viděl také u Přibyslavi, a víš a nezapomeneš, koho jsme to tenkrát pochovali. Kmitá se mezi námi jako stín a hledá, kde kdo nejlepší. Pánbůh nás chraň!"

A starý Táborita, muž s vlasem bílým jako sníh, sepjal k modlitbě ruce a s ním jeho druhové.

Kdyby byl kdo viděl ve vřavě vražedné tyto vojíny, nebyl by nikdy řekl, že se modlívají, či že se umějí vůbec modliti.

Hvězda zaslechl hovor vojínův a slovo „Morana" vjelo mu až do kostí, zachvěl se, pohodil hlavou, jako by se chtěl nepohodlné myšlénky zbaviti, pokročil blíže k ohni a podepřel se o svůj těžký meč.

Plameny zasvítily mu přímo do obličeje. Rty těsně sevřeny chvěly se mu nějak nezvykle a ostré tmavé zraky jeho jako by se žárem plamenů kalily.

Švamberk s Roháčem se dnes poprvé hejtmanu spojených vojsk divili, co jej znali, a byli už s ním několik let, a co bitev svedli za jeho hejtmanování!

S tváře, na kteréž uvykli dříve hledati vždycky jen chladnou rozvahu, sdruženou s neústupnou tvrdošijností,

už třetí den vyzíral oblak, za nímž ukryto bylo — neštěstí.

„Slaný, braši, dostaneme, děj se co děj! Nebude-li se nám dařiti u Slaného, potom už Sirotci s Tábory neumějí hájiti svého dědictví. Jářku, ty Švamberku a ty Roháči: Slaný musí býti hrobem sirotčím a Tábora, anebo hrobem jednoty, a proto nikoho neživme a všech dobijme!“

Obličej Hvězdův zakryl se strašlivým mrakem.

Bohuslav ze Švamberka o krok ustoupil. Zalekl se těch rysů v obličeji hejtmanově.

„Táboři vyplní vůli tvou do slova, hejtmane!“

„A Sirotci ukážou, že nenosí smutek nadarmo po otci.“

„Ale divno, že poslové se nevracejí!“ prohodil opět Hvězda. „Aby jim jen nepadli do rukou!“

„Přijdou jistě, pane hejtmane, ručím za ně svou hlavou. Vybral jsem z celého tábora nejspolehlivější!“

Ležením rozezvučel se náhle táhlý, jednotvárný hlahol; ale až se jím otřásly mlhy nad stany, a ještě nedoduněl, když ze sedmi tisíc a osmi set hrdel rozlehl se utichlým krajem večerní zpěv, také jednotvárný, ale tou jednotvárností přímo uchvacující.

Byl to chorál, jehož zvuky prorážely mlhami a letěly za oblaka k nebesům, nesouce s sebou žaloby sirotčí a stesky táborské.

A když se ozval noční tišinou verš: „Padne jich po boku tvém tisíc a deset tisíc po pravici tvé, ale k tobě se nepřiblíží!“ opět kmitl se nad plameny černý stín.

Hvězda ustoupil nazpět ke štěpu, a starý, šedivý Táborita zahučel nedaleko hlasem mohutnějším: „Po hadu a bazilišku budeš choditi a šlapati budeš po lvu i draku!“

Hvězda sejmul s hlavy přílbici a rtoma hejtmanovýma proudila se také večerní píseň vojsk.

Mlhy nad táborem už se nehýbaly, pod stany všude ticho, hlavy starých válečníkův odpočívaly a zdálo se jim,

že už nejsou Sirotky, že mají zase otce, toho starého, na obě oči slepého, že černá korouhev s červeným kalichem vlaje nad celou českou zemí.

Jan Hvězda ještě bděl a opodál Bohuslav. Roháč odešel již do stanu.

Hejtman měl ještě hlavu skloněnou, dosud přílbici v ruce a pravici na jilci meče. — Čekal-li poslů, jež vypravil do Loun a k Žateckým?

Dočkal se jich. Přijeli; ale bylo již pozdě.

Lounští se Žateckými vzkazovali hejtmanu i vojskům jeho pozdravení, zároveň požehnání Božího a všeho zdaru jim želajíce a že ten večer před zeleným čtvrtkem budou státi před Lounskou branou města Slaného.

Hvězda přikývl hlavou a poslové se vzdálili.

Bohuslav přikročil blíže — až k samému hejtmanu.

„Slyšíš-li, Hvězdo? — Noc je sychravá a ty držíš přílbici v ruce. Odpočiň si! I železo se rezem rozlomí!“

Hejtman se ohlédl; ani si nevšimnul, že ještě někdo vzhůru a tak blízko u něho.

„Jsi příliš starostliv, brachu! — Nevíš, že se jmenuji Hvězda? A hvězdy přece i na nebi mizejí, natož pak na zemi!“

A starému vůdci vydral se z prsou, kteréž objímal těžký krunýř, hluboký vzdech.

„Ale máš pravdu. Pozejtří budeme míti tuhou práci. Kolštejnského znám, ač nepovedou-li se plány toho ztřeštěnce. Ale pravím ti, Bohuslave, poznovu: takovým způsobem Hvězda nerad vítězí, u čerta nerad, nejraději s ocelí na ocel. Rozumíš mi?“

V.

Už uplynul třetí den, co se ve Slaném rozletěla zvěsť, že se nepřítel blíží ku městu, a dosud o něm ani pohádky, jako by jej byla zrovna někde pohltila země.

Měšťané začínali již zase volněji dýchati a radní Jakoubek opět skláněl hluboko hlavu před hejtmanem a vyschlé, skorem až promodralé jeho rty překypovaly hrdinstvím a slovy uštěpačnými na vojsko sirotčí.

„Zalezli někam k potoku a perou si košile? A už se také asi dlouho nemyli a nečesali. Kam by se podělo! Ani by to nebyli Sirotci!“

Srša sedával ve Velvarské bráně od rána do večera a díval se, zdali netáhnou.

A když už třetí den o nich nikde ani vidu a slunce zapadlo již před chvílí, odepjal meč, ruce přeložil křížem přes prsa a přemýšlel už po tolikráte, že člověku bez štěstí ve světě, ač je byl proklel už nesčíslněkrát, je přece jako rybě bez vody a ještě hůře, protože ta alespoň lekne — a člověk?...

A ještě někdo čekal ve Slaném na Sirotky netrpělivěji než sám Srša. Byl to muž, kterýž přinesl do města zjevení mistra Jana.

V posledních dnech byl při navážení rumu a opevňování hradeb jedním z nejvytrvalejších dělníků. Té nejtěžší práce se neštítil a nejtěžšímu namáhání se nevyhýbal.

Sám hejtman jej pochválil a za příklad položil měštěnínům, kteří již ztráceli mysli.

Podivný posel zašel si od první návštěvy své na faře k mistru Křišťanu ještě třikrát; ale farář byl jednou u primátora, podruhé prý u hejtmana a potřetí měl plné ruce neodkladných prací.

Farář Křišťan již včera došel k panu hejtmanu a pověděl mu, že v člověku, kterýž káže na veřejném náměstí o svých přeludech, nenalézá zalíbení, že se mu zdá, jako by každou hodinou, kterouž dlí v městě déle, plížilo se neštěstí rychleji a jistěji.

„Mýlíš se asi, důstojný otče! Člověk ten, kterémuž možno že rozum podbíhá, prokazuje městu služby výborné. Lid řečem jeho věří, mezi venkovany udržuje se dobrý duch a k obraně města Slaného je toho všeho zapotřebí jako k jídlu soli!“

Farář Křišťan nenamítal ničeho, a vrátiv se do svého pokojíku, přikročil k vysoké, dubové skříńce, otevřel ji, vytáhl z dlouhé řady objemných knih jednu, na níž krásným gotickým písmem proveden byl nápis: „Kniha pamětí děkanského chrámu Páně sv. Gotharda v královském městě Slaném“, obracel v ní list za listem a u jednoho z poslednějších se zastavil.

Potom usedl za stůl, knihu rozložil před sebe a začal čísti:

„Dne 17. dubna léta Páně 1394 byla navždy vyobcována z tohoto slavného města Slaného bohatá, slavná i vážená někdy rodina Přemkova, jsouc podezřelá velmi z toho ohavného bludařství, kterémuž pod sluncem Božím není podobného a jež jmenují pikarditským, a Přemek sám jako kacíř tvrdošijný na vršku, tak nazvaných stínadlech, utracen. Jeho dcera pak, odpřisáhši blud pikarditský, hned ten druhý den umřela a pochována jest na hřbitově u sv. Gotharda, podle děda svého, někdy primátora města Slaného vděčné paměti. — A toto budiž ještě poznamenáno na paměť příští, že v městě zdejším ještě se ukrývá tajně několik bohaprázdných lidí, kteříž nesmrtelné duše své zaprodali ďáblu pro to výše pojmenované ošklivé kacířství! — Ode všeho zlého, vysvoboď nás, pane!“

Farař Křišťan přečetl tyto řádky, kteréž psány byly rukou třesavou, odložil knihu a z příhrádky ve stolku vytáhl jiný list, pečlivě zaobalený, na listě tom zapsáno bylo rychlým, sotva čitelným písmem, jak následuje:

„Jediný syn někdy Přemkův byl nalezen mezi padlými na hoře řečené Vítkov u Prahy. Životem svým zachoval život Žižkovi. Budiž čest jménu jeho a pokoj popelu jeho! Petr Kamenický, panoše a věrný obhájce slova Božího."

Farář Křišťan se v tento list zahleděl, jako by chtěl na něm prozkoumati každičké trhnutí péra.

„Už tomu tedy pět let, musí býti zetlelý!" prohodil polohlasitě, vstal se židlice a zase přecházel jizbou jako onehdy, když vlaštovice s pěnkavami minuly Slaný.

Záleželo asi faráři Křišťanu na tom přemnoho, žije-li ještě některý z rodiny Přemkovy. — Mnohdy jej podobné myšlénky celou noc oloupily o spánek.

Farář Křišťan byl jednou mladý švarný hoch. Na vysokém učení Karlově zapsán byl při fakultě právnické. Otec jeho seděl ve Slaném v městské radě a měl hospodu „u dvou růží". Ku „dvěma růžím", říkalo se, nebylo prý vždycky radno vejíti. Za večerů bylo tam vídati tváře, které se za dne úzkostlivě ukrývaly.

Mladému právníku růže domácí však nevoněly, slídivé oko jeho vyhledalo si kvítek v domě bohatého měšťana Přemka. Václavka Přemková bála se však Křišťana, jako na suché stráni slzička se bojí studeného větru severního.

A mladý pán ode „dvou růží" říkával, nebude-li Václavka jeho, že brzy bude nad celým rodem Přemkovým tráva růsti a nejdříve nad dceruškou.

V těch časech roznesly se po okolí pověsti, že se v nedalekých lesích zase vyskytují „jamníci". Po vůkolních farách byl věřící lid s kazatelen vyzýván a při věčném životě duší svých zapřisáhán, aby, kdekolivěk kterého po-

stihnou, ihned každého se zmocnili a přivedli na soud. Zároveň i vyhrožováno tresty časnými i věčnými přechovávačům takových pokaženců, jichž nemoc prý je horší tisíckrát než druhdy malomocenství.

A Bůh sám jediný ví — ze živoucích sotva kdo — jak upadl ve hrozné podezření také Přemek, že nejen sám nočním schůzkám duši ďáblu propadlých obcuje, ale mnohé i v domě svém hojně častuje. Hlavním svědkem proti němu byl hlásný ve Velvarské bráně, kteréhož dcera za primatorování otce Přemkova postavena byla veřejně pod pranýř. Vypověděl, že prý jej často vídal vycházeti branou z večera a vraceti se teprve po slunce východu.

Byly soudy, dlouhé výslechy.

Trvalo tak přes rok, a nešťastnou náhodou napadli kdysi v domě jeho muže, kterýž byl bos, opásán hrubým provazem a který, když ho vyzvali, aby ukázal, jak se modlí, začal s hlavou vzhůru obrácenou a s očima upřenýma do oblak: „Otče náš, jenž jsi v nás, osvěť nás . . .“

Výslech s křivověrcem uzavřen a za nedlouho naplnila hranice na stínadlech město čpavým dýmem.

A staří lidé si povídali, že prý to zapáchá nejinak, než jako kdyby byl ďábel kdesi návštěvou a když ho zaříkají a musí uletět.

Přemka, na kteréhož nejjízlivějším sočitelem byl šenkýř ode „dvou růží“, poznovu obeslali, a zase uplynulo několik měsíců, když na stínadlech podpalovali druhou hranici. Tenkráte přikládali však těžká, dubová polena, aby to hořelo zdlouhavě.

A staří lidé v městě šeptali jeden druhému, tenhle dým že vzduch nad městem naplňuje umrlčinou.

Dceři Přemkově odřeknutí se bludu vynutili a oko Křišťanovo se rozjasnilo, že bude přece jeho nevěstou. Ale tím potměšilým svitem ve svém oku prý Václavku uhranul, že jeden den stonala a druhý den skonala.

Rodina Přemkova táhla Pražskou branou do širého světa a městský dráb, když byl po straně jeho rozprasklý buben utichl, rozhlašoval, že z rozkazu slovutného purkmistra královského města Slaného stihne každého pokuta vyhnanství, kdo by vypovězencům něčeho poskytl či popřál noclehu.

Od těch dob bylo ve Slaném ticho.

Ale jednou za toho ticha přiletěla do města, Bůh ví kterou branou, panna v bílém šatě, s černým pasem kolem boků a lidé v Slaném začali umírati, nejdříve „u dvou růží“ šenkýř, za ním šenkýřka a tak až do Křišťana.

A lidé opět si šeptali, to že ta umrlčina z dýmu nad poslední hranicí.

Křišťan chodíval s hlavou sklopenou, bledý, jako by ta panna i jej byla políbila, v krátkém čase prodal hospodu, polovici utržených peněz daroval chudým a nemocnici u sv. Vavřince na Pražském předměstí a ztratil se, že nikdo nevěděl kam. Odešel do Prahy. Právnické spisy vyměnil za dogmatické traktáty, poslouchal výklavy mistra Jana Husa, stal se jeho horlivým přívržencem, potom navštěvoval síň, ve kteréž učil slovutný soujmenovec jeho z Prachatic, a když se to začalo v Čechách hýbati, objevil se náhle ve Slaném a začal kázati slovo Boží. Po návštěvě císaře Zikmunda stal se zdejším farářem pod obojí.

Černý talár jeho však lidu paměť z hlavy nevyhladil. Že novému faráři bývalých dnů nevzpomínali, nemusili na ně proto ještě zapomenouti. Vyprávěli si, že syn usmířil vinu otcovu i svou.

Ostatně si uměl farář Křišťan lásku lidu získati. Kázával často a horlivě na verš z listu sv. Pavla: Láska nemyslí zlého. —

Dnes proseděl až přes půlnoc za stolem s hlavou o ruce opřenou a v té hlavě s myšlénkami na léta uply-

nulá, na mladistvou dívku, nad kterouž zelená se tráva nedaleko dveří chrámových . . .

A hlava se mu pod těmi myšlénkami skláněla — skláněla, jako by na ni s hůry spouštěla tajemná síla ohromný balvan, kterýž okamžikem člověku může zlomiti vaz.

VI.

Když se ráno na zelený čtvrtek zdvihly šedivé mlhy a nad Slanskou horou zasvitlo slunce, zavejskl si jednooký Srša, až se to rozlehlo od jedné brány ke druhé.

Kolem města Slaného stahoval se jakýsi černý pruh úžeji a úžeji, jako když rozvine se obrovský had, aby bleskem svinul se potom kolem oběti, až by jí žebra i hruď popraskaly.

U Lounské brány už dobře věděli, kdo v tom černém řetěze, že jsou to Lounští se Žateckými, a starý hlásný, když odtroubil na poplach, odložil velký roh, sepjal ruce a upřev oči na kamenný kalich na cimbuří ve bráně, zašeptal: „Zle pro tebe, zle, ty česká země, když měšťané rotí se na měšťany a jedni druhých pomáhají ubíjeti. Zle, zle pro tebe, ty země česká! Co kalichů po tvých kostelích, tolik jich bude naplněno žlučí a octem a tolik musí jich vyprázdniti. Čechové až do poslední krůpěje!“

Hlásný Truksa díval se na kamenný symbol vojen husitských okem, do něhož mu vstupovala slza za slzou, a rty jeho se hýbaly jako by k modlení. — Ve věži Svatogothardského chrámu rozhučely se zvony, věštíce měštěnínům hroznou novinu, že jsou už Sirotci zde, že se objevili, jako by byli ze země vyrostli, že jsou s nimi

Lounští a Zatečtí, že je jich síla a že hejtman Hvězda se dívá na město s čelem, na němž kroupový oblak, okem, v jehož každém zásvitu blesk hněvu, a s tváří staženou ve výraz, kteréhož každý rys hrozí: „Běda vám!“

A běda přišla na město opravdu.

Takových svátků velikonočních, jako léta Páně 1425, nezažili ve Slaném nikdy.

Ve svém kázání na veliký pátek farář Křišťan zdejší město přirovnal k Jeruzalému, Sirotky s Tábory k Babylonským a Assyrským, Hvězdu z Vícemilic postavil na roveň s Nabuchodonozorem, Bohuslava ze Švamberka vylíčil hůře než Senacheriba a než Roháč z Dubé třikrát byl by mu prý milejší Holofernes.

Kazatelna ve chrámě sv. Gotharda, zdálo se, že jest oblakem, odkudž hřímá hlas, kterýž se ani nepodobal zvukům lidským.

Slova Křišťanova působila zázračně.

Osm prudkých útoků již odraženo a když po deváté zaduněly táborské rohy k útočení a když po deváté přistavovali Sirotci ke hradbám řebříky a mezerami, kteréž učinily jejich houfnice, chtěli vniknouti do města, zdálo se, že posádka páně Hynkova sirotčí dědictví a táborskou slávu pochová ve Slanských hradebních příkopech.

Jednooký Srša, zaryv do vlhké půdy těžký palcát, díval se pohrdavým zrakem na řady ustupující v hezkou vzdálenosť od hradeb.

„Usteleme jim tady, braši! Říkávali, až prý Sirotci dorostou, že budou strojiti svatbu a tu svatbu že s nimi musejí po celých Čechách slaviti. Jářku, vy hoši! Dnes mají ohlášky. Slyšíte-li? Svatbu jim vystrojíme u Slaného a za nevěstu jim dáme zubatou smrť!“

Sedláci na hradbách vypukli v ohlušující smích a přestávali už se Sirotků báti. Slýchávali, že jim nikdy nikdo

neodolal, že se valili jako veliké vody, že táhly jako silné větry, a dnes jim u Slaného postavili hráze, zadrželi je celých osm dní.

Konšel Jakoubek, mluvil-li s kým, nic neměl tak často na jazyku, jako že Pražská jednota samojediná může české zemi vrátiti bývalý pokoj a že kdo proti jednotě, byť to i vlastní bratr byl, ani sousta chleba by mu v umírání nepodal.

Farář Křišťan se usmíval ještě přívětivěji než jarní slunce, kteréž ode tří dnů tak jasně vycházelo nad horou a vždycky prvními paprsky líbalo vyschlou, zažloutlou a přece příjemnou jeho tvář.

Toliko jediný muž zůstal na hradbách nepohnut, tak jako by jej byl omráčil některý kámen, jichž obrovskými praky bez počtu naházeno do města.

Byl to posel mistra Jana.

Sirotci ustupovali s Tábory mlčky dál a dále od hradeb, měli rty sevřeny, pěsti zafaty a oči upřeny do země. Na snědých, zvětralých tvářích vystupovala jim červeň studu.

Nemějte jim za zlé! Kolikrát musila během dvou týdnů nazpět jejich korouhev! A ta byla zvyklá vždycky ku předu, bleskem na hradby a střelou na cimbuří nejvyšší věže ve ztečeném hradě či vydobytém městě. A dnes je hnali nazpět Slanští soukeníci s posádkou pana Hynka už po deváté!

S hradeb kolem Lounské brány, kde útok odražen byl nejdříve, letěly za střelami a koulemi z houfnic na hlavy odražencům posměšky, že takhle v Lounech ševcovský cech zajde, když všickni mistři zůstanou před Slaným.

— Teprve nyní docházel podivný muž v dlouhém kabátci uznání ze všech stran Byl živ pouze o vodě a chlebě. — Vesničané začínali se proroka a zároveň posla Jana Huša báti a samému hejtmanu se zdálo, že

starý student oxfordský má pod lebkou přece něco více než rozmotaná kolečka.

Sirotčí střely se mu vyhýbaly a kameny z praků táborských dopadly vždycky několik krokův od něho.

Jen farář Křišťan stranil se ho všemožné a v celém městě snad už toliko sám poselství jeho nevěřil.

A když ondyno kázal na slova z lamentací: „Otcové naši zhřešili a není jich; a my nepravosti jejich neseme," setkaly se mimo nadání zraky jeho s očima muže-cizince a farář Křišťan snad poprvé, co hlásá slovo Boží, se zamlkl, hledaje rychle vhodného slova, a poprvé v životě by si byl výbornou jinak řeč popletl. Potom se však již ani jednou nepodíval v tu stranu, kde stál člověk v ošumělém kabátě s očima ostřejšíma, než jsou sirotčí střely, a s výrazem ve tváři hrozivějším, než ten nejzarytější odchovanec Tábora.

Se slunce západem, zdálo se, že vojska nepřátelská se hýbají. A hýbala se opravdu, a to k pochodu zpátečnímu.

Lounští se Žateckými ustoupili již dříve, a hlavní síla jejich se rozložila kolem silnice na stínadlech.

Hvězda se svými Tábory hnul se za horu a Sirotci s Bohuslavem Švamberkem pustili se silnicí ke Knovízi.

Městskými hradbami rozlehl se jásot, až kavky v nedalekých hájích vyletěly nad město a v pronikavém kvakotu přidružily se k rozjařeným vítězům.

Pan Hynek Kolštejnský psal již psaní Jeho Jasnosti knížeti Korybutovi a slovutným obcím Pražských měst, že Sirotci, spojeni s Tábory spolu se Žateckými a Lounskými, devětkrát udeřili na město odevšad sevřené, devětkrát že ustlal jim v příkopech a večerem že započali na všech stranách ústup.

Na hradbách ponechána trojnásobná stráž a ostatní čeledi popřáno trochu oddechu a odpočinku.

Jen Srša se od Velvarské brány nehnul. Zůstal se svým lidem na hradbách. Šenkýř od „černého vola“ poručil vyvaliti nahoru sud s medovinou vítězům za odměnu.

Byla jasná, dubnová noc a při sudu s medovinou a pod třpytivými hvězdami vedlo se sedlákům lépe než kdekoli. Pili na zdraví, že už nevěděli ani komu.

Jen velitel jejich seděl na houfnici, jako by nebyl živ; ani rtů si neomočil v opojném nápoji, a tahle medovina byla prý už tříletá.

Vítězství, jakéhož dobyli nad Sirotky, jej mrzelo.

Srša chtěl ven za hradby, chtěl přijíti s nimi okem k oku, hrudí ke hrudi, chtěl, aby nejdřív slyšeli, jak mu v pravici sviští palcát, chtěl se přesvědčiti, kolik ten jeho palcát dovede v širém poli lebek rozdrtiti, a zatím musil zůstati u Velvarské brány.

Sršovi se veliké, tmavé oko zalívalo, jako by plakalo, a do hlavy mu vstoupilo, že je odtud daleko na pustém vrchu, uprostřed několika zčernalých stěn, že se rozhlíží po rumech zarostlých první travou, že v těch rumech se hrabe, až mu prsty krví červenají, že nalézá tři lebky, tři drahé lebky, že těm třem hlavám něco slibuje, své druhé oko, své pravé rameno, svůj život . . .

VII.

Nejtišeji bylo u Pražské brány vedle kostela. Stráže, zdálo se, že usnuly. Odolají tu nejprudčím útokům. Okna ve chrámě byla vytlučena do jednoho, staré gotické římsy a pilíře zvenčí zpřeráženy, erby nad průjezdem ve bráně otlučeny, kohout na vrcholu věže byl bezocasý, zvonec na trámci sražen; ale v nejhořejší části brány, v samém podkroví, vyhlédala

chvílemi hlava hlásného Živhosta, avšak rychle zase vždycky se ukryla.

V uzounké jizbičce mimo hlásného seděl ještě někdo.

„Už mne ta komedie pálí, věříš-li, brachu?“

„Když se někdo přestrojí za vlka a pustí se mezi dravce, již musí s nimi!“

„Už jsem až ochraptěl, co jsem se navyl v posledních dnech!“

„Kolem zdejší brány budou zejtra a pozejtří našinci. Dočkáš se!“

Živhost vyhlédl opět okénkem na hradby. Zdálo se mu, jako by se kmitla u samé brány jakási postava. Stajil v prsou dech a poslouchal. Potom se nahnul až po pás přes kamennou římsu. — Postava dole jej asi zpozorovala, protože se ozvalo hluboké zastenání. Hlásnému se zdálo, ten ston že se vydral ze sirotčího hrdla někde v příkopech.

Stenání se ozvalo podruhé, ale hlasitěji.

V přízemí ve bráně bylo ještě ticho. Stráže bezpochyby si zdřímnuly. Po hradbách se ani krokem hlídek nerušil hrobový klid.

„Jakýsi zraněnec, zapomenutý!“ polohlasitě prohodil Živhost, obrátiv se ku svému společníku.

Druh jeho se náhle vzchopil, zachytil hlásného za rameno a zašeptal mu cosi do ucha.

Potom odkvapil dolů na hradby, kde opravdu v koutku schoulen jako kočka na číhání seděl muž, vydávaje ze sebe chvílemi chropotné zvuky.

„Odveta?“ zeptal se tichounce společník Živhostův.

„Sirotčí!“ dopověděl ještě tišeji schoulenec.

Dvě ruce stiskly se potmě, v jedné octl se pruh papíru a okamžitě bylo už zase na hradbách ticho hrobové.

Schoulenec zmizel jako duch. Slézal ještě ostražitěji dolů do příkopů, než když se liška krade ke kurníkům.

„Byl to on!“ pravil šeptem druh Živhostův vyšed rychle nahoru. — „Vypustil jsem už po třetí střelu přímo do korouhve jejich. Musili dostati teprve poslední. Na střel ovinut byl proužek papíru, v němž zapřisáhal jsem Hvězdu, aby darmo drahých životů nemařil. Měli mne už tenkráte poslechnouti. Navrhoval jsem, aby města nechal stranou, ať zabočí k Roudnici a potom je napadne netušeně; a dodal jsem, že za zdar ručím mu svým životem. Sedláci by se mnou šli proti každému a obrátili by své cepy i na Sršu; proto jsem je v městě i s jejich rodinami zadržel. Hvězda návrhem mým opovrhl. Dnes ho přijímá: mohli býti o tisíc hlav silnější a pány města!“

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Za chvíli v podkrovní jizbě na Pražské bráně bylo už ticho. Živhost stál dosud u okénka, ale už se neukrýval. Bezpochyby že pátral, zdali je všude jisto a zdali kolem hradeb volno.

I stráže přecházely hradbami a v silných odděleních.

Přece se poněkud prospaly. Probudil je sýček ve Svatogothardské věži. Ve Slaném si povídali, že jeden dědí hnízdo po druhém a že jsou nejlepšími hlídači.

Nad temnými obrysy začernalé hory rděly se již první pruhy červánků.

Hlásný Živhost se od okénka v jizbě nehnul. Byl již hodnou chvíli samoten.

V hlavě jeho, zdálo se, že není dnes vše v pořádku. A když to pod lebkou strážců nočních bývá rozrušeno, vede se obyčejně jejich svěřencům zle.

Živhost hovořil sám s sebou dosti hlasitě a rozkládal při tom rukama.

„Skoro celý svůj věk jsem ve bráně proseděl, ani jednou se těžká vrata její beze mne neotevřela. A byla to má jediná pýcha v životě. A kdyby po celý ten čas bylo slunce nad horou nevycházelo a po celý ten můj

věk nad městem byla čirá noc, mohli býti ve Slaném živi bez starosti. A já mám tu bránu na stará kolena, na šedivou hlavu svou otevříti v noci, když všecko všude spí, když i strážcům z rukou vypadá zbraň? Já si mám potom zakrýti oči, abych neviděl, až jejich řady kolem potáhnou, já že si mám zacpati uši, abych neslyšel dunění rohů jejich, já hlásný v Pražské bráně a hlídač kostela Svatogothardského?“

Starý muž se zamlkl.

Bylo ještě šero. Růžových proužků nad horou přibývalo pozvolňounka a do obličeje Živhostovi viděti nebylo.

Škoda! Byli byste uzřeli, jak se mu ten věčně nehybný, jako by zkamenělý ráz kvapem s tváří ztrácí, jak se ty četné, hluboké rýhy v nich stahují v smích, po kterémž člověku nikdy dobře nebývá.

A proto skorem lépe, že bylo ranní šero a že Živhostovi nebylo viděti do očí.

„Ale tenkráte já bránu otevru dokořán, jako prý se otevírává, když vjíždí císař do města. Vždyť jsem tě, hochu, na rukou nosíval a tebe, holka, také jsem chovával! Zpíval jsem ti a tys se na mne usmívala, až se mi oči kalívaly. A co nevidět zazpívají ti, Vácslavko, Sirotci, že se pod zelenou travou probudíš a přijdeš se podívat, ty holka nešťastná, jak se ve Slaném hlásí ku právu svému sirotek a jak mu k dědictví jeho pomáhají opět Sirotci!“

Živhost zase utichl; ale ještě se nehnul od okénka a pořád se díval na horu, jejíž temeno, zdálo se, že halí se v závoj v čerstvé, červené krvi lidské zmočený.

Šedivé stěny Svatogothardského chrámu také zarudly, jako když za černé noci někde blízko červený kohout na střeše zazpívá, a svěží, zelená travice na hrobě nedaleko dveří chrámových rozpovídala se jarním větérkem v tajůplnou, smutnou zvěst z nepříliš dávno minulých let . . .

VIII.

Opět nad Slaným letěli tažní ptáci, hejno za hejnem, ale v hlubokém tichu a rychleji, jako by ze zdola k nim nahoru zarážel dusivý zápach, kterýž prý vane nad mrtvým mořem a po němž ptačím hlavám bývá ku smrtelné závrati.

A zase se vlnil nad městem vzduch a také prudčeji. Kde jaký zvon, každý se rozklinkal radostí, že Sirotci odtáhli a město že prosto nepřítele. Ale veliký Svatogothardský nějak ochraptěl, jako by měl srdeční vadu, a všude se tomu divili. Včera zvonil ještě, jako by byl ze stříbra a dnes jako by ho byli potáhli suknem, jímž potahují za smutku vojenské bubny.

Náměstím táhl dlouhý průvod: celá posádka v plné zbroji, v předu se svým hejtmanem, cechové se svými korouhvemi a před nimi, kolem nich i za nimi lidu jako mraku.

U dolejšího kostela se zastavili.

Farář Křišťan vyšel s Božím tělem ven pod širé nebe, dával všem požehnání a při tom s městských hradeb houkaly houfnice, až se při tom v kostele třásla okna.

Potom byla veliká mše svatá.

Farář Křišťan oblékl nejskvostnější ornát. Bylo na něm stříbra a zlata, až oči přecházel. Pocházel prý z někdejšího benediktinského kláštera. Opat jej nosíval jen když šel poprvé v nové důstojnosti opatské k oltáři a potom jej uschovali na kolik zámků zase pro příštího opata.

V předních lavicích seděli radní páni od primátora až do Jakoubka, pan hejtman s panoši a muž, kterýž přinesl do města poselství Janovo a s tím poselstvím štěstí a po-

želnání. Tento s faráře nespustil zraku. Líbil se mu asi v tomto skvostném ornátě nad míru.

Křišťan však vyhýbal se opatrně všelikému pohledu v tu stranu, kde bylo viděti přibledlou tvář s tmavým knírem a očima ostřejšíma než šípy, jež onehdy metali do města Sirotci.

Po veliké mši a hlučném „Te Deum“ zapíjeli Slanští vítězství. Nikdo neskrblil. Dnes otevřel štědrou ruku i měšťan Dukátec a rozdával stříbrné grošíky václavské.

Dukátec byl dobrý křesťan, novotám nepřál, ale také proti nim nebrojil a proto mu bylo jedno, ať jsou ve Slaném páni jednotáři či Táboři.

Ale v posledních dnech se poněkud změnil. Zažil hrůzy obležení a před ancikristem strachy schnul, a tihle vojáci zbavili ho bázně.

Proto otevřel starou dubovou almárku, vytáhl jeden z pytlíčků, vyšel na náměstí a rozdával. A po městě byli by pro Dukátce zapomněli skorem na radosť z vítězství.

Říkali mu Dukátec proto, že každou výpověď měl ve zvyku stvrzovati slovy: „A co pravím, je tak ryzí jako neapolský dukátec!“

O polednách téhož dne rozšířila se po Slaném pověsť, že Sirotci se prý s Tábory pohašteřili, jedni že táhnou k Roudnici, druzí zpět ku Praze a Lounští ševci že se vrátili ku svým potěhům.

Faráři Křišťanu se dnešním večerem oko rozjasnilo úplně. Přižloutlá jeho tvář usmívala se již zase jak obyčejně.

„Vlaštovice vždycky nebývají prorokyněmi,“ prohodil sám pro sebe vyhlédaje otevřeným oknem v prázdné opuštěné hnízdo pod protějším trámem.

A pan hejtman propověděl: „Ještě jeden takový nezdar, a bude po Táborech; jen jedno ještě neštěstí a sirotčí korouhev víckrát větrem nepovlaje!“

Slunce stopilo se dnes v šedivé moře oblakův. A šerem rozvinula se z těch oblaků tmavá, neproniknutelná mlha dubnová.

Od Pražské brány podobala se Slanská hora netvoru, kterýž uložil se před městem na nocleh, aby je bránil všeho zlého.

Dnes ulehli si měšťané pokojně, bez starosti. Tak si už nemohli zdřímnouti dobré dvě neděle.

Sám hejtman zdejší posádky nemohl odolati vábivému spánku. A když před večerem podotkl Srša, že by se mohli Sirotci vrátiti, usmál se pan Hynek, zamáchnul těžkou rukou a prohodil: „Těm už se našich hradeb nezachce. A musili by míti křídla rychlejší než jestřábi, aby nás mohli navštíviti. V Roudnici budou míti nyní práci nejkrutější!“

Panu hejtmanu šel spánek k duhu. V blažených dřímotách viděl se jedním z předních rádců knížete Korybuta, příštího krále Českého.

Srša Jednooký vrátil se však na Velvarskou bránu se zaťatou pěstí a s hněvem na lehkodušného hejtmana.

„Jste ďáblu zapsáni i s vaší jednotou. A proto není pro vás spasení. — — Lépe tobě, Sršo, bývalo, když jsi byl mezi nimi! Byla to radost bíti se venku v poli!“

Srša sedl si opět na houfnici a zadíval se do tmavých mlh. Viděl v nich zašlé časy a těšil se jimi.

Sedláci, kteří tu byli na stráži, stáli druh vedle druha mlčky a myslili na své domovy. A napadlo je, zdali není přece lépe býti živu v pokoji, zdali není lépe choditi za pluhem, sklízeti a svážeti do stodol, než tady státi a hlídati město komu a pro koho? — Měšťáci na ně vždycky pohlíželi z vysoka, ušklebovali se po nich, vtipkovali o nich a oni dnes střeží jejich kamenné domy a v rodné dědině hoří snad jim dřevěné chatky . . .

Nad městem rozložilo se ticho, jaké tu bývalo před lety v nejhlubším pokoji o půlnoci, kde jedva brány zavírali, kdy o vojnách věděli jen z doslechu anebo ze starých knih.

Až k zalknutí bylo pod těmi těžkými mlhami dubnovými.

Náhle se dolejší částí města rozlehl hromový ryk, jako kdyby bylo zemětřesení, či jako by Slanská hora trhala se ve svých útrobách a vracela se k někdejší činnosti, kdy z otvoru jejího za jasných dnů vystupoval bělavý dým a za nocí rudý sloup až ku hvězdám. Ve chvilince však utichl; ale v několika okamžicích vybuchl poznovu a tentokráte již neustával.

Ve hřímavý ryk duněly rohy o přítrž.

Sedláci u Velvarské brány se vzchopili, odhodili zbraň, strhli s hlav čapky, vrhli se na vlhkou půdu, sepjali ruce a hrdly jejich, jako by jim přicházela poslední hodinka, vydral se výkřik: „Ancikrist!“

Měšťané probouzeli se z hlubokých dřímot, vybíhali k oknům, lomili rukama nad hlavou a volali v uděšení: „Ancikrist!“

Hynek Kolštejnský, hejtman zdejší posádky, zahučel polo ze spaní nevrle: „První bouře!“

Faráři Křišťanu jazyk na okamžik odepřel služby.

Srša Jednooký však zařval, že to v domech kolem Velvarské brány zcela dobře mohli slyšeti: „Sirotci!“

A byli tu opravdu Sirotci s Tábory.

Vešli do města o půlnoci, když jim byl Živhost otevřel Pražskou bránu dokořán.

A přicházeli tak, že ani ancikrist nemohl přijíti strašlivěji.

A nechavše silnou stráž ve bráně, táhli kolem Svatogothardského chrámu výše do města, a když se na náměstí zastavili, ozvaly se ohlušujícím rykem Táborů pro-

nikavé zvuky zvonů na ostatních třech branách. Žatečtí s Lounskými hnali útokem a ve branách zvonili na poplach.

A mezi venkovany na náměstí nocujícími pod stany bylo slyšeti úpěnlivé volání: „Ancikrist!“

Ještě duněly rohy sirotčí a již ozývali se se všech stran Táboři a Lounští se Žateckými, kteříž, na několika místech slezše hradby, vtrhli do města najednou.

Zvony ve branách neustávaly, Svatogothardské se rozhoupaly, že až na hlavy se stavěly, a Slanským měšťanům lpělo na rtech zbělených a křečovitě se chvějících hrozné slovo: „Poslední soud!“

A byl to soud, byť i ne poslední. Sirotci přiváděli se zdejším městem při svou ku konci.

Posádka páně Hynkova chápala se zbraní jako ve zmámení. Rozběhli se ulicemi po četách, ale svit smolnic je oslepil a těžké cepy táborské působily, že padaly k zemi jako přezrálé ovoce, když sebe menší větřík zaduje.

Sirotci vedrali se do domův a hledali hejtmana.

Vybraná četa obstoupila faru. Několik mužů proklestilo si cestu do vnitř. Pochodně planuly jim v rukou jasněji a jasněji.

Farář Křišťan otevřel dvéře ve své jizbě a vyšel jim vstříc v černém taláru a s baretem na hlavě. Domníval se, že vetřelci vážné jeho tváře se zaleknou, že odejdou tiše a s hlavami svěsenými.

„Pokoj vám! — Čeho ode mne žádáte?“

Farář Křišťan pronesl tuto otázku pevným hlasem. Oko jeho utkvělo však v témž okamžiku na muži, kterýž vedl noční hosty.

Byl to posel mistra Jana, skorem již ode dvou neděl potulující se po městě.

Farář Křišťan rázem pozbyl pevné mysli a odhodlanosti, ba ký div, že se ještě udržel na nohou.

„Znáš-li mne, Křišťane? — Neznáš, sice bys se nás neptal, čeho žádáme! Paměť máš příliš krátkou, ač jsi farářem. Faráři musejí kázati, a k tomu je prý zapotřebí paměti havraní. A proto farářem býti nemůžeš!“

A muž, kterýž slova ta mluvil a kterýž vydával se za posla Janova, zasmál se z plna hrdla poprvé po tolika letech, z plných plic a až ode dna srdce svého.

„Mistře Křišťane, jsem Vavřinec, Přemkův syn, jsem bratr Václavčin! Ty bledneš, brachu, jako bys chtěl vrávorati. Věřím a nedivím se. Podívej se: sirotek se dal k Sirotkům!“

A posel mistra Jana, Přemkův syn Vavřinec, přistupoval blíž a blíže k faráři Křišťanu, kterýž už ani nevěděl, stojí-li na dlaždicích.

„Ale k čemu ti to opakovati? Z našich rodů zbyli jsme jen my dva, a my dva se dnes vypořádáme! — Bratří, my se známe, vy ho znáte také, a já se vás táži: Takové-li ruce že Boží tělo rozdávají?“

„Na oheň s nimi!“

„Takový jazyk že slovo Boží káže?“

„Do plamenů s ním!“

„Slyšel jsi, faráři Křišťane? — Z tohoto soudu není odvolání. Pronesli jej bratří moji — Sirotci — a vyplní jej bratří moji — opět Sirotci!“

Do chodby ve faře zaráželo z města dunění rohů, klinkání zvonců a pořád hrozivější a hrozivější ryk.

A když vyvlekli faráře ven pod mlhy, byly tyto mlhy jako krev.

Sirotci zapálili město Slaný ze všech stran.

Mlhy se ponenáhlu zdvihaly, řídnuly, rozplývaly se a k obloze vystupovaly sloupy rudošedého dýmu.

Pro radní pány snesli zvláštní hranici a do plamenů házeli konšela za konšelem, Jakoubka napřed.

Faráři městskému pod obojí vystavěli hranici zvlášť před vraty hřbitova.

Mrtvolu Sršovu, kterémuž vypíchli i druhé oko, a těla ostatních panošů pochovali také v plamenech.

Ve Slaném měli ještě v dobré paměti hrůzy ohně od neblahého dne sv. Pankráce roku 1370, kdy zahynulo prý přes dva tisíce životův, ale dnešní noc převýšila nejživější líčení, jakýmž farář Křišťan poslední neděli v roce církevním uchvacoval vždycky posluchače Svatogothardského chrámu.

Lidu zhynulo bez počtu ohněm i cepem; skoro celé město lehlo popelem. Když ráno nad horou vzešlo slunce, pro černý dým je ani nebylo viděti.

Hejtman spojených vítězných vojsk, Jan Hvězda z Vícemilic, odvrátil dnes od hořícího města obličej. Byť sice výjevům takovým uvykl; rumy obyčejně věstívaly stopy jeho vojsk: ale dnes byl mrzutý a nevrlý. Navykl si soupeře přemáhati poctivě — a zde podařilo se mu to úskokem.

Na čele jeho seděl mrak černější než kouř nad městem.

„Jsme ve středních Čechách pány!“ prohodil Roháč z Dubé se zálibou pozíraje ke kostelu Svatogothardskému, jehož střecha právě se sřítila s hromovým rachotem.

„Spojené síle naší Jednota neodolá!“ dodal pan Bohuslav.

„Dostali Kolštejnského?“ zeptal se pojednou Hvězda obraceje se k oběma druhům, jako by dřívější jejich řeč byl přeslechl.

Hvězda se usmál.

„A na něm mi záleželo více, než na celém městě!“ pravil jako by pro sebe a opět se zamyslil.

Mrak na čele jeho stával se tmavějším a pochmurnějším.

Roháč s významným pohledem podíval se na Švamberka a tento pokrčil ramenoma.

Proslulý hejtman táborský, zdálo se, že jest v posledních dnech změněn naprosto. —

„Jsi-li, hejtmane, spokojen s dílem mým?“

S touto otázkou přistoupil k němu náhle muž v podlouhlém kabátci a v ruce s palcátem, na němž červenala se čistá lidská krev. Oči se mu svítily žárem příšernějším, než byly plameny, jež s bleskotnou prudkostí vyšlehovaly k jarní oblože. Kolem rtů projevil se mu úšklebek, že Roháč s Bohuslavem blíže přikročili k hejtmanovi.

Muž pohraval si zkrváceným palcátem, jako by v pravici držel stebélko.

„Jářku, jste-li s mým dílem spokojeni? — Podívejte se!“

A posel mistra Jana, syn Přemkův Vavřinec, rodák Slanský, zašvihl palcátem nazpět ku městu.

„Ani kukavice své vlastní hnízdo nerozklove, ani tigr své doupě nerozhrabe — —“

„A já jsem tak učinil! — Beze mne byste tu dnes nestáli. Vězte, neučinil jsem toho pro vás, ale pro sebe, k vůli sobě — a vy mne, vy beránci nevinní, z toho chcete kárati?“

A muž v podlouhlém kabátci se rozesmál, jako když se z hrdla vydere chechtot krkavci, kterýž se byl napojil teplé krve a opět si byl vyletěl vysoko do vzduchu.

Hvězda se zachvěl jako ondyno, když kmitl se plameny černý stín; a táborský hejtman byl přece tvrdší mramoru.

„Už o mne nestojíte, věřím! Ale nebojte se, že od vás žádám odměny. Rodiště své dal jsem ve vaše ruce, protože jsem ancikrist. — Ano, před vámi stojí ancikrist a vy se nelekáte? Ode dneška budu choditi po české zemi a hlásati, aby bratr nevěřil bratru, aby otec nevěřil dětem, aby muž nevěřil ženě ... Slyšíte-li? Budu choditi po české zemi a budu hlásati, že je konec světa, ať jedí, pijí, hejří, tam nahoře že není žádného nebe, v tom nebi žádného Boha, ale vládcem všude na zemi, v oblacích a pod zemí že jsem já — ancikrist!“

Hvězda mimoděk sáhl po těžkém meči u boku; ale okamžitě svezla se mu zase pravice po pochvě.

Přemkův syn poznovu zamáchal zkrváceným palcátem, ušklebil se ještě příšerněji a zvolal: „Já posel pekla, já ancikrist a vy všickni moji služebníci!“

I bral se nazpět k hořícímu městu krokem vážným palcát drže nad hlavou se strašlivými slovy na zmodralých rtech, aby navštívil hlásného Živhosta, zdali je živ a zdráv, a jest-li, aby se vydal s ním také na pouť po Čechách.

„Šílenec!“ prohodil Bohuslav ze Švamberka ke Hvězdovi. „Ale prokázal nám služby výborné, avšak podivně jsi se k němu zachoval. Protivníci naši nerozpakovali by se ani okamžikem, kdyby lstí a úskokem všem Táborům a všem Sirotkům mohli připraviti jeden hrob!“

Hvězda neodpověděl. Opět se tak zamyslil. Či tušil snad nehody u Roudnice, pod Žebrákem, u Točníka a před Třeboní? —

K večeru v týž den ještě Sirotci s Tábory odtáhli od Slaného.

V městě, ze kteréhož dosud vyšlehovaly nesčíslné plameny jako obrovští jazykové, nechali Lounské s částí Žateckých posádkou.

A když táhli kolem hory k Blahoticům, náhle se na vrcholku černavých skal vyskytl vysoký muž s palcátem nad hlavou a vyvolal děsivým hlasem: „Táhněte, kam chcete, všude za vámi v patách poletí neštěstí a všude půjdu za vámi já ancikrist, protože i v pekle moji služebníci k ubohé duši bývají vděčnější, než jste vy!“

Sirotci s Tábory zrychlili pochod.

Hvězda pobodl vraníka ostřeji.

A od těch chvil jel si opravdu, kam přitáhl, pro neštěstí, a pod hradbami Vožickými i pro smrť.

Z posledních dnů Tábora.

(Psáno: 1875.)

Psalo se roku 1434. Husitské voje postrašily již několikráte cepy svými celou střední Evropu. — Otcové shromáždění v Bazileji se už neodvažovali na tvrdé lebky kacířské s křížem, ale začali s nimi po dobrém a legáta za legátem vysýlali do husitských Čech. Poslové vraceli se sice vždycky s nepořízenou; ale do Bazileje přinášeli přece pokaždé útěchu, že prý si v Čechách arciť nově nasazují cepy, nanovo ostří otupělé meče a kují nové palcáty se sudlicemi, avšak aby prudkosť těch cepův, ostří těch mečův a tíži těch sudlic s palcáty okoušeli navzájem na sobě.

Otcové oddechli si po takových zvěstech volněji a sepjali ruce ku vřelé modlitbě, aby se ti neznabozi pobili do jednoho.

Věru, ti tehdejší Čechové neměli už ani do koho bíti, protože jich z cizáků nedočkal leda málo kdo, a který se odvážil proti kacířům, dozajista nepověděl nikomu, jak těžké jsou ještě otlučené palcáty husitské. A pánům začínalo byti kolem srdce úzko před tím lidem, jenž tak slavně uměl vítěziti a tak bezohledně drtiti pouta, jež mu znenáhla kolem těla obtáčeli, takořka nevědomky, aby je zadrhli potom najednou a zadrhnuvše osedlali si veský lid, jako se osedlává zkrocený oř.

Příležitost vyskytla se jim pojednou, přišla sama, z nenadání. Prokop Veliký seděl kdes v Praze na Novém městě

a probíral se v učených traktátech, uražen v hloubi dobrého srdce a vyvržen z tábora bratří, s nimiž tolikrát šel do vojny za českou slávu a za svobodu slova Božího. A páni?

Zapsali se v jednotu pod Menhartem z Hradce a zavázali se co jeden člověk pomáhati si ve spolek až do těch hrdel, aby byl v zemi opět obnoven pokoj a pořádek. Rotám polním čili vojsku stálému se poroučelo, aby rozejdouce se přestali zemi hubiti, a slibováno jim odpuštění za všecko, cokoli zlého dosud spáchaly, uposlechnou-li rozkazu toho. Neuposlechnou-li však, že bude s nimi naloženo jako se škůdci zemskými.

Chtělič se poděliti o vavříny vítězství sami a podělili se o ně. Ale dříve každý vavřínový list musil se zardíti krví táborskou a zarděl se také opravdu, protože, když 30. máje zapadlo nad Lipany slunce, zapadlo za těla bratří a ponořilo se do proudů krve sirotčí.

I.

V Řísutské kovárně dodychal měch, mistr Buchata dal do žhavého železa poslední ránu, vzal je do kleští a vynesl před kovárnu do sněhu. Ruce si uschoval pod černou, koženou zástěru, opřel se o dřevěný sloup, na němž spočívala došková stříška, a zahleděl se ku protější tvrzi.

Mistr Buchata byl as padesátník, ale dosud pružnosti mladické a sil obrovských. Síla jeho stala se v Řísutech a v okolí pořekadlem. Cepy, jež pobil Buchata, byly by dojista držely do soudného dne, kdyby se do dřeva nedala červotočina, a palcáty, jež ukulo jeho kladivo, mohly by dopadati na Slanskou horu a nerozdrtily by se, natož pak na lebky německé. A Řísutský kovář také na sta cepův

okoval a na sta palcátův urobil. I ze Slaného si dávali do Řísut hotoviti pověstnou husitskou zbroj. —

Na hradbách zabělela se chvílemi štíhlá postava dívčina a kdykoliv se pojevila, vždy zablesklo se oko mistra kováře jako jiskry rozletující se až před kovárnu pod pádnými ranami, a kol očazených rtů pohnulo se cosi, jako když pozdě večer sedává u staré, psané knihy, na jejíchž deskách je hrubou rukou poznamenáno: „Dne 6. července 1415 uhořel mistr Jan“ — „dne 30. máje 1416 upálili Jeronyma“ a nejdoleji „dne 24. října 1424 umřel bratr Žižka z Trocnova a z Kalichu“.

„Potěš tě, holka, Pánbůh!“ zahučel, když se opět zakmitl na valech bělavý šat; ale rychle sevřel rty, aby mu jimi ani jediné slovo již neproklouzlo.

„Dobrý večer, Buchato!“ ozval se mu kdosi za zády. „Bude bezpochyby táti. Alespoň naši před Plzní nezmrznou. Vykřehli tam až dost.“

„Arciže vykřehli. Ale nezdá se mi, že by tenhle sníh byl za letošní zimy poslední,“ řekl mistr Buchata a obrátil se. Příchozího poznal po hlasu; třásť se, jako když se sype se stromu sníh, usedne-li si vrána do větví. Byl to Blahut, chodil o holi, měl ť již za sebou dobrou osmdesátku.

„V ruce Hospodina svěřme životy jejich i životy své. Zavřemež očí svých, aby neprohlédaly, zakryjme uší svých, aby neproslýchaly, a on jistě dovede nás, kam bychom nepřišli vidouce a slyšíce. A kdyby padly mrazy, že bychom ostrotou zimy nemohli dýchati, a kdyby se naválo sněhu, že by nám zakryl naše chalupy, Hospodin jest tvrz má, útočiště mé a vysvoboditel můj, roh spasení mého a ochranitel můj. Tak, mistře, Buchato,“ hovořil kmet a taktéž se zadíval ke tvrzi, kdež však po hradbách chodila již jen stráž v beranici a teplém kožichu.

„Nu, co nového, Buchato? Do mé chalupy ani živá duše nepáchne.“

„Nic nevím, nic, Blahute. Ale myslím si, že se jim před Plzní dobře nevede. Již tolik neděl! Kde tak bývalo za Žižky! I mezi námi to hyne, hlouběji a hlouběji zapadáme, až zapadneme a nad hlavy nám naházejí hlínu, abychom nevstali.“

„Hyne to, brachu, hyne, jako já den ode dne. Na podzim mohl jsem ještě bez hole a nyní nemohu. Ani do Slaného nedojdu. Před rokem jsem byl ještě v Praze pěšky,“ posvědčil stařeček.

„Je tu chladno. Půjdeme do vnitř,“ pobídl kovář dědouška a sehnul se po železném prutu; byl již studený, jako na vedlejší stružce led.

Blahut zakýval bílou hlavou, opřel se o hůl a šel za Buchatou. Ale šel pomalounku, jako rozviklaný vůz, jako podrchaný stroj. Co je také člověk jiného, když sestárne? Žije nežije, vidí nevidí, slyší neslyší, ale něco mu přece zmládne na stará léta, zrovna jako když na sešlém kmeni vybují svěží prouteček. Zmládne mu srdce, jako když byl dítětem: Lehčeji mu bývá do smíchu a lehčeji do pláče, snadněji zabuší radostí a zármutkem zatluče také snadněji.

Blahut byl Buchatův tchán. Kovář však před několika lety ovdověl a po dceři Blahutově zbyl mu jediný syn. Pomáhal s Řísutskými Plzně dobývati Táborům.

„Tak, sedni si semhle naproti. Přece něco nového vím. Ty sice pamatuješ více a také více víš; ale tohle já věděl přece v celých Řísutech nejdříve. Ani ve tvrzi o tom ještě nevědí.“

Blahut pozdvihl bílou hlavu, oběma rukama opřel se o hůl, a oči zasvítily mu jako dávno před lety, když byly vlasy jeho hnědé jako křídla káně, a když za den dorazil do Prahy a zase nazpět do Řísut.

„Menhart Hradecký byl předevčírem na Smečně. A víš, co s sebou odnesl? Nevíš, Blahute, ale podivíš se tomu.

Dobře, žes přišel. Podpis Smečenského Markvarta, že půjde spolu s druhými pány rozkopat Tábor, potupit kalich a slovo Boží zahrabat hluboko do země. Diviš se? Já se také divil," hezky hlasitě hovořil mistr Buchata a bušil desítiliberním kladivem do žhavého železa, že jiskry zalétly až před kovárnu a zapadly do sněhu. „Ale ještě jsem nedopověděl. Vzal prý si s několika druhy náš kraj na starosť, že prý ten lid zapomíná, proč se narodil a vyrostl; aby zase přivyknul žíti od dětství až do šedin pod doškami v chalupách a poslouchal se šijí skloněnou, co mu páni poroučejí. To jsi neslyšel, Blahute, viď že ne? Byli zde ze Slaného a ze Studňovsi. Deset cepů pobil jsem za dopoledne."

„Bolesti pekla obklíčily mne a zachvátila mne osidla smrti. I zahřměl s nebe Hospodin a Nejvyšší vydal hlas svůj a vyslal střely své a rozptýlil je, blesky rozmnožil a poděsil je," propověděl opět Blahut, sepjal ruce a díval se do ohně, jenž chvílemi vyšlehoval skorem až ke kovadlině.

„Vyhlédli si vhodnou chvíli, Blahute. Však Prokop jim zažene — myslím — laskominy čertovsky. Kdo ví, nešel-li bych na ně s tímhle kladivem sám, kdyby se opovážili sáhati nám na svobodu, a potom by si teprve povídali o Rísutském kováři. Ještě bych to tak dovedl jako za mladých let. Jen aby nezačali, dokud se naši nevrátí od Plzně."

Před kovárnou zařičel kůň.

„Mistře Buchato!" zavolal kdosi do dveří.

„Čeček ze tvrze," řekl kovář a vyběhl před kovárnu.

„Rychle ho okovej. Starému se přitížilo. Pojedu do Prahy."

Buchata cosi zahučel, veběhl nazpět do dílny a opět ven. Za chvilku klusal jezdce na ryzce ke tvrzi.

Blahut se zatím modlil žalm, jejž se Malkovický farář modlívá, když někdo umírá, aby se mu to umíralo lehčeji; zaslechl, co pravil čeledín.

„Jsem jako list, jenž z jara rozzelená, na podzim uvadne a opadá. Potom ho vítr zanese a zavěje sníh. — Takoví jsme my lidé a přec si tolik zakládáme na svém životě. Počet dnů lidských je nejvíce sto let: jako krůpěje vody mořské spočteny jsou a jako zrno písku skrovná jsou léta ve dni věku," hovořil stařeček.

Plameny jeden po druhém vyšlehovaly z výhně jako blesky ve chmurách a hned zase zhasínaly zrovna jako život lidský.

Stařeček se do nich díval mlčky, snad totéž přirovnání přiletělo pod zbělenou hlavu jeho. Blahut o takových věcech přemítával rád. Když byl mladší, nepřišloť mu arci cos takového na mysl, až teprve když zmužněl a dostal do rukou písmo.

Písmo bylo za časů husitských v každé dědině; každý Husita co den se v něm probíral a v něm hledal moudrosti. Blahut byl jedním z těch nejstarších. Když vyhnali z Prahy mistra Jana a on se usadil na Krakově za Rakovníkem, nelitoval tam cesty, aby ho poslouchal.

„Věř, Blahute, že bych byl rád, aby se již od té Plzně vrátili. Přál bych si toho sobě také, ale těm dětem nejvíce," za hodnou chvíli pravil teprv Buchata. Mluvil tak tiše, jako by to nebyl ani jeho hlas. A kdyby ho tak byli v Řísutech slyšeli, podivili by se, že umí Buchata také tak mluviti a že srdce jeho není přece tak tvrdé jako kovadlina nebo jako čedič na Slanské hoře.

Dědoušek zakýval bílou hlavou.

„Viděl bych to rád, tuze rád, mistře, již pro tu holku, aby nebyla sirotou, až oči zamhouřím. Ale co je naše myšlení a co jsou touhy naše? Ani tolik ne, co bělavý

dým, co točivý vítr, jenž sotva že nám kolem uší zahvízdá, do očí písku navěje, již do dálky se žene a mizí, než prohlédneme a proslechneme."

Venku opravdu začal hvízdati vítr, plameny praskaly, vylétaly do výše a mžikem shasínaly.

Stařeček vstal, opřel se o hůl a beranici přitiskl níže na hlavu.

„Dobrou noc, mistře Buchato. Holka by měla doma o mne marně strach. Je to hodné dítě. Aby jí dal Pánbůh štěstí!"

„Mohls zůstati, Blahute. Začíná se chumeliti."

Ale stařeček již neslyšel.

Venku začal padati hustě sníh.

Kovář již oheň nerozdmychal, nepřiložil do výhně a kladivo také nevzal do ruky. Ďas ví, co mu to vstoupilo do hlavy. Ani se nehnul od kovadliny, ruce měl zastrčené za koženou zástěrou a hlavu svěšenou ke hrudi.

Ve výhni byla již tma jako ve sklepě a v dílně šero, že sotva mohls dvéře nalézti A kdyby se byl nebyl venku prášil sníh a vítr nezanesl chumače sněhu až do vnitra, do půlnoci by tu byl tak ten kovář v zadumání stál s těma rukama za zástěrou a s tou hlavou svěšenou ke hrudi.

A když mu několikráte již zašlehl vítr do tváře a do černých vlasů navál se sníh, zahučel cosi, pokročil ke dveřím, zabouchl jimi, zatarasil je závorou a dílnou vešel do jizby, také tak temné, ale studené jako lednice. Ale nerozsvítil si, vrhl sebou na třínohou židlici u okna, opět si uschoval ruce za zástěru a hlava mu klesla bezděky na prsa.

A kdykoli si tak sedl, nehnul se do rána, do svítání vytrval s těma rukama za zástěrou a s tou hlavou na hrudi. Druhý den ráno nebyl k ničemu. Nemluvil a mlu-

vil-li, utrhoval se na lidi, a když dýmal měchem, šlehaly ve výhni žáry jako v pekle, a když bil kladivem na kovadlinu, bylo to slyšeti po celé dědině. A v ten čas lidé, když nemusili, nikdy nešli do kovárny a povídali, že tím Buchatou zase šije zlý duch. —

Starý Blahut seděl již ve své chalupě na lavici u krbu a chvílemi si z hluboka oddechl. Zdálo se, že ho cesta z kovárny do chalupy unavila.

„Říkám ti, dědečku, abys se nepouštěl ven, když je nepohoda. Bojím se o tebe, vždyť víš, dědoušku — — —“ zašveholila dívka, jež seděla naproti stařečkovi, poskočila k němu, ovinula bělounkou hlavu jeho ručkama, přitiskla ji na rty, jež červenaly se jako sametové proužky červánků, a plavé, hebounké vlásky její zahrály si šedinami dědouškovými.

Zrovna tak to vypadalo, jako kdyby se na těch dvou hlavách lesklo zlato a bělelo stříbro.

„Vím, Maruško, že bys zůstala sirotou. Ale Čeněk se už vrátí od Plzně brzo a těch dnů bych se, holoubku, také dožil rád. Potom mohu ty své staré oči zamhouřiti, zatlačíš mi je, viď že, Maruško, zatlačíš na ten dlouhý sen, v němž jenom o tobě budu sníti a se mnou matka tvá a babička,“ hovořil stařeček a pohladil dívčinu po hebounkých vláscích a po jemných lících. Zdálo se mu, že její vlasy jsou z hedbáví a lícka ze sametu.

„Potom teprv musíš býti, dědoušku, hodně dlouho živ, proto, že bych bez tebe plakala a bez tebe celé to štěstí své vyplakala a vyslzela. Věř Marušce.“

„Hodně dlouho?“ usmál se stařeček. „Nechtěl bych ani, Maruško, protože, je-li člověk dlouho živ, bývá mrzutý a je mu pořád tak, jako by si chtěl zdřimnouti a nemůže. Tak, Maruško, mlč o tom a přenech vůli Boží soud nade dny našimi. — Sedni si a poslouchej. Mám ti toho ještě tolik povídati. — Vypovídal bych se rád, než umru, aby

se mi to dřímalo lehčeji. — Nerad bych s těžkou hlavou se uložil. Poslouchej tedy. — Že z Prahy mistra Jana vyhnali, víš. Že se usadil na Krakově, také víš, a že chodil mezi lidem, že býval na křtinách, na svatbách, při pohřbech, o tom jsem ti již také povídal. — A že, kde se objevil, z dalekých vsí se sbíhali, aby ho viděli a slyšeli, také ti nemusím vykládati. Ale o tomhle jsem se ti ještě nezmínil. Před lety oženil se jeden rytíř. — Nevěstu si bral odněkud za Rakovníkem, odkud, na tom ti nezáleží. Byla z hezkého dvora; tatík sezval na svatbu rytíře a zemany z celého okolí. Mistra Jana také pozval. A byla to hlučná svatba, Maruško. Pilo se, jedlo se a zpívalo se; i mistr Jan byl veselý. Lidu bylo ve dvoře plno a za humny celé davy. Dali jim pečeně k nepřejedení a medoviny k nepřepití. A když pili v jizbě na zdraví ženicha a nevěsty, pil také mistr Jan, a když pozdvihl do výše pohár a pronesl první slova přípitku, vedrala se do jizby žena, prostovlasá, v oděvu rozedraném, s očima šíleně blýskavýma a na rukou s děťátkem. Prodrala se až nahoru ke stolu, kde seděl ženich s nevěstou, zasmála se a řekla, že nese snoubencům svatební dar. Děťátko položila nevěstě do klínu, a když zaplakalo, zasmála se naň a zašeptala mu, že prý se chudince u té nové matičky lépe povede než u ní, protože sama mívá hlad a sama se zimou tetelí. A když to dořekla, jako střeštěná vrhla se ke dveřím a dveřmi mezi lid do dvora. Na dvoře strhl se hluk, divoký ryk, zaduněly rány, mistr Jan vypustil pohár z ruky, kvapem vyběhl do dvora; ale dvůr byl prázdný a všechen lid za humny. Ale sotva že ho uviděli, utichli jako pěna do jednoho. Uprostřed bělala se hromada kamení, ze spoda kamení vyzíral rozedraný šat a řinula se krev. Mistr Jan podíval se na zástup lidu, oči jeho zasvítily, jako když ve tmě oheň vyšlehne, zdvihl ruce proti nim a hlas jeho zahučel lidu do uší, jako kdyby se Slanská

hora trhala. Co zahučel, to ti povím, Maruško, podruhé. Všechen lid klečel na kolenou s rukama sepjatýma, s hlavami svěšenými a ani nedýchal. A když se vrátil mistr Jan do jizby, rozutíkali se všickni, jako prchá stádo, když bylo na škodě postiženo, a ženich v jizbě byl bledý jako zeď, jako venku sníh, a na klíně nevěsty naříkala si holčička, spínala ručičky a vzpírala se, jako by toužila po matičce, po té s těma šíleně blýskavýma očima, s tím šatem rozedraným, a bědovala, jako by chudinka věděla, že matka její leží za humny ubita, že ji tam ukamenovali — — —“

„A proč ji ukamenovali, dědečku?“

„Inu — Maruško — — — neslyšíš?“ vytrhl se náhle z povídání kmet, nahnul hlavu a pozorně naslouchal.

Maruška doběhla k oknu.

Venku skučel vítr, zaléhal do okenice a prohánĕl se zahradou, že staré hrušky s jabloněmi až plakaly, jak je prudce objímal.

Hvízdotem větru rozléhal se chvílemi hlas zvonečku se tvrze a věže kostelní.

„Zvoní, dědečku, umíráčkem.“

„Že zvoní umíráčkem?“

„Pojď k oknu a uslyšíš, jak to smutně zní.“

Dědeček se zdvihl s lavice, přejel si svadlou, kostnatou rukou čelo, zakýval hlavou a šel k oknu poslechnout.

Opravdu, kdykoliv prudčeji zalehly větry do okenice a v zahradě stará drva hlasitěji zakvílela, vždy zaletělo k chalupě klinkání dvou zvonečků, jako tesklivý pláč, jaký se dere z prsou nad zašlým štěstím života.

„Slyšíš již, dědoušku?“

„Slyším. Zvoní panu Oldřichovi hodinku. Pomodleme se za něj.“

Za chvíli zabušil kdosi na dvéře a na okenici zároveň.

Stařeček přestal se modliti a Maruška se tichounce přiblížila k oknu.

„Otevřte. Náš pán umírá," zahučel zvenčí drsný, mužský hlas.

„Co že chce?" optal se dědeček.

„Bude ze tvrze. Povídá, že jejich pán umírá."

Stařeček znovu sepjal ruce a zakýval bílou hlavou, jako by věděl, co na něm bude posel z tvrze chtíti.

Maruška běžela otevřít.

Dva čeledínové vkročili do jizby se svítilnami a vyřizovali starému Blahutovi, že prý je s pánem tuze zle a že prý by si s ním rád pohovořil. Stařeček neřekl ani slova, přehodil na sebe kožich, na hlavu si nasadil beranici, do ruky vzal hůl a šel. Čeledínové mu svítili na cestu, protože byla tma jako v pekle, když někdy zapomenou čerti přiložiti a oheň vyhasne. Na nebi nebylo ani hvězdičky a po celé dědině ani světélka, protože všude měli okenice a zavírali je hned z večera.

Chvílemi se musil Blahut bezděky zastaviti, jak se do něho opíral vítr, aby si oddechl, a Maruška chvěla se doma o dědouška úzkostí. Sedla si na lavici, kde seděl dříve dědeček, přiložila do krbu, aby bylo po jizbě světleji, a poprvé, co byla samotna, nemyslila na Čeňka z kovárny, ale na svatbu, na níž byl mistr Jan, a na tu ženu, jež dala ženichovi tak divný svatební dar, a potom, proč volali dědouška do tvrze.

Ještě tak zaléhaly větry do okenice, na zahradě plakaly stromy, až se při tom páči sehýbaly do sněhu a větve jejich hrabaly se v něm, jako by pod tím bílým pokrovem hledaly svou krásu. A proto tak plakaly, že ji nalezly shnilou, začernalou.

As v půl hodině, co dědoušek odešel, zase zahřímal kdosi na okenici.

„Jsi to ty, dědečku?“ zavolala dívka, vyskočila s lavice a odeběhla otevřít.

„Což není doma dědeček?“ ozval se příchozí.

„Přišel pro něho z tvrze čeledín.“

„Z tvrze čeledín?“ zahučel — mistr Buchata, poznala ho Maruška po hlase, a když otevřela, byl již pryč. Ani kroků jeho neslyšela, protože větry opět tak prudce zalomozily.

Když se vrátila do jizby, zase sedla si na lavici, a hudba Meluzinina ji brzy ukolébala. Na krbu dohořívala ponenáhlu louč a Maruška již nevěděla, že sedí v jizbě dědečkově a že přišli pro něho z tvrze čeledínové; ale zdálo se jí, že je na bohaté svatbě, že vedle ní sedí mistr Jan a že žena jakási v šatě rozedraném vedrala se mezi svatebníky s dítětem na rukou, že dala to dítě nevěstě v svatební dar, a potom viděla, jak ženu zakrvácenou, ukamenovanou odnášejí do umrlčí komory, a jak se ty veliké, tmavé oči její kolem dívají, jako by byla živa a volala na soud Boží vrahy své — — —

Nové bušení na dvéře ji však z dřímot probudilo.

Tentokráte to byl dědeček, celý chudinka posněžený a sotva oddychoval. Ponocný odtruboval jedenáctou.

„Tak pozdě, dědoušku?“

Blahut zakýval pouze hlavou. V jizbě svlékla ho Maruška z kožichu, oprášila tento v síni a potom i s beranicí pověsila nad krbem. Dědeček se opět posadil na lavici, bílou hlavu položil si do stínu, aby mu Maruška neviděla do tváře. Ale nedřímal.

„Což nepůjdeš dnes na lůžko?“ pravilo děvče ku stařečkovi, vzalo bílou hlavu jeho do rukou a přitisklo ji na své tváře jak z večera; ale stařeček vymknul se Marušce, poprvé, co ji má, a tím okem jeho zasvitlo něco, jako když se díváme do tichých vod a náhle těmi vodami

zaduje vítr, rozbouří je a s nebe do nich udeří blesk. Ale jen na chvilku se tak v těch jeho očích zasvítilo.

„Posedím si, Maruško, jdi, ustel si a mně také odestel. Na spaní nemám však ani pomyšlení; snad je to proto, že jsou tam ty větry a že bude jiné počasí. Bůh má staré lidi, Maruško, také rád, a proto vědí často, co bude. Já to také věděl. — Jdi, miláčku, dosud snad jsi ani nezdřímla.“

Maruška odestlala dvě lůžka, dala dědečkovi dobrou noc, políbila ho na uvadlou tvář a ulehla. Usnula brzo a měla prapodivné sny, podivnější ještě než ta nedopověděná pohádka.

Zdálo se jí, že je kdes na venkovském hřbitově mezi dřevěnými, do pola zapadlými kříži a v koutě, kde nebyl žádný kříž ani žádný květ, seděla na zarostlém rově dívka, na vlas podobná dceři pana Oldřicha; potom viděla, jak se zarostlý onen rov zvolna otevíral a z hrobu jak vstávala jakási žena v bílém šatě s vlajícími vlasy, jak se usmívala na Alenu, kynula jí k sobě, brala ji v náručí a jak se ponořila do hrobu zároveň s Alenou; na hřbitově rozhlaholil se čarovný zpěv, zvony na zvonici se rozhoupaly, nad zapadlým rovem vyrůstaly dvě růže, nad zvonicí vylétaly dvě holubice, bělounké jako byly mráčky, jež plynuly vysoko nad hřbitovem. — —

V jizbě byla již tma. — Dědeček také podřimoval, ale jen lehounce, tak že při každém zalehnutí větru do okenice a při každém zastenání stromů se probudil a chvilinku poslouchal, než mu opět bílá hlava klesla na stěnu.

II.

Měch v Řísutské kovárně druhý den odpočíval a tak bylo vždy jen v neděli nebo když světili nějaký svátek. Ve všední den od rána do večera nedal mu mistr Buchata pokoje.

A lidé, chodíce kolem kovárny, dívali se na chalupu, jako by ji viděli dnes poprvé. Leckdo se pozastavil, nahlédl blíže do kovárny, zahučel cosi a šel dále. Ale po několika krocích se zase obrátil, opět cosi prohodil, ale nebylo mu rozuměti, protože se strání váli do vsi ještě větrové, v zahradách kvílely dosud stromy a hledaly opět ve sněhu uvadlou, opadalou svou krásu.

Mají ti lidé na venku tak ve zvyku, že nejde-li jim cosi do hlavy aneb vidí-li, že není něco tak, jak bývalo od dvaceti, od padesáti let, či jak bývalo od jakživa, kroutívají hlavou, sami sobě o tom povídají a potom teprve jeden druhému.

„Buchata dnes nedělá!“ šlo jedněmi ústy v Řísutech. A ti, kteří tak snadno hned nevěřili, vyšli si přede dvířka, aby se na své vlastní oči přesvědčili, zdali se opravdu nad kovárnou nekouří. A nekouřilo se.

Mistr Buchata seděl za stolem v očazené jizbě s hlavou o ruce zapřenou. Když zaslechl na večer, že zvoní ve tvrzi a na chrámové věži umíráčkem, vyběhl ven a pustil se k Blahutovi, a když ho v chalupě nenalezl, dal se ke tvrzi. Ale nevěděl, že mu hvízdá vítr do tváří, že mu šlehá sníh do očí a že se mu ruce chvějí ne zimou, ani tím sněhem, ale jakousi palčivostí, jež vedrala se mu do srdce a ze srdce rozlila se do celého těla.

Neustále pobíhal úvozem, jenž vedl ke bráně, a když vyšel za hodnou teprv chvíli stařeček opět s čeledíny, kteří ho doprovázeli se svítilnou, připlížil se k němu, pošeptal

mu cosi a stařeček poslal průvodčí nazpět. Kovář vzal ho za ruku, ale nevedl ho do chalupy, nýbrž oba zaměřili ke kovárně.

Až do jedenácté seděl Blahut s Buchatou potmě, aby jeden druhému neviděli do očí a potom také, aby se lidé snad nedivili, proč tak dlouho dnes Buchata svítí a někdo se skulinou v okenici nepodíval do vnitř. A když si byli, co chtěli, vypověděli, zdvihl se stařeček a mistr kovář dovedl ho až ke dveřím chalupy. Ale sám domů nešel, chodil návsí a když se byl dost a dost vychodil, vyšel si za ves do lesa a opět tak chodil bez účelu, jako by se chtěl dověděti, proč si ty borovice tak naříkají a tak hněvivě s korun sníh setřásají. Někdy se zastavil, podíval se na protější tvrz, kde ve dvou jizbách ještě svítili, a vždycky, kdykoliv se tam podíval, zahučel cosi, jako když někdo zaklne, a vždycky pravou rukou zamáchnul, jako by v ní držel perlík a jako by stál u kovadliny nad žhavým železem.

Teprv k ránu vrátil se do kovárny a vrátiv se, ještě si neulehl, nýbrž usadil se za stůl, jak tak někdy sedával, když ho napadla zlá chvíle. Dnes ani snad nevěděl, že mu říkají Buchata, že je v Řísutech kovářem a že má syna před Plzní v bratrském táboře; jenom to věděl, že umírá Oldřich Řísutský, že včera byl starý Blahut u něho, potom že zavedl tchána do kovárny a že si dlouho o něčem povídali. — —

Po Řísutech zase rozlehl se tklivý hlahol zvonečků se tvrze a s věže chrámové. Lidé nechali práce, postavili se a modlili se za šťastnou hodinku smrti pana Oldřicha podruhé.

Když zaletěly smutné zvuky do kovárny, mistr Buchata pozdvihl hlavu, ohlédl se ke tvrzi, oči se mu zaleskly jako žáry ve výhni, po celém těle se zachvěl, ale pohodiv hlavou, opět se dal do dumání.

„Od včerejška již umírá," povídali si u Peterkův. „A co že kovář slaví dnes svátek?"

Selka se podívala oknem ke kovárně. „Ještě je tam, jako by byla vymřela, či jako když se roztrhne měch a kovář ho kdesi v jizbě spravuje."

„Buchata je podivín," vykládal sedlák. „Leckdy mu vleze něco do hlavy. Ale tuhle asi půl léta nepozoroval jsem na něm ničeho. Pomyslil jsem si, že již přišel k rozumu. Bůh ví, co ho to vždycky napadá. Buďme rádi, že my to nemáme a že nás nehryže nic. Uhryže ho to, uvidíte, že uhryže, protože jiná nemoc se ho netkne. Naši staré hrušce neudělal ničeho ani blesk; víš, ženo, jak si na ni ve žních posvítil a jak ji projel od shora až do kořenův. Až si jednou sama vzpomněla, že stojí již dosti dlouho, dědeček říkával, že ji zasadili, když se narodil králové Elišce syn, ten, jemuž napotom říkali Karel — sama se na kůlnu svalila, rozdrtila ji a kolem bylo přece takové ticho, že se ani list nepohnul. A na Buchatu to také tak přijde. Pamatujte na mne!"

Ještě zvonili, ale již jen na věži a leckde se znova modlili za tiché umírání rytíře. A když se domodlili, každý si zavzdechl a pomyslil: „Takového umírání mne, pane Bože, chraň!" A Peterka propověděl: „Nejlépe je, když smrť přijde na člověka, jako chodívá bouře, když s sebou jednoho odnese, jako odnáší bouře vzduch nezdravý." —

„Takhle umírati? — To bych si věru vylezl raději na některý dub hodně vysoko a potom bych skočil dolů po hlavě, aby bylo po mně, jako když se zablejskne. Druhý den již viděti smrť, jak stojí nad člověkem s naostřenou kosou, jak šklebí ostré tesáky, jak si tropí z něho smích a jak si kolem všickni naříkají, nevím, co bych udělal. Po chvíli bych se do té smrti dal, a vyrval jí kosu, he, hoši, to bych udělal, a udělám, bude-li tak dlouho nade mnou

státi, jako nad naším pánem," rozhovořil se starý Javor, zvoník Řísutský, když odzvonil a zavřel dvéře u kostela.

„A Buchata říkává, že by ji odehnal perlíkem," podotkl kdosi ze sedláků. Stálo jich na návsi několik a povídali si o mistru kováři.

Starý zvoník se na ně podíval.

„Na Buchatu to přijde jako na mne, až bude náš čas. Ale on to má lepší než já, protože mně nebude nikdo moci oči zatlačiti a budu se musiti kolem dívat i po smrti. A to prý bývá, braši, nanic pro toho, kdo dává nebožtíka do rakve. Dobře tak! Měl jsem tři syny — tři hodné hochy, jeden mi zůstal pod Vyšehradem, druhý u Brodu, třetí u Ústí. Pamatujte si to a po smrti mne dlouho koukati nenechávejte, sice bych vykoukal celou vaši ves a potom by bylo v Řísutech zle. Tak! Jen abych již nemusil na zvonici po třetí. Čiší to tam, jako bych byl kdesi ve vrších. Půjdu se, Peterko, k tobě poohřát," řekl starý Javor k sedlákovi, jenž ho poslouchal s polootevřenými ústy bedlivěji, než když k nim zajede do kostela Malkovický farář a vystoupí na kazatelnu.

A sedlák byl rád, že se mu zvoník nabídl. Poví jim něco, tolik toho ví a tak umí vyprávěti, že by se člověk okamžikem smál a zase plakal okamžikem, jako dítě, když mu babička povídá pohádku. A to bývalo při tom nejhezčí, že zvoník očima ani nemžikl a ve tváři se mu nepohnul ani jediný rys; když kolem něho vypukli v bujný smích a za chvilku zase, zvláště holkám, kanuly slzy po lících, byl jako mramorová socha a oči jeho jako dvě mramorové kuličky. Jenom někdy se zasmál, ale to již to potom bývalo k smíchu; a když se mu zaleskly oči světleji a když si svráskovatělé čelo přejel kostnatou rukou, zase se lidem zdálo, že zvoní na zvonici hrana anebo že někoho pochovávají.

III.

Pan Oldřich umíral dva dni a skonal teprv třetího dne z rána.

Dva dni ho měli ještě ve tvrzi, třetí den k večeru ho vynesli za ves do kostela a v kostele ho pochovali k nebožce Evičce pod kazatelnou.

Čtyři celé dni nezadýmal měch v kovárně a čtyři celé dni proseděl Buchata za stolem, jako by byl ze dřeva.

Až pátý den k večeru, když nesli kolem rakev s nebožtíkem pánem Řísutským, zdvihl se a očima jeho zasvítilo zase, jako když někdy rozdělá na výhni oheň a do výhně zafoukne otvorem vítr, vyšel před kovárnu a šel za průvodem nejzadnější s rukama sepjatýma a s hlavou svěsenou.

Lidé, již vybíhali ze stavení, aby viděli pohřeb, nedívali se ani tak na rytíře a zemany, kteří se sjeli do Řísut vyprovoditi pana Oldřicha, jako na Buchatu, kterak šel v zadu za všemi poslední. A ti, kteří byli v průvodě, ohlíželi se krok za krokem po mistru kovářovi a neposlouchali, jak hučí před rakví lesní rohy k pláči, jak se ten hlahol jejich rozléhá od stráně ke stráni, jak letí do lesův a jak starý Javor umí zvoniti, jako by zvony byl naladil, aby zvonily tak tesklivě a z očí slzy zrovna vynucovaly. Dívali se však jeden na druhého, mlčeli a kroutili hlavami. —

A když bylo po všem, zase zůstal Buchata ve chrámě nad hrobkou poslední; i Alena již opustila kostel s Boleslavem Smečenským.

Buchata se za nimi obrátil a oči jeho hleděly již klidně, spočívaly na dceři po nebožtíku pánu tak, jako když se zadíváme do hvězd na nebi. Tak bezděky nám napadá, zdali ty hvězdy vědí o nás, že díváme se k nim a divíme se jim?

Zedníci zavalili hrobku kamenem, odešli a Buchata byl v kostele sám. — Snad by zde byl zůstal do noci, kdyby mu nebyl starý Javor na ramena zaklepal, že prý musí zamknouti chrám a ve chrámě že nesmí nikdo zůstati přes noc.

„Co tropíš, mistře kováři? — Neděláš, nebušíš, celá ves si povídá o tobě, zahálíš a přece bude potřebí, abys hotovil hřebíky a obruče na cepy a kul palcáty, protože prý nás mají již páni dost a stýská se jim po dřívějším pohodlném živobytí. Slyšíš, Buchato? Divné věci si o tobě po vesnici povídají," hovořil Javor a ještě se držel ramene mistra kováře. — „Již vědí v celém okolí, že v Řísutské kovárně oheň ve výhni uhasl a kovadlina že zrezaví, protože prý se Buchata stal mudrcem, že chce založiti novou víru, jako prý někdy Mikulášenci. To si o tobě lidé povídají."

„Nech je, Javore, nech; ještě si budou více povídati, uvidíš. Ale v něčem máš přece pravdu, ty hlavo lišácká. Hnedle bych byl zapomněl, že si na nás páni chystají řetězy. Věru, že za těch několik posledních dnů, co jsem o té nové víře přemítal, celý jsem zpitoměl," zasmál se kovář.

Ale opravdu, neslušel mu ten smích; starý Javor podíval se na mramorový kámen nad nebožtíkem pánem, protože nechtěl ještě jednou viděti oči Buchatovy.

„Ale neboj se, Javore, o mne. Kdybych již ty řetězy měl, rozetnu je perlíkem a potom se podívám, jak mají páni tvrdé lebky a odolají-li perlíku Řísutského kováře. Vidíš, Javore. Takhle bych se otočil a takhle bych rukou zamáchnul."

Kolem Javorovy hlavy rozvlnil se vzduch a zvoník ustoupil několik kroků nazpět.

„Tak bych se, Javore, otočil. Pojď, půjdeme již, rozezlil bych se tu a zneuctil bych chrám a Pánaboha. Pojď, půjdeme."

A Javor byl rád, že Buchata šel, protože se ostýchal říci mu podruhé: musím zamknouti kostel a přes noc nemůže nikdo ve chrámě zůstati.

„Viděls, Javore, Alenu s tím holobrádkem ze Smečna? Jezdí do Řísut pro hezkou její tvář. A kdyby zítra šli páni na rytířské tvrze a zemanské dvory, věř, že by šel s nimi a že by mu bylo jedno, kdyby hnali na Řísutskou tvrz. — Ale nebudeš jí míti, růže jejích tváří nerozkvetly pro pány! Slyšíš, Javore? Že pro Smečenského nerozkvetly růže na tvářích Aleny, tak jako že já umím nejlépe cepy pobíjeti a že ty, které jsem pobil já, vydrží celou vojnu husitskou a že by jimi mohl pomlátiti celá hejna křižáků," hovořil Buchata hezky hlasitě. Byli již venku z kostela a šli svahem do dědiny.

A sotva že byl mistr v kovárně, nasypal do výhně uhlí, rozdělal oheň, do ohně dal železo a měch dýchal jako onehdy meluzina, plameny vylétaly až ke kovadlině, jak se rozhořelo uhlí, a když bylo již železo červené, uchytil je do kleští, do pravice vzal perlík a bil do toho, že se jiskry rozstřikovaly po celé dílně, vylétaly až na náves a ředily sníh.

Rána za ranou padala, kus železa za kusem odletoval: — mistr Buchata dělal na panské lebky do cepů hřebíky, aby ho nemohli uvázat na řetěz a aby nemohli do chalup na svobodný lid.

„Takhle budu bušiti do těch vašich hlav a takhle je budu srážeti jednomu po druhém," povídal si Buchata a smál se při tom, až mu do očí slzy vstupovaly.

„Tak, Buchato, tak! Pánbůh ti pomáhej a posilniž tě," pozdravoval stařeček kováře vešed do dílny. „Měls tak robiti již včera, předevčírem. Byli by si tě lidé nevšimli a mlčeli by o tobě."

„Nechť. Však přestanou; jen až přijdou s cepy, Blahute, do kovárny, abych jim je pobíjel a narážel do nich

třípalcových hřebíků. Dobře žes tu. Přešlo mne to a bojím se, aby se mi ty večery nevrátily. Podruhé již bych tak nevydržel, věř, že ne," a prudčeji udeřil perlíkem do železa a jiskry zase vyletěly až na náves do sněhu.

„Víš, brachu, co vidím nerad?" řekl za chvilku stařeček.

Kovář se vzpřímil a podíval se mu do tváří, jako by to z nich chtěl již napřed vyčísti.

„Toho Smečenského po boku Aleny."

Mistr Buchata vzal do ruky perlík, do kleští z výhně železo a opět to tak buchalo v kovárně, až se došková střecha otřásala.

„Nech už toho, brachu, nech. Slunce zapadá. Neuděláš bez toho již nic. Pohovoříme si a bude ti alespoň u srdce lehčeji. Poslechni, Buchato."

A za chvilku bylo v kovárně opět ticho a ve výhni tma. Jen tu a tam vytryskla jiskra, jako by se chtěla podívati, jak to vypadá, když je tma, ale mžikem bylo po jejím útlounkem, svévolném živůtku.

IV.

Opravdu zapadalo již slunce do černých lesův. Ale dnes se pochmurné zasmušilé hlavy jejich bělely. Zdálo se, že, co padal sníh a na jejich temena se usadil, zešedivěly jako starci, či že je zatáhl kdosi bílým závojem, aby nevypadaly tak zádumčivě, když do nich v zimě slunce zapadá. — Všechen vůkolní kraj podobal se nevěstě, již zastřeli celinkou bělounkým šatem, a když slunce večerem až k němu se nakloní, žhavými lícemi dotkne se ledových tváří nevěstiných, prohlédne plamennýma zrakoma až pod bílý závoj

a uvidí, že je ta nevěsta mrtva a že proto jí zakryli líce závojem, aby neděsilo se uvadlé, odkvetlé tváře, rozžalí se a slza jeho — ruměnná zář — rozproudí se celou šíří a potom uprchne hluboko hledati si novou nevěstu —

Alena, dcera po panu Oldřichovi, zadívala se za dědinu k bělohlavým lesům, a slunce, jež nad nimi dohasínalo, právě rozlilo po nich poslední svou zář. Po boku jejím dlel mladý muž — pan Boleslav, syn Smečenského Markvarta.

Lidé říkají, že mívá slunce, když zapadá, podivnou moc, že prý přitahuje k sobě nahoru. A kdo se za ním dívá a diví se mu, že si ho slunce vyhlédne a že brzy umře. A lidé mívají leckdy v těch svých pořekadlech pravdu, důkladnější a spolehlivější pravdu, než všecky ty knihy a v knihách všecky ty vylhané pravdy.

„Podívej se, Boleslave; takhle kdybychom my umírali. jako umírá den, a takhle kdyby bylo lidem, když jim dni zapadají do minulých věků, jako je tomu slunci, když zapadá," zašeptala dívka; ale jen rtíky se jí pohnuly. Oči jako by ukovány hleděly za lesy, v nichž do pola potopena byla již ohnivá koule — snad ji opravdu táhlo k sobě nahoru a proto tam musila hleděti! —

„O umírání přemýšlíš, Aleno, v jaře svém? Teprv kyne ti život, teprv žíti začínáš, holoubku," řekl hoch, blíže přistoupil k dívce a bystřeji podíval se jí do očí, zdali tak myslí do opravdy.

Alena, zdálo se, že slova Boleslavova přeslechla.

„Vždycky mlčíš, Aleno, vyhýbáš se mi. Tak hezky umíš o všem hovořiti, zrovna jako bys chtěla člověka rozplakati. Schválně tak mluvíš. Ale řeknu-li ti, chtěla-li bys se mnou na Smečno, neslyšíš, schválně mlčíš, Aleno, schválně neslyšíš a mučíš mne. — Pomyslíš si, proč právě dnes mluvím k tobě tak? Že chci vykořistiti snad smutek tvůj a z hoře tvého pro sebe lásku? — Chci, Aleno, opravdu

chci, protože jindy je srdce tvé jako umrzlý sníh," hovořil panic vášnivě.

„Ještě mne nechceš slyšeti?" zašeptal po chvilce, tváří mu přeletěl nach, tmavější onoho nad lesy, oči se mu zaleskly, jako by se chtěly rozhořeti v žár, a rty sevřely se těsně, jako když chceme násilím rozechvění nitra utlumiti.

„Boleslave, víš, že jsem s tebou nejraději, že otvírám před tebou celé srdce své, abys viděl do něho — — — až se vrátí jaro, až pode tvrzí zašveholí slavíci, potom také my si budeme šepotati o lásce. Do těch dob se v té samotě — sirotě pro otce vypláču a potom —"

„Potom si pro tebe přijedu do Řísut,"

„Ještě ne, Boleslave. Zapomínáš, že nad naší tvrzí vlaje kalich v černém poli, že já od nejútlejších let pila v Řísutském kostele z kalicha, tvůj otec že nenávidí náš rod a že, až vezl bys mne z Řísut, dal by bránu zatarasiti a zdvihnouti most. Na to, Boleslave, zapomínáš. Ale nemluvme o tom. Hleď, již se šeří, tamhle vyšla hvězda, zrovna nad lesem. Nese dceři pozdravení z daleka, s vysoka — — — Tatíčku můj!" zabědovala Alena, zalomila rukama, po hedbávných líčkách kanuly jí slzy a z purpurových rtů vydral se vzdech, až se tomu Smečenskému prsa zúžila.

Boleslav se odmlčel přemýšleje, zdali by to mohl ten jeho otec, aby dal před Řísutskou Alenou zdvihnouti most a zatarasiti bránu, až si ji poveze na Smečno.

Dívka hleděla opět k lesům a tmavé oči její, zdálo se, že zří dále za hvozdy, hlouběji — až kam slunce zapadlo.

„Aleno, vidíš tamhle ten mrak, jenž pluje nad námi?" zeptal se jí náhle mladý hoch.

„Vidím, Boleslave. Je z pola bílý a do černa, tak jako když se rozloží nad rakví příkrov a na příkrově zabělí se veliký kříž."

„Poslouchej, mám dědití Smečno, s hradem rozsáhlé panství, mám býti dědicem jména pánů Smečenských. Ale zatarasí-li otec před tebou, až si tě povezu, bránu a dá-li zdvihnouti most, víš, co řeknu, Aleno? Řeknu mu, že si tebe vážím více než korun všech Zikmundových království, otočím se, vezmu si tě na svého vraníka a domů vícekrát nepůjdu. To ti, Aleno, přisahám u cti své, a zruším-li přísahu, první blesk, jenž se v takovémhle mraku z jara zasvitne, nechť do mne udeří a tak ať také zahyne duše má. Slyšíš, Aleno, přísahu mou? Já nepřisahal co jsem živ a nikomu nebudu více přísahati, ale tuhle přísahu věrně dochovám.“

„A kalich můj?“

„S tebou budu z něho píti, Aleno, i kdyby v něm bylo třeba pelyňku. Tvé rty mi jej osladí. A budeš-li chtíti, i bíti se půjdu pro ten kalich váš, mezi bratry se dám a za tvůj úsměv budu se rváti i s těmi, kdož se s otcem umluvili na Tábor.“

Alena bezděky se podívala k obloze. Bylo již na ní hvězd jako perel na temném hávu královny, ale onoho oblaku, do pola bílého a začernalého, již tam nebylo.

„Podívej se, Boleslave! Mrak se rozplynul a jako ten mrak rozplynou se tužby naše, jako ten mrak rozplyne se mladý život náš. Nevěříš? Hleď, jak se tamhle ta hvězda jasně třpytí — vidíš, letí dolů — letí k nám, dohasla již. A zdálo se, že bude věčně svítiti. Rozumíš mi?“

„Rozumím, Aleno. Ale řekl jsem ti, abys tak nemyslila, protože takové myšlení působí na mladou tvář jako mráz na květ.“ — — —

Teprve když nad Slanskou horou vyplynul měsíc, odjížděl z Řísut Boleslav Smečenský, nejstarší syn pana Markvarta.

Alena dlela v jizbě u okna a hleděla za ním, dokud v šeru nezmizel. — Vlasy, lesklé jako perutě sokolí, měla

rozpuštěné po šíji a bělounké ručky v klín sepjaté; někdy položila si na bílé čílko pravici, jakoby chtěla mladou hlavu zadržeti, aby neklesala pod spoustami dum, kteréž jí tam vířily v divé směsici, či spíše jako by chtěla zachytiti jednu z nich, aby jí byla v sirotě útěchou.

„Jeď, Boleslave, jeď! Kdo ví, pojedeš-li tak kdy ještě, a těš se těmi svými sny, kdož ví, jak dlouho se jimi ještě budeš těšiti. — — — Že bys chtěl jíti do tábora pro Alenu, za její úsměv rváti se s pány, kteří se na bratry umluvili s otcem tvým? Věřím ti, že bys šel a že bys se s nimi rval; ale až by ti řekli, že nejsi již Smečenským pánem, že lekno tvé platí jako selský cep, tvůj panský meč jako palcát mistra Buchaty? — Boleslave, odpouštím ti přísahu tvou“ — a zase si položila pravici na čelo.

„Neznáš Aleny, neznáš, říkáš-li jí, že je srdce její jako umrzlý sníh. Byla by s tebou nejraději, třeba v bídě, v bratrském táboře,“ zašeptala dívka majíc zraky upřené dosud ku protějším lesům, jejichž vrcholky leskly se svitem měsíce, jako by to byly stříbrné přílbice, a jejichž těla se černala jako železné krunýře.

V Řísutské tvrzi bděla již snad jediná stará Háta. Seděla u krbu a na klíně držela knihu, ale zavřenou. Ještě si dnes ani oheň nerozkřesala. Měsíček jí svítil zrovna do klína; seděla tak bez hnutí — co pana Oldřicha odnesli. Nechtělo se jí také do čtení a na večeři zapomněla úplně.

Háta byla v Řísutech dědičnou: otec zemřelého pána již ji měl, všecky děti jeho nosila na rukou a nejposléze ze všech, co jich bylo z krve rytířů Řísutských, Alenu. Ale nebývalo s ní řeči; všude a všude měla verše z písma na jazyku, na všecko odpovídala písmem. Uměla to dovedněji než Blahut, protože celé odpůldne vždy ležívala ve psané veliké knize a čítávala do noci již od těch dob, co mistr Jan hlásal po kraji v Rakovnicku slovo Boží. A potom — nedoslýchala; proto se raději lidem vyhýbala.

Kolik let nepřekročila již prahu ve bráně. Nechodila ani do chrámu a mládež Řísutská ji téměř ani neznala; ale slýchávala o ní a dovedla si ji představiti: shrbenou, bělovlasou stařenku s čepečkem, dobrými portami ozdobeným, s tváří uvadlou, ale očima ještě jako jiskry a nohama jako běhy srn z lesů Smečenských. Jizbičku měla v přízemí. Bylo z ní viděti jen do nebe a do dvora. Do světa se dívati nechtěla a dvůr jí byl dozajista milejší než celý ten veliký svět, protože se oko nenasycuje viděním, aniž se ucho naplňuje slyšením — jak říkávala.

Náhle se rozevřely dvéře a do jizbičky vešla dívka zahalená ve tmavý, řásnatý šat, vlasy měla rozpuštěné — a měsíc čtverák nesvítil již stařence do klína, ale zrovna se té dívce zadíval do tváří, do hnědých vlasů, jež se tím silněji leskly v čarovném svitu jeho. — Háta zpozorovala návštěvu až teprv, když ji dívka hezky nahlas oslovila.

„To ty jsi, Alenko — miláčku? — Sedni si, dítě, sedni, jsem ráda, že přicházíš. Jsi nyní mou paní, Aleno, mám ti říkati, holoubku, „vy“? Ne, nebudu, nechceš, viď že ne? Snad bych tomu ani nepřivykla. — Je v té naší tvrzi smutno; nebývalo tak, arciže nebývalo, Bože můj!“ zavzdychala si stařenka. „Tak to uteklo, dnes pochovali Oldřicha, hleď, Aleno, já chovala tvého tatíčka na rukou a oči jsem mu taky zatlačila. Ale ať — všemu musíš zvykati.“

Alena seděla vedle staré Háty a vzlykala. Teprve nyní jí to opět nějak připadlo na srdce, že je sama — sirota, bratr že je odtud daleko a tatíček v hrobě vedle matičky. Když šla za rakví s hlavou svěšenou, neplakala, a když spustili otce do hrobky, také neplakala, až teprv Háta ji přivedla k pláči tou řečí svou, protože ji tak co živa nebyla slyšela mluviti: snad také Háta nikdy tak nemluvila k nikomu, leda když byla ještě mláda a její tvář bez vrásků a hlava bez šedin. Ale to Alena nepamatovala.

Háta dnes naprosto zapomněla, že po několik už let mluvívala jen, co musila a nikdy více, a povídala-li cosi, vždy to bývaly jen průpovědi z písma, nejvíce z knih Šalomounových. — Bůh sám ví, co jí dnes ten jazyk rozvázalo.

Alena si poseděla u ní dlouho, tuze dlouho, a stařenka pořád a pořád povídala, že slečně těmi řečmi oči vyschly a tím povídáním přešel stesk. — Až zase když byla ve své ložnici, položila hlavu do podušek, hnědé, blýskavé vlasy rozvlnily se jí po obličeji a po ramenech: plakala usedavě, že je tak samotinká a proč že i stará Háta ji zrazovala před Boleslavem Smečenským.

Měsíc přešel již Řísutskou tvrz a stál nad samým kostelem; příšerně bělely se chrámové zdi, ohrada kolem hřbitova se zavátými rovy podobala se zapadlé dědině ve sněhu, a kříže uschlým, uhořelým drvům.

V.

Plzeň, nejzarputilejší sokyně kalicha a nejspolehlivější družka krále-bezzemka, byla již několik měsíců sevřena neproniknutelným takořka řetězem patera husitských vojsk. Z daleka bělely se kolem začernalých hradeb plátěné stany Táborů, nejvýše nad ležením vlál černý prapor s červeným kalichem a naproti s temene Svatobartolomějské věže červenal se v bílém poli křižácký kříž v rozích se znaky Lucemburků.

Marně činili bratři útok za útokem, marně se plnily příkopy pod hradbami těly Božích bojovníků; s valů městských dostávalo se útočníkům vždy jen posměchu a pohany.

Věděl také Zikmund, že pádem Plzně musil by se zříci koruny po otci svém — dobrém Karlovi a nechati ji v rukou nenáviděných Čechův i s bohatými doly Kutno-

horskými, jež byly mu nevyčerpatelným zdrojem; proto také hleděl všemi silami ohroženému městu poskytnouti pomoci a nešetřil ani sebe větších obětí.

Co Prokop opustil tábor, zdálo se, že ze zašedivělých stanů táborských se vystěhoval také bývalý duch bratrských vojsk a že se tam zahnízdila tupá malomyslnosť. Rvali se arciť dosud jako tygři, když je dohání hlad; ještě zněla řadami jejich proslavená „Kdož jste Boží bojovníci“; v šicích útočily na mnoze tytéž tváře, jež honily tolikrát před sebou pluky křižácké, titéž bojovníci, kteří vším právem mohli se chlubiti, že před cepy jejich a před železnými palcáty prchalo půl Evropy; ale nad táborem lpěla jakási strašná, nezahladitelná kletba a proto se útoky sebe usilovnější pokaždé potkávaly s nezdarem. Vůdcové, když opět prořídlé řady vracely se do tábora s hlavami svěšenými, beze slova ukrývali se ve stanech a se zoufalým výrazem ve tvářích, s pěstmi zaťatými přemítali o hanbě své, o potupě praporů husitských před Plzní.

A bratří, kdykoliv rozhlédli se kolem po osněžené pláni, pokaždé utkvěli očima na výšině za táborem, na níž černalo se drvo nahoře přepažené trámem, jako by to byl přeražený kříž, na drvě bělala se kostra, ohlodaná krkavčíky, vybělená deštěm a chumelenicemi. Byl to Tvaroh, jejž Táboři za to, že drzou rukou sáhl na Prokopa, ubili a pověsili nad ležením na postrach tomu, kdož by se opět odvážil na svornosť bratrskou. —

Na východní straně tábora přecházelo několik vojínů. Byli bezpochyby na stráži a hlídali pochod přes Radbuzu, aby němečtí špižovníci nemohli k obležencům s potravinami.

Zase potrušoval se sníh a řeka hezky přes den chytila. Ale na led by se přece nemohl nikdo odvážiti.

Náhle se jeden zastavil, odhrnul si s vysokého čela vlas a zahleděl se do dálky.

„Přijíždí, braši, kdos — pozor!“ zavelel.

Mžikem byly šipky s plecí, ještě rychleji napjaty a ve chvilince čouhal z každé bystrý šíp s peřím havraním.

Opravdu uháněl jezdec k táboru a, uviděv na druhém břehu stráž, bodl bělouše a bez rozpaků vrhl se do zpola zamrzlé řeky. Bělouš zařičel a v několika skocích byl za řekou.

„Hoj!“ zahoukl mladý muž, jenž nejdříve všiml si jezdce; ještě ani nedořekl a již ku dvaceti šipkám bylo namířeno proti smělci, jenž troufal si až k předstrážím bratrského tábora bez hesla.

„Čečku!“ zavolal náhle velitel. „Čert by tě, chlape, nepoznal, neřku-li pak já! Čeček je to, nese nám z Řísut poselství. Jen ať nás potěší. Směješ se, Čeňku, viď; však Maruška na tebe nezapomněla. — Nu, co nám přinášíš? Půl léta nevíme ničeho o domově. Ját myslil, že jste na nás zapomněli dočista.“

„Nezapomněli, pane; jak bychom také mohli. Od slečny pozdravení a tento list, vám, braši, od celé dědiny a tobě, Čeňku, od otce, od Blahuta a víš, od koho ještě.“

„A jak že je, Čečku, v Řísutech?“ optal se velitel hlídky posla dívaje se na list bez nápisu a trhaje obálku.

„Tak, tak, pane. Také tam máme zimu. Onehdy měli jsme hrůzovitou chumelenici. Staletá drva v lese za kostelem vyklátila.“

„Od Aleny že to neseš?“

„Od slečny, pane.“

„A otec?“ táhlým zvukem zeptal se syn pana Oldřicha Řísutského, a Čeněk sklopil hlavu, podíval se stranou po známých tvářích, samých to rodácích Řísutských. Několik jich ovšem neviděl, kteří také vytáhli s Hanušem před půl letem do pole. Ulehli pod branami Plzně nadobro a ležel již nad nimi sníh.

Hanuš se podíval na čeledína bystře jako před chvílí, když bylo viděti v dáli jen černavý bod, prudce rozevřel list, ruce se mu zachvěly jako onehdy, když klesl vedle něho korouhevník s velikým praporem bratrským a on sám uchopil se praporu a sám zdvihl jej do výše nad hlavy útočících Táborů, kvapně přeletl list a zase tak se podíval na Čečka.

„Pane — dej mu Bůh lehké odpočinutí. Plakali jsme všickni jako děti, když jim otce berou na máry a vynášejí ze dvora. Stonal málo, nikdo se toho nenadál!“

„Mladý muž podíval se do sněhu a ostatní jeden na druhého pohlíželi s úžasem. Rozuměli všemu a nikdo se neptal čeledína po ničem.

„Alena také plakala?“

„Nevím, pane, ale říkali, že ne. Šel s ní Smečenský Boleslav. Až teprv když přišla domů a byla samotna, dala prý se do pláče.“

„Smečenský Boleslav že byl na pohřbu mého otce a že šel s Alenou?“

„Šel, pane. Divili jsme se tomu. — Byl jsem i v Praze pro magistra, a když jsme přijeli, bylo již pozdě, pán umíral,“ dopověděl Čeček, a mladý rytíř zase se zadíval do sněhu. Ale věru neviděl, že je půda bílá, a kdyby v téže chvíli sám Zikmund přikvačil Plzni na pomoc a táhl kolem něho s celou družinou, kdo ví, zdali by byl viděl, že to táhne kolem úhlavní nepřítel slova Božího a kalicha.

Zdálo se mu, že kolem něho valí se hustá mlha, že se země pod ním chvěje, že ho pojímá závrať a že klesá do Radbuzy. Ale nehnul se z místa a pořád se díval tak před sebe, jako by bystré oči jeho náhle byly otupěly, a palcátu držel se křečovitě, vší silou opíral se oň, že zavrtal jej pod sníh do země na půl střevíce. — —

Čeledín zatím potichu hovořil se známými. Nepostačil

jim ani vyprávěti, co na něm všecko chtěli věděti, a sám se vyptávati také ani nemohl. A na tolik měl přece namířeno.

Rytíř nevšímal si, co všecko povídal Čeček tlupě opodál, a teprv když přicházela nová stráž, aby vystřídala Řísutské a Čeněk Buchatův ho upozornil, pozdvihl hlavu, podíval se kolem, ale nepromluvil. V táboře zašel do stanu, vrhl se na rozestřenou slámu přehozenou hrubou houní. Ani neodložil meče; ani si krunýř neodepjal.

Bylo již k večeru. Nad táborem rozložily se mlhy. Šedá barva jejich splývala s bělavým plátnem stanů v jeden oblak, jenž valí se po samé zemi jako kotouč písku, když se za suchých větrů zdvihají v úvozech a valí se v divokém kroužení rovinami.

Plzeň také ležela pod mlhami, že nebylo viděti ani ke hradbám. Zahledělo-li se oko ku městu, zočilo jediné šedivou spoustu oblak a v té spoustě nejvýše jakousi zář, jako by světlo proráželo s věže Bartolomějské.

Táborem rozléhalo se chvílemi dunění rohů, jako když nad Šumavou hrom rachotí, a kdes u řeky snažil se někdo zahoukati: „Kdož jste Boží bojovníci“. Jaksi truchlivě zněly než zvuky slavného chorálu zimní krajinou, a bratří, k jejichž uším doletěl temný hlahol, zaskřípali zuby pronikavěji, než pod pádnými kroky jejich umrzlý sníh, sevřeli pěstě, jakoby rozdrobiti chtěli mohutnými dlaněmi držadla sudlic neb palcátů.

„Jde to, braši, rychle dolů s naší slávou!“ hovořil u ohně starý jakýsi bratr ohřívaje si ruce nad plameny. „Hnedle nám z ní zbudou jen cáry, větře [illegible] několik čet v úplné než mám na sobě a než vy všickni [illegible] rozdrážděným bratřím. cáry strhnou ještě s nás; bude[illegible] rozkaz k výstřelu, neutiší-li Hleďte, bratří, tolik neděl již [illegible] také po tlupách u houfnic, starých hlav nám urvali t[illegible] středu tábora, kde leželo jádro osněženým obočím zasví[illegible] nespokojenosti. meny, jež po každém

„Jářku, na potupu dáváme slávu husitskou i jméno sirotčí, a nebožtíku Žižkovi jsme jen na hanbu," dále hovořil starý chlap a celá tlupa ho poslouchala, jako by byl kněz a kázal jim slovo Boží. „Tak, bratří, jářku, Žižkovi nedáme ani v hrobě pokoje a až vstane, víte, koho bude nejdříve bíti a čí lebka to odnese nejdříve? Však víte. A nám řekne: vzhůru, bratří! podívá se na nás těma svýma očima, jářku, myslíte, že neviděl? — Všecko viděl lépe než já, a já přece vidím, když ti krtkové nabíjejí a kam si zamířili. A potom to zase půjde po Čechách, jako když byl živ. Páni budou zalézati do doupat a krčiti se pod kalich. Hoj, bratří, zase se budeme rváti a zase to bude českou zemí hučeti jako k poslednímu soudu: „Kdož jste Boží bojovníci" — — hr, na ně hr! Zazpívejme si ji, ať přijdou a ať nám chtějí huby zacpati. Jářku, braši, z plných plic jako u Malešova, jako u Domažlic. Ať vědí tam ti plesnivci, že jsou ještě živi Táboři a že pod hradbami jejich ještě neshnili a nezmrzli. Na celé kolo, hoši, ústa otevřte a uvidíte, že budou mysliti, že to troubí k poslednímu soudu. Kdo jste — —"

Ze sta hrdel zaburácel jedním hlaholem táborský zpěv, po celém ležení rozhučely se rohy, jako když hřímají houfnice, rána za ranou, jako když nad bojištěm valí se mraky, v těch mracích se blýská a rachotí hrom.

„Tak, bratří! Vidíte, mám z toho radosť, že je v nás ještě [illegible] že nehnijeme, a Žižka bude v Hradci se země pod ním chvěmhle hnízdě, uvidíte, že dnes ani do Radbuzy. Ale nehnuli zase musí býti bratří pány, po před sebe, jako by bystrý, v tom táboře si budeme a palcátu držel se křečovitě, krahulík letí tudy, jde zavrtal jej pod sníh do země na to šip, vidíte, braši, Čeledín zatím potichu hovořil s[illegible]ivci — —" zahučel

náhle jaksi podivně starý Malucha, zavrávoral na hradbách, zaboukla rána a mlhovými oblaky zasvištěla koule.

„Jdu za Žižkou, pozdravím“ — — — ale nedořekl starý bratr, skácel se do sněhu, sněhem se rozproudila čistá, červená krev a duše Maluchova odlétala mlhami bystřeji, než koule z houfnic a také letěla výše, než sokol vylétá.

Beze slova stáli kolem bratří, nerozprchli se do stanů, nad hlavami jim ještě několikráte zafičely střely a několik koulí zasvištělo; ale byly bez výsledku. Po snědých tvářích kanuly jim slzy, dopadaly na sníh a splývaly s ním jako ta věrná, ta bratrská krev Maluchova.

Ale nedlouho stáli tiše a nedlouho jim kanuly slzy po snědých lících, ze sta hrdel rozlehl se divoký ryk, as šest chlapův uchopilo ubitého Maluchu a za hřímavého zpěvu nesli ho před stany pana Čapka, Ondřeje Keřského, Prokůpka a předních vůdců bratrských vojsk.

Zase rozhučelo se celým táborem „Kdo jste Boží — “ a bratří sami se řadili v šiky k útoku na Plzeň.

„Bez nich, braši, půjdeme. Jednoho po druhém nás takhle pobijou. Hr na ně, hr, hr!“ hučelo to ležením, jako kdyby se byla Radbuza rozvodnila a vodami svými zaplavila celou krajinu, v divém jekotu bořila dědiny a hltala lidské životy.

Kolem Plzeňských hradeb rozvinul se náhle příšerný obraz. Začernalé postavy bratří kmitaly se plápolem pochodní jako obři v pohádce a jedněmi ústy doléhalo vše na vůdce, aby se vrhli na Plzeň a nedávali na hanbu slávu husitskou a jméno sirotčí.

Kolem náčelníků seřadilo se několik čet v úplné zbroji s hrozivými posuňky proti rozdrážděným bratřím. Pan Čapek dal družině své již rozkaz k výstřelu, neutiší-li se bouře, a roty jeho stály také po tlupách u houfnic, jejichž otvory zíraly do středu tábora, kde leželo jádro bratrské a také ložisko nespokojenosti.

Na kostelích Plzeňských rozhoupaly se zvony, vyzváněly na poplach, po hradbách těkalo světel jako v močálech bludiček a asi čtvrt hodiny za táborem na západní straně přebředalo celé oddělení vozů krytých jezdci a pěchotou Radbuzu tiše, bez lomozu. Jediné tenounký led, jenž prolamoval se pod tíží nákladu a pod jezdci, chřestil poněkud; ale za všeobecného pokřiku v táboře to zanikalo. A když byli za řekou, několik jich pobodlo koně ostruhami a odcválalo k městu. Znovu zahučely na hradbách houfnice, několik koulí zaletělo až do řeky, na Svatobartolomějské věži vyšlehl plamen jasněji, a povozy, co jen mohli koně stačiti, ujížděly ke bráně. Vezli obležencům potraviny a také dovezli. Již několikráte se jim to podařilo. — —

VI.

Uplynula hezká chvíle, než zase bylo v táboře ticho. Podařilo se náčelníkům bratry utišiti, ale toliko opravdovými výhrůžkami. Před stany jednotlivých vůdců, ač bylo již v ležení ticho a tma, dosud stály hlídky, a z trupu Tvarohova vyletěl nad tábor krkavec, pronikavě zahvízdal, jako by nesl od oběšence pozdravení, že má radost z těch někdejších druhův a že na čekanu nebude se musiti houpati sám. Starého Mudru také zítra pověsí, protože mrštil po panu Čapkovi palcátem, když velel k otvorům houfnic nastrčiti zápalky na staré Tábority, děti Žižkovy.

Leckterýs šedivec rváč ještě nedřímal, seděl na slámě a povídal druhům, proč že se mají dáti ubíjet a proč že den ode dne odkládají s útokem na město. Když zaslechl nad stany hvízdot krkavce, umlkl na chvilku, křečovitě sáhl po cepu, vstal, vyšel si do noci a zaměřil ke stanu, jenž byl

nejvyšší a nad nímž poletovala v mlhách obrovská černá korouhev s červeným kalichem. Ale uviděv kolem přecházeti stráž, zahučel cosi, zdvihl sevřenou pěst, pohrozil komusi, vrátil se a vyprávěl, co že to mají ti náčelníci za bídné, ďábelské svědomí, pan Čapek zvlášť, a proč se dávají hlídati v táboře před bratry.

„Tak to, braši, došlo daleko! Tak, a dojde ještě dále. Kde to bývalo, aby se bratr bratra bál, aby se Žižka, když si podřimnul, dával hlídati otroky. Celý tábor ho hlídal a uhlídal věrné vůdce své. Hu, braši, rval bych se pro tu bratrskou slávu, pro svobodu slova Božího, až by Bůh bránil, ale takhle? — — — Jako Jidáš mi ty, pane Čapku, připadáš, hůře ještě než Jidáš. Hlídati se dává sirotčí vůdce ve vlastním táboře, před dětmi po Žižkovi. Slyšeli jste to, bratří? Slyšíte zase toho krkavčíka? Že prý si zítra usedne nad Mudrou! — Ale oběsiti ho, braši, nedáme jako Tvaroha, kdybych se měl rváti a svůj život dáti za život jeho. Dříve pana Čapka pověsíme.“

A bratří, kteří byli s ním pod jednou plachtou, kývali hlavami, že Mudru ubrání. — —

Řísutský Hanuš také ještě ve stanu bděl, dosud v krunýři a s mečem po boku a přilbicí na hlavě. Vedle něho seděl Čeněk Buchatův. Byli oba věrnými druhy po celý čas, co leželi v táboře a co dobývali s bratry kalichu slávy a svobody.

„Myslíš, že nás neudolají? Uvidíš. Z tábora našeho zbudou trosky a bratří se před svými zabijáky rozprchnou. Ležíme zde, moříme se zde, sváříme se, po Čechách se na nás chystají, po celé vlasti rozpínají potají sítě, aby na nás udělali léč, a až odtud vytrhneme, budeme jich proti sobě míti jako mraku,“ hovořil syn Řísutského kováře.

„Smečenský je také v jednotě, Pálečský ze Zvoleňovsi i Žerotínský Jaroslav jim půjde pomáhati,“ posvědčil Hanuš druhovi.

„Píše to Alena?“ zeptal se Čeněk, a když Hanuš zakýval hlavou, umlkl náhle a skorem ani nedýchal.

„Nechť; budeme se s nimi bíti, dokud nás nezardousí do jednoho a dokud bude nad našimi hlavami vláti černý prapor s červeným kalichem. Prokop se k nám vrátí, až budou bratří umírati, umře s nimi, se slávou jejich, protože by bez nich nemohl žíti. Uvidíš, že se vrátí k nám.“ —

„Pojedeš domů, Hanuši?“ chvějícím se hlasem zeptal se po hodné chvíli druha Čeněk Buchatův.

„Nepojedu, brachu. Alena dovede ve tvrzi se starou Hátou hospodařiti a v táboře mého ramene potřebují. Řekli by v Řísutech, že jsem se již bratří nabažil, a na Smečně by se mi vysmáli. Do poslední chvíle zůstanu pod naší korouhví a zůstaneš se mnou, Čeňku? Maruška bude hrda na tebe, starý Blahut bude se tím chlubiti, že dcera jeho má ženichem jednoho z posledních bratří, až nebude již tábora a až budou po Čechách místo svobody zaváděti porobu a až se budou pod jařmem pánův ohýbati do oblouku.“

„A nevrátím-li se do Řísut a zůstanu-li tady s Prokopem, až se vrátí k nám?“ spíše pro sebe prohodil Čeněk.

„Přinesu jí od tebe pozdravení a řeknu jí, aby na tebe nezapomínala, a Blahut, pokud bude živ, nepřestane se za duši tvou modliti.“

Čeněk se při těch slovech zachvěl, jako kdyby ho napadalo náhlé mrazení.

„Přinese jí pozdravení ode mne a řekne jí, aby na mne nezapomínala, a Blahut, pokud bude živ, nepřestane se za duši mou modliti,“ bezděky zašeptal mladý vojín, oběma rukama sevřel jilec širokého meče, mladou hlavu opřel si o rukověť, jako by byla náhle tak těžká, k neudržení.

„Tak těsno je mi zde, brachu, že bych se snad pod tou plachtou zadusil. Vyjdu si ven,“ řekl tlumeným hlasem, přehodil přes sebe plášť a vyšel do tábora.

Bratrský tábor podobal se svými zašedivělými stany obrovskému hřbitovu, na němž navezeno mohyl k nespočítání, a nad těmi mohylami jako by odpočívaly v mlhovitých oblacích duše zemřelých velikánů, jež přišly si pozastesknout, jaký to někdy býval život v české zemi, když chodili ještě otcové do posvátných hájů, k potokům, ke studánkám před slunce východem a po západě, bili se do prsou a prosili strážné duchy, aby tak ve vlasti jejich bylo do věků nejpozdnějších — a rozpomínali se na ty doby a rozplývali se v slzách, že pod těmi jejich slzami sníh vlhl a v Radbuze led změkl.

Mladému bratru, jenž se byl zadíval do šedivých mlh, bylo ještě nevolněji než pod plachtou ve stanu, Bůh ví proč. Čeněk sám nevěděl, co mu tak chmurami na srdce usedalo. Dva obrazy kmitaly se v mladé hlavě jeho, dvě dívky hezounké, jedna byla jako led, jako ta zimní krajina kolem, a druhá zastírala si oči zástěrkou, vzlykala, slyšel vzlykot její, bodal ho do srdce jako oštěp, když jej jakýsi pochop městský zarazil Táboritovi do plecí. Mezi stany chtěl se zbaviti těch obrazů, toho prvního zvláště, ale nezdařilo se mu to. Jasněji a určitěji vždy vystupovala mu před oči ona, jež se podobala k zimní krajině, blíž a blíže vznášela se k němu, mohl jí viděti do tmavých očí, na bílé čelo jako z mramoru, na tváře jako z hedbáví, téměř průsvitné, cítil její mrazivý dech na osmahlém obličeji svém, cítil, jak to vane z ní studeně. A ta, jež si slzy vytírala v očkách, mizela dál a dále, neslyšel již její pláč a viděl ji jenom jako v oblacích.

„Maruško — Maruško!“ zašeptal vojín. „Nezasluhuješ toho ode mne; ale mohu za to, že vidím jenom ji — jen ji a ty že mi unikáš přeludem a že tvůj pláč a tvůj stesk zalétá ke mně jako z pozdálí? Z domova mne to vyhnalo, myslil jsem, že její obraz vymizí z prsou mých zase tak rychle, jako vznikl; zase nezašel.“

Zrovna nad hlavou vyletěl Čeňkovi krahujec, křídla jeho zašelestila mlhami a sněhem zaskřípaly kroky přicházející hlídky. Čeněk rychlým krokem vrátil se do stanu a usedl opět vedle Hanuše. „Spíš, brachu?“

„Ještě jsem nezdřímal. Myslím na domov, a ty také, hochu, vid, a ukrýváš to přede mnou. Hryže ti něco na mladém srdci, co kalí tvé dny a co hledáváš utišiti za vřavy bitevní. A neutišíš, věř, že neutišíš.“

„Že rozumíš, Hanuši, očím mým? Víš, že vidím tvou sestru, že zrak její stíhá mne nocí dnem? I ve snách ji vidím, Hanuši, a když mi hučí děla do uší a když se mi valí do očí dým a kolem mne se červenají potoky krve, také ji zřím, tak vznáší se nade mnou, jako by se na mne usmívala, jako by tál led očí jejích a jako by bílé, průsvitné tváře Aleny rděly se červánky. Slyšíš mne, Hanuši? Zpovídám se ti, jako ti tam se zpovídají kněžím svým, ale rozhřešení nechci. Však tu zpověď mou musíš v sobě pochovati, jako pochovávají umrlce, jako zítra pochováme Maluchu.“

A bratr Alenin cítil, jak chvěje se ruka Čeňkovi a jak prudce mu proudí žilami krev, a dobře že byla tma, že nad stany ležely mlhy a že neviděl hochovi do očí. Byl by se jich lekl ještě více, než když býval v Řísutské kovárně a mistr Buchata bil kladivem do žhavého železa, že lítaly jiskry až na náves, anebo když sedával za stolem a díval se oknem ke tvrzi.

„Ale utopíme to v sobě, tak jako jsme onehdy ty proradce v Radbuze utopili. Nikdo mimo tebe nesmí věděti, že Buchatův Čeněk měl dnem nocí na očích Alenu, že celé noci nespával a modlíval-li se, že i v těch modlitbách viděl její tvář, cítil její dech a slyšel její hlas.“

Utichl, ještě držel ruku Hanušovu; ale svíral ji pevně jako v bitvě jilec u meče.

„A Maruška?“ zeptal se Hanuš po chvilce. „Je tak hezká, plakala by pro tebe, oči by si vyplakala a starý Blahut by se proto dotrápil.“

„Až budu umírati, pane, vzkážu jí pozdravení po tobě. Nebudeš se však štítiti Marušky, že ona je z chalupy a ty že jsi pánem na Řísutech?“ řekl temným, hlubokým hlasem Buchatův syn.

„Zapomínáš, Čeňku, že jsme v táboře, že jsme bratří, jediná, veliká rodina pod černou korouhví s červeným kalichem, a v dědinách že jsme také bratří a sestry všickni, sdruženi svazkem slova Božího, za něž umřel mistr Jan s Jeronymem a za něž bil se bratr Žižka a dobýval mu po Čechách svobodu,“ hlasem vyčítavým odvětil syn po panu Oldřichovi.

„Věru, zapomněl jsem, Hanuši, nezasluhovals řeči takové ode mne.“

„Věříš mi tedy, Čeňku?“

„Věřím, protože jsi s námi s bratry, že jsi se mnou z jedné dědiny, třeba ze tvrze a já z kovárny, a že mezi Tábory ještě stará víra nezhynula.“

„Můžeš-li, zaklínám tě pro štěstí tvé, pro štěstí Marušky, pro duše obou vás, zmuž se, a zapomeň na sestru mou.“

„A nezapomenu-li?“ tiše odvětil Čeněk hlasem sotva slyšitelným.

„Potěš tě Bůh a s tebou Marušku. Věru, ta dívka byla by s to, aby pod každou střechu přinesla blaho a mír.“

„A sestra tvá?“

Hanuš neodpověděl.

„A až si ji povede Boleslav Smečenský?“

„Nevede si ji ještě a nepovede, na to bych ti mohl přísahati, u čeho bys chtěl.“

„Maruško má — Maruško má! Prohřešuji se na

tobě a potrestá-li mne nebe za to, snesu trest, třeba bych měl věky věků pykati hříchu svého," zahučel Čeněk.

Táborem rozléhalo se opět odměřené dunění rohův a v Plzni odtrubovali hlásní dvanáctou.

Ve staně bylo už ticho a rohy také brzy umlkly. Jediné krkavec hvízdal příšerným zvukem nad táborem. Zdálo se, že si tropí z Tvaroha na čekanu smích, jak ho do kosti ozobal.

VII.

Markvart, pán na Smečně, přecházel kvapným krokem jizbou, nevelikou sice, ale upravenou všemožnou elegancí doby tehdejší. Po stěnách rozvěšena byla lesklá zbroj, meče se zlatými jilci, šipky s pažištěmi vykládanými stříbrem a posázenými drahokamy, mezi brojí svítily se lovecké rohy s bohatými ozdobami touly naplněné lesklými šípy, uprostřed blýskal se krunýř jako zrcadlo, nad krunýřem bělela se skvostná přílbice se vzácným chocholem a opodál drahocenný štít, že by jediné za něj mohl koupiti veliký dvůr.

Pan Markvart si velice zakládal na zevnějšku. Rod pánů z Martinic a na Smečně začínal tehdáž vystupovati v popředí na jeviště dějin vlasti naší. —

Vůbec mohl příchozí pozorovati, že jednotlivé předměty rovnala zde ruka, jejíž vkus v každém oboru byl vybroušen. V rohu na pravé straně okna halily neproniknutelné záclony z těžkého, zazelenalého hedbáví, zavěšené na zlacených tyčích, lůžko pánovo, a v popředí, kde se rozhrnovaly, zářil světlým leskem znak rodu pánů Smečenských.

Stolek, neméně vzácná starožitnosť, umístěný u samého okna, dozajista přečkal již několik věků lidských.

Kolik důležitých listin podepsali asi na něm předkové pana Markvarta a nejposléze podepsal také na něm sám jméno své a přivěsil pečeť rodu svého do listiny, na kterouž upisovali se z velké části čeští páni, že statky a hrdly svými budou hájiti stará práva proti zmáhajícímu se živlu lidu kmetcího.

Chvílemi se pán zastavil, zadíval se oknem do dvora a opět přecházel.

„Přijde jaro, pole naše zůstanou úhory a snad abych pak já šel orat místo nich! Však přivedeme vás nazpět do dědin a nepřivedeme-li, raději vás pobijeme, než abyste vy byli pány a my roby vašimi. Proklatá selská zběř! Ty, kdož se zapomněli a stojí v čele jejich, schytáme a rozvěsíme po výšinách naproti tvrzím, v nichž je matka odkájela, to Řísutské nedochůdče nejdříve a po něm Racka Neprobilického. Dost jsme se nadívali na to vaše běsnění a dost natřásli strachy před vašimi cepy, nyní vy se budete třásti, z těch cepů trhati ven hřebíky a mlátiti jimi opět obilí. Tak, zbujná chaso! Z palcátů dáte udělati koním podkovy, sobě rýče a motyky, nevázanci, na krk dáme vám řetěz, budeme vás na něm voditi a neposlechnete-li, zardousíme vás," hovořil a smál se hlasitě nápadům svým.

„A Boleslavovi vyprášim karabáčem, pojede-li ještě jednou do Řísut, tímhle karabáčem před celou čeledí zámeckou."

A opět se již díval oknem do dvora. Očekával bezpochyby někoho.

V témž mžiku přiklusal do dvora na vraníku mladý pán a byl by snad ani nevěděl, že je již na Smečně, kdyby kůň nebyl zarazil, zařičel a zahrabal kopytem.

„Zase tam odtud. Je slepý a hluchý po nějaký čas; však přisámbůh, že bude viděti a slyšeti ještě dnes, sice bych nebyl Markvartem, a ty, Boleslave, mým dítětem. — Boleslave!" zavolal otevřev dvéře do chodby.

Ve chvilince byl před ním mladý hoch ubledlých tváří, černých, hustých kadeří, ještě více blýskavých než aksamitový jeho kabátec. Cosi vzdorovitého jevilo se v jeho obličeji, tmavé oči těkaly nádhernou jizbou jaksi pohrdavě a když spočinuly na dřevěném stolku, na němž bělela se jakási listina, přeletěl lícemi jeho lehounký úsměv a v rysech obličeje ještě ostřeji projevila se vzdorovitosť.

„Pamatuješ se, co jsem ti onehdy poručil? Víš, co chci a přece stavíš se mi naproti s tváří, jako kdybys ty již byl pánem na Smečně a já na výminku tak jako sedláci, když odkážou dětem statek a sami se spokojí ledabylým koutečkem. Tak si to myslíš, Boleslave, ale mýlíš se," dosti mírně, skoro úsměvem oslovil syna pan Markvart.

„Hleď, budeš dědicem veškerých statků Smečenských, rodu našemu kynou vstříc slavné dni, tuším to, již dnes derou se o naše přátelství. Víš to a proto si toho važ, žes se narodil na Smečně, a nejezdi po zábavách do tvrzí okolních, jež jsou prodchnuty až do základů kletým kacířstvím. Rozumíš mi, Boleslave?"

„Nerozumím, otče," pevným hlasem odtušil mladý hoch.

„Povím ti to zřejměji, abys tedy rozuměl. Ode dneška přetrhneš jízdu svou do Řísut. Ušetříš sebe i mne lidských jazyků. Mám jako otec k tomu právo, a neposlechneš-li, ještě mi zbývá jiné právo na tebe. Nyní, Boleslave, rozumíš; myslím, že pověděl jsem ti dosti srozumitelně vůli svou."

„Vím, jaké právo na mne, otče, ještě máš. Můžeš mne zbaviti dědictví, můžeš mne učiniti žebrákem; to všecko můžeš, otče můj. Ale abys srdci mému dovedl vládnouti, toho nedokážeš a kdybys chtěl, pravím ti to bez ostychu, opřel bych se ti, že bys se mému odporu podivil."

„Mluvíš, chlapče, bez rozumu a proto ti odpouštím. Ohlušili tě tam, oslepili tě, ale na štěstí přetnu jejich záměry ještě v čas.“

„Otče, mně můžeš říci ledacos, ale její cti se nedotýkej, neznaš ji, sotva žes někdy viděl její tvář.“

„Arciže neznám; ale za to znám otce jejího. Či myslíš, že ti tam povědí, čí je Alena? Sama to neví a kdyby věděla, nepochlubí se tím. Bláhovče, máš již přes dvacet let a v těch letech já měl o trochu více rozumu. Ale tohlo si zapamatuj, co ti nyní řeknu. Pokud budu živ já, nebude Alena na Smečně.“

„Třeba ne na Smečně, ale mou bude přec. Ci myslíš, že nedovedu se zříci dědictví a že nedovedl bych býti žebrákem?“

„Pošetilče!“ usmál se pán Markvart, ale byl to jízlivý smích, až se ho Boleslav zalekl a po celém těle se zachvěl, jako když zalomcuje člověkem mráz.

„Povím ti tedy něco,“ pokračoval pán. „Chtěl jsem to před tebou zamlčeti; ale nutíš mne sám, abych toho netajil. Sedni si, abys snad nepadl, kdyby se ti hlava točila. Po takové zvěsti nebylo by také divu. Je tomu něco přes dvacet let, tobě byly asi tři roky. Rísutský Oldřich stál v nejlepších letech a hledal si nevěstu. A když si ji někde za Rakovníkem nalezl, přihlásila se k němu chudá žena zrovna o svatbu a přinesla mu v cárech polonahé dítě. A to dítě je Alena. Diviš se tomu? Proto jsem ti řekl, abys si sedl. — Hlava ti také jde kolem? — Dobře, že sedíš, hochu. Oldřichův tchán dal lidem píti a jísti, a ti za to Aleninu matku ukamenovali — —“

Ale Boleslav již neposlouchal, vyrazil dveřmi ven a nádvořím prchal do hvozdů Smečenských, zasněžených a zavátých závějemi.

Z bělavých korun stromů vyletovala černá hejna vran a krkavců. Lekali se toho hocha, jenž kvapil hlouběji a

hlouběji do lesů, jemuž lesklé, černé vlasy vlály kolem hlavy jako fábory a tmavé oči svítily divoce, jako jelenu, když štěkot chrtů blíž a blíže k uším jeho zalétá. Pokaždé zachvěly se kmeny, když zakroužili nad nimi černí ptáci v korunách, a pokaždé sesypaly dolů na posněžený mech stříbro se svých hlav a při každém tom zachvění zachřestilo to jimi, jako když je člověk v kostnici a hrobník kosti urovnává.

Až teprv u jakési zříceniny se zastavil. Byl již hezky daleko po hřebenu od Smečna.

Na zbytcích starých zdí vyrůstaly mladé borovičky se dřínem; byly již chudinky také bílé jako stařečkové. S vysokého čela setřel si proudy potu, s obličeje si odhrnul kadeře a opřel se o polo zbořenou zeď. Očima zahleděl se do sněhu.

„A přece si tě, Aleno, vezmu, i kdybych tyhle ssutiny měl zakrýti slamou a chvojím a bydleti s tebou v nich," zahovořil hoch v rozechvění zimničném, a ještě děsivěji zablýskaly se mu oči a bledou tváří jeho přeletěl nach jako záplava. „Co je mi po tom, že Alenina matka byla chudá žena a že ji lid ukamenoval! Je-li Bůh na nebi a trestá-li, jak mne učili od maličkosti, zlodějství, potrestá je za to," zahučel po chvilce. — „Kletba je na těch našich rodech, že poslouchá-li kdo hlasu srdce svého, vždy mu vyhrožují ztrátou cti a vyděděním. Ta kletba již tolik životů pohubila a kolik jich ještě pohltí, než navyknou si v lidu stejnorodé hledati a než odvyknou předsudkům, jež čím dále tím šíře rozvírají propasť mezi lidem a do té propasti pohltily již tolik obětí. — A kdybys ty, Aleno, byla třeba dcerou kata Smečenského, nestyděl bych se za tebe ... Vyděď si mne, ty otče můj, v náručí Aleny zapomenu na všecky statky tvé, v loktech jejích zapomenu na česť, na celý svět zapomene Boleslav, protože

bude ve tmavých očích jejích viděti nový svět a z toho starého postačí mu tyhle zdi uprostřed doupat jezevčích.“

Mladinké borovičky hýbaly bílými, stříbrnými korunkami svými, jakoby pochybovaly o pravdě Boleslavových slov, protože tak ze Smečenských, co se jejich rod zde usadil, nikdo ještě nemluvil, ani ten snad ne, jenž za dračí korunu zámek vystavěl a sotva kdy asi bude také kdo mluviti.

Na černý baret sypaly se mu průhledné perly sněhové, jako by ho upomenouti chtěly, že se narodil pod záclonami z těžkého hedbáví a že ho držel na rukou Aleš Šternberský a že Markvart se chtěl s rodem jeho spřízniti a snachou svou že by viděl nejraději Jaroslavu pana Aleše.

„Musíš býti, Aleno, mou, kdybych měl jíti třeba k těm bratřím a rváti se s nimi za práva lidu pod kalichem. K vůli tobě bych všecky ty hrady šlechtické obrátil v rum, po vrších chlapská sídla vystavěl a nechtěla-li bys zde, na takovém vrchu bych se s tebou usadil, kdyby všichni Martinicové měli přede mnou z hrobu vstáti a proklínati nezvedeného potomka.“

A zase sypal se na černý baret jeho sníh jako bílé průhledné perly.

Pozdě večer vrátil se Boleslav do hradu, ale s vlasy rozježenými, jež v příšerném neladu vinuly se ubledlými tvářemi, a v obličeji s výrazem jevícím děsnou odvahu, jež troufala by si na zdejší hradby přivésti selské tlupy a na rodné kolébce provésti pych.

Lekli se ho ve bráně, ale byli rádi, že se vrátil, a vrátník okamžitě spěchal k panu Markvartovi. Když mu to čeledín pověděl, pohodil hlavou a usmál se. Ale zase to byl divný smích. Takový nevykouzlí na rysech obličeje radosť neb útěcha. Ani slova neřekl; shasl, ale na lůžko se ještě neuložil.

VIII.

Bílé hlavy lesů Smečenských, jež vinuly se v širokém polokruhu do ďalekého modra na západě, již zase černaly se jako zasmušilci, jež omrzel celý svět. — Slunce, které den za dnem do nich se ukrývalo, vždycky je chtělo rozveseliti a smířiti s tím světem a proto je také pokaždé halilo v purpur.

A opravdu, zdálo se, že se ty černodoly na okamžik rozesmály a že s hrozivých čel zmizel jim melancholický ráz. Ale když potom se v nich slunce stopilo, vypadaly ještě zádumčivěji a mračily se ještě hrozivěji než člověk, když duši jeho zaujal na okamžik luzný sen, a potom se probudí v jizbě temné, neveselé a na mysl vzejde mu děsná protiva s tím milounkým snem. A v té rozmrzelosti vrhaly černé své stíny na nivy i tehdáž, když se v jaře vlnily bujnou, svěží zelení, jako ze závisti.

Opět jako člověk.

Na valech Řísutské tvrze zase dlela u večer Alena a dívala se k lesům navlhlým okem, jako by prozříti chtěla jejich černem do krajů, v něž slunce zapadlo, a nevšimla si ani, že úvozem ode tvrze plíží se do vsi shrbená postava ženská, zahalená v šat od hlavy až po patu, jako by se bála lidí, aby ji někdo nepoznal a nevzbudila pozornosť. Proto si as také k vycházce vyvolila šero. Byla to stará Háta. Až teprv, když se zahýbala do vsi kolem nárožní chalupy, bezděky zaletělo k ní oko Alenino, chvilinku utkvělo na té babičce, jež za každým krokem, zdálo se, že k zemi se níž a níže shýbá, jako by chtěla nalézti od tvrze na náves růže mladých let a ne-li růže, tedy alespoň uvadlé listí z růží, aby se měla na stará léta čím těšiti. Dobře ji Alena poznala a sledovala očima, dokud nezmizela v Blahutově chalupě.

„Divný muž! Tatíček ho k sobě povolal na smrtelné lůžko a dnes stará Háta jde do jeho chalupy," zašeptala Alena. „A Háta nebyla již za branou tolik let, ani do kostela nechodí, že by prý ji větry ovanuly, že je hluchá a že by slova Božího neslyšela. — Bůh, ví, jaké tajemství halí náš rod. Vidím-li toho Buchatu, vždy se mi zdá, jako by přede mnou vystupoval z mlhovitých oblaků jakýs obraz, jejž znala jsem někdy dávno a jenž kyne mi vždycky, jako by mi cos chtěl pověděti, vdechnouti do úst mých zvěst dávnou, tu, jež nad naší tvrzí spočívá jako chmurný mrak a ukrývá se hluboko v prsou několika. Proč zdá se mi, jako bych byla cizí v Řísutech, jako by se to mé hlavě odpočívalo lépe pod došky v takové chalupě, jako je kovárna. Boleslave — — —" hlasitěji zvolala Alena, ale okamžitě sevřela rty, aby již ani jediné slovo jimi neproklouzlo a neprozradilo, proč jí tak leckdy vlhne oko, když se dívá do lesů, do nichž slunce zapadá, a proč se jí mladá prsa vlní bouřlivě, když zočí věže Smečenské. —

„Voláš mne, Aleno? — Jdu na zavolání," ozval se za dívkou temný hlas. „Za to tvé volání, věř, že bych se vrhl do tohohle příkopu, a za polibek na rtíky tvé, za takovýhle, Aleno, přivedl bych před Smečno Tábory."

A než se Alena nadála, byla již v náručí mladého hocha s plamennýma očima, přibledlou tváří, a nevzpírala se mu, když jí zulíbal purpurové rty a hebounké, hnědé vlasy její hladil jako jezdec hřívu svému vraníku, když mu na světě nezbylo nic leda věrný, dobrý kůň.

„Co vzkážeš, miláčku, Hanušovi po Boleslavovi? — Jdu k bratřím, Aleno; nediv se mi, jdu zatopiti rod Smečenských pánů do jejich tábora, víš pro koho? — Pro tebe tam jdu, abys mi věřila, že tě mám rád, tuze rád, více než statky — dědictví, více než jméno své, více než víru svou, Aleno, slyšíš, více než víru svou.

Více ti nikdo nemůže přinésti, kdyby ti přinesl třeba korunu, ale až se k tobě vrátím a až dobojujeme, vezmu si tě, půjdeme potom spolu do samoty, víš do které? — Do lesův otce mého, ve zříceninách starého dvorce se usadíme. — — Slyšíš mne, Aleno? Zase tak se díváš ledově a zase tak se tváříš, jako by ti byla oběť má nepatrnou. — Víš, že mi otec klnul, když jsem odjížděl ze Smečna a že kletba jeho mi zněla do uší jako zvuk umíráčku? — Vraník již řehotá, vidíš ho? Je tamhle uvázán u vrby, volá na mne, rychle Aleno, co vzkážeš bratrovi?"

„Že jdeš do tábora a že se budeš bíti pod černou korouhví s červeným kalichem, že budež proti těm, v jejichž řady se zapsal otec tvůj?" zeptala se Alena a podívala se na něho tmavýma očima, jako by mu nevěřila.

„Jdu do tábora a budu se bíti s bratry pod černou korouhví s červeným kalichem. Tušil jsem, žes mne neposlouchala. Takhle mluv a takhle se na mne dívej, Aleno."

Zase zařehotal vraník dole na tvrzi.

„Slyšelas, že otec mi klnul na cestu? Dej mi tedy požehnání, protože jsi jako anděl, a pověz, co vzkážeš bratrovi."

„Pozdravuj ho, Boleslave, a vytrvej," zašeptala Alena, sama ho k sobě přivinula a sama vtiskla mu poslední polibek. „A potom půjdu s tebou, kam mne povedeš. — Jdi, Boleslave, a hleď, ať neuhasne ve tvých prsou posvátný žár, který je zanítil pro svobodu lidu, který strávil v nich pošetilou pýchu, již ssál jsi do sebe hned s mlékem mateřským. A vrátíš-li se, budu tvou, dočkám-li se těch dob a nespatřím-li tě více? Zůstanu ti věrná do nejposlednějších dnův a památku tvou svatě dochovám do posledního dechu. A budu se za tebe modliti, aby kletba otcovská změnila se v požehnání," zašeptala dívka a oběma

rukama zakryla si tvář. Kdyby ji tak byl viděl Boleslav v tom záchvatu, kdo ví, k čemu ještě by se byl odhodlal.

Cestou ode tvrze kmital se večerním šerem jezdec, uháněl úprkem, černé vlasy vlály mu větrem jako hříva vraníku a oči svítily mu světleji než plameny ve výhni Řísutské kovárny.

Alena zapomněla v těch chvílích i na Hátu, že vyšla ze tvrze a že si zašla do Blahutovy chalupy. —

Stařeček se také Hátě podivil, když ji viděl vcházeti do dvora. Maruška ji už ani neznala. Nemohla také, protože jí jen oči takořka vyhlédaly ze spoda šatu.

„I ty můj Bože! Ty, Háto, k nám? Přines, Maruško, židli, a podej babičce chleba. Kolik let již jsi u nás nebyla! Kdy to bylo naposled? Zdá se mi, když dcera umřela. Ustrojilas ji a dala do truhly. Už to vím. — Podívej se, jak vyrostla Maruška," hovořil dědeček.

„Můj Bože, je z ní nevěsta Je celá nebožka. Bože můj! Bývala jsem také taková holka, ale přeletí to rychleji, než když nad vaší chatou zahučí vítr do lesův."

A když vyšla Maruška ven, přisedla si Háta blíže k dědečkovi, mluvila cosi potichu, tak tiše, že nebylo ani šepotu slyšeti, a když dopověděla, pokýval dědeček několikráte bílou hlavou a podíval se na Hátu.

„Nevěříš mi, Blahute?"

Stařeček přisvědčil, že věří.

„Lidé tak často mluví vidění srdcí svých a v ústa Hospodinova kladou lež a klamou bližní své. Ale mně na duši mou, Blahute, věř," řekla babička. „Musím do domova. Zpozorovali by, že jsem byla za branou, a povstaly by darmo řeči. Buďte zdrávi!"

A opět se tak zahalila k nepoznání.

„A ty, děvče, buď jako bývala matička, starému dědečkovi k radosti," pověděla Marušce. Venku bylo již šero, nepotřebovala se ukrývati. Nikdo si jí nevšiml; ale ve tvrzi

už věděli, že je Háta ve vsi, a také věděli, že šla do Blahutovy chalupy, a ledacos si šepotali. —

— — „Žes mne viděla, Aleno?“ ptala se pozdě večer stará Háta a upřela zraky své na dívku, jež seděla u krbu vedle ní.

„Viděla jsem tě, ale nevím, proč přede mnou ukrýváš každý krok, jako bys mi nevěřila.“

„Utiš se, Aleno, všecko ti někdy povím; ale nebuď nedočkavou.“

„Tuším, Háto, že ukrýváš přede mnou o rodu mém jakési tajemství, a že nevíš o něm jen ty jediná a nadarmo v Blahutově chalupě že jsi také nebyla. Co pochovali otce pod kazatelnou, leccos mne tak napadá. Buchata také asi nechodí kolem tvrze tak jako z ničeho, a že bývá ve výhni v kovárně tma a leckdy kovadlina rezaví, kdo ví, nevíš-li ty, babičko, proč. Když otec umíral, také Buchata nedělal, sedal prý s rukama založenýma u okna, s tváří svraštělou a v noci pobíhal prý lesem, jako by se byl smysly pominul. Za průvodem šel poslední, ve chrámu stál nad hrobovým kamenem s Javorem také poslední; a když jsem tak samotna, zdá se mi, jako bych viděla jakousi ženu vyhlédající z mlh, již jsem někdy, ale dlouho už, vídávala. — Ty mlčíš, Háto, a všecko víš a Aleně nesvěříš?“ tázala se dívka hlasem tak dojemným, jako když pod Řísuty zašveholí v máji u potoka slavíček.

Stará Háta svěsila hlavu a mlčela. Zapomněla, že vedle ní sedí Alena, že tak důvěrně k ní mluvila a že ptala se jí po čemsi. Dvacet let přeletělo jí kolem hlavy jako mihnutí oka, jako plamének, jenž vyšlehl na krbu a okamžitě uhasnul. Před dvaceti lety nebyly vlasy její ještě tak šedivé, a pan Oldřich se chtěl ženiti. Počítal ke třicítce a odejel si pro nevěstu kamsi za Rakovník. A když si s ní přijel do Řísut, nevýskal, seděl na voze, jako by ani nevezl do

rodné tvrze novou paní; a když hudebníci hráli, bylo mu, jako kdyby nebyl při sobě, a nevěstě, mladinké, útlounké dívce, řinula se z plavých očí slza za slzou, měla ubohá hlavu svěšenou, aby ji neviděli a nepomlouvali, je-li hezká neb nehezká, pochodil-li dobře pan Oldřich, neb ošidil-li se. Ale byla hezká ta mladinká nevěsta; škoda, že v Řísutech déle nebyla. Jediného syna měla se zemanem a shasla, jako svíčka shasíná, když dohořel knot.

Stará Háta při tom pomyšlení zavzdychala. Potom, když ji odnesli do hrobky, přinesli jednou v noci odkudsi děťátko — holčičku. Pan Oldřich nebyl k sobě ani podoben, pryč zaletěla jeho veselá mysl, oči mu zapadly. Stará Háta dobře znala matku té holčičky, protože byla také ve tvrzi, když byl pan Oldřich ještě neženat. Přivezl si ji odněkud z daleka; říkali, že z lesů šumavských. Potom o ní ještě jednou slyšela a od těch dob už nikdy. A ten rok, co vypálili v Tejnici klášter a co proradní měšťané vpustili pana Zajíce z Hazmburka do Slaného, usadil se v Řísutech Buchata. Pan Oldřich pronajal mu kovárnu a Blahut mu dal dceru.

„Tak to uteklo!“ prohodila Háta a zase mlčela a zase se jí ta léta míhala před očima jako sen, jenž lahodil nám někdy v dřímotách.

Stará Háta na zdejší tvrzi vyrostla. Když byl po Čechách černý mor za krále Karla, lidé šmahem vymírali v dědinách a děti bloudily světem bez rodičů, bez přístřešku, hladem umíraly a zimou zacházely, přišla do Řísut dívenka, uplakaná, polonahá, prostovlasá, z nohou řinula se jí krev a oči měla také krví zality od hoře a usedavého pláče. A když se jí ptali, proč že si naříká, povídala, že jí tatíčka s matičkou vzala morová panna a že je hledá po světě. A když to tak Řísutské paní pověděla, řekla jí tato, že tatíčka s matičkou někdy opět uvidí, aby u nich zůstala. Holka poslechla, a od těch dob jsou jí Řísuty

druhým domovem. Když byla asi tak jako Alena, zalíbil se jí Blahut, měli se spolu dlouho rádi, ale později se oženil s jinou – a Háta mu toho nezazlívala. Přála mu, že dostal hodnou ženu, a když umřela, doprovodila ji ke hrobu, pomodlila se za ni, ale sama se nevdávala. Přivykla již té tvrzi. A když vdával Blahut jednu dceru za druhou, oběma byla na svatbě, a když zase mřely jedna za druhou, šla jim taká na pohřeb. Však to již beztoho víte.

„Viď, že ti něco schází, Háto, viď že, stařenko? — Vidím to na tobě," zahovořila Alena.

„Co by nám lidem, děvče, nescházelo! Bože můj! A já jsem ještě šťastna na této zemi. Nikoho nemám, koho bych ztratila; nikoho, po kom bych zaplakala. Takovým starým lidem je nejlépe. Mohou se den ode dne k nebi dívati, den ode dne odvykati světu i lidem v něm. Ale těm je zle, kteří jsou staří, nemají přístřešku, musejí choditi po dobrých lidech a ani na stará léta si nemohou odpočinouti. Ale pro někoho bych přece plakala. Kdyby tys tu ve tvrzi nebyla, potom bych plakala, až bych si duši vyplakala."

„Hleď, Háto, mně se pořád zdá, že půjdu odtud kamsi daleko a že tě už potom neuhlídám. Co tatíček umřel, neustále ho mám na mysli."

Opět utichla.

„Že odejel Boleslav do tábora?" zeptala se náhle stará Háta a upřela zraky na Alenu. Zdálo se, že neposlouchala, co tato řekla před chvilinkou, či spíše že nechtěla poslouchati, protože takový rozhovor bývá mladému srdci jako stín Morany. „A že by se zřekl pro tebe jména svého, rodu svého a statků Smečenských? Tak daleko že by se Boleslav odvážil?"

„Tak daleko, Háto. A ještě o věře jeho pochybuješ?"

„Budu v Řísutech hnedle celé století. Schází mi k tomu desítka a již ani ta ne docela. Rod Martiniců znám tuze

dobře. Jsem příliš blízko, abych je neznala. Arciže takhle daleko se nepustil žádný z nich. Ale to ti také řeknu, Aleno, že jim nevěřím, kdyby se zapřisáhali krví svou a duší svou. Bůh ví, proč mám k těm pánům takovou nedůvěru. Snad toho nezasluhují, snad to myslí Boleslav do opravdy. Ale střez se, střez, jako se střeží holubička, když vzduchem poletuje krahujec. Může ti slíbiti, že bude při táboru státi do posledního, že pro svobodu lidu bude život obětovati, ale tvá nevinná duše stojí přece za víc než za sebe vřelejší a upřímnější slib. A kdyby se hrdý Markvart tak dovedl zapříti, aby svému rodu zachoval česť a syna nejstaršího a přivolil, abys jela na Smečno jako nevěsta Boleslavova, byla bys tam jen — —“

„Ničeho jsem na něm, Háto, nežádala, ani jediné oběti, ani té nejmenší, rozhodl se tak sám a šel do tábora také sám vzdorovat kletbě otcově.“

„Již proto byla bys s ním nešťastna, protože lpí na něm kletba otcovská.“

„A já jej mám, Háto, tak ráda, tak nevýslovně ráda; nevěříš mi to, viď že ne. Já tomu sama dříve nevěřila, až teprve od pohřbu otcova. Chtěla jsem se k němu chovati jako mráz, ale nemohu, přemohlo mne to jako vichr břízku přemáhá, jako zažíhají plameny krov. A zajdu-li pod tou tíží, jako dnes slunce zašlo, nechť. Proto se tak ráda dívám vždy z večera ku Smečenským lesům.“ —

Umlkla a Háta zakývala pouze několikrát starou zbělenou hlavou; ale slova jediného již nepromluvila.

IX.

Také v čeledníku Řísutské tvrze ještě seděli. Několik starých, otrlých chlapů hovělo si po lavicích. Ukracovali si večer hovorem. Čeněk jim vypravoval, jak to vypadá v táboře před Plzní. Již jim to několikrát vyprávěl, ale vždycky to chtěli věděti důkladněji a dopodrobna.

„Bůh ví, že jsem byl rád, když jsem měl tábor jejich za zády. Řádí mezi nimi mor, v městě ho také mají a poleží-li si tam do léta, bude bratrů hrstka a v městě samí nebožtíci. Máte to tak. Jednoho věšeli, když jsem tam byl, a druhého pochovávali. A ti bratří stáli nad hrobem jeho jako mraky a oči se jim svítily jako blesky. Divný lid! A přece říkají, že prý mají pod hrudí místo srdce kámen. Ale nevěřte tomu. Starý Váňa naříkal pro Maluchu, až mne hrůza obcházela. Potravin tam také nemají, leckdy nemají sousta celý den a přinesou-li co do tábora, jen se to mezi nimi rozpráší.“

„A nemohou do kraje?“

„Mohou, brachu; ale kraj je pustý, vesnice pobořeny, jako by tam po sta let nebylo človíčka. Až do Bavor musejí a než se vrátí, půl tábora vždy hladem mře.“

„U všech pekel? Stojí jim za to takové hnízdo! Tolik je jich kolem a nemohou nikam. Žižka tu býti, mistře Jene, ten by je z Plzně vyčoudil jako krysy a posvítil by jim, že by se tím dýmem zalknuli. Čert je s nimi, že tak dlouho odolávají.“

„Půl léta již, Cerho.“

„Však Prokop by jim také dovedl zatopiti! Já bych celé město obklopil, udělal kolem kruh jako z řetězu a mohl by mi projíti některý! Ještě bych mu touhle pěstí

hlavu rozrazil. Však víš, že jsem u Žatce Němce ubíjel holýma rukama a rdousil je jako králíky.“

Čeledín, obstárlý již muž s rozťatou tváří, zamáchnul na lavici rukou, že plameny v krbu se rozplápolaly živěji.

„A ještě bych tam šel, kdybych nebyl slíbil nebožtíku pánu, že budu v Řísutech a kdyby měl někdo jiný brániti Alenu. Ale za tu holku bych se šel rvát s ďábly, kdyby se jim jí někdy zachtělo. — Věru, ďábly z pekla byla by s to vylákat, neřku-li pak toho hejska ze Smečna. Zase tu byl a já měl s to chutí před ním bránu uzavřít.“

„A já tisíc, shodit ho dolů do příkopu, když ji tak držel v náručí a sváděl ji,“ zahučel Nechval.

„Hrome, nic za to nedám, že jí to neřeknu, nic, braši; znáte mne. — Já, Cerha, vám to povídám a řeknu-li co, dovedu také slovo splniti. Já jednou řekl, že půjdu do Prahy a v Praze že kterého z těch vyfintěných pánů potkám nejdříve, klobouk mu srazím a vysměju se mu. Šel jsem a srazil jsem, víte komu? Nevíte. Markvartovi Smečenskému srazil Cerha aksamitový baret se pštrosím pérem. Potom hnali mostem na Malou stranu, já se dal k nim a první jsem byl v mosteckých věžích vedle Saského domu. Vidíte, těmahle rukama rozťal jsem čtyři řetězy, ale měl jsem jiný meč než nyní mám, byl těžký, že bys ho ty, Cvrčku, ani neunes', a ty, Čečku, bys jím ani nezašermoval. Byl já chlap; ale už nejsem, a to proto, že se tu povalujeme.“

A obrovský muž přejel si pravou rukou čelo, jako by si chtěl na něco vzpomenouti.

„A proč vyhlédls si právě Markvarta?“ zeptal se Cvrček.

„Proto, Cvrčku. Vždycky to chceš věděti. Nedivím se ti, ty zeměplaze; jsi jako chroust, daleko nedojdeš, nic se nedovíš a proto ti musejí jiní lidé povídati, jak to vypadá ve světě.“

„Arciže jsem, Cerho, jako chroust a ty jako obr. Proto mnoho víš; ještě více než víš, povídáš, a proto se

také ptám. A kdyby tebe nebylo v Řísutech, věř, že bychom tu zakrněli; já tak zakrněl.“

Cerha si na lavici zahvízdal a ani se nepodíval na Cvrčka, jako by nebyl hoden ani jediného pohledu.

„Dnes vám, braši, něco povím. Jaktěživ jsem vám to nepovídal. Čert mi zasedl na jazyk, že to chce tak mermomocí ven. — A to jen proto, že tu byl ten Smečenský. Kuře je, může z něho býti kohout, ale lvové jsme my. My to vždycky rozhodneme, když jsme na poli. Tak abych nezapomněl. Byl jsem také jednou mladý. Co se divíš, netopýře? Tys byl od jakživa jako sejček. Slyšíš ho? Je na lípě, jde si pro tebe. Měl jsem holku. Každý z vás, braši, měl holku, a kdo ji neměl, nestál za to, aby o něho někdo loktem zavadil. Tys arci neměl, protože se trpaslice tak lehce nenarodí. Býval jsem prý chlapík, říkali mi tak ...“

„Ještě jsi, Cerho, já to dosud říkám, nejhezčí v Řísutech,“ vskočil mu do řeči Cvrček a zahryzl se do zvadlých rtů.

„Již nejsem, protože mám na tváři jizvu, nezašili mi ji dobře. — Madlička byla také hezká; ale protože si člověk krásu na tváři ukrýti nemůže, viděli to také jiní, jak je hezká Madlička, a všem se líbila, kdo ji jen jednou viděli. Ale říci jí to neodvážil se nikdo, protože věděli, že mám Madličku rád já. Báli se mne, když jsem s nimi žertoval a což teprve, když mne chytila zlost. Nu, po tom vám nic není. Ale někdo jí to přece řekl, jedno takové kuře, a když jí to řekl, štípl ji do tváře, vzal ji za bradu a ještě jí řekl, že prý má ve tvářích dolíčky, a při tom ji pohladil. A Madlička to myslila do opravdy; nemám jí to za zlé, že tak myslila do dneška. Ale ve tvářích se jí potom už nedělaly dolíčky a ve bradě také ne. Byla jako žluťák a pán už ji také neštípal do líček; ale řekl jí, že po zvadlém opadalém listí se šlape a uschlá tráva že ani

krávě nechutná. Pamatujte si to, co řekl, abyste se potom nedivili, co jsem mu za to udělal. A když mi to tak Madlička s pláčem vypověděla, neřekl jsem ničeho, sebral jsem se a šel k bratrům. Žižka si zrovna zamířil na zámek, v němž byl pán, jenž řekl mé holce, že uvadlá tráva ani krávě nechutná. To víte, se zámkem byl Žižka hotov brzy. Přikázal, abychom pána šetřili, ale já si pomyslil něco jiného. Chytil jsem ho za obě ramena, podíval jsem se mu do očí, vyřídil jsem mu pozdravení od Madličky a když pozdravení vyslechl, vyzdvihl jsem mu hlavu a mrštil jsem jím do plamenův. A potom jsem šel do Prahy opět za Žižkou. Na Staroměstském náměstí jsem potkal pana Markvarta, řekli mi, že je pánem na Smečně. Já ho neznal, neudělal mi nic, ale chytila mne zlost a co jsem udělal, víte. A nyní už mi dejte pokoj. Zase chytá mne zlost. Zapiju ji a zaspím. Vždycky to tak dělávám. Ale to vám povídám, na Madličku se mne nikdy neptejte. — Jindy vám povím, jak jsem přišel do Řísut."

Cerha se nahnul pod lavici, přiložil ke rtům plecháč a když jej vypil do kapky, odešel a mrštil dveřmi, že až v krbu uhasla louč.

Čeledínové pohlíželi jeden na druhého a jeden druhému četl v očích, jaký to opovážlivec ten Cerha; ale nejdivněji se tvářil Cvrček. Však nesmáli se mu dnes. V jizbě bylo ticho, jako když ležel nahoře nebožtík pán a umíral. Když v lesích hučí větry, lámou stará drva a mladá k zemi se shýbají, jakoby chtěla samoděk utvořiti z útlých tílek luk, nikdo se také nesměje. A Cerha hučel dnes ještě divněji než větry hučívají, protože větrům rozumí málo kdo a Cerhovi rozuměli všichni. Mluvil tak zřetelně a nelhal, opravdu ne, viděli mu to ve tváři a na čele, protože mu na nich jizvy zabíhaly do červena.

Alena byla již také ve své komnatě; ale zase neulehla. Těžko také dřímati, když mladou hlavou krouží roje ve-

selých dumek a do srdce sirého se tíseň vplížila. Těžko ukládati mladou hlavu na podušky, když tušení divné vkrádá se v mladé nitro, jako když se někdo do šedých mlh zadívá a za těmi mlhami vidí, jak se rozevírají hroby, z těch hrobů jak vstávají příšerné postavy, zase jako zjevy mlhové, jež pronikají ponenáhlu závojem oblaků, vznášejí se blíž a blíže a přece jsou tak k nepoznání, tak tajůplné.

X.

Hlas jednoty panské pod úhlavním nepřítelem Táborů, panem Menhartem z Hradce, vyrušil Prokopa v dubnu z tiché jizby zase ven do pole v čelo bratrův a houkání houfnic ze Starého města Pražského na Nové, plameny nad chrámem Matky Boží sněžné a drancování domů po Novém městě přesvědčily starého válečníka, že páni pomýšlejí opravdu na zahlazení Tábora a že žaloby pronesené na sněmu Svatomartinském neplatí tak jeho osobě, jako spíše demokratické straně v Čechách. Naposled ve svém životě vzal do ruky péro a napsal Prokůpkovi do tábora před Plzní list, v němž takto ku konci touží: „neboť lépe jest nám umříti a pomstiti nevinné krve úkladně vylité milých bratří našich. — Buďte s Bohem, věda, že on potrestav milých svých, zase je potěšuje.“ —

V sobotu v noci dne 8. máje opustili Táboři se Sirotky Plzeň a pustili se po desítiměsíčném marném obléhání přes Příbram a Hostomice ku Praze. Pan Čapek ze San dal se s pány nedaleko Prahy do vyjednávání, ale všemu vojsku bratrskému na zhoubu, protože páni nechtěli s rotami vyjednávání žádného a čekali jen, až přirazí Oldřich z Rožmberka s čeledí. A dočkali se toho také. Přitáhl 26. máje, zároveň pak s ním i Plzeňští a hotovosť

Karlštejnská, A teprve nyní vytáhli páni proti bratrům, aby s nimi vyjednávali krvavě. Setkali se s nimi u Lipan a u Hřibů posledního května v neděli ráno.

* * *

Dne 1. června k večeru vystupovaly na východním obzoru za Řísutskou tvrzí bílé oblaky. Ze Slaného zarážel sem nezvyklý hlahol zvonů, zvuk za zvukem ve chvilkových přestávkách, jako když bijou srdcem u sv. Gotharda na poplach. Údolinou a hoření strání valily se oblaky blíž a blíže jako smršť a v kotoučích prachu, zdálo se, že ozývá se hučení rohů, klení a zmatený křik.

„Hej, hoši! Dostaneme návštěvu!“ zahřímal Cerha na valech. „Ke střílnám a do brány! Zápalky ven a k houfnicím. Hej, chaso!“ lomozil čeledín, prudkým skokem byl okamžitě dole se hradeb, veběhl nad bránu, zachytil zvonec a mžikem rozlehl se dědinou a tvrzí pronikavý, skorem hvízdavý hlas zvonce nad branou Řísutskou.

A dole ve vsi lidé vybíhali před vrata a dívali se na střechy, nevystupuje-li odkudsi kouř, protože tím zvoncem dávali znamení, když někde hořelo anebo když někdo ve tvrzi umíral. Ale doškové, našedivělé střechy rděly se září slunce, jež dostupovalo už k vrcholkům lesů Smečenských.

Buchata také odhodil kladivo, vyběhl před kovárnu a když viděl, jak kmitá se čeleď po valech, a uslyšel volání do zbraně, rázem pochopil, co by to mohlo býti.

„Jdou na nás, braši; a vezou si na nás řetězy. Spas se, kdo můžeš, před nimi,“ rozvolal se z plných plic; návsí se rozlehl úpěnlivý ryk, ženy zalomily rukama, hnaly se nazpět do chalup, děti nemluvňátka uchvátily do náručí, a když byly zase na návsi, Buchata rozdával sedlákům

těžké, okované cepy a Čeček vyzýval rohem lid, aby se uchránil kdo může za valy.

Znova rozletěl se dědinou jediný nářek, zdvihl se prach a co nohy komu stačily, prchalo vše do tvrze, Blahut s Maruškou mezi posledními a kovář Buchata v levici s cepem a palcátem v pravici za všemi nejzáze. Všecko, co měli Řísutští, zůstavili v plen, jenom životy hleděli si zachovati, a kdo ví, zachovají-li ty ještě. A černalo se také za večerního soumraku na valech dětí, žen a mužů. Všem tajil se v prsou uděšených dech, i ta pisklata u prsou matek mlčela a uši si zakrývala rukama, aby neslyšela temné dunění a řehot koní úprkem cválajících ke tvrzi.

Čeček s Cerhou stáli u houfnic s uchystanými zápalkami bez hovoru jako kamenné sochy, jenom oči blyštěly se jim, Cerhovi zvlášť, a Buchata čekal za ohromnými balvany, jimiž hodlali útočníky s tvrze pozdraviti. —

„Do kořán rozevřete bránu!“ z plna hrdla rozkřikl se jezdec, jenž první se byl pojevil asi sto kroků od hradeb. „Pro Bůh! Jsou v patách za námi.“

„Boleslav Smečenský!“ zahučel Cerha, těsněji sevřel k sobě rty, sehnul se pro šipku a přiložil k plecím natažený luk. Mistr Buchata se ušklebil a také sáhl po šipce. Mžikem zafičely dvě střely po mladistvém jezdci upoceném a do ruda zardělém. Vraník se vzpřímil, zaržál divoce, až ženy ve tvrzi se zachvěly mrazením, leckterýs kmet si oči zakryl, aby neslyšel příšerný řehot podruhé. Na valu zaúpěla dívka v zašedivělém šatě a bleskem vrhla se po Buchatovi, jenž opět zasadil k plecím luk. „Boleslave!“ zašumělo vzduchem, jako kdyby jí samotné vedrala se střela do mladého srdce panenského, na samý okraj hradeb se prodrala a zase tak zavolala po mladém jezdci, jemuž u nohou ležel věrný kůň s krvácející hrudí.

Mistr Buchata zachytil Alenu, pevně sevřel ji železnou paží a ostře se ji podíval do tváří a z tváří do očí. „Je to ona. — Jsou to její tváře, oči její — Bože můj!“ zahučel kovář a dívka v náručí jeho zakryla si líce, aby jí na ně neviděl, protože se ho lekala, jak ji tak držel pevně sevřenu a jak zavolal k nebi po komsi hlasem temným, třesavým, jenž vycházel ze samého srdce toho muže na pohled necitelného, jehož nitro, zdálo se, že utvrdlo jako železo pod mohutnými ranami kladiva. Zapomněla na okamžik v rukou Buchaty, že dole pod hradbami je Boleslav, těsně přitiskla hlavu na prsa jeho, jako by se chtěla mocí a mocí dověděti, proč tomu muži tak prudce buší srdce pod hrudí.

„Aleno! — Otevřte!“ zahučel druhý jezdec, jenž také se přihnal úprkem.

„Pan Hanuš! Odražte, chaso, závory! Pan Hanuš se to vrací s našimi!“ hřímal Cerha a než dořekl, bylo již ke čtyřiceti jezdcům na upěněných ořích pod hradbami a hned za nimi přivalili se cepovníci opět asi s dvaceti jezdci. Mžikem otevřela čeleď bránu a plným proudem valili se bratří do nádvoří.

Mistr Buchata se vzpřímil, vzal dívku do náručí, vyzdvihl ji a nesl zástupem dětí a žen válečníkům naproti. Za Buchatou drala se jiná jakási dívka, plaše přelétalo oko její bratrské řady, od prvního až k poslednímu a opět od začátku. Potom zalomila bělounkýma zukama, a s hlavy rozhrnula si plavé vlasy a klesla hořem do trávy.

Starý kmet přiskočil k ní a odhrnul jí s vybledlých líček hadeře.

„Maruško, pamatuj se, dítě!“ volal a hladil ji po tváři. A když otevřela dívka oči, stál u Buchaty pan Hanuš a vyřizoval mu pozdravení od syna, Alenu políbil na rty a také ji pozdravoval jménem Čeňkovým. Nečekaje dalších otázek, přikročil k dědečkovi a zašeptal mu něco do ucha.

Stařeček podíval se naň jasným bystrým okem, sepjal ruce, zahleděl se k nebi a rty jeho zahýbaly se k modlitbě. — Pan Hanuš utkvěl očima na mladinké dívce, jež ve trávě ležela jako v dřímotách, poslední zásvit slunce vrhal jí právě do tváří ruměnnou zář a dozajista byl by zapomněl pohledem na Marušku, nevěstu Čeňkovu, že se vrací z vojny zrovna od Lipan, kdyby ho nebyl vyrušil hovor Boleslavův.

„Aleno, nemohli jsme Tábor zachrániti, kdyby všecka má krev a všech bratří byla zvlažila pole Lipanské!“ promluvil syn Smečenského pána a rukávcem kožené kazajky utíral si krůpěje krve, jež se mu takřka proudem řinuly obličejem. Ve tváři měl hlubokou jízvu a z pravého ramene prýštila se mu ještě krev.

Buchatovi zdálo se při těch slovech, jako by se pod ním prohýbala země, jako by ti lidé kolem byli samí cizinci a celý kraj ten vůkol cizinou.

„Opravdu bil jsi se s nimi — pro kalich, pro svobodu lidu, Boleslave, prýští se tahle krev?“ zašeptala Alena a vymknula se lehounce mistru kováři z náručí.

„Pro kalich, pro lid a pro tebe, nevěsto má! Dostál jsem přísaze a ještě jí dostojím. Táhnou za námi, ještě této noci přitáhnou, aby nás dobili a mezi nimi táhne i otec můj. Slyšíš, Aleno? Vlastní otec můj, a já proti němu půjdu v boj za kalich a za lásku tvou. Nemrač se, brachu kováři, nebodej mne očima, jsme bratří, všickni za jednoho, jeden za všecky, viď, Hanuši?“

Hlavou projížděly Buchatovi dumy jako lesem divá vichřice, a chvílemi se mu zas točila hlava, jako když si někdo dlouho zalévá hrdlo medovinou a potom vstane-li a jde, vidí jiné lidi a jiný svět.

Hanuš pokynul rukou a kolem po celém nádvoří zavládlo ticho, jako by ti lidé v prsou ani dechu neměli. Pak vystoupil Hanuš na omšený kámen a zahovořil:

„Tábora již není.“ Ti, co stáli u něho blíže, dobře si všimli, jak mu na čele vystupuje horký pot a jak snědou tváří splývají mu krůpěje. „Včera dokonal. Umíral celý den, a když zacházelo k večeru slunce tak jako dnes bylo pole u Lipan napito do syta věrnou krví bratrskou. A které z bratrů nepobili u Lipan, budou je ubíjeti v jejich kolébkách. My dočkáme stihatelů svých zde. Než snad měsíc vzejde nám nad hlavami, budeme obklíčeni se všech stran. Ale než bychom se vzdali — —“

„Umřeme, umřeme!“ zahouklo to nádvořím jak ze sta děl. I ty děti, nedorůstlata, křičely, že umrou, a ještě ani, chudinky, nevěděly, jak sladký je život a jak trudno umírati ve květu let.

„Máte statky, máte ženy a děti své, na těch statcích můžete žíti pokojně, dovolí vám to vítězové, budete orati, zasévati, sklízeti, ze sklizeného odváděti plat,“ hovořil Hanuš, ale již vášnivěji, trpce, že každé slovo bylo kmetům jako šíp, jako výčitka. — „Vám odpustí, chtějí vyhubiti jen nás, kteří jsme byli s bratry u Lipan, aby v české zemi nezbylo už z Tábora ani jediného.“

Ohnivé zraky starých válečníků, kteří přitrhli se svým velitelem, svítily se jako pochodně, osmahlé tváře jevily takořka pekelnou odhodlanosť, dlouhé vlasy, neoholené brady příšerného rázu jim dodávaly, a pak ty rozedřené kožené kazajky, ty cepy se sudlicemi a palcáty, na nichž ozařovaly červánky usedlou, začernalou krev, strašný dojem činily na toho, kdo neviděl husitské hluky posledních let.

Byli namnoze bez obrví a každý několikrát na tváři poznamenán. Jako na mramoru byly vepsány všecky bitvy od Vyšehradu až k té včerejší v zahnědlých jejich obličejích.

U Lipan musili na každého vystřeliti nčkolik střel, na každého se rozehnati mečem širokým zvlášť, protože

střela od kůže se odrazila a meč teprv po druhé ráně zajel hluboko.

Proto tak dlouho trvala pánům práce s bratry a proto se jich také báli, když je zjímali, a aby se do nich nepustili holýma rukama a nepomstili zradu a zhoubu Tábora, přemluvili je, zavřeli do stodol a upálili.

Staří kronikáři vypravují nám, že tak upálených bylo ke třem tisícům.

„S vámi umřeme; bili jste se za naši svobodu a až by vyhubili vás, zavedli by robotu i v našich vsích," rozhodl se všechen lid.

„A před smrtí si, bratří, zahoukejme ještě svou husitskou!" zahučel jakýsi bratr, obrovský chlap, zarostlý, s orlím nosem, do pola rozpoltěným, bez pokrývky na hlavě. V pravé ruce držel těžký palcát a za pasem měl dlouhý meč. Některému pánu mrtvému ho u Lipan odepjal.

Mžikem otřásala se tvrz hromovým zpěvem táborským: „Kdo jste Boží — —"

Alena ho slyšela poprvé. Tmavé oko její plálo jako těm mužům, bílou, poloprůsvitnou tvář zbarvila záře posvátného zápalu, že sama by nebyla váhala za tím hlaholem, rozpružujícím krev skorem až v divokosť, do boje pro svobodu slova Božího a za slávu kalicha.

Maruška se také na trávě pozdvihla a poslouchala ten houfec z tábora Prokopův a tu Žižkovu píseň, o níž jí toho tolik napovídal dědeček.

Vzala stařečka za ruku, dědoušek opět podíval se k nebi a byl rád, že to dívka přestála a že bratří ji přivedli válečným zpěvem k životu. Marušce se zdálo, že by byla ráda, aby tělo její za takového hlaholu duše opouštěla a v srdce její vplížila se hrdosť, že její Čeněk padl za svobodu slova Božího u Lipan, když takhle bratří mu pohřební píseň zpívali.

Alena stírala šatem s obličeje Boleslavovi krev, obvázala mu ránu studeným obkladem, a Cerha se už nezlobil, že je tenhle hoch z panské krve a že je miláčkem Aleny. Buchata se díval do země mlčky.

XI.

Sešeřilo se již. Vše, co mohlo rukou vládnouti, obsadilo hradby Řísutské. I ženy kmitaly se soumrakem na valech.

Mistr Buchata opět dlel na dřívějším místě za balvany, uchystanými na hlavy panských vojsk. — Seděl s hlavou opřenou o dlaně, a dozajista neviděl, že se na východě barví obloha do ruda a také neslyšel, že opět zarážejí na valy hlaholy zvonů z kolikera dědin a že ve Slaném opět bije srdce odměřeně, rána za ránou, jako by zvonili na poplach.

„Je ti tam, chlapče, lépe než nám za živa," hovořil. „Ale přece je mi tě líto, tak líto nebylo mi snad ještě nikoho a tak u srdce mi také nebylo, co jsem v Řísutech, jako dnes. — Diviš se, Buchato, diviš! Myslils, že máš pod hrudí led nebo železo, však pohledem té dívky roztál by led a železo by se rozžíznilo. Ztratil jsem syna; ale nalezl její krev. Cítí to, cítí, vždyť si zakryla tváře, abych nepoznal, že je dítětem hříchu. Chudinka! Neví to, ale tuší; jako jsem já to nevěděl, ale tušil a hluboko v prsou ukrýval do nedávna. Na ty oči její nezapomenu nikdy a výrazu tváře její také ne, tak jako že jsem měl jednoho otce, hodného tatíčka, a jednu matku, dobrou matičku —"

Na hradbách zaduněl roh, týž, který večerem rozlehl se dole pod tvrzí a který včera volal u Lipan bratry zpět, již vypadli z vozové hradby za pány prchajícími

zdánlivě. Dole v jizbách pohasily světla, po valech rozhořely se rázem smolnice a na několik set kroků osvítily celou stráž a údolinu s dědinou, že až do lesa mohlo oko prohlédnouti.

Ale ani jediný zvuk se ve tvrzi neozval, na valech vše utichlo, jako by byly vymizely mohutné postavy, jež před chvílí se ještě kmitaly položerem.

Cerha opět s Čečkem stál u brány se zápalkami v rukou, na hradbách ulevovaly ponenáhlu žáry pochodní, až několik již už jen plálo ještě dohořívajících.

Buchata se vztyčil, rozhlédl se kolem, a na hřebenu as hodinu od tvrze zakmitala se světélka jako bludičky. Zdálo se, že plují zvolna k Řísutům. Vždy několik jich bylo pospolu a v určité dálce zase několik.

Za náspy vyhlédaly mdlou září snědé obličeje, hustým vousem zarostlé, spola zakryté dlouhým, rozježeným vlasem, v těch obličejích svítily se oči jako řeřavé uhlíky a ruce bezděky hrály si s napjatými luky, z nichž vyzíraly hroty šípů namířených na srdce — do prsou.

Hanuš stál nedaleko Buchaty s Boleslavem. Boleslav měl na rameni a na tváři obvazek. Hleděli už tak chvíli k východu, také viděli světélka jako bludičky a ještě jakýs černý proud podobný oblaku, když dotýká se vršin a strání.

„Boleslave, šetři života, pomoci nám nemůžeš, potřebuješ odpočinku. A kdybys mohl ramenem vládnouti, tolikéž bych tě musil zrazovati. Víš, že je mezi nimi otec tvůj, a víš, že u Plzně také otec proti synu stál a jak to dopadlo," domlouval Hanuš Smečenskému.

Tvářemi mladého muže přeletěl divný úsměv při této radě Hanušově. Dobře, že byla noc a že noc zakrývá vše jako smrť. Proto ji také leckdy k smrti přirovnávají.

„Poslechni, Boleslave. Rána by se mohla státi nebezpečnou."

Syn Smečenského pána zarážel levicí do půdy mohutný oštěp hlouběji a hlouběji.

„Řekni mi, Hanuši: mám ve tvrzi nevěstu, na tvrz poženou co nevidět nepřátelé, kteří neznají milosrdenství. Či měli je s námi, měli soucit s bratry, když je vraždili a které nemohli povraždit, pálili, a za těmi, kteří vyvázli životy, pustili se jako chrti, aby je pordousili v rodných dědinách? — Sestru tvou vydali by holotě; ne tobě, ani jí, ale mně na posměch a potupu. A proto zůstanu, kdyby celý rod Smečenských vstal z hrobky a vřadil se v šiky jejich proti potomku, jenž se jim nezdařil. Vidíš je? Brzo budou zde. Já jich dočekám, aby neřekl otec můj, že je syn jeho zbabělec a že nedovedl ani svou nevěstu brániti. Vysmáli by se mi, a Bůh ví, co bych jim za ten smích potom vyvedl.“

„Boleslave!“ zaletělo náhle k uším jeho odkudsi; hoch se obrátil a polosvětlem zakmitla se před ním štíhlá dívka — Alena.

„Pro Bůh, pro lásku naši, pro život můj a tvůj, vzdej se boje!“ zašeptala dívka a oběma rukama zachytila těžký oštěp, jako by mu ho chtěla vyrvati. Škoda, že jej tak pevně ruka jeho svírala.

„Boleslave, pro naši lásku tě zaklínám. Je mezi nimi otec tvůj. Kolem všude šero, nevidíš, kam donese luk, kam rána dopadne nebo kam se oštěp zarazí,“ úpěnlivě prosila hocha, vzala jej za pravé rámě, jako by ho chtěla násilím s valů odvésti, obličej svůj naklonila těsně ke tvářím jeho, že se zachvěl Boleslav, když ovanul ho její dech, teplý, palčivý skoro, a obrátiv se k ní, tiše zahovořil: „Pamatuješ se, Aleno, co jsem přisáhal, když jsem odjížděl ze Smečna, proklet rodným otcem, a když slíbilas mi za to lásku svou? Že se s bratry půjdu bít za slávu kalicha a za svobodu slova Božího! Šel jsem zatopit do tábora rod pánů Sme-

čenských, abys mi věřila, že tě mám rád a že si tě vezmu, až vybojujeme svobodu — —“

Znovu zahlaholil po valech roh táhle, jednozvučně, jako když vichr zahučí borovicemi. As pět set kroků od tvrze rozvinoval se černý proud v hustý řetěz jako obrovský had, když se ovinuje kolem oběti, aby ji jediným zatáhnutím i kosti v těle rozlomil.

Boleslav sevřel oštěp ještě pevněji a ještě hlouběji ho zaryl do země. Levicí sňal s plece luk, napjal jej a pokročil v před. Zapomněl, že stojí za ním Alena jako anděl strážce a že každé hnutí jeho sleduje se záchvatem zimničním.

Tvrzí znovu zahoukal roh. Čerha hromovým hlasem otázal se hostí, čeho že žádají. Ale pod hradbami bylo děsné ticho, jako kdyby ty hmoty, jež se hýbaly a rozkládaly strání a znenáhla obkličovaly tvrz, byly chmurným oblakem, plným báječných postav a němých pohybů.

„Pro lásku naši, Boleslave!“ zašeptala Alena, znovu rámě jeho zachytila, ale Bůh ví, jaké divné myšlénky se ve hlavě hochově rodily, že neslyšel tklivý, prosebný Alenin hlas, že byl hluchý k těm slovům, o něž jindy jako dítě žebrával.

Náhle otřáslo cos vzduchem, jako když udeří hrom, nad branou vznesl se bělavý sloup dýmu, ze zdola ozval se výkřik, celou řadou rozlehlo se strašlivé klnutí a ke stu šípů zaletělo na valy. Několik bratří Táborů zaklnulo a jeden sám si vyrval střelu z prsou a odhodil ji nazpět, aby prý měli tam dole více střeliva.

„Začínají nás lechtati. Však my jim to po čertech splatíme.“

Opět otřásl se nad tvrzí vzduch, zase zahoukla rána a dole skácelo se několik postav s hrůzným pokřikem.

„Zpět, Aleno — do jizby, sice uvrhnu se dolů, abych se nemusel chvěti strachem o tebe!“ zahučel Boleslav, le-

vicí uchytil dívku do náruče, vyzdvihl ji a v témž okamžiku odvážilo se několik jezdců s výhrůžkami až k příkopům.

„Otec tvůj, Boleslave!“ zvolala Alena ohlednuvši se.

„Otevřte bránu, sice vám ji rozrazíme, doupě zapálíme ze všech stran, abyste uhořeli jako syslové, holoto kmetská,“ ozval se ze zdola hrubý hlas, a s výhrůžkou zaletělo několik střel na hradby.

„Boleslave — — —“ zaúpěla dívka, již zachytil levou rukou syn Smečenského pána, hlava jí klesla nazpět, hnědé vlasy se rozvlnily větrem jako závoj a na ruku Boleslavovu vyprýštila se teplá, čisťounká krev.

A ze zdola ozval se děsivý smích, kdos povídal druhům, že tu svůdkyni frejířku potrestal.

„Aleno!“ z plných plic zakřikl mistr Buchata, vrhl se za Boleslavem, vyrval mu z rukou dívku, položil ji do trávy, rozhrnul její šat, vyňal ze stydnoucích ňader panenských bystrou střelu, travou zarazil v ráně krev a opět tak zavolal na dívku.

Několik čeledínů přiskočilo s rozžatými pochodněmi.

Ze zdola zahučely rohy panských rot a jediným rázem hnul se černý proud ku předu zase jako mrak, ale když z něho fičí studený vítr, kusy ledu poprchávají a ničí úrodu.

Krajinou rozlehl se divoký křik, nad tvrzí začervenalo se nebe žárem rozpálených pochodní opět jako krev, zase otřásl se vzduch a z houfnic na valech rozléhal se výbuch za výbuchem.

„Tábor hr, hr!“ hučelo hradbami jediným hrdlem a dole rozléhalo se ohlušující proklínání.

Ve chvilince vystoupily bělavé sloupy dýmu nad doškovými střechami v dědině, za dýmem vyšlehly plameny a tvrzí rozletěl se ještě rychleji, než ty plameny vyšlehly, nářek utečenců, že jim páni zapálili krov, jenž pamatuje krále Otakara, že ničí jim kolébky a ze msty rozbíjejí skrovňounký majetek a házejí v jícny požáru.

Však Buchata nevšímal si, že mu hoří kovárna; nikoho neměl, komu by odkázal v ní kovadlinu a kladiva, a střecha se stěnami patřila ku tvrzi. A koho ještě měl, byla to ta dívka, jejíž hlava mu spočívala na prsou a jíž stará Háta ránu čerstvou vodou neustále vymývala.

„Aleno!“ budil ji ze spánku mistr Buchata, ale za hodnou chvíli teprv otevřela očka, oddychla si a rozhlédla se kolem po nádvoří. Poznala Buchatu, Hátu také poznala a ještě někoho hledala.

„Já věděla, že jsem tu cizí, že zde není domov můj a že tady musím umírat — Boleslave!“ zavolala hlasitěji, napjala všechny síly, chtěla se vzpřímiti, ale nemohla.

„Lež tiše, holoubku — ani se nehýbej, protože při každém hnutí bouří se ti krev,“ zašeptala stařenka.

„Umírám — cítím to, Buchato, slyšíš, Háto? — Boleslave! — A necháte mne umírati v tušení, že zdejší tvrz není mým domovem a že matka má — — — Viděla jsem ji v oděvu rozedraném, prostovlasou, byla ti, Buchato, podobna, zas ji vidím, vznáší se nade mnou, ale nepláče, nemá rozedraný šat, nohy jí také nekrvácejí, pluje v oblaku níž a níže, volá mne, kyne mi s otevřenou náručí, podívejte se — — —“

„Sestro má!“ vyrazil prudce ze sebe Buchata, podíval se k zarudlému nebi a dívka utkvěla na tvářích jeho kalnýma očima.

„Sestra tvá?“ zašeptala.

„Sestrou mou byla, Aleno, matka tvá a já jsem ti strýcem,“ opět tak spěšně vyrazil ze sebe mistr kovář a blíže se nahnul k dívce, jejíž oči dívaly se už opět nahoru k záplavě.

„Strýče můj — je už pozdě — Boleslave — kletba otecká — umírám,“ zašeptala a ještě chtěla se zdvihnouti a podívati se nádvořím, jak to kolem vypadá a nepřichází-li Boleslav.

V okamžiku byl u ní s Hanušem.

„Nerušte ji — umírá," řekl chvějícím se hlasem Buchata sepjav ruce a modlil se.

„Umíráš — že umíráš, Aleno?" zaúpěl mladý hoch po boku Hanušově, vrhl se k ní do trávy, hlavu jí položil na prsa a rty své přitiskl na její, jako by zadržeti chtěl duši, aby nemohla do nebe z těch bělounkých, nevinných prsou nevěstiných. „Umři tedy v loktech mých, miláčku můj."

„Půjdeš se mnou, Boleslave —" zašeptala Alena, ale jen jako když tichounký větérek zavane, hnula pravicí, jako by ji podávala komusi, ze zpod obvazku vytryskl proud krve, prsa se zdmula, polootevřenýma rtoma vytryskl hluboký vzdech, jako když si někdo zasteskne po domovu, tepna ustávala — ustávala, až náhle utichla.

„Hr, Tábor, hr!" rozlehlo se znovu hradbami v divokém pokřiku; staré, dubové kmeny, narovnané Bůh ví kolik už let, řítily se s přívalem kamenů na útočníky; houfnice opět otřásaly vzduchem a Cerha si po každém výbuchu zahoukl, protože pokaždé koule dvě tři lebky rozdrtila.

Vražednou vřavou rozklinkal se ve bráně zvonec zrovna tak tesklivě, ne-li smutněji ještě, jako před několika měsíci, když umíral pán. Zvonili Aleně hodinku. Tiše stálo kolem několik bratří s pochodněmi k zemi skloněnými. Rudá záře jejich barvila bělounké, průsvitné tváře Aleny — nebožky. Snad oči těch mužů neslzely, leda když byli maličcí, a kdo ví, zdali tehdáž ještě. Když včera klesali druhové jejich u Lipan pod koňmi panských rot, když oba Prokopové dodýchali, staré bystré zraky svítily se jim vzteky a osmahlé tváře rděly se plamenem pomsty: ale dnes slza za slzou je vlažila; arci že hodně nízko hlavy sklopili a dlouhé vlasy jejich rozestřely se čelem přes obličej jako závoje slečen na hradech.

Buchata klečel jí u hlavy, Háta odříkávala nad ní jakýsi žalm a Boleslav s Hanušem dívali se jí do tváří, jako by tomu nechtěli věřiti, že ta květina je uvadlá, že oči již nevidí a že pod těma ňadrama srdce je tiché, jako by dřímalo.

„Půjdu za tebou, Aleno, zvalas mne! Tebe mi zastřelil; nechť si tedy i syna zastřelí. Ale o tom se musí od věků do věků povídati, že syn Smečenského pána byl s bratry v Táboře, že se pod černou korouhví s červeným kalichem rval pro svobodu lidu, za slávu kalicha a za volnosť slova Božího," temně pravil Boleslav, políbil Alenu v průsvitné líce a zdvihl se.

„Pojď, Hanuši, chtějí mermomocí na hradby. Musíme je utišiti, sice nám do rána nedají pokoje," a táhl takořka levicí bratra Alenina na valy a oko jeho blýskalo se prudčeji než pochodně a tvář rděla se temněji než záplava.

„Hr, Tábor, hr, bratří!" opětně se ozývalo po tvrzi; nad branou vystupovaly znovu bílé oblaky dýmu a dole několik útočníků dochroptalo. A zároveň s chropotem ozval se u houfnic rozdivočelý Cerhův smích.

U Aleny zůstal jediné Buchata se starou Hátou. Oba mlčeli a oba ještě hleděli tak do nebe, jako by chtěli sledovati duši té dívky — nevinnou, beze skvrny — na daleké cestě její za hvězdy.

XII.

Nad krajem rozhostilo se ticho jako bývá na hřbitovech. Hradbami kmitala se už zase jen mdlá světélka. Toliko ves hořela dosud světlým plamenem a k ránu vzplanuly také selské statky v Malkovicích a ve Studňovsi.

Několikrát pokusila se panská čeleď o valy Řísutské. Ale hradby bránilo jádro tábora — staří bratří, z nichž leckterý byl až u Frankobrodu a leckterý nahoře u Baltu neb kdesi v Uhřích na plenu —

Druhý den k večeru ještě ležely kolem tvrze panské roty, ale již o hezký počet ztenčeny. Právě ucouvly od útoku a z přední řady zůstalo jich v příkopě polovic.

Pan Aleš stál s Markvartem a předními náčelníky ve kruhu bez hovoru v rozezlení.

„Pravím vám, že do slunce západu odtrhnu," zahovořil Smečenský pán a na druhy se ani nepodíval.

„Jsi vázán podpisem, pečetí rodu svého a potom jsi nás za nimi vyzval sám, abychom prý peleš táborskou v Řísutech pobořili," namítal pan Aleš Holický opravdově.

„Řekl jsem. Chcete-li mne držeti, držte mne; ale to vám povídám, že neudržíte," prudce odsekl pan Markvart a sivé oko jeho zaletělo na okamžik ke tvrzi. Několik mužů odnášelo kohosi s valů.

„Potáhneme odtud s hanbou. Pomni, přišli jsme pod zdejší hnízdo jako vítězové. Byla by to skvrna na naší bohatýrské cti a na jménu tvém největší. Je to zběř, otrhanci, poběhlíci a několik kmetů ze vsi. Utrpíš tím na své pověsti a tebe to stihne nejcitlivěji. Mohou se sebrati z celého okolí, zajíti si ke Smečnu, cepy rozraziti bránu a tobě posvítiti, jako již toliku posvítili," hovořil s důrazem Šternberk.

„Přijdou-li, budu se brániti, a uslyšíš, jak se bránil Markvart Smečenský," zahučel a opět se zadíval do země.

„Pane, nebudeme před nimi jisti na tvrzích svých," přimlouvali se Pálečský se Zvoleňovským

„Můžete se ukrýti u mne na Smečně," usmál se Markvart jízlivě. — „Dětmare, dej troubiti k odjezdu."

Nedaleko od něho se obrátil vysoký, vyzáblý muž se sežloutlým obličejem a s řídkým vousiskem na bradě, jako by nerozuměl rozkazu pana Markvarta.

„Neslyšíš! Či také vy se mi chcete vzpírati?" pokročil blíže k čahounovi a rozpřáhl svalovitou pravici naproti čeledínu.

Mžikem zaduněl pod Smečenskou korouhví roh krátce, jako když usekne, a ještě rychleji seřadila se čeleď k pochodu.

Pan Markvart vyšinul se na bělouše a pobodl ho; ale oř sebou ani nepohnul, až teprve když ho podruhé bodl ostře do slabin, zařičel, vzpřímil se a v několika skocích byl na stráni, jež táhla se znenáhla od Řísut ke Smečnu.

Čeleď táhla za pánem zvolna, smutně, bez jásotu, šeptali si cos, dívali se zpět ku tvrzi a opět na pána, jenž cválal před nimi ke hradu jako šílený.

„Nediv se mu, pane Aleši. Schválně jsem mlčel, když jste mluvili do něho. Je lépe, že nás opustil. Víte proč? Všimli jste si, jak vytrhl šipku jednomu pacholku a zahodil meč a jak se mu oko divoce zajiskřilo? A když vyletěla střela z jednoho luku, ozval se na hradbách výkřik, shlukli se tam náhle kolem někoho, pan Markvart se zarazil, daleko mrštil šipkou od sebe a trhl koněm, že by se byl s ním hnedle překotil do příkopu, a první volal nazpět čeleď k couvání. Proto se nám také útok nezdařil," vyprávěl potichu Klinštejnský z Okoře.

Páni mlčeli a dívali se za Markvartem.

„A to jste také viděli, jak na valech kohosi odnášeli. Byl to Boleslav," dopověděl rytíř.

Mezi čeledí strhl se náhle hluk, okamžikem rostl a lomozem proráželo klnutí a výhrůžky jednotlivců. Kdosi přinesl zvěst že se chystá okolní lid se Slanskými vyraziti k Řísutům a změřiti se s panskými rotami. Z Hořešovic, ze Skal a z Podlesí že prý už s cepy vytáhli, a proto prý také pan Markvart odrazil, aby mu sedláci na Smečně nezatopili. A ještě než zeptal se pan Aleš po příčině shluknutí, přivedli několik sedláků svázaných, ozbrojených cepy kovanými v Řísutské kovárně.

„Tam z toho hnízda za vrchem jsou, pane. Šli na zvědy; ale po čertech se vám to, krtci, vyplatí!" zaklnul chlap a udeřil jilcem meče kmeta do prsou. „Hlavu sehněte, holoto, když s pány mluvíte, a čapky s palic dolů!" zasmál se surovec a jednomu po druhém srážel čepice lemované králičinou. Byl to Epík Pálečský.

Kmeti zaskřípali jen zuby a zasvítili po hánci očima.

„Chytili jsme je, pane, pod vrchem"

„Odkud že jste?" zeptal se jich pan Aleš pohrdavým zvukem. Ale sedláci mlčeli jako hrob.

„Bez jazyku jste, psovodci?" blíže pokročil k nim a jeden z chlapů sedláku ústa otevřel, zdali je bez jazyku, a ne-li, proč mlčí jako němota.

„A k čemu ty cepy máte s sebou?" zase se zeptal pan Aleš. Ale sedláci ještě mlčeli jako hrob.

„Rozvaž jim, pane, jazyky," radil Zvoleňovský.

„Povalte je a přeměřte těmi jejich zbraněmi," poručil pan Aleš.

Rázem leželi kmeti na zemi a čeleď panská bila je cepy, jako by hřbety jejich byly mlat a na mlatě jako by bylo rozestláno obilí.

Ale ani jediný se neozval, ani jediný nevzkřikl bolestí.

„Prašivci!“ odplil pan Hendryk ze Zvoleňovsi.

„Celý kraj je vzhůru, pane, proti nám. Zemané z okolních vsí stojí sedlákům v čele a hodlají nás dnes v noci se Slanskými překvapiti,“ přikvapil posel k panu Alešovi.

„Proklatci! Ubijte je!“ zvolal pan Aleš — a opět dopadaly pádné rány okovaných cepů na sedláky; do těl se jim zabodaly hřebíky, až je rozbodaly.

Po celém řetěze kolem příkopů zaduněly rohy poznovu, páni couvali zvolna ode tvrze, řadili se opět v jediný, široký proud, a když se ščřilo, bylo již kolem tvrze hrobové ticho.

Jediný luňák, jenž poletoval vysoko nad Řísuty v širokých polokruzích, rušil příšerným křikem mrtvý klid; a když vyhasl nad lesy poslední rudý pruh, začernaly se opět na půlnočním hřebenu tmavé šmouhy a valily se jako mraky před bouří, než se protrhnou, zaplaví přívaly žeň, dědiny a zachvátí lidské životy.

Na hradbách zase stál Cerha s Čečkem u houfnic a opět kmitaly se polosvětlem obrovské postavy Táborů.

Uprostřed svahu zarazily se náhle černé mraky a ku tvrzi zahučelo z nich hřímavým hlaholem: „Kdo jste Boží — —“.

Na valech zavýskali bratří a zavýsknuvše, zapálili ohně, sdružili hluboké hlasy své s těmi po hřebeni a až otřásala se tvrz a lesy chvěly se v korunách tím temným řevem, zvuky úchvatnými, jež hlaholily chvílemi jemně, zvolna, jako by z hrdla ven nechtěly, pak zase slavně jako ve chrámu a chvílemi opět divě, jako když lomcuje člověkem vášeň a hněv.

Byli opravdu ze Skal, z Hořešovic, z Pozdenska a z Podlesí. — Přišli s okolními, již minulé noci rozprchli se do lesů s nedobrými zvěstmi o pohrobení Tábora u Lipan a u Hřibů, Řísutským k pomoci.

XIII.

Druhý den valila se dědinou ode tvrze nepřehledná řada lidstva ke chrámu, mohou-li se hromady černých, ohořelých trámů, místy ještě doutnajících, nazvati dědinou. Tak alespoň Řísuty vypadaly, když panské roty dne 2. června 1434 k večeru odtáhly.

V předu kráčeli bratří s cepy, jak byli přikvapili předevčírem od Lipan; s bradami neholenými, s dlouhými vlasy nečesanými, nahnědlou tváří, bez obuvi, v rozedraném oděvu a namnoze bez pokrývky na hlavách.

Za bratry hudebníci s rohy, za těmi táborští kněží z okolí, za kněžími dvanáct bratří s marami a k zemi zakrytými příkrovem, na němž bělel se obrovský kříž s kalichem, za nimi opět bratří na ramenou s rakvemi věrných druhů — hajitelů tvrze Řísutské, také zastřenými pokrovy, a za těmi nesčetné davy lidstva ozbrojeného cepy, podávkami a kosami.

Starý Javor rozhoupal na dřevěné zvonici zvony, div že se nepřekotily, a co byl zvoníkem v Řísutech, dozajista mu tak nehlaholily jako dnes, protože také nikdy ještě nenesli v Řísutech do hrobů bratry Tábory a nikdy syna Smečenského pána v jedné rakvi s Alenou po nebožtíku panu Oldřichovi. —

Ve chrámu zůstal opět Buchata samoten, klečel pod kazatelnou nad mramorovým kamenem a modlil se. Bylo již hezky dlouho s poledne. Smuteční obřady trvaly přes dvě hodiny. Mistr kovář ani nevěděl, že je již ve chrámě prázdno, a když se pomodlil, vstal, podíval se ještě na hrob a zakýval hlavou. „Škoda tě, holka, věru škoda, a tobě, hochu, zhřešil-lis, odpusť Hospodin! — Tobě také, Oldřichu,

odpustiž Věkovitý — poprvé modlím se dnes za tebe. Odpočívejte tu v pokoji!“ zašeptal, rty sevřel k sobě těsněji a zamhouřil oči, aby utlumil slzy, jež hrozily proudem vyhrknouti.

„Zase jsi tu dnes, Buchato! Dozajista je něco mezi nimi a tebou, ale ať, všichni už ulehli a nám zbývá jen se modliti za pokoj duší jejich. Než za tu dívku samotnou se budu do smrti modliti. Byla tak hodná, jako by ani otec její nebyl rytířem v Řísutech a matka nebožka dcerou bohatého zemana někde za Rakovníkem.“

Starý zvoník zašlehl okem po Buchatovi; ale rysy ve tváři mistra kováře byly jako z mramoru. Javor si odkašlal a dořekl: „Na naší tvrzi vždycky bývali hodní páni, a Alena je z nich. Nemohla ani jinou býti. Pojď, brachu, musím zavříti.“ A vzal Buchatu za ruku a vyvedl jej z kostela. „Ale zvonily mi dnes ty zvony, viď že, kováři? Plakaly zrovna. Umím já to. Takového zvoníka nebudou míti po mně nikdy v Řísutech,“ povídal Javor, když byl uzamkl dvéře a kráčel podle Buchaty dolů do dědiny. —

Po návsi dosud stály davy lidu v živém rozhovoru. Povídali si, že prý otec vlastního syna zastřelil, a naříkali si, že jsou bez přístřeší, a toužili na vojny.

„Arci že, lidičky! vojny jsou Boží metly na nezdárný lid,“ pravil zvoník přitovaryšiv se k sedlákům. „Proto jsou ty metly, že v nich syn otce, otec syna, bratr bratra nešetří. Uvidíte, že to Smečenského uhryže.“ — —

Buchata zaměřil do kovárny. Byla z ní také hromada rumu, na rumech černaly se doutnající trámy a chvílemi vyrazil ještě ze spodu černavý dým. — Ale nebyl to už mistr Buchata, který lámal podkovy pouhýma rukama, který uměl kladivem bíti do železa, jako když hřímá, a ve výhni rozdmychovat oheň, jako čerti v pekle.

Zdálo se, že střela, jež rozbodla prsa Alenč, také jemu pod hruď vnikla.

Večerem šel na hřbitov pomodlit se na zapadlý rov s dřevěným křížem.

„Jsem zase sám, jako jsem býval sám, když jsem se vrátil do vlasti a tu naši chaloupku nalezl jsem pustou a bez živé duše — bez rodičův a bez sestry — a když mne zanesly oči sem pod tu tvrz, pod rodiště tvé — Oldřichu. K Řísutům mne nevíže opět nic leda smutné vzpomínky a ty s sebou vezmu zase, kam mne oči odnesou. A přijdu-li sem někdy, přijdu si k tobě, dobrá ženo má, ulehnouti!“ zašeptal, shýbl se, políbil čerstvou trávu na rově a opustil hřbitov. Zašel si také ještě k Blahutovi.

Stařeček stál nad vypálenou chalupou se sepjatýma rukama a Maruška utírala si s jasně modrých očí slzy zástěrkou. — —

„Neplač, Maruško, utiš se!“ hovořil stařeček dívaje se za mistrem Buchatou, jenž kmital se už večerním šerem na druhém konci dědiny, a sám se chudas stěží ovládal. „Raději se za hocha pomodli a ještě spíše za otce. — Pamatuješ se na tu pohádku, již jsem ti vypravoval, když pan Oldřich umíral a když přišli pro mne, abych šel k němu do tvrze? Sedni si, Maruško, sem na ten trám, je tu tak hezky, dopovím ti ji. Mohu dnes. Zdá se mi, že jsem přišel až tam, jak ji ukamenovali. Povídám ti, Maruško: neplač a poslouchej. Proto ji ukamenovali, že jim dal pan tchán hodně jísti a píti a že jim řekl, že to padlá žena jakás — helmbrechtica. Ženich odejel s nevěstou do svého domova. Byl z daleka. Dítě té ukamenované ženy nechaly ve dvoře u rodičů nevěstiných. Mistr Jan jim to dal za pokání, aby sirotečka vychovali jako vlastní dítě a nevěsta aby mu nebyla macechou. A co mistr Jan řekl, lidé plnili na slovo. Děvčátko si nechali ve dvoře. Nešidili ji, jako vlastní chovali a hleděli jí matku nahraditi. — A když byl rok, přijel si pro ni zeman sám; ale žena jeho byla už v hrobě, brzy mu zemřela; hryzlo ji něco, chudinku, až uhryzlo. Zanechala

mu jen jediného syna. Zeman ji oplakal, ale podruhé se neženil. Na slova mistra Jana, který zatím uhořel na hranici, však nezapomněl. — Čím se prohřešil na matce, hleděl odplatiti dítěti. Vrtěli nad tím z počátku hlavami, ale vrtochy se jim s léty vytratily a každý měl a má tu dívku za dceru nebožky zemanky. Toho zemana jsi, Maruško, znala, a dceru jeho doprovodila jsi dnes do hrobky rytířů Řísutských. — Strýc Buchata byl bratr její matky. Zkusil mnoho, tuze mnoho, než se usadil v Řísutech a než si vzal tetu tvou. Bůh ví, kde všude byl, jaké země prošel, ale když se vrátil domů, byli už rodiče zahrabáni a sestra — ukamenována. Pověděli mu to v dědíně jeho a štítili se ho. Kdo mu sestru svedl, nevěděl; toliko mu řekli, že šla za jakýmsi rytířem ke Praze, když se za krále Václava vracely české voje z výpravy proti Švábům. A Buchata šel také ke Praze, od tvrze ke tvrzi hledal sestru, ale nenašel jí. A když přišel do Řísut a ve tvrzi uviděl děvčátko, které mělo očka také tak do tmava jako sestra, vlásky také tak do hněda jako sokolík perutě, zůstal pro tu holku zde, že byla tak na vlas jeho sestře podobna a že měl sestru rád, po níž se mu i v cizině stýskalo. — A Bůh ví, proč se panu Oldřichovi zalíbil, že mu dal kovárnu, aby kul palcáty, pobíjel cepy a narážel oštěpy. — Mělo to tak býti. — A teprv, když pan Oldřich umřel, dověděl se, čí že je Alena. Však víš, jak tehdáž za té noci bušil na dvéře a hledal mne, když nebožtíku pánu zvonili hodinku. Čekal na mne, dokud jsem se z tvrze nevracel, zavedl mne do kovárny a pověděl mi, že měl sestru, tu sestru že měl tak tuze rád, ale jakýs rytíř od Prahy mu ji zavedl, a potom mne zaklínal u pokoje dcery mé, u pokrevenství našeho, abych mu pověděl, zdali co vím, a já mu pověděl všecko, co neví mimo mne v Řísutech nikdo, leda stará Háta. — — — A nyní už víš, proč bývala v kovárně tma, proč sedával strýc Buchata celé noci a dny za stolem se založenýma

rukama, anebo proč tak bil do kovadliny, až se mu z čela valil proudem pot, a proč vyletovaly jiskry až na náves. A proč mne volal k sobě pan Oldřich, když umíral, také ti povím. Aby prý Alena, co bude živa, nedověděla se o pravé matce, o smrti její a neklnula otci nad hrobem, protože vytrpěl za života dost a tolik let se kál za hřích svůj. Slíbili jsme mu to s Hátou. Proto také nemohl umříti. A nyní se pomodlíme."

Starý Blahut dopověděl.

Maruška neptala se ho už po ničem. A když se modlil nahlas, nemodlila se s ním, ale vzlykala usedavě, že Čenčk zůstal u Lipan a že Hanuš by mohl býti jako otec Alenin a ona jako ta žena mladá, co ji ukamenovali. Bůh ví, co se té dívce do mladých prsou vplížilo a co jí mladou hlavou proletělo jako ptáče korunkou mladistvé lipky. — — —

„Zhynula radosť srdce našeho, obrátil se v kvílení kůr náš. Spadla koruna s hlavy naší, běda nám, že jsme zhřešili. Proto truchlivo učiněno jest srdce naše, proto zatměny jsou oči naše pro horu Sion, že zkažena je a že lišky chodí v ní," domodlil se stařeček; hlava mu klesla po vroucí modlitbě na prsa a staré oči jeho překvapila dřímota.

Maruška také dřímala; ukolébalo ji hoře a v dřímotách viděla Čeňka, jak vede k ní Hanuše, jak klade ruku její v jeho pravici, jak se na dědečka usmívá a jak jim jde Alena v bělounkém šatě za družičku. — —

„Dědečku!" zašeptala dívka probudivši se náhle, vzala do náruče bílou hlavu jeho s jemnými vlásky jako stříbrné nitky a znovu ho volala pronikavěji, ustrašeně.

„To tys, Maruško! I Bože můj! Sami jsme tady, holoubku, sami dva, a já myslil — inu —" zahovořil dědeček, a když mu Maruška pověděla podivný sen, zakýval hlavou, míval to již tak ve zvyku, ale neřekl ničeho.

„Je tu tak tichounko, tak hezounky, dědečku," zašeptala Maruška.

„Máš pravdu, dítě. Tohle spáleniště dosud je mi milejší, než panská jizba, vyzdobená nádherně, oplývající pohodlím. Tak tak, holka. Zůstaneme zde. Tolik jich nemá přístřeší a také jsou ve spáleništích. Sneseme to, Maruško," řekl stařeček a opět mu klesla hlava na prsa, ale nedřímal.

Dívka přitulila se těsně k dědouškovi a bděla též. Nedal jí dříma ti podivný sen.

Nad kostelíkem Řísutským vyšla dnes z večera první hvězda a zahledělo-li se oko nahoru bystřeji a déle, zdálo se, jako by v té hvězdě kmitala se dvě světélka a celovala se stříbrným třpytem svým.

Stará Háta se právě v tu chvíli pod širým nebem také domodlila, a uviděvši hvězdu nad chrámem, zavolala čeleď hradovou a řekla jim, že je to tam Alena s Boleslavem.

„Vidíte, chtěla býti v takové. Je v ní a bude v ní věčně, pokud ta hvězda bude svítiti, a až uhasne, přeletí duše její do jiné, světlejší, jasnější," vykládala čeledi babička a čeleď se divila, kde se to vzalo v té staré Hátě, taková slova učená, protože Háta s nikým skoro nemluvila a mluvila-li, bývaly to jen průpovědi ze svatých knih.

* * *

Na podzim slavili v Řísutech tichounkou svatbu, tišeji ještě, než když před dvaadvaceti léty přijel pan Oldřich s novou paní ubledlou, uplakanou, z daleka odkudsi za Rakovníkem.

Bral si pan Hanuš Marušku, již mu Čeněk odkázal u Lipan.

A proto slavili svatební veselí tak tichounce, že dědeček pracoval k poslední hodince.

XIV.

u konci máje roku 1459 připutoval do Řísut vysoký kmet, ale sehnutý jako kmen, do něhož po celý věk zapíraly se větry, pokoušely se o jeho kořeny, ale toliko jej nahnuly.

Po ramenou splýval mu na šíji dlouhý, bílý vlas a lesknavý vous vinul se v mohutném proudu přes prsa až za pás, za vlněný provaz, jímž zatažena byla kazajka, aby přilehala k tělu těsněji.

Na hlavě měl obyčejnou čepici, ale sešlou, takořka bez barvy.

Přes levé rameno měl přehozený jakýs šerý šat, snad měl to býti plášť, ale kdybys jej byl rozestřel proti slunci, dobře mohl jsi jím viděti.

Stařec kráčel rychlým krokem k dědině. Přišel od Slaného.

Kolem tvrze, zdálo se, že kráčel ještě rychleji.

Na valech stála žena jakási s mladou dívkou a klučíkem.

Všimla si poutníka, podívala se na něho bystřeji a mžikem kvapila ke bráně.

„Posečkejte chvilinku. Hned se vrátím, Alenko," zavolala na dívku.

Stařec byl právě naproti bráně, když vyběhla do úvozu; před branou se na okamžik zastavila a opět tak zadívala se na starce, jako by nevěřila svým očím.

„Strýče Buchato!" vzkřikla náhle a letěla s otevřenou náručí cizinci vstříc.

Poutník se zarazil.

„Maruško!" vyhrkl ze sebe starý muž, ale takořka šepotem.

Parnem vyschlo mu v hrdle a náhlým úžasem uvázla mu slova na rtech.

„Nediv se, že jdu do Řísut. Jdu si sem odpočinout na věky. Honí nás jako zvěř, ukrýváme se po lesích jako zvěř a vedeme život jako zvěř. Tak, tak holka! — A co vy?“

„Dědečka jsme pochovali tentýž rok, co jsi nás opustil, brzo po mé svatbě s bratrem Aleny.“

„Dej mu Pánbůh nebe! Vzpomínáte si na ni?“ ptal se kmet a bezděky šel branou do nádvoří za Maruškou, paní v Řísutech.

Snad ani necítil, že ho vedla za ruku.

„Ba že, vzpomínáme, strýče. První holce dali jsme její jméno — a chlapci říkají Bolelav. Pojď, Alenko, Slávku, vedu vám dědouška, toho, o němž vám vždycky povídám, pojď, bělovlásko a ty hnědoušku!“

Dědoušek políbil holku na čelo a chlapečka na červenou líc.

Klučík přitulil se ke stařečkovi; nebál se ho, té přísné jeho tváře, na níž zdálo se, že rozplývají se chmurné oblaky, že ustupují přívětivému výrazu, jenž sluší tak hezounky zvráskovatělým lícům, jako bujarosť svěžím, kvetoucím.

„Tatíčku — tatíčku!“ zajásal klučík a poskočil vstříc přijíždějícímu rytíři. „Přišel k nám dědeček, víš, co ty cepy pobíjel a ty palcáty a sudlice kul,“ šveholil Boleslávek.

„Pro památku Janovu, mistře Buchato! Buď vítán pod náš krov. Diviš se, viď, že se diviš Dostál jsem slibu, kterýž jsem dal tvému Čeňkovi u Lipan. Ale nenadáli jsme se, starý brachu. Leckdy se nám tu tak zastesknc. Stará Háta už také odpočívá několik let. Alenu ještě chovala — — Dobře, žes tu. Tak často na tebe myslíme.“

„Zůstaneš už s námi, dědečku, viď, že zůstaneš?“ zaštěbetal pacholíček a věšel se na kostnatou ruku Buchatovu. Mermomocí chtěl mu pohladiti bělounký vous.

„Smečenský je už také pod zemí. Bylo mi ho líto. Viď, Maruško, že jsme ho litovali. Od těch dob ho viděl málo kdo, sedával prý od rána do večera a celé noci ve své jizbě, nemluvil, lidé se ho báli a mladší syn mu nesměl ani na oči. Potrestal ho Pánbůh. — A odkud ty?“

„Z daleka, Hanuši, až od Krkonoš. Honí nás jako zvěř, ukrýváme se po lesích jako zvěř a vedeme život jako zvěř. Ty ukryješ mne před nimi a dáš štvanci přístřeší. Hojili jsme Babylon, ale není zhojen, opustíme jej a půjdeme jeden každý do země své; nebo přišel až k nebesům soud jeho a pozdvižen jest až k oblakům.“

„Jsi z jednoty bratří, Buchato?“ žasl pan Hanuš.

„Jsem. My máme dosti na zákoně Božím, jemu věříme upřímně a zanecháváme všelikých traktátů. Však slyšel jsi o Chelčickém, o Řehoři a o Žamberském faráři?“

Hanuš pokýval mlčky hlavou, hošík ještě se držel ruky dědečkovy a díval se na něho, jako se dívá na matičku, když povídává pohádku. Také takovou pohádkou zdál se mu býti dědeček. Tak rád by byl pohladil stříbrolesklou hlavu jeho a ještě raději hebounký vous. Musil ho vzíti dědeček na ruku a klučík zajásal radostí projížděje se útlou ručkou v mohutném vouse. — A dívčinka nemohla pochopiti, proč nenechají takového stařečka v pokoji a proč ho štvou jako zvěř, až slzy jí vstoupily do světlých, jasně modrých oček. —

A když byl pozdě v noci samotinký v milounké jizbičce, pokročil k oknu, podíval se k Řísutskému kostelu a vedle kostela na hřbitov a zakýval hlavou, jak také to Blahut vždycky činíval, když tak o něčem dumal, co mu nešlo do hlavy.

„Spíte již všickni tiše a jen já jediný z vás, s nimiž tak úzce byl spojen minulý život můj, dosud bloudím světem. Kdo by to byl řekl, Oldřichu, že bratr její, jenž hledal svůdníka od Šumavy až ke Praze, od tvrze ke tvrzi, bude někdy hledati pod krovem tvým úkrytu a že poskytne mu ho tvůj syn! — Ale dobře, že bloudím. Děkuji ti, Hospodine, že dlouhostí dnů naplnil jsi mne a ukázal mi spasení své," zahovořil stařeček hlasitě a sepjal ruce k večerní modlitbě. Poprvé dnes se tak opozdil, co odešel z Řísut a putoval po Čechách. Ale tak jako dnes bylo mu snad také poprvé v životě.

Chvatěrubský kvas.

(Psáno: 1881.)

večeru dne 28. června 1467 zčervenala Vltava od Libšic až ku Mělníku, jako by na Čechy byla přišla první egyptská rána, kdy všecka voda obrátila se v krev.

Lidé vybíhali ze statků, chalup i chat ustrašeni a podle posuňků, jak ruce spínali ukazujíce za Nelahozevské vyšiny, nevěstili z tohohle úkazu nic dobrého. Minulý týden prý někde za Velvary pršel krvavý déšť a onehdy — také k večeru — viděl starý Panocha nad Řípem muže jako obra, jak drží v pravici meč dlouhý na několik sáhův, a pod nohama jeho červený kříž, jehož ramena s jedné strany dosahovala až k Milešovce... A pak prý ten muž mluvil hrozné věci. Panocha z toho neslyšel celé dva dni. A ptal-li se ho někdo, aby přec pověděl, co zaslechl, jen bílou hlavou zavrtěl a řekl: „Musil bych se báti, kdyby mi ta slova přišla na jazyk, že se pode mnou rozevře země a tu chvíli že se propadnu. Nechtěj toho ani vědčti.“ — A bylo to as opravdu hrozné, když už Panocha — stará zjízvělá „vojna“ — nechtěl s tím míti ničeho. Umívalť přec vypravěti, o čem kdo chtěl, a věděl všecko, jakmile jen kdo promluvil. Nejraději arciť hovořil o starém Táboru, o českých, slavných jízdách až k moři, o bohatýrských hejtmanech, o těch divných vozových hradbách, jak začaly,

jak pod nimi země se třásla, jak s nich v šírý kraj uměli zpívati, jak s nich houfnice uměly houkati... Panocha vždycky ústa přišpulil a rukama rozhodil, jak prý ta koule zahvizdla a jak prudce letěla.

„Starého Panochy na každém bojišti ode dvacátých let po kuse! Pod Vyšehradem malík od téhle ruky, na Žižkově palec pravé nohy, u Brodu půl lýtka mu usekli... Na každém bojišti: u Domažlic, Ústí, Žatce... A přec jsem celý — celičký!"

Panocha si prstem pravé ruky ukázal vždycky na vysoké, zryhované čelo.

„Bude to míti Pánbůh s námi práce, až jednou budeme vstávati! Rád se podívám, jak to vypadne, až mi ty palce budou sbírati a ty výseky zas do mého těla rovnati; věru rád! — S vámi bude hotov okamžitě; ale hůř, tisíckrát hůř se starým Táborem... Kde z nás všude kusy leží! — Až u moře! — U moře ruka, v Uhřích noha, v Rakousích rameno, a zbytek — u Lipan!"

Starý Panocha potom vždycky svěsil hlavu a umlkl. Jen někdy přidal: „Tak se ta táborská sláva rozletěla! — Už ji nevzbudí nikdo — nikdo! — Ale až my Táboři zas budeme vzkříšeni v poslední den a státi na soudě obecném, nevím — nevím; jen ať nám nedají do rukou cepy a sudlice!" —

Dnes však starému Panochovi slovo dobré na jazyk ani nechtělo a oči, ještě jinak dosti bystré, jako by tuhle červenou záři ani snésti nemohly.

Chodil Vltavinym břehem beze slova s rukama přeloženýma v zad a s očima upřenýma do bujné trávy, jejíž tmavá zeleň s podivnou červení splývala v nevypověditelnou barvu.

Ten čas bylo v Čechách zase tuze zle. Tak se zdálo jako by si tenkrát ti naši předkové nesměli ani oddech-

nouti, ani pokojně hlavu položiti, ani oko vyjasniti . . . Na severu se křižáci v české krvi už zase brodili — nesnadno říci, po kolikáte od té chvíle, co psala ruka Zikmundova pověstný list, začínající slovy: Jest již vůbec známo, ktera'k někteří páni čeští, rytíři, panoše i obec, chytivše se nové víry, postavili se proti Bohu atd. . . . A o těch najatcích šla jedna řeč, že jsou to živoucí ďáblové z řetězů pekelných puštění, že prý pijou i lidskou krev, a kde o nich zaslechli, rukama nad hlavou lomili; i nemluvňátka u prsou mateřských úpěla, pro koho že je matička milá porodila a pro koho že je asi tatíček vychová!

Záplava nad Nelahozeveskými výšinami co chvíli temnější; už prý i nebe krev českou k sobě táhne, protože se jí země přepila . . .

Chvatěruby jako by celé až do základů hořely; nemožno se ani vzhůru do oken podívati. Zaječí hlava na praporci vztyčeném na severozápadní baště také jako by před okamžikem sečnou ranou byla zčervenala.

Zámeckému hejtmanu pohledem na prapor v hrdle přihořklo i mělnické. A bylo přec z první ruky a na rtech se jen lepilo.

Zaječí hlava červená!

„Nemůže býti! — Zaječí hlava se musí zlatem lesknouti!“

Pan hejtman si obě oči vytíral, že snad dobře nevidí; ale nic platno. Nešťastná zaječí hlava pořád, jako by panský kuchtík ji ode trupu oddělil a připravoval k pamlsku . . . Tenkrát prý panstvo mělo nejraději na talířích zvířecí hlavy! Lahůdky bývají v každém století jiné a jiné; jen ten žitný chléb tak zcela stejný od prvopočátku.

„Hazmburský praporec musí vesele větrem se dmouti a zajíc na něm jako by každou chvilinkou do skoku . . .

Nevíte-liž, že jsou po něm vysláni chrti, že je jich několik smeček, že mají běhy jako blesky, sluchy všude, tesáky jako břitvy a že jsou hladoví kolik dní? — Táhneš, chlape, na baštu? — Žerdí toč na všecky strany, ať vím, zdali Hazmburský zajíc ještě hbitý, živ a zdráv!"

Panu hejtmanovi jazykem hýbala mělničina.

Za několik okamžiků se praporec na baště ke všem úhlům světa klonil a zajíc opravdu jako by na plátně poskakoval a dováděl, jako živý soudruh jeho as pět set kroků v pravo v jeteli.

„Výborně! — Vivat!"

Pan hejtman si tleskal rukama. Vyhlédal okněm a znova a znova rozléhal se prudký tleskot náhradím; až do dědinky, tulící se ke hradbám jako siroteček, jejž vystrčí přede dvéře, zalétal.

„Živ a zdráv a jak hbitý! — Výborně! — Vivat! — Starý zajíc, pětistyletý chlapík, tak hned nedodělá! — Běhy má železné, tělo jako z mramoru . . . Zakousněte se jen do něho, vy chrti, tesáky si vylámete a on vám oči vyškrabe! Jen jich dočkej, ty starý chlapíku; jen se neboj, ty můj ušáku!"

Hejtman pana Zajíce z Hazmburku, seděním toho času mimo jiné hrady a tvrze též na Chvatěrubech, až ochraptěl.

I Panocha, jenž dosud tak Vltavinym břehem přecházel, se zastavil a ke hradu se podíval. Zvadlé rty stáhly se mu tímhle vykřikováním k obvyklému, trpkému úsměvu.

„I v radě zvířat zajíc směšné stvoření a v českém království chce poroučeti lvu a jako skřeček v žitě vzpírá se kolem sebe zlostně prskaje. — Jen dočekej a neboj se! . . . Už slyšeti starého lva řev! — Jde trochu pomalu, ale přijde přec . . . A kdybys měl běhy nevím z čeho, skoku jeho se neuhneš . . . Jen škoda, že ten lev

příliš dobrý! — Trhati by vás ani nemusil; bylo by na vás, vy žabí plemeno, dost jeho dvojího ohonu!“

„Vidíte-liž tam toho jezevce? — Tamhle na břehu? — Tak se mi zdá, jako by se našemu zajíci posmíval! — Pro něho!“

Panocha slyšel i tahle slova páně hejtmanova; poněkud se zachvěl a ohlédl se zpět ku své chatě na samém břehu. Měl zrovna nad postelí starý palcát, už arciť zrezavělý; na dva zámecké pacholky by však postačil ještě úplně. Ale jiného se usmysliv, pohodil hlavou, vypjal prsa a pravou nohou vykročiv, podepřel si obě ruce v bok.

„Což vás není dosti na zámku? — I mne pan hejtman potřebuje? — Jdu hned!“

„Ale do sklepa, lysáku!“

Panocha měl již lysou hlavu; popálili mu ji ve stodole u Lipan.

„Tím lépe! — jsou velká parna, člověk jedva dýchá, a ve sklepě chladounko!“

Panocha mluvil ku podivu zdvořile, a s dvěma čeledíny, jež pro něho pan hejtman poslal, šel bez nejmenšího odporu. — Pan hejtman vyšel mu do nádvoří naproti a přivítal Panochu řka: „Tu máš za svůj smích. — Budeš míti pěknou pouť!“

Na Chvatěrubech ode dávných dob slavili a do dneška slavívají pouť na den svatých Petra a Pavla.

„Sotva jazykem hýbá, sotva nohy vleče, a ještě nedá pokoje!“

„A nedá ho, milý pane hejtmane, až jazykem ani nebude moci pohnouti a nohy až budou sestydlé. — Pouť — nepouť! Syna mám na vojně, ženu ve hrobě a nemá mi kdo ani ten koláč upéci! A pouť bez koláče — jako posvícení bez husy!“

Zámecká čeleď ani pochopiti nemohla, co že se stalo s tímhle starým podivínem. Vedou jej do sklepa a on

ještě ze všeho si tropí žert. Tak zrovna jako by se byl minul s rozumem, či měl něco za lubem. Všecko mu ve tvářích jen hrálo, i popelavé obočí se hýbalo a bystrýma očima kmitala se jiskra za jiskrou.

Pan hejtman se rozpřáhl, aby starého lysáka udeřil ve tvář; ale ztrativ rovnováhu, klesl na znak za hroznéhо zaklení.

Panocha se ušklebil jak mohl a uměl nejvýznačněji.

Starý Hazmburský zajíc už zase tak jako by vyspával za mezí; ani sebou nepohnul. Praporec splýval po žerdi, jako by byl po dešti celý vodou nasáklý.

Pan hejtman vzpřímiv se, skřípal zuby a pěsti zatínal, jako by se chtěl na Panochu vrhnouti a zlatými ostruhami u vysokých bot jej rozdrtiti.

„Na baštu s ním! — Však věřím, že by ti lenošení ve sklepě vonělo! — Ať praporcem točí na všechny strany — Ani viděti nemohu, když tak visí dolů schlípeně!“

„Ke všemu mne, pane hejtmane, můžeš potřebovati! Škoda, žes tak pozdě si vzpomněl na Panochu! — Ve své chatě beztoho jen zahálím!“

„Však ti nebude do žertu! — Dva kolem něho s žilami, a když se praporec přestane klátiti, šlehejte do chlapa psího bez milosrdenství!“

Za malou chvíli svíral již Panocha na baště oběma rukama praporec a dva pacholci stáli s každé strany s dvěma sáhodlouhými žilami. — „Víc! — Prudčeji! — Jako když silný vítr duje! — Šlehejte!“

Pan hejtman se díval na baštu rozevřeným oknem rukama tleskaje a ústa téměř nezavíraje.

* * *

Nezvyklé červánky znenáhla vybledaly a Vltava se zatmívala. Ale lidem ve vsi z té oslepující záře oči dosud

slzely a pořád se jim zdálo, že všude všecko hoří od výšin nebes až do útrob země.

Na zítřek měli napečeného Božího dárku někde až deset „vošitek“. A povedlo se jim to dnes. Koláče jen kynuly a pletence jako by je vysoustruhoval. Však co dali také do těsta másla, vajec a ke všemu vzali „vejražku“! O poutích, když pekou koláče a sázejí do pece, přijde-li cizí člověk a neřekne-li: „požehnej Pánbůh“, uhrančlivým okem těsto obhlédně a je po všem . . . Potom ten Boží dárek jako podešvy. Aby si hosté zrovna zuby naostřili! Letos si však selky všecko z duší pochvalovaly; ale přec nechutnalo nikomu. Jindy jim jde lépe k duhu i vdolek ze zadiny. Někde se toho téměř ani netkli. — Bude to divná zítra pouť. — A to všecko z těch červánků! Jako by s nimi už ta hrozná, cizí vojska přicházela . . .

Jen u Křepelů k letošní pouti ani nezadělali, ani jediné husičky nekrmili, tak jako by zítra byl jenom všední den. Bývalo od jakživa, že chystají-li se kde ku svatbě, obvyklých slavností opomíjejí a drůbeže šetřívají. A ve zdejší chalupě chystali se ku svatbě už od jara. Jen ta vojna neměla zase vypuknouti; a kdo ví, kdy téhle konec bude! Když prý se soudí bratr s bratrem, pře taková nebývá k přečkání, a když přichází ke konci, z obou bratří bývají chudáci . . .

Panochův Jíra musil za Hazmburským praporcem a u Křepelů Vojtěška zaplakala už po kolikáte:

„. . . že jeho hlavička
posečena,
na koňských podkovách
roznešena.“

Ani slechu o něm nikdy nebylo. A starý Panocha jen ramenoma krčil říkávaje, vojny že býti musejí a že do smrti nejdelší bude litovati, proč u Lipan nezůstal.

„Chceš-li, Vojtěško, čekati, inu s Pánembohem si čekej! — Ale řeknu ti, že nevím, dočekáš-li se! — Jsi mladá, podobna k světu, ženichů najdeš dost, a můj Jíra je rozumný! Nic ti za zlé bráti nebude. Mladá léta utíkají nejrychleji! — Jak chceš, si dělej!“

Vojtěška si vždy k těmhle slovům starého muže květoucí líčka zakryla zástěrkou.

„Budu, strýčku, čekati třeba do smrti.“

Panocha opět tak ramenoma pokrčil.

„Pro mne! — Ale přijdeš do rozumu! — Čekati do smrti — dlouhé čekání!“

U Křepelů se starosvati každým týdnem poptávali, že by o dobrých místech věděli, dceruška prý přichází do let a jakmile jednou přes dvacet, poptávky řídnou. Každé léto zmeškané dvě tři kopy škody. Ženiši jsou houževnatější a starosvati si nechají zaplatiti každý krok. A ještě dělávají drahotu. Kde dříve nepostačovali kliky ve dveřích ohmatávati či bráti za provázky, dávají nyní za sebou třikrát, čtyřikrát vzkazovati.

Co se už do dcery jen matka namluvila. Už se s ní i peskovala. Že prý jim takhle zůstane na krku. Kdyby ten Jíra ještě přec něco měl! Ale rybárnu s několika strýšky — a ještě učiněná raholina! Na takové vdavky nemá nikdy zmeškáno a vždycky času dost.

Přicházeli z Dolánek, z Kozomína i z Veltrus.

Křepela se však všemu jen vysmál; dceru znal a ženu nechal mluviti. Leda že tak někdy prohodil řízný vtip a dotěrný dohazovač se zahryzl do rtů.

„Už mohla býti zaopatřena!“ začala zase dnes Křepelka po svém zvyku. „Kdo ví, jaké časy přijdou! — A to všecko jen pro svou nevšímačnosť! — Jenom takhle holuby pořád míti ve hlavě; ale dceru — děti?“

„Nejsou-liž, ženo milá, děti zaopatřeny nejlépe pod střechou otcovskou?“

„Tak ať ti tu sestará!“

„Není dobře v nepokojných časech svatby strojiti. — Však nemá naspěch!“

„Ty nikdy naspěch míti nebudeš!“

„Uhnati se vždycky člověku ke škodě!“

„Pro Kristovy rány, tatíčku! Strýc Panocha na zámecké baště s praporem v rukou — a šlehají ho žilami!“

Vojtěška vrazila do světnice sotva dechu popadajíc.

„Tvůj příští tatík! — Vidíš? Ještě si na sebe všecko popudíme!“

Křepelova žena odběhla rychle před chalupu. — Opravdu! Starý rybák mával žerdí ke všem stranám světa, a jakmile se zdálo, že ochabuje, vždy žíly větrem zahvízdaly; a pan hejtman dosud tak rukama tleskal a chropotným hlasem pacholky pobízel: „víc — víc!“

„Beztoho nosí hlavu jako ten pták, jejž tu ondyno měli na zámku! — Trochu mu ji aspoň sehnou! — Od nynějška tomu teprv nesvolím! — Ne a ne!“

Panímáma si podepřela obě ruce v bok.

„Staral-lis se o své holuby, co tě mám, starej se o ně i nyní; o to ostatní se postarám již sama.“

Panímáma si ještě nohou zadupla.

„Tak je se vším! — Kdyby zítra někdo přišel, nebudeme mu míti ani co předložit. Ani bych potom pomluvy nesnesla. — Ještě tu chvíli zaděláme; do rána budeme hotovi. — A dělej, Vojtěško!“

„Jak myslíš, ženo! — Užijeme lepšího času. Bude senoseč a člověk se musí trochu posilniti! — Beztoho míváme ten Boží dárek vždycky až přeběda!“

Štěstí, že panímáma těchhle posledních slov neslyšela; sic by se byla nejméně o celou hodinu opozdila a

koláče by vytahovali z peci tak asi, když by už sezváněli na velkou a kdy se hosté scházejí.

* * *

Od starodávna říkají, že na sv. Petra a Pavla musí pršeti děj se co děj, nejinak, než jako že na den sedmi bratří sedm se jich musí utopiti, sedm oběsiti, sedm zastřeliti, sedm zasypati, sedm že si jich musí vaz zlomiti, sedm otráviti a také tolik probodnouti . . .

Ale k dnešku se kolikastoletá pranostika nijakž neosvědčila. Na čisté modré obloze všecko opravdu tak čistě poutního rázu, kdy ve statcích, chalupách i chýžích vydrhnuto každé prkénko a vyčištěna každičká skulinka.

Na Chvatěrubském zámku veselo hned od svítání. Pan hejtman ukázal čeledi svou štědrotu, sotva že se probudil . . . A každou chvilku zazněl roh vrátného, jenž byl dnes samý lesklý šprým, že zase prý přijíždí nový host.

Panu hejtmanovi leskl se kolem hrdla zlatý řetěz a jasně červený aksamít, z něhož měl ušitý kabátec, jen hořel, zrovna jako včera ta večerní záře.

Na severozápadní baště ještě starý muž a pokaždé, když se rozlehly táhlé hlaholy rohové, prudčeji zaklátil praporcem, jako by na přivítanou. Nebylo ani na něm znáti, jak jej tahle práce unavila. Sotva na nohou již stál a přec mu s tváří posměšek nechtěl a nechtěl.

Hosté pana hejtmana vypadali nějak příliš po cizácku. A což teprve, když otevřeli rty! — Člověkem touhle řečí projížděl až mráz.

Za těch časů bylo v Čechách vídati podivné lidi. Byli v obličejích až hnědí, oči měli jako uhlíky, vlasy jako havraní peří, byly polonazí, zůstávali pod širým nebem a nebylo před nimi jistého zhola nic. Uměli věci až

k neuvěření, vyčtli život na kolik let napřed z pouhé rozevřené dlaně . . . Křížů nedělali, k Pánubohu se nemodlili; když mluvili, jako by houkali aneb syčeli . . . Říkali jim pohanský pronárod — cikáni.

A tihle dnešní hosté pana hejtmana jako by jim z očí vypadli; jen je obléci ještě v široké, bílé kytle, a nikdo by jich od oněch nedovedl rozeznati. A jak srdečně si se zdejším pánem ruce potřásali, jako by se znali od malička. Navzájem se i líbali. Byli dle všeho všickni dobří a věrní přátelé.

Lidé, kteří se scházeli na velkou, mohli na tomto nevídaném panstvu oči nechati, zvláště na jejich čepicích s obrovskými volavčími péry. Šavle měli křivé jako srpy, rukojeti samé zlato a na prsou šňůru na šňůře, z nichž každá se končila lesknavým drahokamem.

Kostelík Petropavelský stál na náhradí ke straně jihovýchodní a jevil tak asi třistaleté stáří. Kněz při něm ustanovený byl sice „podjednou“, panu hejtmanu se však, kde a jak mohl, vyhýbal. Ve Chvatčrubech a sousedních vsích byli také částečně „podjednou“ a dílem „podobojí“; ale zámeckého plebána ctili všickni a lnuli k němu z upřímných duší. A proto hradový kostelík stačil oběma stranám úplně.

Kněz Hanuš byl přímé, ryzí povahy. Potají klevetivé jazyky o něm roznášely, že prý nadržuje tčm „podobojí“; ale bývá vždycky tak, nechce-li býti kdo zarytým stranníkem a snaží-li se protivy mírniti, nesrovnalosti rovnati, rozkvašence ukájeti, aby podle slova Božího byl i skutkem, nejen tím černým šatem, apoštolem míru a věštcem pokoje. Mohla tenkráte mnohá pře přátelským pokynem, dobrým slovem a radou moudrou urovnána býti v pokoji; žel jen, že olej lili v oheň právě ti, kteří všude a za každé příležitosti vykřikovali, že jsou jediné oprávněnými hlasateli slov: pokoj zůstavuji vám, pokoj svůj dávám vám . . . Žel jen, že tak často posledním závěrkem při takových bývala záře zapálených dědin, třesk ocele a dunění železa!

Kněz Hanuš nebyl sice starý léty, ale rozumem uzralý a povahou utvrdlý už ode dávna.

Samému panu Zajíci odvážil se říci do očí: „Kdybys ty, pane, měl více na zřeteli zemský mír a blaho obecné než své vlastní záští a než cíle podřízené, jak vykvétalo by tohle naše království!

„Za Jiříka?“

Pan Zajíc vskočil Chvatěrubskému prudce do řeči.

„Za krále Jiříka, pane můj! — Až jednou naše hroby budou trávou zarůstati, až z nás nebude nic než popel a prach, až jednou všecky tyhle záležitosti, kterýmž vy říkáte veřejné a kteréž já s jedné strany bych nazval nejsoukromnějšími — budou srovnány jako nad nebožtíkem čerstvá, černá prsť, pane můj — potom snaha dobrá krále Jiřího z Poděbrad nalezne ocenění spravedlivého. — Potom byste toho Jiříka, vy milí páni, z hrobu rukama vlastníma hrabali, aby vstal, aby pomohl, aby poradil, aby korouhev tohoto království, až bude klesati k zemi krví promočena, znova pozdvihl . . .“

„Odpouštím ti tuhle řeč! — Ale jen proto, žes odvážil se mi takhle mluviti do očí! — Pro dnešek toho zapomenu naprosto; podruhé se však střez! — Přišla by ti podobná slova velmi draho!“

Velmožný pán potom se rychle odvrátil a ještě rychleji zmizel v přiléhajících komnatách.

Za nějakou chvíli opouštěl kněz Hanuš Budyni, nevyřídiv ničeho; uchýlil se k mocnému patronu, že je na svých důchodech i právech neobyčejně zkracován. Žádost sice přednesl, ale pan Zajíc, jemuž vězely v krátce ostříhané hlavě myšlénky, jichž poslední nit končila se až na královském hradě Hradčanském, jako by byl pokornou supliku ani neslyšel.

A snad ze všech nejsrdečněji lnul ke knězi Hanušovi starý Panocha, ačkoli byl odchovancem Tábora až do kosti.

Lidé na vsích prý bývají nejzdravějšího soudu a nejbystřejších očí, a umívají nezřídka rozeznati na vlas, kdo jim přítelem z duše a kdo jen tak na oko, či jak se říká pro dobrou vůli. A oči starého Panochy byly zraky sokolí.

„Dnes, pane hejtmane, svátek zasvěcený! — A ty jako bys o tom nevěděl! — Sloužíš přece pánům, kteříž mají, aspoň tak o sobě veřejně vyhlašují, církevní přikázání, i když spí, pod hlavami v poduškách. — Starce hnedle sedmdesátiletého pro nic za nic sužuješ!“

Kněz uviděv Panochu ještě z rána na baště uprostřed dvou pochopů, došel si na pana hejtmana.

„Jak ty opovažuješ se souditi, zdali pro nic a za nic? — Potupil našich pánův erb, šklebil se mi včera jako nestydatec do očí . . . Ostatně, milý kněže, sebe hleď a jdi si dozpívat své ‚Gloria‘! — Scházelo by, abych kutnu ledajakous měl ještě poslouchati! Na Chvatěrubech dnes pouť, já hejtmanem a ty — čím ty?“

Rozvášněnec vypoulil oči a otevřel ústa jak uměl nejšíře.

„Že s takovýmihle chceš, pane Zajíci, věci prý dobré sloužiti! — Říkáš-li, že protivníci tvoji jedovaté zmije, přívrženci tvoji devítihlavé saně! — Těžko, přetěžko za tebe se modliti! Nemožno o požehnání pro takové zbraně prositi!“

Kněz Hanuš, odcházeje zpět do nádvoří, hovořil tato slova, ani nevěda, dosti hlasitě, že jich zcela dobře lidé, stojící před kostelíkem, zaslechli.

Ba že opravdu nemožno o požehnání za takové zbraně prositi a přetěžko za takové pány se modliti.

Chvatěrubskému plebánu se drzou řečí hejtmanovou až hlava točila, že téměř na schůdky, jež vedly ke dveřím chrámovým, ani neviděl. A tak se mu zdálo, jako by dnové jeho na Chvatěrubech byli spočítáni. Či mohl by

tu déle prodlíti, kde prý za právo Božské bojují a právo lidské šlapou nohama, na rtech s nejodpornějším posměškem.

A Chvatěrubští jako by četli svému knězi tyhle myšlénky v obličeji, jenž proti dřívějšku tak nějak příliš bledou barvou se zatáhl.

* * *

V kostele rozléhalo se „svatý Václave!“ jako by jedním hrdlem, a slova „nedej zahynouti nám i budoucím“ prorážela zcela srozumitelně až do hodovní síně, kdež hejtman se svými sezvanci připíjel na zdraví nejposlednějšímu křižáku, kterýž prý této chvíle učí české tvrdohlavce znáti Pánaboha!

V letopisech českých z těch let jednotlivé stránky skorem čísti nemožno. Ruce se třesou, oči dobře neprohlédají a ke hlavě se žene krev, že tváře hoří, rozpáleny nedobrozvěstným ruměncem. Kdož by prý Čecha zabil a umyl se v jeho krvi, ten že bude hned všech hříchů čist, jako by se nevinňátko z matky narodilo! — Co byl-li by v tom boji z křižáků kdo zabit, ten že hned beze všeho očistce přijde do nebe. — — Ký potom div, že si jich v Sasích, v Porýní, v Bavořích a ve všech švábských končinách tolik dalo připínati na vojenské kabátce červené kříže, když bylo možno tak lacino dostati se do nebe!

Starý Panocha dosud na baště; ale už nějak příliš umdléval! Před očima dělaly se mu mžitky a nohy se pod ním chvěly, jako když prý bývá člověk uhranut.

I čeledínům bylo líto utýraného starce; vždyť oba byli také české matky synové.

Náhle zamával kmet praporcem prudčeji, vzpřímil se jak mohl nejrovněji, oči mu zasvítily jako z mládí, a ještě než vrátný zpozoroval jezdce na upěněném oři, jak cválá

tryskem ke hradu, zavolal z plna hrdla: „Jíro! — Jíro! — Synu můj!“

„Zle, tatíčku — zle!“ ozval se jezdec koně k prudčímu běhu pobodnuv.

„Roudnice . . .“

Další slova přerušil roh vrátníkův, jemuž se už také oči samou medovinou kalily; domnívalť se, že ještě host nějaký se kdesi opozdil! Jak pak by mohl hledati v tomhle jezdci, jenž se tu tak z čista jasna objevil, syna starého Panochy, o němž dvakrát již slyšel, že zůstal někde za Bilinou.

„Vítězství, hochu! — Vítězství! — Ať žije zajíc pánů z Hazmburka!“

Starý Panocha znova sebral všecky své síly, co jich v sedmdesátiletém skorem těle měl, a zaklátil žerdí, že se praporec nad hlavou jeho rozvinul, jako když větry z Němec táhnou.

„Za to, že tatíka sužujete, nese vám jeho syn radostné noviny!“

„Vždyť, tatíčku, zle!“

„Mlč, hochu; jsi ještě mlád, nezkušenec, nevíš co zle; ani lépe býti nemůže!“

„Jakže, ty tatíčku, zde?“

„Už jsem tu od včerejška! — Hazmburský zajíc vyhrál, starému lvu oči vydrápal . . . Jsou tu veseli; nekaž jim dnešní radosti! — Neseš nám, hochu, vítězství! — Nečekal jsem tě; nenadál jsem se tě!“

„Slyšíte, bratři? — O vítězství vykřikují!“ vzchopil se náhle pan hejtman za stolem.

„Pane hejtmane, to proto, že já tímhle praporcem točil ke všem stranám světa!“

Panocha vrazil do hodovní síně s žerdí v obou rukou nad hlavou.

„Tuhle můj syn, muj Jíra, vám poví všecko důkladněji. — Pojď, chlapče, a povídej! — Královské vojsko u Roudnice rozprášeno a pobito, král Jiří zajat... Ať žije zajíc pánů z Hazmburka!“

„Pravda-liž, člověče, co tenhle ztřeštěnec povídá?“

Pan hejtman vzal mladého posla za obě ramena, jako by chtěl příznivou odpověď z něho přímo vytřásti.

Hosté taktéž vstávali se židlic a sáhali už po pohárech, aby takovouhle novinu, o kteréž se jim jen tak ve snech zdálo, až odé dna číší zapili.

„Tak na vlas, jak otec povídá! — Královští rozprášeni jako písek smrští, král Jiří v Roudnickém zámku spoután — —“

„Už se zřekl i koruny, jářku, Jíro!“

„I koruny!“

Pan hejtman se svými hostmi nad těmihle novinami žasl a pro okamžik nemohl překvapením nikdo ani slova pronésti. Když potká člověka veliké štěstí, buď že vyhraje hromady peněz či nalezne poklad, ztrácívá často i řeč a někdy se také mine s rozumem.

Všickni přišli k sebevědomí teprve za chvíli; ale potom se objímali a do náručí si padali... — „Ať žije král Matyáš!“ zavolal náhle ten, jenž byl cikánské tváři nejpodobnější.

„Ať žije a dlouhá léta v české zemi panuje!“

Pan hejtman znova se svými hostmi se objímal a opět si padali do náručí. Královských zbraní sice nepodceňovali; ale že celá ta výprava k takovémuhle konci dospěje, přec ani pomysliti se neopovážili. Vyhlašovalit Jiříkovi věrní, že král jednou ranou zabije sedm much, že jedním dnem sedm panských hradů rozkotá; a tu náhle novina, že zajat před Roudnicí sám.

„Že tuhle zvěst přinesl nám tvůj syn nejprvnější, jsi svoboden a všecko ti odpouštím!“

Tato slova páně hejtmanova platila starému Panochovi.

„A ty, chlapíku, můžeš se dnes medovinou zaliti! Na Chvatěrubech bývá pouť sice každý rok; ale taková, jako dnes, tu jistě ještě nebyla. — Poručíme zpívati „Te deum“. — Všecky čtyři houfnice ať najednou zahřímají, aby to slyšeli i v Roudnici! — Neslyšels? — Jsi svoboden!“

„Smím-li tvou milosť, pane hejtmane, prositi . . .“

„Tak tě rád slyším mluviti! — Kdo ví, co bych dnes pro tebe neudělal!“

„Jsem starý voják! — Kde o vítězství slyším, usedlá krev se ve mně rozehřívá! — S houfnicemi umím zacházeti, že bych několika ranami samo peklo rozbořil! — Jen kdyby mi ukázali, ve kterém místě že luciper! — Dovolíš, pane hejtmane, abych směl zkusiti dnes svou umělosť? Ať zví všecka čeleď, jak za mých časů houfnice houkaly, jak koule kolem hlav hvízdaly, jak lidé hřměním s našich hradeb ohluchli a prachem oslepli . . . Dovolíš, pane hejtmane? — Starý Panocha by mohl ještě ledajakous službu konati.“

Panocha se utvářil, jak uměl nejponíženěji.

Jíra starého tatíka dnes ani nepoznával; kdyby nebyl u něho tak blizounko a kdyby neslyšel jeho hlasu, do nejdelší smrti by neřekl, že to on. — Pan hejtman by byl dnes opravdu svolil nevím k čemu.

Lidé šli zrovna z kostela, když si Panocha se zámeckou čeledí prohlížel houfnice. Na některých místech už se jich chytal rez; dle všeho z nich už asi hezky dlouho nestříleli.

Panocha se usmíval, jako když „keser“ vržený do vody začal tížiti. Byl samá řeč, samý žert a vtip. Tak jako by včerejšek a dnešek do nedávna byl zaspal úplně a jako by tu kolem vstávali ze svých hrobů Táboři.

V hodovní síni zvonily poháry, jak prudce o sebe narážely, a hlučněji a hlučněji rozléhalo se otevřenými okny: „Ať žije král Matiáš!“

Ani od čeledi nebylo lze dostati slova jiného než: vítězství. A Chvatěrubští se domnívali, že vyhnán z Čech nepřítel daleko za hranice a že všecka země vrahů prosta úplně. Nechtělo se jim ani dolů do domovův, ač už asi mile zaváněla pečínka a narovnané koláče dráždily jazyk až do kořene. Bývalo tu za nynějšího hejtmana vždycky veselo; ale aby k tomu stříleli, nebylo pamětníkův. A potom uvidí Panochu, zdali starého řemesla nezapomněl a zdali dovede, čím se tolik vždycky chlubívá.

Kněz Hanuš stál opodál pod rozloženou lipou a k uším mu také zaráželo vykřikování o vítězství. A uviděv na valech starého Panochu, nechtěl svým očím ani uvěřiti. Stalo se přece tedy cosi kromobyčejného. Přede dvěma hodinami ještě zaň prosil, a nyní nejinak, než jako by hradní čeledi rozkazoval. Jak ho všickni bedlivě poslouchají: nespouštějí s něho ani zraku, tak jako by jim vykládal nějaké tajemství. A stařec také oběma rukama rozhazoval, vykročil si, opět ustoupil, pravici zdvihl do výšky, potom rukou prudce zašvihl a div že si neposkočil.

V pozadí dlela Křepelova Vojtěška po boku mladého zbrojnoše v barvách Hazmburských. Zardívala se jako míšeňská jablíčka, když dozrávají, a chvilkami pozdvihla k vojínovi modré oči, jako by mu chtěla říci: „hleď, jak jsem ti věrnou zůstala; přece jsem se tedy dočkala.“ Ale zbrojnoš byl nějak zamyšlen a oko jeho tkvělo na Panochovi s nevypravitelnou úzkostlivostí. Opět mu dívka cosi vyprávěla a vojín se nyní podíval k rozevřeným oknům hodovní síně se rtoma těsně sevřenýma a pravicí na křížovitém jilci těžkého meče.

Tak přece nepekli u Křepelů na dnešek po celou noc koláče nadarmo; a matka už také nebude nutiti dceru

ke vdavkám, když tu pravý ženich tak z nenadání. Jak se všecko ve světě proti pomyšlení obrací! Nenadálať se Křepelka, pro koho včera večer, už na samou noc, výražku zadělávala, pro koho smetanu sbírala, pro koho tloukla vajíčka! Nevím, byla-li by to učinila, kdyby jí bylo napadlo, že na pouť na vraném koni přijede Jíra Panochův. Náhle zahoukla rána, okna se otřásla, z kostelní vížky za bílého dne vyletěl kulich, kavky v baště úzkostlivě zakvákaly, dole ve vsi všichni holubi se poplašili, psi se v boudách pobouřili a lidé se chytali za uši.

U samé houfnice stál Panocha a hrdě se kolem rozhlížel. Levou tvář měl poněkud počerněnou.

Pan hejtman z okna zatleskal k pochvale.

A než se kdo nadál, zahřmělo podruhé, a tentokráte lidé až poskočili. — Panocha se dosud tak pyšně díval hradní čeledi v obličeje; ale slova nemluvil.

V hodovní síni za každou ranou zacinkaly poháry a ozývaly se jadrné přípitky.

Potom šla rána za ranou. Panocha střílel, jako by byl na všecko kolem sebe zapomněl. Oči se mu leskly, tvář zčernala a koule vždy Vltavou jen syčely.

Nádvořím ještě plno lidu se hemžilo. Takovéhle pouti nepamatoval věru nikdo a každý chtěl dneška užiti.

Jen kněz Hanuš vrtěl nade vším hlavou, i když se octl ve své světničce. Neptal se sice nikoho po ničem; ale aby to panské vítězství bylo tak slavné a skvělé, nevěří a nevěří. Komu se však divil a čí jednání si vysvětliti nemohl, byl Panocha. Snad se chuďas na smyslech pomátl.

Pan hejtman na Te deum zapomněl nadobro.

Na náhradí už se dali i do tance. Přišli odkudsi dudáci se dvěma pištci a spustili do skoku.

Houfnice na valech se rozhovořily, jako by nevěděly konce, a pro Panochu jako by se vracely staré časy, kdy

mu takováhle řeč byla milejší než sebe sladší slova kterékoliv holčice.

I pan hejtman se svými hostmi sešel dolů... Oběd ještě nebyl a hlava se už mnohému točila. A proto třeba na nějakou chvíli do zdravého vzduchu.

Kozlíci dudákům vřeštěli z plných plic, pištci se nadýmali, jak jim jen stačil dech, a mezi tanečníky bylo viděti i usedlé pantáty. Kdy pak se jim zase takováhle příležitosť nahodí, aby si mohli zadupati na zámku a tak z hluboka zavejskati před samým panem hejtmanem.

Samým hostem se zachtělo takovéto zábavy a za několik okamžiků se kmitaly v kole červené, modré či zelené kabátce dobrým zlatem a stříbrem lemované... A nejeden pantáta mohl na dceři oči nechati, jak jí to slušelo, když ji kolem boků objal levicí rytíř se zlatými ostruhami, s hlavou do hola ostříhanou a knírem na půl střevíce prodlouženým.

Kněz Hanuš neměl ve své jizbičce nikde ani stání; tak jako by se mu za každým krokem pod nohama půda prohýbala, či jako by se nad ním bořil strop a těžké trámy měly zaměřeno zrovna na jeho hlavu. — Co by pro příští čas Čechům věrným vítězství dnešní mohlo prospěti! Leda že by království bylo potom zaplaveno nejen Němci, ale i Maďary, a že by se jen poznovu potvrdilo staré podobenství o ježkovi-vetřelci. Veský lid, jenž dýchal tenkráte ještě dosti volně, měl by se z toho ovšem nejhůře. A proto mu také ani nechtělo nijakž do hlavy, jak že mohou takhle panské vítězství slaviti, jako by vzcházel pro selské statky nejblaženější čas.

Chvatěrubským opět tanulo na mysli, jak si nyní oddechnou, jak budou moci do polí beze strachu, jak si ulehnou bez starosti, jaká tíže jim s prsou spadne, když už v Čechách ani stopy nikde po křižácké noze.

„Hazmburské praporce už viděti; panská čeled už se černá za Nelahozevsí!“

Panocha vzkřikl co měl hrdla a zavejskl si, pokud mu jen plíce stačily.

Za Nelahozevsí objevily se opravdu temné řady vojsk volným krokem se blížících.

„Přivítej je a dej dvojité rány!“

Pan hejtman už dnes stěží mluvil; na jazyku jako by měl kámen, jejž chystají do praku.

„Lekli by se, pane hejtmane, a potom nemáme střeliva nazbyt.“

Dudáci ještě kozlíky týrali a pištcům řinuly se osmahlými tvářemi celé proudy horkého potu.

„Ať, pane hejtmane, všickni vejskají! — Nic to nestojí, a takovéhle přivítání bude vítězům nejmilejší!“

Pan hejtman Panochu poslechl a vřeštivý jeho hlas přehlušil oba kozlíky i obě píšťaly.

„Tohle nejsou praporce Hazmburské!“ ozval se na vale nedaleko Panochy jakýsi čeledín.

„Mlčíš, chlape! — Máš před očima vlčí mlhu! — Nakoukl jsi do korbelíku příliš hluboko.“

„Na mou věru nejsou!“ prohodil druhý a obě ruce si položil před oči, aby mu sluneční paprsky nepřekážely.

„Slepče! — Napřed Šternberští a Zajícovští hned za nimi. — Máte vy pěkné oči! — Tyhle sůvy lépe vidí!“

Starý Panocha s blížících se vojsk ani oka nespouštěl a ve tvářích jeho čím dále tím určitěji jevil se výraz, jemuž tyhle vrásky, obličejem jedna podle druhé se vinoucí, už dávno odvykly. Postava jeho byla vzpřímena jako mladý štěp, pravá noha vykročena, levá ruka opřena v bok a pravice opírala se o houfnici.

Řady, zdálo se, že pochod zrychlily. Za Nelahozevsí převezla se část na druhý břeh.

„Co, tatíčku, počínáš?“ ozval se tichounce Jíra Panochovi do uší.

Otec se na syna obrátil, změřil ho ostrým pohledem a potom, nahnuv se až těsně k němu, pravil šeptem: „Zkazíš-li mi dnešní chvíli, co živ se ke mně nehlas; zkazil bys i život můj!“

A pak zase stál Panocha tak vzpřímený s nohou vykročenou, levou rukou opřenou v bok a pravici maje položenu na houfnici.

Jíra zbledl jako stěna a zraky jeho utkvěly na doškové střeše nedaleko Vltavina břehu, kde Vojtěška už asi prostírala, koláče nejlepší vybírala a kladla hezky do kola na mísu. Hned když sešli dolů zdejší hosté a pustili se do tance s veskými holkami, doprovodil ji až za bránu, protože páně hejtmanovi hosté si až příliš volně počínali. Štípnutí ve tvář byl u nich nejnevinnější žertíček a kluzké slovo, při němž se tvář tváře dotekla, nejkloudnější vtip.

Vojenské řady octly se už v dostřelu; náhle se zarazily, jako by se chtěly roztáhnout v široký půlkruh.

Nádvořím co chvíli veseleji a ryčněji.

Chvatěrubská čeleď věru nevěděla, kterému pánu slouží a pod kterou patří korouhev.

Pan hejtman seděl již se svými hostmi za dlouhým stolem, na němž vůně z talířův až omamovala. Páni měli sice ještě dosti těžké hlavy; ale tahle vůně přivedla opět jazyky jejich k citlivosti.

„Jíra král by dnes naším stolem nepohrdl.“

„Jeho francouzské milosti kuchař by lépe nemohl osvědčiti své umění.“

„Tohoť jsme se přece jen nenadáli!“

„Však říkám: jako na Chvatěrubech v celém světě není!“

„Zajíc Hazmburských pánů nějaký ten chlup ani nepozná!“

„Ale musí býti mrštná ruka, aby mu jej vyškubla.“

„Však dnes našemu hostiteli učiníme přípitek!“

„A kde že máš plebána?“

„Ten ať zpívá ‚Te deum‘! — Byli bychom opravdu zapomněli. — Dost času však na to, až k večeru. — Půjdeme všickni!“

Náhle otřásla se všecka okna, talíře na stole zařinčely a nejeden z hostí i se židlicí zavrávoral.

Kozlíci rázem umlkli, jako by o hlavu byli přišli, a pištci také ztichli, jako by jim došel poslední dech.

„Ať žije a dlouhá léta slavně panuje bohatýrský Jiřík král!“

A tímhle výkřikem, jímž div že se okna také neotřásla, v panu hejtmanovi i hostech jeho srazila se všecka krev.

„Ať vítězí a nepřátely své i vrahy českého jména po všechen svůj věk přemáhá!“

Hostem pana hejtmana jako by jazyky byly ochromly.

„Brány dokořán! — A oběma zvony vyzvánějte!“

Panochova postava na valech jako by byla vzrostla ještě jednou tak vysoko.

„Co vám stačí dech volejte: ‚Ať žije a dlouhá léta slavně panuje bohatýrský Jiřík král‘!“

Chvatěrubským náhradím opravdu tahle slova zahřímala, jako když se za letního, parného dne valí krajem bouřka a oblaka se takměř lidských obydlí dotýkají.

Ve hlavní bráně už se červenaly praporce se starým, dvojohonným lvem a hosté s panem hejtmanem seděli dosud za stoly, jako by je spaní přemohlo.

Ve Chvatěrubské čeledi na odpor nikdo ani nepomyslil; vždyť by sotva byli meče či halapartny v rukou udrželi.

Král Jiří vjel do hradu na bílém koni pod obrovskou korouhví obklopen svými hejtmany, z nichž mnohého jméno bylo po českých vlastech proslulé. A uviděv náhradím zástupy vesnického lidu v nejpestřejší směsici, dudáky s pištci a Hazmburskou čeleď beze zbraně s očima vypoulenýma a v obličejích s uděšením nevyslovitelným, nemohl si toho všeho ani vysvětliti. Jen lidu kynul po svém zvyku přívětivě pravicí.

„Vítám tě, jasný pane, do hradu zdejšího," zavolal Panocha prodrav se lidem a čeledí až ke králi.

„Ty na Chvatěrubech hejtmanem?"

Král Jiří se zlehounka pousmál.

„Já, pane králi, ve Chvatěrubech rybářem!"

„A jak že ty mne vítáš?"

„Protože Hazmburský hejtman se svými hostmi dolů nemůže!"

Panocha stál před králem už opět vzpřímený, jediné že si ruce nepodepřel v bok a nohou že si nevykročil.

„Cože nemoc na ně přišla?"

„Zpíjeli, jasný králi, tvé vítězství . . ."

„Zdejší hejtman?"

Král se rozhlédl po své družině a potom utkvěl pronikavě na starci.

„Z rána přirazil na upěněném koni můj syn od Roudnice s poselstvím, že tvá milost nad nepřátely zvítězila. — Ve hlavě mi vznikl divný nápad! Divím se mu sám! Stál jsem na valech od včerejška; pan hejtman mne odsoudil, že prý jsem si tropil smích z Hazmburského zajíce, abych mával praporcem zdejším do umdlení, a dva čeledínové mne pobízeli žilami! . . . Já volal, co mi jen hrdlo stačilo, jaký chlapík zajíc Hazmburský!"

Čelo Jiříkovo se svraštilo a zraky královy zaletěly k otevřeným oknům nahoře ve hradě.

„Můj syn mi porozuměl okamžitě. Nebyl by také mou krví, kdyby mi z očí byl čísti neuměl, co chci a co zamýšlím. — A já potom domnělé Hazmburské vítězství oslavoval, a už mi jen ke dvěma ranám zbylo střeliva. Pan hejtman sám mi tak nařídil a je s hostmi sezvanými dosud při kvasu.“

„A kde s houfnicemi zacházeti jsi se naučil?“

„Já, pane králi, kus starého Tábora... Po mých ranách Němci rázem ohluchli a hradby se bořívaly, jako hliněné. — Tys někdy, jasný králi, na Tábor zanevřel...“

„Rušili zemský mír,“ zahovořil temně král a hejtmané království prohlíželi si na smělém mluvčím každý šev plátěné kytlice.

„A ten Tábor ti přec věrný i v posledním zbytku svém — tisíckrát věrnější, jasný pane, než mnohý korouhevník, jenž se ti zapisoval ctí, statkem i životem. Viděl bys a přesvědčil bys se, pane králi, kdyby tak dnes vstali z hrobů moji druzi, jakou bys měl v nich oporu. — Tvrdší než tamhle ty skály, desetkrát tvrdší než ze Žehrovických lomů prahy! — Škoda, že hnije ten Tábor, škoda, že vstáti nemůže a nevstane! — Až jednou! — O soudném dni, jasný pane! — Ale pak ať nám nedají do rukou palcáty! — Sic nevím, nevím!“

„Za tu tvou věrnosť nechci ti zůstati dlužníkem! — Od této chvíle jsi na Chvatěrubech královským hejtmamem ty! — Čeleď může odtáhnouti volně, ale beze zbraně. S hejtmanem a hostmi jeho nalož, jak se ti uzdá!“

Panocha stál před králem jako by u vidění.

„My tu, jasný králi, s novým hejtmanem zůstaneme!“ jedním hrdlem deset čeledínů zavolalo. Tak náhle vystřízlivěli a tak proti všemu nadání přišli k rozumu.

„Chcete-liž, buďsi!“ odvětil Jiřík a obrátil se potom ke své družině.

„Do Prahy, věrní moji, nedaleko! — Můžeme tam býti do večera! — Ani snad nás nečekají. — A bude tam již asi naší přítomnosti potřeba. Dvacet kopinníků ti, pane hejtmane, bude dostatečnou oporou.“

Král Jiří pohleděv na starého Panochu, jemuž opravdu ten Tábor vyzíral z každého rysu ve tváři a z každinké brázdy, ať ji vyryla ocel či naoral věk; pousmál se zase tak přívětivě a rukou mu pokynul, jako by na rozloučenou.

„Ať žije a dlouhá léta panuje slavně a šťastně náš milý král!“

Panocha opět, zdálo se, že vzrostl o celou polovici a oběma rukama rozhodil, sám první zahřímav, že se královský bělouš až vzepjal, jak prudce rozletělo se náhradím tohle volání.

A okamžitě jako by na ztichlé Vltavě vlny bčlavé se tvořily, když zabouřilo na Chvatěrubském zámku tak opravdu z duší: „Ať žije a dlouhá léta slavně panuje náš milý král! — —“

Obrovská korouhev královská červenala se už hezky daleko na výšinách a pořád zalétalo za vojskem královským temné hlučení, jako když do korun stromů roj za rojem usedá.

Král Jiří opravdu tenkrát jedním dnem sedm hradův oblehnuv a všecky dobyv či obořiv, tak živě připomínal všemu lidu bohatýra báječného, jemuž na štítě leskla se z daleka zlatými písmenami vyryta slova: „Jednou ranou sedm zabil!“ Roudnice, Hradišťko, Šternberk, Konopiště, Leštno, Kostelec na Sázavě a Chvatěruby byly bílému lvu namnoze jen hračkou. Někde postačil jediný náběh. Nejdéle mu trvala práce u Roudnice, protože Hazmburský zajíc se spolčil se všemožnými dravci, nevěda, že může býti od nich jednou až do kostí ohlodán sám.

* * *

Starý hejtman se svými hostmi dosud seděl v hodovní síni, jako by všickni byli ztrnuli v údech, vládu a pohyb naprosto ztrativše. Hlavy měli kleslé ke hrudím a prostorami jizbice ozývaly se nenapodobitelné zvuky, tak jako když člověk pohroužen v nejhlubší dřímotu...

Královští kopínníci se tomuhle novému hejtmanu ani vynadiviti nemohli; ale poslouchali ho, jako by byl přímo z královské družiny. I čeleď, před chvílí ještě Hazmburská, ukláněla hlavy před Panochou, kterýž z rána ještě byl jim k posměchu.

Dovedli se vpraviti ve změněné poměry okamžitě. Až na dva či tři byli všickni česká krev, buď z Libochovického či Budinského panství. A skorem jim i lichotilo, míti hejtmanem starého muže, jehož malík ležel pod Vyšehradem, palec pravé nohy na Žižkově, u Brodu půl lýtka, a kterýž uměl houfnice tak hezky hlasitě ,rozhovořiti!

„Těm nahoře dáme provazy a pustíme je; ať jdou, kam je oči ponesou!"

A k rozkazu Panochovu bývalý hejtman svázán nejprvnější, a teprv když mu provazy silněji kolem rukou zatahovali, probudil se a zuby zaskřípal; ale musil se spokojiti pouze takovýmto projevem malomocného hněvu. Jazyk dosud služeb upíral, jedva že se tak mohl hýbati a jakési nesrozumitelné zvuky bláboliti.

„Vzhůru, lenoši! — Vstávejte! — Už bílý den!"

Panocha burcoval pány hosti jednoho za druhým; ale dali mu práce, než je přivedl k sebevědomí a na nohy. A ucítivše na rukou svázaných v zad provazy, podívali se na sebe jako ovce, když je svážou a po hřbetu jim bystré nůžky skřípají.

„Řádní hosté odjíždějí z poutě ještě ten den, zvlášť mají-li domů daleko a musejí-li pěšky! — Tak se přece hněte jen!"

Panocha roztočil žílu, kteráž dnes ráno svištěla mu kolem uší, občas svezši se po jeho zádech, a tal hezky zostra pana hejtmana, zasáhnuv i čtyři jeho soudruhy.

„Abyste si přece z pouti nesli výsluhu!“

Panocha roztočil žílu podruhé a tentokráte jich přeměřil několik.

„Dělejte! — Domů daleko! — Budou vás netrpělivě čekati!“

A teprv novým pobídnutím vzchopili se páni hosté na cestu k domovům.

Panocha je seřadil po dvou. Ale šli z těžka! Když hlava jako kus skály, nohy slabé jako pírka a oči pak místo bílého černé vidí, pak arci těžká chůze a obtížný každý krok.

„A rychleji, drazí páni!“

Panochova žíla svištěla větrem, jako když Kozomínský Motyčka chce hnáti domů a na stádo zahvízdá.

„Spusťte, dudáci, hezky do skoku a s píšťalami se také nenechte zahanbiti!“

Kozlíci se nadmuli, jak mohli nejvíce, a pištcům tváře zkulatěly jako měsíčky, až jim z očí slzy vyhrkaly.

„Ať ti páni na Chvatěruby do smrti nezapomenou!“

A tolik smíchu tu snad nikdy nebylo, ani o té nejveselejší pouti, jako dnes; také však nikdy, co zdejší zámek stojí, nestěhoval se odtud hejtman jako dnes, maje ruce svázané v zad, a s ním celá řada sezvaných hostí; a také jim k tomu nikdy nevyhrávala hudba do tance, že si mládež každou chvilku poskočila, prsty nad hlavami zaluskla a tak od ledví zavýskala.

Včera tu chvíli by byl dole ve Chvatěrubech nikdo neřekl, jak jim bude o pouti chutnati. I večerní záře dnešní událostí zapomněli. Snad že dobré časy ohlašovala. — Koláče z talířů se jen ztrácely a panímámy s dceruškami

nepostačily ani přinášeti. Sehnaloť se sem lidu z celého okolí a každý byl hostem vítaným. A jak si náhradím hoši s děvuškami vždy zadupali, až země duněla; v kole mezi nejprvnějšími točil se nejhbitěji Jíra s Vojtěškou. Došelť si pro ni Panochův syn před chvílí do chalupy, uviděv, jak stojí na dvoře s očima upřenýma k zámecké bráně.

Selka Křepelka sama se za chvíli přišla podívat, jak prý to oběma jde; ruce si podepřela v bok a lalůček pod bradou jako by jí rostl samou mateřskou pýchou, že dcera její nevěstou syna páně hejtmanova. A také se po sousedkách rozhlížela, zdali se Vojtěšce s Panochovým Jírou nediví. Jen tak chvilkami jí napadlo, že by snad starý Panocha mohl nyní vzíti slovo zpět a synovi po nevěstě jinde se ohlédnouti.

Ale po každé hleděla se co nejrychleji zbavit této myšlénky. Kdo prý tak dlouho čekati dovedl, toho věrnost je zkušena. A také se nezmýlila. Jíra si přišel k tanci i pro panímámu; zdráhala se sice, že prý už přistárla, že už sotva nohy vleče. Ale dala si konečně říci. Potom se jí však červené pentle od zástěry jen rozlétaly a žlutá hedbávná suknice jen šustila.

A když zapadlo slunce, ozvala se na valech poznovu houfnice. Kozlíci utichli, pištcům jako by jazyky zdřevěněly a královský kopinník rozhlašoval, že uzavrou bránu, ve hradě že nesmí živá duše zůstati, tak že přísný rozkaz páně hejtmanův; pouť ať prý si dodělají dole v krčmě a zůstanou tam třeba do rána.

Tu a tam leckdos propověděl s dosti zřejmým úšklebkem, to že věru divný hejtman, nemohl-li prý si král vyhlédnouti lepšího, že přece jen vypadal ten starý lépe se zlatými ostruhami, se skvostným pasem kolem boků, v drahém kabátci a na přílbici s dvojbarevným chocholem. Ale řekl to jen tak dobrý známý známému. Měli as oba z bývalého pána užitek.

Tací lidé vždycky bývali a budou jaktěživi, na kom zlato uvidí, i šíji že před ním skloní, aby jim ji nohou k zemi přidupl, a sobě rovného za nevím co že by nad sebou nesnesli. A tenhle stín z krve na krev přechází dědičně a kdy zajde a ztratí se? — Staré jedno proroctví věští nejblaženější živobytí teprv potom, až prý slunce i v noci bude svítiti...

Kdo však z duše upřímné ze dne toho se potěšil, byl plebán Hanuš a hned za ním chalupník Křepela; tento hlavně proto, že, zůstane-li opravdu Panocha hejtmanem, budou moci jeho rousňáci do zámku a že jim nikdo ani jediného péra nevyškubne.

Když na valech houkaly houfnice, kvičely dudy, pištci je přehvizdovali a ve hradě se všechno třáslo, seděl kněz Hanuš ve svém obydlí v nejodlehlejší části zámecké za starým dubovým stolkem nad rozevřenou knihou, v níž byla Chvatěrubská historie vepsána se všemi nejmožnějšími událostmi, jako by oko jeho hledalo, zdali mezi těsně směstnanými řádkami není někde zpráva, kdy takhle na Chvatěrubech slavili pouť... A když tak ke dvanácté hodině odpolední znova se uzounké okénko ve světničce otřáslo, jako by se chtělo rozskočiti, sepjal ruce a modlil se za odvrácení všeho zlého. A když za nějakou chvíli starý Panocha vrazil k němu, volaje již v síni: „Už ho chlapa psího všickni dasi vzali se všemi hostmi!“ kněz Hanuš právě začal v pamětní knize odstavec, nadepsav jej: „Chvatěrubský kvas“. Okamžitě však péro odložil a poznav návštěvníka po hlase, vyšel mu vstříc.

„Kdo by se byl nadál tohohle nápadu do staré hlavy tvé! Za takovéto vítězství, kteréž ani jediného života krále nestálo, může ti arci býti vděčným!“ pravil plebán, když mu byl Panocha všecko stručnými rysy vypověděl. „Však také tenhle tvůj výmysl zaznamenám potomkům na věčnou památku. Zrovna začínám psáti. Neznám události podobné.

Zůstaneme, hejtmane, však i nyní přátely? — Záleží na tobě, nemám-li se stěhovati!“

„Tím lepšími, velebný otče! — Pro tebe zůstanu rybákem Panochou, jehož chatrč na samém břehu a jehož největší radostí vzpomínati bývalých dob, o nichž ty tak mile z knih umíš vyprávěti!“

Potom se stiskly srdečně dvě ruce, jak mohly nejtěsněji, a z Panochových očí dvě horké slzy skanuly na pravici plebánovu.

„I o svatbě mého syna se zmíníš v pamětech?“

Ze starého Panochy pronesl tuto otázku zevnějškem trochu drsný, ale z duše dobrý tatík.

„Vždyť to bude k tolika stínu světlý paprslek.“

„Nevím, bylo-li by také co z toho bez dneška bývalo.“

„Jen ať ten paprslek podzim tvého života milounkým svitem ozáří!“

„Aby tak Pánbůh dal!“

* * *

Chvatěrubský zámek ve zříceninách už drahnou řadu let: o někdejším hradě svědčí jen nepatrné zbytky začernalých rozvalin, k nimž prý koncem minulého a začátkem našeho století byla přistavěna, ale z větší části neprovedená budova. Petropavelský kostelík dosud, kde druhdy stál, ač také k nepoznání, a dne 29. června zde pouť do dneška.

A když jsem se tak nedávno někdejším náhradím rozhlížel, zatanul mi na mysli tak živě zajíc Hazmburský, jak se tu někdy stavěl na zadní nohy, stříhal ušima, vyhrkal ve zlobivý skřek a jak jej uměl Jiřík král proti srsti hladiti, až po čase ubožec zašel na úbytě. — A před očima táhli mi dlouhým tahem Chvatěrubští hejtmané,

z nichž zachytil jsem a v paměti podržel nejvěrněji toho, jenž zajíce sobě svěřeného krmil jen na oko, sám pak si hově za stoly, na nichž bylo všecko, po čem jen hrdlo prahlo, až dokvasil, a starého Panochu, jenž, ačkoli z něho na každém bojišti kus, od Vyšehradu až k Lipanům, přece zůstal celý, celičký a s nímž bude o vzkříšení a soudě posledním práce prý největší.

Kvítky z krve Boží.

(Psáno: 1883.)

rálovství proti sobě rozdělené zpustne a dům na dům padne!“ říkával kněz Cyrill od několika let pokaždé, začal-li mluviti o věcech veřejných, jichž tvářnosť jevila se příšerněji a příšernĕji den co den.

Kněz Cyrill pamatoval sirotčí jízdy do zdejších krajů, jako by tu včera těžké vozy byly duněly; znal skorem všecky slavnější hejtmany, uměl vypravovati o každém, o některém by byl vydržel povídati kolik dní; s Jiskrou z Brandýsa mluvil nejednou, dvakráte mu poskytl i přístřeší; do Prahy vážíval cestu vždycky tak v pěti letech ...

Kněz Cyrill farářoval na družné Moravĕnce v nejpožehnanějším kraji jejím, kde prý Pánbůh, když se díval, jak ten svět, jejž stvořil, jest krásný, utkvěl dobrotivým okem svým nejdéle. Plodnosť zdejších niv byla od pradávna příslovečnou.

Kněz Cyrill říkával slova písma, jež jsem byl svrchu uvedl, od nějakého času téměř neustále, a také se zdálo, že hlava jeho ku podivu rychle stárne, že tváře jeho vrástkovatí nápadněji a nápadněji, i krok jeho že nejistější a nejistější. Do nedávna by mu byla živá duše nehádala osmdesátku. I hlas mu nějak selhával. Ale ctihodný kmet se přemáhal, jak jen mohl. Kdo pak také dává rád na sobě znáti slabotu? Leda zchoulostivělec že ji stavívá na odiv.

Tenkráte rozdvojila se měrou nevypověditelnou sama Moravěnka. Tu chtěli míti orlici pestrou, zde ji k sobě hodlali připoutati; ale starý pták na štěstí měl bystré oči a tak lehko nevěřil. Zpozoroval brzy, že by ze družky lvovy chtěli nejraději sůvu udělati. Olomouci, Znojmu, Jihlavě a Brnu vyhýbala se letem už z daleka, ač ji nejrozmanitějšími posuňky k sobě vábili. A ještě se nejraději uchýlila pod vesské střechy, kdež lidé se srdcem démantovým, duší křišťálovou . . . Podali jí chléb se solí, a orlici dosti bylo. A jak ji hladili, jak ji staří dětem ukazovali, říkouce: Jen se dobře podívejte na každé pírko její, abyste ji jednou poznali už z daleka, abyste v letech nejpozdnějších mohli říci: My viděli naši orlici tváří v tvář, my ji po perutích hladili, my ji sami drobečku za drobečkou dávali . . .

Vesský lid stál tehdáž všude při praporcích Jiříka Poděbradského; města držela se ponejvíce Matiáše Korvína čili krále Matěje.

„Jářku, chce býti vaším pánem a stydí se za své jméno. Kdo to jakživ slyšel: ‚Matiáš!‘ — Však ví, s tím druhým že by si na nás nepřišel! — Krále Matěje nechceme! Tací králové jen v pohádkách a ještě pro lidský smích. Povězte mi někdo pohádku, v níž by král Matěj provedl něco moudrého! Kdyby ho tak ještě nějaký ten Honzík ledačemus nepřiučil, ani bychom pod korunou královské hlavy jeho nepoznali!“

Všecken lid se potom smál — a tenhle důvod proti králi Matiášovi býval vždycky nejpádnější.

Ale tentokráte začal se Jiřík se svým sokem měřiti do opravdy. A nebýti zrádných duší, v samém kříži by ho byl přelomil hned naponejprv.

Moravské vesničky hořely plným žárem, moravský lid bědoval plným hrdlem, a moravská města otevírala své brány paličům a žhářům.

Konopišťské barvy strašily i v těchto končinách. Pan Zdeněk by se byl snad zlému duchu — tomu nejhoršímu — zapsal, kdyby mu z podzemí byl poslal pekelce ku pomoci. —

Kněz Cyrill stál dnes na kazatelně s hlavou nachýlenou poněkud v před a začal zase: „Království proti sobě rozdělené zpustne a dům na dům padne . . . A kdy bude, moji milí a věrní, lépe? — Až z krve Boží květy vykvetou!“

A starým hlavám přišla ku zryhovaným čelům myšlénka: „Toho se ani našich vnuků vnukové nedočkají! — Ze slz rodičky Boží sice kvítky povstaly; ale co se dálo tenkráte, kde pak nyní!“

„Poslechněte, moji milí a věrní! — Bude tomu hnedle půl věku, když jsem cestou do Čech přišel do vesničky, jíž podobné jsem nikdy před tím neviděl. Tak se mi zdálo, jako by ti lidé všickni byli staří Bůh sám ví kolik let. Mladé tváře jsem mezi nimi nezřel. ‚Kde vaši synové?‘ — ‚Šli za pravdou Boží!‘ — ‚Kde vaše dcery?‘ — ‚Jsou na pravdě Boží!‘ — ‚A co vy?‘ — ‚Žijeme s pravdou Boží!‘“

V prostranném kostelíku neodvážil se takměř nikdo ani dýchati. O tomhle se ještě nikdy farář Cyrill před nimi nezmínil.

„A víš-li, že pravda Boží neumírá? — Proto my tak staří. — Mně šla ze všeho hlava kolem. — Ti lidé mluvili o věcech minulých jako o snu včerejším a o časech budoucích jako o dnešku. — „Doby naše ještě ujdou, ale přijdou dnové, kdy budou lidé volati: ‚Hory padněte na nás, pahrbkové přikryjte nás!‘ — kdy budou schnouti strachy a trnouti hrůzou . . . A pomoc bude jen tehdáž, až z krve Boží kvítky vzejdou . . . Ty časy, věrní a milí moji, už zde. Pamatuji mnoho, velmi mnoho; ale takovéhoto spuštění nikoliv . . .“

Kmet na kazatelně náhle umlká.

Přede chrámem lomoz, ryk a povykování. Chřestí ocel, koně řehotají, lidské hlasy někoho proklínají, potom slyšeti náhle příšerný praskot a do chrámových prostor vráží čpavý dým skulinami oken i dveřmi plným proudem.

Lidu ve chrámě zračí se prvním okamžikem ve tvářích nepopsatelné zděšení. Nikdo sebou ani nehýbe, jako by ku kamenné dlažbě byli zrovna přimrazeni. Rty těsně sevřeny, oči obráceny k oltáři; teprve za chvilku lomí tu a tam rukama nade hlavami . . .

Zvenčí slyšeti táhlé řvaní kraviček, s nimiž se druží pronikavé krákorání slepic, bekot ovcí, úzkostlivý štěkot psů, praskot prudčí a prudčí, dýmem se ve chrámě až setmívá a plíce nemohou takměř ani dýchati . . .

Obyvatelé zdejší dědinky začínají už chápati, co tohle vedro znamená. Olomoučtí vytrhli asi za své hradby na špižování. Krajinu vůkolní znali předobře. Věděli na vlas, kde nejlepší pšenice, kde hrách nejvařivější, kde čočka jako mouka, kde kravičky nejlepší mléko dávají, kde máslo jako zlato . . . Sedláci jim dříve na trh všecko přiváželi. Proč by si nemohli pro to jednou také dojíti sami? — Budou moci města alespoň pro Matiáše déle brániti. Selská pýcha už si beztoho prý i v králích začíná vybírati. Dřív co města s pány řekla, venkov musil přikývnouti, ať chtěl nebo nechtěl. A ještě prý si dovolují z královského majestátu uherského tropiti smích. Proto se musí podtíti strůmek, než z něho vyroste veliký kmen. Potom by se mohly jeho větvice velmi snadno rozložiti až na jejich města . . .

Olomoučtí měšťané nebyli beztoho nikdy v dobré shodě s lidem venkovským, už také proto, že se jejich jazyky namnoze jinou řečí obracely.

Kněz Cyrill již u oltáře, obličejem k lidu a v rukou jeho leskne se kalich, v němž Boží krev. Ale čeleď Olo-

moucká již také na chrámovém prahu. Chtěli dnes dle všeho pych svůj dovršiti po způsobu Konopišťských.

„Slyšíte-liž? — Dům můj jest dům modlitby! — Nečiňte ho peleší lotrovskou!“

Tenhle hlas, vydravší se rtoma kněze Cyrilla, všecko přehlušil.

„Běda tomu, kdo vztáhne ruku na stánek Boží!“

„Tohle stánek ancikristův! — Tohle obětiště luciperovo!“

V kostele povstal náhle zmatek, jakéhož si nelze pomysliti. Ženám trhány s těla šaty, pannám studem přecházel zrak i sluch, mužové se sice bránili, ale co platen odpor, když na dvě paže deset jiných zdviženo, z nichž v každém buď tasená ocel či halapartna aneb oštěp.

„Bojte se trestu Božího, vy prznitelé místa zasvěceného Hospodinu! — Krev Boží přijdiž na vás . . .“

„I na tebe, ty Bálův služebníče!“

Žoldnéř jakýs vyrazil kalich z rukou kněze Cyrilla a stařečka k zemi povalil. Krev Boží rozlita po dřevěných stupních oltářových a nohy lupičské ji zneuctívají. Stánek Hospodinův stal se jevištěm bezpříkladné zvířeckosti. Rozléhal se tu smích, jenž se tak zcela podobal příšerným zvukům hyény, když navštěvuje za noci hřbitovy a vyhrabává těla nebožtíků; smíchem proráží ku kostelní klenbě srdcelomné úpění žen i dívek, jimž zlotřilci rvou s hlav vínek panenský. A ruce vraží drtí všecko, co vzíti nemohou; rozsekávají stolice, ničí i oltářové stupně . . .

Aby však byla dnešní práce jejich úplná, házejí na šindelovou střechu chrámovou pochodeň za pochodní. A k večeru teprve táhnou nazpět k Olomouci s velikou kořistí. Pobrali vesničanům oděv do nejposlednějšího. Však se již ve městě, v některé uličce kupec pro tohle všecko vynalezne. —

Když dnes slunce zapadlo za Žďárské hory, nebylo je pro dýmové oblaky ani viděti. A tmavé kotouče válely se krajem od obzoru po obzor . . .

Z usedlíků ve zdejší vesničce zůstalo jich na živu málo. A co zůstali, rozešli se po sousedních dědinách, jichž také málo nechala čeled Olomoucká neporušených. Na zimu těžko ze spáleniště stavěti nová obydlí. Přijde chumelenice na tesaře i na zedníka v ruce se lžicí, a do stavení nikdy nic nebývá . . .

Z kostela taktéž jen zřícenina. O knězi Cyrillu nikde ani pohádky. Smutné, až k slzám podívání vůkol. Co tu odpočívá pod těmihle rumy rodinného štěstí, co lásky manželské, co dětinné přítulnosti — a nade vším již bílý pokrov sněhový.

Svatý Martin přijel letos nejen na bílé brůně, ale všecek i s pláštěm zasněžen. Ohořelé trámy zbělely, rozvaliny zapadly a tak se podobaly pobořené vesničky mohylám, v nichž pochována spokojená léta.

Sníh si poležel celou zimu; od vánočních svátků popadával den co den. Jaro se o celý měsíc opozdilo.

Vlaštovičky ukazovaly se teprve koncem dubna a slavíčkové vyhledávali stará hnízdečka kolem svaté Žofie. Ale mohli někde hledati sebe bystřeji, nenalezli a nenalezli ničeho. Musili dále k půlnoci až za Beskydy.

A když se všude jaro usmívalo, vraceli se lidé, kde stály jejich kolébky, aby bude-li možno, znovu se tu usídlili. A nad rozbořeninami se hluboce zamýšlívali. Vzpomínali si časů nčkdejších a s nynějším stavem svým je srovnávali.

A kde se vzal, tu se vzal, objevil se ve vesničce, o níž jsem vypravoval, stařeček s hlavou, jako by pouze na jejích skráních sněhy nechtěly roztáti ani za nejkrásnější jarní pohody; v dědince zaměřil přímo v ta místa, kde stával ještě loni v tyhle časy chrám, sehnul hlavu, beztoho již dosti nachýlenou, ještě níže, ruka, zdálo se, že průsvitná,

vztahuje se po květinkách, jichž se tu červenaly celé kopce, a rty volají: „Všemohoucí Bože!“

Stařeček se vzpřímil, rozhlédl se kolem a zavolal jak mohl nejhlaholněji: „Pojďte, lidé drazí — lidé dobří, pojďte a podívejte se! — Divy divoucí!“

„Otče Cyrille? — My tě už mněli mrtvým! — Zaplať i pochválen buď Pánbůh náš!“ —

A kolem stařečka seběhlo se asi ku dvaceti vesničanův, kteří tu v potu tváři pracovali, rozvážejíce rum a čistíce prostory, kde bývaly jejich světnice.

„Z krve svaté — z krve Boží — zkvetly opravdu květy! Nikde tu takových neroste; nikdy jsem takových nikde neviděl. Velik a mocen jest Hospodin v činech svých. Vzejdou vám časy nové, časy zlaté! Psoty všecky již na sklonku!“

„Aby to nebeský náš Pánbůh dal!“ zvolali jedním hrdlem vesničané, a než dobře prohlédli, šedala se před nimi hromádka popelu, tak zrovna, co by ho as mohlo býti z jednoho člověka. A všude na zříceninách chrámových červenaly se podivné kvítky, tak úplně podobné kalichu; a kdykoliv slunce zasvítilo jasněji, zdálo se, že opravdu po lístečkách krůpěje krvavé. Kde oltář byl umístěn, rudly jich celé kopce. Ale nikdo se neodvážil utrhnouti ani jediného. A tak tu rostly, kvetly, vadly rok od roku, po celé století; zdali se tam červenají dosud, nevím. Ale to vím, že Moravěnce i lidu jejímu vzešly brzy potom opravdu lepší časy a pokojné doby, jimž za půl druhého sta let začali svítiti do hrobu ponejprv Lisovčíci . . .

Pestrá orlice však nejraději prodlévala pod vesskými střechami, městským hradbám z daleka se vyhýbala, tu a tam zavadila i o zemanskou či rytířskou tvrz, někdy zavítala i na panský hrad, u Karla ze Žerotína dostalo se jí vždy nejlepšího pohostinství; ale potom přišly na ni

poznovu dni hrůzy a soužení. Trhali jí z perutí brk za brkem, až ji téměř všecku ubohou oškubali . . .

Červené kvítky se ztratily naprosto; ale asi před třemi desítkami objevily se prý jiné, jim na vlas podobné, na nivách kolem Velehradu. Také se zdálo, jako by se na nich paprsky slunečními nezvyklá rosa ruměnila. Dejž Bůh, aby to byly ty staré, jež Moravěnce věstily zlaté časy a pestré orlici nejvolnější let — i do měst, kde se k ní dosud znáti nechtěli.

Konopištský zbrojnoš sedlákem.

(Psáno: 1882.)

di s Pánembohem! — Nejinak bych řekl i tvému pánu! — Rozumíš? — Jsem jen sedlák, na mém statku střecha pouze došková, stavení dřevěné a polní práci dva dobří koně obstarají. Ale dbám cti — a z vás žádný. Sic byste takovému pánu ani přes noc už nesloužili!“

Sedlák Hrachovec se potom prudce odvrátil a mladý, vyfintěný zbrojnoš pana Zdeňka Konopištského zůstal, jako by ho polil vařící vodou. Zdálo se, že jest pro okamžik na rozpacích, má-li opustiti světnici, či pokusiti se poznovu, zdali si nedá starý přece říci.

„Lidka by měla stokrát lepší život, než kdybys ji provdal za zemana. Ve službě našeho pána štěstí prší zlatým deštěm. — Bylo to poslední slovo tvé?“

„Prší-li u vás zlatým deštěm štěstí, pak jen otevři ústa hezky dokořán a táhni!“

Sedlák Hrachovec uchopil nyní vyfintěnce za pravé rameno a Konopištský zbrojnoš octl se za několik vteřin na zápraží, že opravdu nevěděl ani jak.

Lidka si teprve nyní oddechla jak mohla nejvolněji.

Tenhle nápadník byl už s touže žádostí u otce dnes potřetí. Ale tentokráte se mu vedlo nejhůře.

Sedlákově dceři líbil se sice velmi soukenný kabátec s hedbávnými, žlutavými pruhy; ale ženichova tvář byla

poseta pihami jako zrnka hrachová. Lidka se tímhle pohledem až v duši zachvěla, jako by ji byl studený vítr ofoukl. A na mysl připadl jí popěvek o pihovcích, jak se o bílou sobotu, když zvony začnou zase zvoniti, sbíhají ke studánkám omývati.

„Ať si zase na jiném zámku sobě rovné vyhledá! — K čemu leze za námi. — Už pro ty píhy!“

Lidka se dala do srdečného smíchu.

„I kdyby byl jako vysoustruhovaný, nic by mu nespomohlo. — Kde není věrnosti k rodné zemi, nemůže býti věrnosti ku vlastní ženě! — Na Konopišti čeleď na vlas jako pán. — Kdyby mu nepropůjčovali svých paží, nemohl by tohle všecko prováděti!“

Konopištský zbrojnoš šel potom vesničkou jako nafoukaný páv. Za baretem houpalo se mu péro, po boku mu zvonil meč a div že si noby nepřelomil v kolenou, jak se stavěl na podpatky.

„A potom má náš pán s těmito býti za jedno! — Počkejte, však už si na ně brousíme. Svrbí vás kůže? — Počkejte! — Však my vás zalehtáme! — Takhle mne odbyti! — Jářku, mne, zbrojnoše Leksína, na kterého se holky lepí, ať se podívá kamkoliv. Já mohu jen zakývnouti a budu jich míti na vybranou!“

„Tak jest, milý pane!“ prohodila vedle něho staruška na ruce s košíčkem, zrovna jako v pohádce, sehnuta, plížící se, saminká vráska s popelavými vlasy, deroucími se neladem ze spoda vybledlého čepečku.

„Z námluv! — Z námluv! — Od Hrachovce! — A odbyt! — Není-liž pravda! — Nejhorším hříchem na světě pýcha. Pro pýchu byli andělé shozeni do pekel a stali se z nich ďáblové. A u Hrachovců pýcha v každé skulině. A proti takové štěnici nepomůže žádné koření. — Za jednu, milý pane, deset. Ty se oženíš jako lusk! — Ale tam si

přeberou! — Už jim nyní sám zlý duch zalepil oči, že tě odbyli. — Jinde by se ti vztáhlo vstříc padesát rukou.“

Zbrojnoš sáhl pod kabátec a podal babici drobný grošík václavský.

„Naděl ti Pánbůh! — Můžeš jen zakývati a budeš jich míti na vybranou. — Šťastnou cestu!“

Zbrojnoš Leksín se vypjal jak mohl nejrovněji.

„Maloučko, mladý pane! — Byla bych hnedle zapomněla! Kam pak? — Ten dech! Ten dech!“

„Věděla bys, starucho, o hezké nevěstě?“

„Tohle jsem ti chtěla říci: Nyní vypadáš, jak by tě vyloupl! — Ale schází ti něco, abys byl jako kvítek z míšenského štípku!“

Zbrojnoš Leksín se zastavil a podíval se tak mimoděk po sobě.

„Díval jsi se někdy do čisťounké studánky?“

„Raději do plecháče, starucho!“

Babice zakývala nyní hlavou. Popelavé vlasy svezly se jí až na šíji.

„Potom bys mohl nevěstám čarovati!“

„Myslíš, že jsem sluncem opálen!“

„Tak, mladý pane! A já vím o šťávě z bylinek, kterou i staré tváře mládnou a mladé nabývají čerstvosti, jako by mlékem a krví nabíhaly.“

„Ty že bys i tohle věděla? — Přidal bych ti ještě několik grošíků!“

„Tak mladounkému pánu všecko — všecinko udělám.“

Zbrojnoš Leksín šel potom jen co noha nohu minula, hlavu maje k babici sehnutou, a poslouchal s tajeným dechem pod hrudí, jak se neřesť z obličeje od večera do rána ztrácí a kterak i snědá tvář rozkvete půvabnou červení...

* * *

Když se vrátil Lcksín na Konopišť, chystalo se všecko, co mohlo kde jen unésti zbraň, do pole.

Předevčírem přijeli poslové od krále Matiáše. Pět koní prý prudkou jízdou přetrhali. A byly to asi radostné noviny, protože pan Zdeněk veškeré čeledi dal píti, jak jim jen hrdla stačila. Dneškem ještě přitrhly ku hradu četné tlupy jezdecké Konopišťskému pánu na pomoc proti všem věrným Čechům. Pohledem na tyto spojence Zelenohorského bohatýra přecházely člověka až oči. Obličeje i ruce jejich byly potřísněny čistou krví lidskou; a zdálo se, že si schválně těchhle skvrn nesmývají, jako by se chtěli ještě zvířectvím svým vychloubati.

Pan Zdeněk Konopišťský si s vůdcem jejich tiskne pravici, jako by byli nejupřímnější druzi. A Němčík s bělavým pláštěm, na němž posledními paprsky červený kříž rděl se až příšerně, ještě tváře nadýmá, jako by zdejšího pána ani za sobě rovna nepovažoval. I mluví úsečně, až skorem drze, a pan Zdeněk přes to samý úsměv a nejvlídnější přátelství.

Takhle se někdy čeští pánové zapomínali!

Vždycky se skoro spíše ozval lidský cit pod hrudí, kterou zakrývala jen prostická halena, než pod tou, na kteréž se modralo či zelenalo drahé hedbáví s aksamítem a na níž se svítilo zlata i drahých kamenů k oslepnutí. A spíše by byl dal ten člověk prostý za blaho rodné své země život, než pán-bohatýr jeden z těch drahých kamenů se svého kabátce. A památka sedláčka-nezištníka i obětavce příkladného sáhodlouhou travou zarostla a paměť na korouhevníky pořád svěží a ruka milosrdná ještě jejich nahoty celou spoustou omluv i výmluv přikrývá.

Potom si zasedá panstvo za dlouhé dubové stoly a štědrý hostitel nenalézá slov, kterými by dal na jevo svou vděčnosť i dík spojencům proti Jiřímu z Poděbrad, jichž se u něho sešla hezká řada.

„Tentokráte návalu našemu neodolá! Umačkáme ho kopyty ořů svých!“

Pan Zdeněk se usmíval spokojeněji a spokojeněji.

A za tímhle účelem se vždy pravice zdvihaly, poháry prudce cinkaly, div že se nerozrazily, omamující nápoj vlažil i kabátce a dřevěnou, uměle vykládanou podlahu; přípitek se družil ku přípitku, jeden druhého ohnivější; a ani jednoho z těchto mužů nenapadla myšlénka, zdali to čestno a hodno zavaditi číší svou o číši druhého, na jehož ruce snad do té chvíle neoschla krajanská krev.

Bylo také třeba k téhle výpravě posilniti se, jak jen možno nejvíce.

Budou se měřiti obě strany plnými svými silami.

A měřily se hrozně, až se chvěla všecka země . . .

Na konopišťském zámku co chvíle ryčněji a ryčněji. Němečkům z české medoviny hlavy těžší, než kdyby měli na ramenou skalné balvany. A jazyky jim pořád prahnou jako suchopáry v létě po dešti, když kolik týdnův ani nesprchlo.

Jen zbrojnoš Leksín na hradním výběžku za první branou, jako by dnes veliký pátek byl. Ani si rtů neovlažil a po libě páchnoucí skopovině také ani nesáhl.

A natíral si neustále tváře odvarkem z bylinek, jež mu stařena svázala do kotoučku.

Na to nevzpomněl, že už zítra či pozejtří může si pro něho přijíti nevěsta, která jest sice nejvyběračnější, ale někdy všecko šmahem do svých náručí zachvacuje.

Lidka Hrachovcova už za něco stála. A odbyla ho jen pro ty píhy ve tváři. Starý si ovšem musil nalézti jiné výmluvy. Ale což holka dbá, komu kdo slouží a čí barvy kdo na kabátci nosí.

A nemohl se rána ani dočekati, pořád si líce oběma rukama ohmatávaje. I zdálo se mu, jako by opravdu obličej jeho byl nyní hebčí, skorem jako sametový. A byl by si

hnedle zavýskl, protože bude moci jíti na námluvy směle a bez ostychu. Ať si pak Hrachovec říká, co chce.

Prvním červánkem ozvaly se náhle ve hradě kolikerou ozvěnou rohy, burcující zbrojnoše do řad na dolejší nádvoří.

Leksína přivítal ohlušující smích soudruhů. Nebyl k sobě ani podoben. Obličej jeho jevil celou směsici barev; hnědá ovšem převládala. A Leksín chtěj nechtěj musil věřiti. Zrcadla neměl a čisťounké studánky tu také nebylo, aby se v ní mohl zhlédnouti. A tak se mu i zdálo, jako by ho začínaly tváře nějak páliti.

„Podívej se! — A vytři si dříve oči, abys dobře prohlédal."

Jakýs čeledín mu podal lesklý štít, v němž bylo viděti, nahlédl-li kdo k oceli blíže, na lících i nejjemnější vrásku.

Leksín se však zalekl sebe samého. Nemohlť se ani poznati. A také uskočil, jako by na štítě zmije hlavu zdvihala a syčela.

Touže chvílí vypravovala však u Hrachovců shrbená stařenka, kterak pánovitého panáčka potrestala, už proto, že slouží tak zlotřilému pánu, jakým jest Zdeněk Konopišťský, jemuž tak zcela jedno, když hoří krovy českých dědinek a když vlhne půda krví domorodou.

Sedlák Hrachovec řekl potom dceři: „A dej ošitku nejpěknější čočky!"

A Lidka, přinesši nádobku vrchovatě naměřenou, prohodila se smíchem: „Za to, babičko, jsem ti každičkou vybírala zvláště!"

„Požehnej ti, holka, Pánbůh a dej všeho štěstí nejlepšího."

„Štěstí, milá staruško, pomalu — pomalinku."

„A hocha hezounkého — bohatého. — Tak, panenko!"

„Jen píhovatého ne!"

Lidce slušel tenhle smích, jako když se několik zvonečků najednou rozhlaholí.

„Ten už nepřijde — věru nepřijde!“ odpověděla babice chystajíc se o práh dále.

Byla to jedna z těch, které se prý hádaly s Eneášem Sylviem a s nimiž tento prelát přese všecku učenosť svou nemohl svésti ničeho. Až z nesprávného citování ze svatých písem prý ho usvědčily. Než, chtěl-li bych o tom vyprávěti, v obrázku obrázek musil bych nastíniti — a rámec již na tenhle sotva dostačí.

Starý Hrachovec, jeda onehdy z Táborského trhu, nějak se cestou namohl. Sotva domů se dostal. Přijel na voze takměř polo živ. A bylo s ním den ode dne hůře. Nemohl a nemohl udržeti hlavu vzhůru, hlas mu slábl, plíce tehdy jako by náhle chtěly přestati pracovat . . .

„Nebude pomoci, milá Lidko! Se mnou to již dlouho nepotrvá! — Nerad bych tě tu zůstavil samotnu. — Jsou časy zlé, v nichž sotva muž obstojí, natoť pak žena slabá, nezkušená, jakou jsi ty . . .“

Hrachovec na několik okamžiků povstal; zdálo se, že přemýšlí o něčem velmi důležitém. Rýhy na svráskovatělé tváři jeho stávaly se širšími a hlubšími.

„Nejlépe by se hodila do mého statku Lopatova krev! — Jářku, Lidko! — Nejsi už dítě! A ve vážné chvíli nutným vážné slovo! — Co říkáš: Šla bys za Ješka Lopatova?“

Lidka si zakryla místo odpovědi rdící se líce zástěrkou.

„Poruč, tatíčku, a já ve všem poslechnu!“

„Však jsem vždycky říkal, žes rozumnou!“

Takovémuhle přání lze arciť pralehounce vyhověti. Lidka s Ješkem se škádlívali od malička a měli se rádi hned v kolébce.

Svatba nedala na se dlouho čekati. Chtěli všecko odbyti ještě za živobytí otcova.

Hrachovec si ještě jednou zavejskl; ale hlas mu selhal již v polovičce. Byl však vesel, jako by nemoc zlá

naprosto se ztratila. Šeptem zpíval si svatební popěvky. Uměl jich na kopy; jedny byly k pláči a jiné k popukání. A Hrachovec nikdy při tom ani obočím nehnul. Pravou rukou svíral plecháč s medovinou a levicí si luskal podle toho, jak dudáci vyhrávali a jim cimbál přizvukoval.

A zdálo se, jako by všecka ta mysl veselá, jež ho v životě minulém ani na krok nebyla opustila, ještě jednou se mu dnes byla vrátila pod lebku . . . K čemu také kaziti jiným vlastní mrzutostí kratochvíli? Beztoho ubývalo tenkráte po Čechách veselých dnů každým rokem. K čemu chmuřiti tváře, když všude kolem zvonivý smích, na veškerých obličejích radosť a ve všech srdcích bezstarostnosť!

A o týden později strojili u Hrachovců pohřeb. Starý sedlák umíral s okem zjasněným, na tvářích s úsměvem a v duši s pokojem. Zrak jeho spočinul několikráte na statném zeti se zálibou. Lidka bude míti v něm pevnou záštitu. A co by jí už nyní také mohl prospěti on — jsa vetchý muž — na kterého nesmí ani ostřejší větřík zafouknouti! Už potom i ta hlava svou radou za rozumem mladým pokulhává.

„Jen vždycky o to dbej, Ješku, abys nezapomněl, kde téhle země, kterou vzděláváš a která tě živí, synové věrní a kde jen dětí nevlastních horší krev. Ani služebičkou nejmenší se takovýmto zvrhelcům nepropůjčuj, ani kdybys jim měl lžíci vody podati, kouskem okorálého chleba pomoci; prahu vždycky před nimi zavírej . . . A dá-li vám někdy Pánbůh náš milý dítek, uč je od nejútlejšího mládí tu zemi, ve kteréž uzřeli poprvé slunce nebeské, líbati a říkej jim: ‚Tahle matička se vám jednou odmění za všecko nejlépe tím, že si odpočinete v jejím lůně pokojně a beze starosti jako já!‘ — A tak se s vámi se všemi loučím a dávám vám s Pánembohem!“

Tenkráte v selských statcích, když hospodář odcházel, nebylo ještě třeba tolik úpisů s celou kopou

svědků. Slovo bývalo tolik jako přísaha, stisknutí rukou jako nejpodrobnější zaříkání se . . . A kde se tak nedělo, pod střechou takovou lidé dobří nebydleli a nebývalo radno s nimi cos začínati. —

Ješek Lopatův starému Hrachovci stiskl jen mlčky pravici, na níž vyrážely studené krůpěje potu, a potom mu oči zatlačil. A ještě než mu zavřel víčka na věky, skápla nebožtíku zrovna do bělma velká slza — nedobré znamení.

Od jakživa říkávají, když prý z oka živého do oka mrtvého uroní se slza, nemívají pokoje ani mrtvý ani živoucí, ne snad jeden pro druhého, ale že jim ho lidé cizí nedají.

Na štěstí si toho Lopatův Ješek nevšiml. Vždycky dobře jíti vstříc budoucím dnům s čelem vzpřímeným a prsoma vypjatýma, v nichž bázeň a úzkostlivosť pocity neznámými.

* * *

Hrozná lítice válečná rozžehla děsnou pochodeň, kde jen o jaké věděla. A nejvytrvalejšími pochopy jejími byli Němčíci, s jejichž vůdcem si pili čeští páni, kteří drželi s Konopišťským, na zdraví. Čím více ubude českých životů, tím dříve octnou se u cíle. Čecha jaktěživ nikdo nikdy nešetřil; a nejsmutnějším zjevem, že se nešetřívali ani sami krajané. A přec byl každý život domorodý tak drahým, tak nenahraditelným!

Král Jiří sice zvítězil a dbal cti jakožto pravý bohatýr; ale pan Zdeněk Konopišťský vztekem všecek sezelenal a čeť jeho naprosto zrezavěla. A proto si musil hněv svůj schladiti i ukojiti stůj co stůj. A na kom na jiném mohl tak učiniti nejspíše? — O pevné hradby nepřátelských zámků by si byla čeleď jeho lebky rozrazila prvním náběhem. A proto hrr na selské statky, na zemanské dvorce!

Němečtí nebrali ani žoldu; jediné že Čechy ubíjeli pro krev Boží napořád, i dítky, hlavy s nich rubajíce a házejíce jimi po sobě jako hlavami zelnými. A nešetřili ani kmetův a babiček ve špitálech. „Item též Němci nešlechetní křižovníci také po vsech mnoho toho činili, že sú ženy v šesti nedělích ležící i s dítkami jich vraždili a druhé dítky na kole prostrkujíc, do plotuov u vsí vstrkali . . .“

Kolem Hořepníka řádili nejhrozněji.

Vesnička, v níž byl statek někdy Hrachovcův a nyní Lopatův, zakusila téhle německé zlosti měrou nejdrsnější.

Statek za statkem, chatu za chatou vybíjeli a drahou krví českou své hříchy smazávali.

Čtenář, čtoucí takovéhle zprávy, takměř ani svým zrakům nevěří.

U Lopatů v Ještově hrudi vězí oštěp do polovice. Na sedláku mladém křižák sedí, tvář jeho červená purpurem, ruce jeho se rdí také purpurem a nyní si ještě i nohy Lopatovou krví natírá.

Návsí pobíhá několik pěšáků, z nichž jeden mává vzduchem kopím, na kterém nabodnuta hlava farářova ze sousední dědiny, a druhý kalich s krví Boží oběma rukama do výše zdvihá, provolávaje slova, jež si křesťan dobrý ani pomysliti neodváží.

Před statkem Lopatovým žena, levicí tisknouc dítko-nemluvňátko křečovitě k srdci a pravicí se bráníc vší silou dvěma žoldnéřům, kteří snaží se pacholátko matce vyrvati.

Vlasy její rozpuštěny větrem poletují, zraky blesky šlehají a na svěžích, červených rtech matčiných bílá pěna vystupuje.

A brání se, jak může, i to děťátko. Jak by chudinka rodičce zrovna z oka vypadlo. Tak jí na vlas podobno!

Kde se jen béře tolik síly v téhle ženě! Říkávají, že prý zoufalství odvahu nevypověditelnou nešťastníku dodává.

Němčíci, zdálo se, že na okamžik ustávají. Ale sotva že mladá matka jen tak okem zavadila o tvář svého miláčka, pustíc ze zřetele oba útočníky, již bodá ji cos u samého ramene a proud krve vystřikl pacholíčku přímo do líček.

Jen jediné hnutí a nemluvňátko již v pravé ruce... Levice, uťatá u samého ramene nešťastné matce, leží jí u nohou. Ale opět zableskla se ubohé ocel mezi očima a jedním rázem odseknuta i druhá ruka nad loktem.

„Mé drahé — milé — dítě!“

Žena klesá nyní k zemi a krev stříká surovcům do očí plnými proudy. Ale ještě brání nešťastnice své dítě silou poslední.

„Ha — hou! — Tak-li nám chcete dělati?“ ozvalo se pojednou Němcům za zády a týmže mžikem oba pádnými ranami několika zbrojnošů Konopišťských, dosavadních svých spojenců, k zemi se kácejí.

„To Lidka! — Můj Bože! — Vstávej: Slyšíš-li? — A tohle její dítě!“

„Obě ruce uťaté!“

„A vy duše prašivé!“

„I vy plemeno pekelské!“

Konopišťští oděnci vrhají se nyní na cizáky a za několik okamžiků nežije z Němčíkův ani jediný. Přece sželelo se čeledi pana Zdeňka životů krajanských.

„Jářku! — Lidko! — Slyšíš-li? — Já na tě myslím do dneška!“

Nad matkou bezrukou skláněl se jakýsi zbrojnoš se zjízveným obličejem, na němž jevila se píha na píze.

Ale žena již jako by dodychávala. Za to bylo však živo pacholátko. Jednou rukou kolem krku drželo roditelku a druhou ručkou kývalo vstříc cizímu vojínu, jehož nikdy před tím nebylo vidělo. A chtělo mu vší mocí něco pověděti. I ukazovalo ke statku, žvatlajíc: „táta — táta — tam!“

Konopišťský zbrojnoš mlčí, rty jeho se těsně svírají, zdá se, že mu do očí i slzy vstupují, a potom se shýbá ještě níže, béře dítě do rukou svých, dívá se mu ve tvářičky: „Celá matka — celičká! — Však ti, robátko, matičku nahradím já. Vždyť jsem ji měl tak rád, tak tuze rád. — Jako svou vlastní krev tě vychovám a jako bys bylo mým se budu o tebe starati!“

„Táta — táta — tam!“

Děťátko se usmívalo, tleskalo ručkama, a co by bylo asi nyní všecko tomuhle svému zachraniteli povědělo!

Druzí oděnci stojí mlčky kolem tohohle výjevu nepochopujíce; ale rozbřesklo se jim okamžitě.

„Pryč s těmihle barvami! — Pryč! — Nosím je dnes naposled! — Se samým peklem musí býti náš pán ve spolku! — I vy, braši, odhoďte tenhle šat, zřekněte se dosavadní služby, náš pán člověk proradný . . .“

Čeledínové kloní hlavy své k zemi a v duchu soudruhu Leksínovi přisvědčují. Dříve se leckdy o něho žertíkem či nepodařeným vtipem otřeli; ale dnes mu tak z duše dávali za pravdu. Co ode dvou dnů viděli, otevřelo jim oči úplně . . .

„I za tohle vám zaplatiž Pánbůh náš!“ promluvila náhle staruška, jež, zdálo se, jako by zrovna s oblak byla spadla.

„A ty mi, brachu mladý, odpusť, že jsem ti kdy ublížila!“ dopověděla obrátivši se k Leksínovi, jenž dosud držel pacholátko na rukou.

Byla to táž babice, jež mu asi před rokem poradila prostředek proti pihám, který Leksínovi mezi Konopišťskou čeledí tolik mrzutých chvílí připravil.

Potom se nahnula k bezruké, nějakou chvilinku poslouchala a již cosi na obě rány přikládala.

„Ještě živa! — Možno, že se mi podaří ji zachovati“

„Nech ji — nech! — Co za život bez rukou!“ prohodil jeden z Konopišťských.

„Toho že bys dovedla?“ otázal se Leksín vskočiv soudruhu do řeči.

„S Boží pomocí troufám si!“ odvětila staruška ohledávajíc okem znaleckým těžké dvě rány.

„I potom bude Lidka mou ženou!“

„Bude-li jen chtíti?“ — Na tvářích tvých pih přibylo!“

Leksínovi přišlo na jazyk hrozně ostré slovo; ale spolkl je, ač nerad.

„Tentokráte ti poradím lepší věc — stokrát lepší! — Tisíckrát se již osvědčila!“

A potom odnášeli bezrukou matku do jejího statku, kde na zápraží ležel Ješek Lopata už vystydlý.

Leksín se odtamtud nehnul a ostatní zbrojnoši se také ke Konopišťskému více nevrátili. Ale dříve než se rozešli, ještě pobité Němce sebrali a pochovali na mrchoviště.

* * *

Uplynul zase rok.

Vesnička u Hořepníka opět obydlena. Tu a tam arciť prázdno; bez živé duše. Však se přece někdo přistěhuje. A přicházeli sem opravdu noví sousedé jeden za druhým. Pole tu ucházela a sedláci zde byli všickni jako zemané — praví svobodníci.

U Lopatů říkají opět po staru: „U Hrachovců“. Sedlačí tu nový hospodář, jako by v selské práci byl vyrostl. Na obličeji jeho může bystřejší oko zcela dobře rozeznati několik jizev; ale jsou již zarostlé. Tvář hospodářova, poněkud přisnědlá, dosti příjemna. Po pihách nikde ani stopy.

Staruška poradila tentokráte Leksínovi, někdy Konopišťskému zbrojnoši, upřímně. A pode střechou zdejšího statku prodlévala nejraději. Panímámě pomohla opravdu; ale musila sebrati všecken svůj um. I hezky dlouho trvalo, než se těžké, jinak smrtelné rány zacelily.

Selka sice bezruka; ale spokojena přece. Oko její spočine velmi rádo na mužné, přisnědlé tváři Leksínově a kolem rtů, zase tak pročervenalých nejsvěžejší barvou jahodovou, leckdy i úsměv se jí zakmitne. A nemohouc chovati děťátko po prvním muži na loktech, chová je na klíně...

Po české zemi všude pokoj, krále Jiříka již hlava nebolí; ale pana Zdeňka hryže svědomí nejnevypověditelnější mukou. A nespomáhá mu modlení, ani nevím jaké pokání!

Pan Zikmund z Boršic.

(Psáno: 1881.)

ezbyly po nich než mramorové náhrobky s rytířskými postavami v plném brnění, ve přilbicích s chocholy a erby, i zevrubnou zprávou o dni a roku jejich úmrtí; všude jest také důkladně vryt titul, důstojenství a prosba k Pánubohu o lehké odpočinutí. — — — — Někdy jsou ty náhrobky pečlivě ošetřovány, stojí zadělány do chrámových stěn, někde mají i nad sebou přístřeší, jinde zase nahrazují kostelní prahy a jsou vyšlapány k nepoznání. — — Nalezneme jich skorem v každém starším vesském kostele, skorem na každém vesnickém hřbitově. Jsou i otlučeny: tu schází ruka, tu hlava, tu meč, tu zase erb poškrábán, jinde opět povolily na rukou železné pruty. — — Ne nadarmo na každém prosba, o níž jsem se byl zmínil před okamžikem; vědělť, že na českou zemi přijdou časy, kdy i v té černé prsti bude se přetěžko odpočívati.

Jsou mi tak ty staré, mramorové náhrobky vždycky jako věstci zahynulé naší slávy, nad níž také tolik drnu a také tolik půdy, jako nad nebožtíky. A ani se mi od nich nechtívá, protože každý má svou historii — každinký; pocházejíť namnoze z té doby, kdy se říkalo: „Co Čech, to hetman!“ A někdy je ta historie tak podivná, až neuvěřitelná, zvláště těch, kteří šli na vojnu s Turkem; jinde zase jednoduchá, ale při tom mrazivá, že se člověku zdá, jako by se ten rytíř začínal hýbati, jako by oživoval a sahal

po helmici, po širokém, těžkém meči, jako by to jeho brnění chřestilo. — — K té historii přimyslili si ve vsích ještě pověsti, někde až příšerné. Lidé se kolem jen kmitají a ti rytíři přece tak tiše na náš svět se dívají, protože mu nerozumějí; prach z nich Bůh sám ví už kde, o jejich hrobech nikde ani památky. — — — Někde také na ně zcela zapomněli, ač udělali z vesniček městečka s dobytčími trhy, ač jim vymohli majestáty a rozličná privilegia.

Vídávám takové dva staré náhrobky den co den, a kdykoli jdu kolem, vždy na nich utkvívá oko mé a pokaždé se mi zdá, jako by se hluboko zapadlé, zatlačené zraky rytířovy probouzely a těsné sevřené jeho rty se otevíraly, aby mi pověděly, jak někdy bývalo, když lidé nosili na sobě tolik železa a tolik ocele, kdy si všichni od žebráka až ke králi „tykali“ a kdy v Čechách panovaly „zlaté“ časy, z nichž vyňaty také tyto listy.

I.

Počátkem století šestnáctého byl seděním na Klecanech urozený a statečný rytíř pan Zikmund z Boršic, jeho milosti krále Vladislava II. věrný milý.

Tenkrát panoval v Čechách pokoj. Jen někdy ho tak vyrušili slovutní měšťané obcí Pražských; ale bouře přešla vždycky jako dubnová přeháňka. Tu a tam dovolil si v Cechách ledačehos i nevázaný Uhřík, povstaly rvačky, v Praze na radnici malostranské i u sv. Mikuláše se udeřilo ke „šturmu“, lidé se sbíhali, Uhři z toho zmodrali a zčervenali, potom bylo stínání, dření a čtvrcení — a zase pokoj!

V Klecanech věděli skorem pokaždé, když v Praze uhodili do zvonů na poplach. Někteří se vyšli podívat buď

na černou skálu či k řece, zdali něčeho neuvidí. Ale slyšeli jen temné, táhlé dunění zvonů, jako když od Středohorských vrchů přichází bouřka.

Pan Zikmund z Boršic však takových věcí dbal málo. Seděl v pevném dobře hrazeném hradě. Klecanský zámek měnil se postupem času jako jeho majetníci a jako lidé kolem něho i dole pod ním v údolině. Tehdáž jej chránily se všech čtyř stran hluboké příkopy, do vnitra nemohlo se jinudy leč zdvihacím mostem, byly při něm i bašty a zdobily jej věže; hlásní na Klecanech a Svatovítském kostele dívali se jeden na druhého a v noci dávali si navzájem znamení.

Ve vůkolí bylo za těch časů rytířských sídel, vladyckých dvorů jako hub po dešti. Dolní i Horní Drasty, Hoštice, Zdiby, Větrušice, Maslovice, Veltěže, Březany, ale pan Zikmund z Boršic byl nejbohatším a nejváženějším. Už se tenkrát hodnost a česť vážily podle čtvrtcí či věrtelů se stříbrňáky. — Na Klecanském zámku měli prý podivnou pokladnu: tmavou, klenutou komoru, klenutí i zdi z černých vltavských skal, dvéře železem pobité, klíčů patero. — Dole ve vsi k tomu ještě ledacos přidali; ale nebylo to pravda, a proto toho opomenu. — Pan Zikmund z Boršic už dávno hnije, a proto bylo by hříchem ledajakous myšlénkou památku jeho znešvařiti.

Na polích, na kolikerých honech zdejších, jež rozestírají se do dneška za dvorem tak na vlas jako tenkrát, rodila se pšenice jako zlato a také opravdu se ve zlato měnila. Klecanská půda prý snese i sucho i vlhko! Zkušení hospodáři říkají tak aspoň do dneška. Stěžují-li si jinde, že neskáplo u nich ode čtyř neděl, v Klecanech si mnou ruce, protože zdejší půdu nevysuší sebe palčivější slunce; naříkají-li na příklad u Slaného, že už je všecko lijáky přepito, v Klecanech si pochvalují, protože zdejší pole ssají do sebe vodu, jako by neměla dna. —

A potom byl zdejší pán ke všemu ještě výborný hospodář. Už tehdy měl knihy, do nichž si zapisoval, co kde kdy seli, jak mnoho „vejsevku“, jaká byla sklizeň, ano zaznamenal si i únorové a březnové mlhy, protože po nich stý den přichází vždycky déšť. Nešťastné dny v roce měl v kanceláři zavěšené nad dubovým stolem, aby se nikdy nemohl zmýliti a ničeho nezačínal. Listin byly zde plné příhrádky; s poklasnými, šafáři jednával zhusta sám, trochu se utrhovnl, někdy se také rozezlil a ke práci často i sám dohlížel. Nebylo tedy divu, že na kolikerých honech rostla pšenice jako zlato a v jeho rukou že se měnila v opravdové zlato.

Ze sousedů neměl bližších styků se žádným; uhýbal se jim kde mohl a když ho tu a tam pozvali, býval churav. Do Prahy nejezdil, leda musil-li za nejnutnější potřebou. Říkával, že ji vídá neustále — a nelhal.

O věci veřejné se příliš nestaral. Do ničeho se nepletl. A když tu a tam k němu přijížděli, aby přivěsil či přitiskl svou pečeť, míval ve zvyku říkati: „Dělejte si, co chcete!“ — — Když hodně naklidil, hodně utržil a hodně uschoval, bylo mu nejmilejší. A nebyl přec stár; čítal tak něco přes čtyřicet. Měl dvě krásné helmice, několik starých mečů, dva krunýře, železných prutů zásobu, nescházely mu ani rukavice, Jediné že se všeho toho železa již hezky chytal rez. I silně postříbřená přílbice zčernala a do chocholu se zažrali moli. —

Do tvrzí a zámků českých plížila se v těch časech plíseň nakažlivá. Cizí zvyk, cizí mrav valily se všude proudem, protože jim ještě vrata otevřeli dokořán. A rozmohli se divní krojové šatu na pánech i vladycích obojího pohlaví: sukně jedna z mnohých barev jiného a jiného sšívání, též nohavic. Nejlépe ovšem měli při tom krejčíři. Od kabátu i nohavic musilo se platiti kolik zlatých. Začali

nositi střevíce až po kolena, jako prý korbele, a ženy zase na dva prsty kratičké.

Panem Zikmundem však zatrhla novina, že Pražané dopustili se pychu hrubého na čistém, mladém zemanu Kopidlanském, kázavše jej stíti večer v sobotu po sv. Václavu na rynku Staroměstském. Poprvé, když k němu přišli poslové stavu rytířského, žádajíce jej, aby přiložil svého podpisu i pečeti k žalobě a stížnosti pro neslýchaný skutek ten, vzal péro do ruky beze slova, a napsal pevnými tahy „Zikmund z Boršic seděním na Klecanech“, vzal červený vosk, rozsvítil svíci a vytiskl pečeť tak čistě, že bylo znáti na jeho erbu i nejjemnější rys.

Potom se na posly podíval pohledem, jehož u něho od mnoha let nikdo neviděl, a otázal se: „Tak že my bychom měli poslouchati ševců, krejčův a koželuhů — my — staroslavný stav rytířský? — Na nás že by se měl kdo odvážiti s rukou vztáhnutou?

„Už tomu tak, milý pane Zikmunde! Městům Pražským začínají rohy růsti do nebe. — Páni konšelé jsou samý vzdor! — Nic není před nimi královský majestát! — A tak po Čechách skorem všude!“

„Oč pak jsou lepší ti Kutnohorští umouněnci! — Ani prý se jejich ulicemi člověk lépe vyšacený nemůže ukázati. Však už všem Jiřík Kopidlanský odpověděl. A pan Rendl se u krále postará, aby některé supliky pod stůl byly hozeny!“

Pan Zikmund z Boršic díval se na posly ještě podivnějším pohledem a potom rozkázal přinésti výborného piva Slanského. Poslové se sice vymlouvali, že musejí vzíti od tak štědrého hostitele odpuštění co nejdříve, mají prý zaměřeno ještě dnes na všecky sousední tvrze, jde tu o věc vysoce důležitou... Stav rytířský musí prý vstáti proti městské zvůli počtem nejlepším, jeho milost královská musí věděti, kde jeho věrní a kde majestátu jeho škůdcové, musí se přesvědčiti, na kterou stranu lze spoléhati.

Pan Zikmund však mimo všechen svůj zvyk nutil a pobízel; pivo mělo pěnu na dva prsty, jazyk po něm jen brněl a přiložil-li se cínový pohár ke rtům, ani se ho nemohly spustiti. — — Sám král si prý od měšťanů několik soudků vyžádal. — A poslové si konec ke konci dali říci; jazyky se jim rozvázaly, ústa spustila na celé složení a na městský stav se chrlila jejich rty celá spousta nejnemožnějších výmyslů.

„Šlo-li by se tímhle směrem dále, na mou rytířskou čest', pane Zikmunde, stanete se v okolí Prahy městskými many a vaše tvrze poplužními jejich dvory. — Kde jste bývali pány, nebudete ani správci, kde jste rozkazovali, nebudete směti ani šeptnout. — Budou o vás jednou mluviti: tadyhle býval tenhle pán, zde tamten. Z nás, rytířů, stanou se chlapi."

Posel, na němž ostatně toho rytířství mnoho znamenati nebylo, jen u boku ten meč a na botách prý stříbrné ostruhy, zapil svůj hněv na městskou drzost řádným douškem, a kdyby vše bylo šlo podle něho a kdyby bylo lze hněv tak prováděti jako zapíjeti, na těch místech, kde stála do nedávna česká města, byli by musili pluhem orati a rozsévati sůl.

„A pravíte, milí páni, to že by všecko mohl učiniti pan Rendl?"

Zdejší pán utkvěl na hostech pronikavým zrakem, a ještě než mu mohli odpověděti, již se znovu otázal:

„A jste vy s panem Rendlem známi?"

„Pan Rendl si, pane Zikmunde, jen pomyslí, a jeho milost' král už tak učiní. — A jsme-liž známi s panem Rendlem? — Jsme jeho pravá ruka, jeho radové. — — Měl-li bys, pane k němu jakési žádosti, jen bez ostychu. — Živá duše o tom nezví!"

„Měl neměl, milí pánové, až někdy podruhé!"

„K našemu pánu jdou první velmožové. — I uherští magnáti se o jeho přízeň ucházejí!“

„Tak že se povznesl?“

„Tak se povznesl pro svou poctivosť, pro svou šlechetnosť a pro svou čest! — — A jakým stavu panského i rytířského zástupcem! Řekl‘ beze strachu jeho milosti do očí: „Kdybychom my nebyli svolili, nebyl by syn tvůj v Čechách králem.“ — — Jen projádři, pane, co bylo by tvým přáním, a zdivíš se, jak se všecko zvede po tvé vůli.“

„Až někdy podruhé. Však jste asi nebyli na Klecanech naposled!“

„Dovolíš-li, my si za čest budeme klásti, když učiníme návštěvu tak vzácnému soudruhu!“

A trvalo hezky dlouho, než ti dva lidé rytířští z Klecan odjeli. Nepřišlo jim už ani do hlav, aby zajeli na Drasty či Větrušice. — — Nezastavili se ani ve Zdibech — a Zdiby jsou právě na cestě. Výborná chmelovina ze Slanského pivovaru jevila až příliš patrné účinky. Měli štěstí, že Pražští měšťané rozhovoru jejich na Klecanském zámku neslyšeli. Ten den byla staroměstská věznice prázdna a žalářník vyhlédal co chvíli ven, nevedou-li biřici opět nějakých nekázanců. — — A ještě větší štěstí bylo, že měli staré koně, kteří trefili do Prahy po paměti.

II.

Rytířskou zbroj pana Zikmunda z Boršic cídil a leštil čeledín Konipas už od včerejška. Musila býti jako zrcadlo. Největší obtíži činil ovšem chochol; konečně poslali do Prahy pro nový. Za dvorem prováděli celý den tři koně, aby se naučili zase dobře choditi. Neseděl na nich už hezky dlouho nikdo,

a nyní se chystal na cestu v plném lesku Klecanský pán a k tomu ještě ke dvoru.

Přišly nové listy, kterýmiž všechen rytířský i panský stav, zvláště z Pražského okolí, se vyzýval, aby tu neděli před svatým Havlem co jeden muž dostavili se na Hradčanech, že při svou proti městům Pražským i jich spojencům s jeho milostí královskou povedou ústně, jinak že by se všecko na dlouhá léta mohlo protáhnouti. — —

Ač byl nejpilnější čas podzimní setby a nejpříhodnější povětří, příjemné jasno jesenní střídající se s tichounkým deštíkem, pan Zikmund jedva že vyšel do polí. A jindy přec věděl o každém strychu; letos se ho musili ptáti, co prý přijde na „holosmetka“, co mezi aleje, co k záduší, co k bílé zdi. — Dříve míval všecko rozvrženo už napřed, důkladně sestavené od kolika týdnův a neměl-li přec někdy, věděl okamžitě s čím kam. — Ale letos nějak dlouho přemýšlel a potom ještě řekl: „Na ‚holosmetka‘ dáte pšenici, na záduší necháte ouhor, mezi aleje přijde žito.“ Safáři kroutili nad tímhle rozkazem podivně hlavami. — Kam pak na „holosmetka“ s pšenicí! U záduší ouhor! — Byly by tam klasy jako zlato. — Mezi aleje žito? — Letos tam odtud sklízeli ječmen!

„Tvá milosť se ráčila přeříci!“ podotkl za chvilku šafář nesměle v pravici čapku přeždimuje. „Oves na ‚holosmetkách‘ byl letos samý sveřepec. — Musí se všecko ještě jednou zorat, řádně zmrvit, orat musejí hodně hluboko, aby se země jak se patří promíchala. Oves sypal letos na šest čtvrtec!“

„Na ‚holosmetka‘ přijde pšenice! Rozumíš, osle?“

„U záduší jsme ouhořili. — Letos se musí oseti ozim.“

Šafář odvážil se ještě jednou námitky, proto že se mu zdálo, jako by měl pán ve své jinak v hospodářství zkušené hlavě samý zmatek.

Pan Zikmund ustoupil o dva kroky zpět, měřil služebníka od hlavy do paty a potom se rozkřikl až ochraptěl:

„Na ‚holosmetka' pšenici, na záduší ouhor, mezi aleje žito! — A nyní táhni, sic — — — —"

Klecanskému pánu uvázlo další slovo v hrdle; ale oko jeho utkvělo na důtkách šestiřemínkových, jež visely na skobě u dveří. — A šafář tíhl ani nedutaje. Panští služebníci byli od jakživa naproti svým pánům učiněná dřeva, ale proti podřízeným učinění ďáblové.

„Nemohu a nemohu, tvá milosti!" ozval se mezi dveřmi kanceláře jiný hlas a na prahu objevila se hlava Konipasova. — „Tyhle ty čáry se nechtějí hnouti! — Rez se zažral až tuze hluboko!"

„Musí to jíti!"

„Prolomil bych to!"

Celedín Konipas držel v obou rukou těžký krunýř uměle pruhovaný, na pokraji s ozdobným lemem stříbrným.

„Opovaž se! — pak bych ti hlavu prolomil!"

Pan Zikmund byl dnes proti všemu svému obyčeji hrozně podrážděn. Poslal do Prahy několik vozův obilí a ve bráně je obrátili s posměšným vzkázáním, že kdo s Rendlíkem se „puntuje" a zalévá hrdla jeho taškářům, nemá s prodejem na spěch, bude prý bez toho drahota, zadině že už připlatilo. — Kdo ví, jestli prý si k němu nezajedou potom sami; aby se tedy nerozprodal!

Čeledín Konipas cídil a leštil pancíř, až se propotil. Ale rezavé pruhy a tmavé, prozelenalé skvrny se přece nehnuly. Podruhé však již k pánovi nešel. Nebylo by mu to stálo za to.

Pan Zikmund přecházel klenutým kancelářem volnějším a volnějším krokem, až se náhle zastavil a konečně i usedl.

Přišla mu zase do hlavy myšlénka, s kterouž obíral se již od dvaceti let, ale pokaždé musil se zříci jejího

uskutečnění. Avšak občas se vždycky v něm probouzela a potom ho pronásledovala kolik dní a mnohdy i kolik týdnů. Byla příliš lichotiva a pan Zikmund se s ní kochával jako chlapec s nevěstou ... Nesvěřil se s ní sice živé duši; ale měl už leckdy naměřeno, že se pokusí, aby svůj zamilovaný záměr provedl.

Chtěl totiž z poddané vesnice Klecan učiniti poddané městečko, ať to stojí co stojí. Býti vrchností a poddanými míti měšťáky, znamenalo přec něco jiného, než pouze predikát: z Boršic seděním na Klecanech ... Potom by se zdejší panství zdražilo také o dobrou polovičku. Do městeček přijdou cizinci, nechají tu peníze, řemesla se povznesou, trhy zvýší živnosť, a to všecko se sbíhá jedním proudem v kanceláři zámecké do panské pokladny.

Nebožtík otec pana Zikmunda dostal se ku zdejšímu zboží jako slepý z jednoho břehu na druhý. Pamětníci si šeptali, že prý i nepoctivě — podvodem; ale už jsou tomu taková léta a kdo pak může za tak drahný čas dopíditi se pravdy, byť měl nejlepší vůli.

Pan Zikmund se as před dvaceti lety oženil, paní mu přinesla značné věno, po svatbě as za dvě léta umřela a zbyla mu po ní dceruška — Polyxena. Už z ní byla nevěsta; ale otec na vdavky nepomýšlel. Také se mu ani nechtělo v truhlicích železnými obruči pobitých učiniti mezery. — — Na to vždycky dost času. — — —

Polyxeně říkali takto Xenička. Krásy, jakouž oplývají slečny zámecké v pohádkách, u ní arcit nebylo. Obličej podivnou bělostí až průhledný, oko kalně modré, as tak jako bývají v srpnu čekanky, vlasy sčesané ve dva pletence, přecházející ze zlati v bělavou žluť a měnící se v jemninký nádech zeleni, rty však jasné červeni jahod svatojanských, štíhlý, ale outlounký vzrůst, hlava poněkud

nakloněna v před, skorem den co den šedý šat s modrými stuhami; a dcera pana Zikmunda z Boršic se na vás dívá tímže nepopsatelným výrazem v bílých lících jako na nejbližší svět kolem sebe před třemi sty a sedmdesáti lety.

Otec se o Xeničku příliš nestaral, za to tím více starý mistr z Pražského učení — pana Zikmunda nějaký příbuzný. Měl prý na zdejším zboží značný podíl.

Mistr Periklid přišel na Klecany, když byla Xenička ještě dítětem. Lidé ho sotva znali, protože celé dny a celé noci, měsíc od měsíce a rok od roku, proseděl mezi knihami, jichž za ním přivezli z Prahy dvě veliké bedny. Ponořil se s celou duší ve studia humanitní, jež tenkrát v Čechách rozkvétala nejutěšenějším květem. Potom se za jasných nocí také často díval celé hodiny na hvězdy, psal, rýsoval, počítal, přemýšlel i na žaludek zapomínal. — — Xenička se nejdřív podivného strýčka bála, zakrývala si tváře rukama, když ji někdy zavolal, dala se do pláče, utíkala před ním a schovávala se. Mistr Periklid ani zevnějškem nevábil. Měl hezky prošedivělý, kratičce přistřižený vlas, proti všemu obyčeji se holíval a odíval se ve tmavý šat. Mluvíval s málokým, s panem Zikmundem skoro nikdy; lidu se vyhýbal, měl as k tomu příčinu; k čemu prý s nimi mluviti? — Poučiti nemohou, protože neumějí, pobaviti nedovedou, protože jejich řeč tu jízlivá jako hadí sykot, tu zase kluzká a dvojitá. — — — Však jsem řekl, že asi měl mistr Periklid k tomu příčinu. Nejraději si vyšel do alejí, kde už tenkráte stáli staří mišeňáci, stoleté jakoubky, košatá „reneta“, dědové a báby těch nynějších, ale když bylo už pod večer a nemusil nikoho potkati. — — Bezpochyby, že mu ti lidé za minulých let učinili velmi mnoho zlého. Bydlel ve staré klenuté světnici, kolem stěn měl sestavené knihy, tištěné v Amsterodamě, v Benátkách, v Norimberku. — Byly všecky vázány v pergaménu. — — Cicero, Virgil, Aristoteles, Plato, Horác, Tacitus, Sallust,

Livius, Herodot a všeeka ta starořímská a starořecká šlechta duševní. — —

Mistr Periklíd si potom už nevšímal ani Xeničky. K čemu také ukazovati někomu úsměv, když přivádí k slzám a ke strachu. Chodil vždy druhými schody, kde bylo prachu, že se v něm říkajíc noha bořila. — — Mistr Periklid se vyhýbal lidem a lidé konečně jemu. Tak také bývá v životě nejčastěji.

Jednou v podzimku si vyšel zase do starého stromořadí. Byl teplounký podvečer. Slunce stálo až nad Chejnovskými vršinami. Nad krajem táhly lehounké, průhledné mlhy. Nad zámkem poletovali poslední tažní ptáci.

Mistr se zastavil, utkvěl očima na černém hejnu, zakýval několikráte hlavou, cos prohodil o stěhování ptačím na celý rok a o lidském na věčnost a už zase kráčel volným krokem dále. Na polích všude hnědo, jen tu a tam zelenalo se ještě jeteliště, ale také už tak mdlou zelení podzimkovou. Tichounkým větříkem mu časem obličejem přeletěl uvadlý, sežloutlý lupen.

„Což vy? — Zase se rozzelenáte, zase rozkvetete, a já? Vy mladá léta; nad vaším jarem už tolik černé prsti! — Ale dobře, předobře, že tlíte!“

„Co jsi se na mne, milý strýčku, rozhněval?“ zašveholil těsně vedle něho náhle dětský hlas, a dětské ruce vztáhly se po jeho pravici. — — — „Jsi tu, strýčku, tak samoten! — Bývá mi tě líto. — — Nehněvej se!“

„To ty, Xeničko? — Však jsem se nehněval!“

„Že jsi se, strýčku, nehněval?“

„Na tebe, Xeničko, nikdy.“

„Já se tě, strýčku, bála, toho tvého černého šatu, té tvé přísné tváře. — Ale už se tě báti nebudu! Však jsem tě často vídávala, jak si mluvil s těmi velikými knihami, jak jsi se na ně usmíval, jak jsi je líbával. — — Ty nemůžeš býti zlý.“

Mistr Periklid vzal dívku mlčky za ruku a jediného slova nepromluvil; snad nemohl.

„Ukážeš mi, strýčku, ty knihy?“

„Ukážu, Xeničko!“

„Povíš mi, co je v nich?“

„Povím, Xeničko!“

„A co pak v těch hvězdách, strýčku, vidíváš? Vidíš i tohle vím!“

„Až budeš větší, Xeničko, také to ti povím!“

„Všecko, strýčku?“

„Všecko, milé dítě.“

Od těch dob učil mistr Periklid Xeničku den co den latině i řečtině a nalezl žačku, které se o jeho slovech zdálo i v dřímotách. — A učiteli i žačce plynula na zdejším zámku léta rychleji, než nedaleko odtud pod skalami voda Vltavina. Xenička skorem mistra Periklida předstihla. — Tak důvtipně mnohý temný výrok uměla vysvětliti, že učitel stával se mnohdy učněm. A když vzala do ruky knihu řeckou, tak libozvukým hlasem čítávala, že se strýci zdálo, jako by slyšel mluviti samou Umělku.

Xenička dorostla v nevěstu takořka nevědouc a mezi knihami. A bývalo jí nepoměrně milejším, když přinesl strýc z Prahy novou knihu, než kdyby jí byl koupil šaty z nejtěžšího atlasu a skvost na hrdlo i ruce. — Pan Zikmund byl tomu ovšem povděčen, že se s ním dcera o šaty nikdy nehrdlovala. Na mnohých zámcích a dvorech, trochu větších než je zdejší, připravili se samou modou o poslední groš. —

„Jsem hotov, pane!“ ozval se na prahu opět drsný hlas a ve dveřích pojevila se hlava Konipasova.

Pan Zikmund přikývl hlavou.

„A koně?“

„Jako by jaktěživi nedělali ničeho, leč pána nosili!“

Konipas se při tom ušklebil, jako když v kostkách spoluhráče podvede.

„Čabraku vezmeš červenou se stříbrným lemem, s těmi erby, rozumíš? — Podívej se dříve na ni; ať je vyprášena!“

„S těmi erby — ta červená? — Je na dvou místech prohlodána moli. Už jsem ji prohlížel.“

„Moli — prohlodána — na dvou místech? — Ta nejlepší! Tenkrát ke korunovaci jsem ji za drahý peníz koupil. — Jakou vezmu tedy, mezku! Čabraku míti musím!“

„Tu modrou, pane. — Jsou na ní také erby.“

„Ale čí erby? — Po nebožce ženě!“

„Vystřihneme je, pane, a všijeme zdejší! Za hodinu bude všecko hotovo!“

„Vystřihnouti, pitomče? Podložiti! Však kus červeného sukna někde najdeš. Čabraku, kterou jsem měl ke korunovaci, rozstříhati! — I vy —“

Pan Zikmund se hnal po důtkách na skobě u dveří; ale kde pak se již Konipas stavěl.

„Aspoň budou mysliti, žes byl, milý pane náš, také ve vojnách. Vypadá, jako by byla prostřílena. A vojenské praporce, čím děravější, tím prý vzácnější,“ posmíval se Konipas roztahuje červenou korunovační čabraku proti světlu. — Potom hledal nějakou záplatu.

III.

Ten den, když se zdejší pán chystal do Prahy, byl mistr Periklid zamlklý, roztržit a nedotekl se od Božího rána ani jediné knihy. Přecházel klenutou světnicí nepokojně, jako by neměl nikde stání. Proseděl ve věži u otevřeného okna skorem celou noc — do svítání, dokud poslední hvězda neuhasla.

K otázce Xeničky, co by mu scházelo, neodpověděl, jako by jí byl neslyšel.

Dcera pana Zikmunda přistoupila až k němu a vzala ho za ruku.

„Strýčku! — Tys nemocen! Zas jsi bezpochyby bděl. — Už jsou chladné noci! A tys tak jednoduše oblečen! — Ještě nyní vane z Němec ostrý vítr. — Musíš sebe více dbáti! — Strýčku!“

Xenička položila bělounkou, skorem průhlednou ruku mistru Periklidovi na čelo.

„A máš hlavu tak rozpálenou! — Tys nemocen! — Přece mi pověz! — Říkáš, že v těch knihách tolik moudrosti, jak vysoko ku hvězdám a jak hluboko k mořskému dnu. A četls v nich zajisté tisíckrát, že člověku na světě pokladem nejvzácnějším zdraví! — Kolikrát jsi mi říkával, že v těch knihách zlatá zrna na každé řádce, a ty po nich takhle šlapeš!“

„Já, Xeničko — já po těch knihách? — Kde se ti tahle slova jen na jazyku vzala!“ zahovořil náhle mistr Periklid stanuv před policí, na níž byly srovnány ty nejlepší a nejdražší.

„Jdeme, milé dítě, vstříc divným dnům!“ zahovořil obrátiv se na nějaký okamžik k Polyxeně. „A není divu, že člověk toho zapomíná, co jindy za nejvyšší moudrost považoval. Táhnou ku střeše tohoto zámku černá mračna, nejsou už daleko, možno slyšeti, jak hučí ženouce se blíž a blíže. — Mám strach, Xeničko, o tebe. — Krasopaní je už třetí den zakalena; dnes jsem ji jedva postřehl. — A všecky hvězdy vůkol až oslepují třpytivým leskem. — Jen ta jediná. — — Tenkrát se také tak zakalila. A já ji od těch dob pozoruji noc co noc.“

Mistr Periklid se odmlčel a položil si pravici na čelo. Bylo opravdu nějak rozpáleno.

„Hladolet ode dvou týdnů se k zemi blíží víc a více. — — — Smrtonoš jako by byl všecek z ocele. — Táhnou ku hlavám našim, milé dítě, divné časy. — Což o tu mou! Ale ta tvá — Xeničko! Jsi mladičká; tak v prvním jaře života. Bylo by tě přeškoda! Takové mraky si vždycky spíše vyhlédnou tu mladou, ještě netknutou. O naše staré nestojí.“

„Nevěř tomu, strýčku! Co pak hvězdy mohou věděti?“

„Všecko, milé dítě, na vlas! — Podle toho, jak se k sobě blíží, v jaké se druží skupiny, jsou-li jasné, třpytí-li se či zakalí. — Xeničko, hvězdy jsou lidských osudů neklamné věštkyně! — Ta krasopaní se tenkrát také zachmuřila. — Kralomoce nebylo viděti kolik nocí, jako by byl vyhasl, či jako by se byl ztratil z počtu hvězd na dobro. Umřel Jiřík král“

„A kdo pak ještě, strýčku?“

„Taková květina jako ty. Jediné že jí neříkali Xenička!“

Mistr Periklid opět přecházel světnicí; náhle se zastavil u okna a nahlédl do dvora.

„Kam se otec tak uchystal? — Co jsem tu, viděl jsem ho tak asi jednou jako dnes. — Celý ve zbroji, jako by Turek strašil už na českých hranicích. — Jářku, Xeničko! — Prve tys nemohla dostati slova ze mne a nyní já nedostanu z tebe.“

Xenička opravdu otázky strýcovy neslyšela; tanuly jí na mysli ty hvězdy, jež blížíce se k sobě a družíce se v různé skupiny, svitem jasným či kalným věštívají lidem budoucí čas. Strýc Periklid už jí sice o nich mnoho, snad příliš mnoho povídal, znala skorem každou, jak se jmenuje, kdy vyjde, kdy zajde, o každé věděla ze staročeských bájí pohádku, ale že by snad jí samotné mohly předpověděti, co ji čeká v příštím životě, nevzpomněla do dneška.

„Kamže, Xeničko, uchystán otec tvůj? — Podívej se: je v brnění, na hlavě přilbici, na koni čabraku.“

„Do Prahy, strýčku!“

„A v Praze?“

„Nevím.“

Mistr Periklid nemohl se z úžasu ani vzpamatovati. Kdyby se bylo přihodilo sám Bůh ví co, nebyl by se tak podivil, jako že pan Zikmund jede do Prahy takhle vystrojen.

„Dobrého sotva co. — Dej Bože, aby mne mé oči klamaly a má předtucha nedošla uskutečnění!“ zahučel pro sebe obstárlý mistr; ale od okna neodstoupil. Připadal mu pan Zikmund v tomhle hávu tak neznámým, k sobě zrovna nepodobným. Nevím, koho by byl spíše v tomhle rytíři hledal než svého pokrevence.

Pan Zikmund také se kolem sebe dnes jinak rozhlížel. Hlas jeho byl úsečný, plný hrdosti, posuňky jeho nesmírně pánovité; vždyť se říká i dnes, oblekne-li kdo na se vojenský kabát, že oblekl jiného člověka.

Čabraka splývala skorem až k zemi. Nebylo ani znáti, že je zašívána, na třech místech podložena; četné záhyby zakryly všecko. Krunýř vyleštěný opravdu jako zrcadlo, na přílbici větřík nový chochol rozčechrával, jilec u meče se leskl, jako by včera byl vyšel z ohniště pasířova a kůň stavěl hlavu, střihal ušima, hrabal podkovami a řičel, až se to odráželo o zámecké zdi ozvěnou.

Mistr Periklid dnes opravdu neměl nikde ani stání. „Ciceronis Epistolae ad familiares“ ležely na jeho stolku rozevřeny od včerejška. Už včera se mu litery před očima míhaly, a místo textu skutečného zdálo se mu, jako by pořád četl divnější a divnější příběhy. —

Před nějakými třiceti léty se Krasopaní také tak kalila jako na dnešek a včerejšek. Tenkrát byl mistr Periklid něco přes dvacet a lidé o něm říkali, že je jako melounek. — Panovaly sice bouřlivé časy, strojila se nová vojna s Uhry, v takových dobách se uměny zahalí vždy neprůhledným závojem a ukrývají se stranou, svatby se odkládají a bývá

slyšeti jen noviny z bojiště. — A mnohý se také svatby ani nedočkal. Vojny trvaly mnoho let, od desetiletí k desetiletí; láska je prý sice trpělíva, ale Albík z Kamene trpělivým nebyl, čekati nechtěl a požádal o ruku své nevěsty. Otec mu však řekl, aby si šel dříve zasloužiti zlaté ostruhy a nevěstě pro zlatý řetěz a korunku. — Albík z Kamene šel, zlaté ostruhy si zasloužil opravdu, nevěstě zlatý řetěz také vydobyl. Zavěsil mu jej kolem hrdla sám král Jiřík z Poděbrad. Vojna byla na štěstí u konce a ženich letěl na hnědouši s větrem o závod k starému zámku, kde jej očekávala nevěsta. — A když už měl cesty jen asi dvě hodiny, potkával tlupy chudého lidu. Každý si nesl po běloukém bochánku, staré ženy se polohlasitě modlily, mnohé říkaly cos o nebeském království, leckterás se za mladým rytířem ohlédla a své sousedce pověděla, že je to on! — „Potěš ho Pánbůh!“ — Ale pan Albík neslyšel. — Už měl k zámku jen asi čtvrt hodiny. Zase přicházel tam odtud zástup žebráků. Za všemi nejzáze šel z těžka, opíraje se o dřínkovku, stařeček, nesl si také bochánek a rty jeho se pohybovaly také jako k modlitbě. Mladý rytíř se zastavil. — „Co se tu v zámku, starý muži, přihodilo? — Snad neumřel zdejší pán?“ Stařeček pozdvihl hlavu, protřel si oči, ohlédl se nazpět, potom se podíval na tazatele a řekl: „Ten má zdraví jako skála.“ — „A kdo tedy?“ — „Kdo — kdo — Nejsi ty pan Albík z Kamene?“ — „Jsem!“ — „Pak se, milý pane, obrať. Nevěstu svou v zámku nenajdeš! Chceš-li ji hledati, jdi tamhle k té bílé zdi, dvéře jsou ještě otevřeny, hrobař nebude míti dosud přivalený kámen. — — Jdi, milý pane! — Ať tě Pánbůh potěší!“ — „Co povídáš, starče?“ — „Svatou pravdu, milý pane! — Jen si pospěš.“ — „Že umřela slečna Jaruše?“ — „Dnes ráno jsme ji pochovali.“ A pan Albík bodl hnědouše do slabin a za několik minut octl se na hřbitově, kamž vjel i s koněm. — Opravdu

zde rakev kamenem mramorovým zavalovali. „Zadrž! — — S kamenem zpátky! Sic vám ruce utnu všem jedním rázem!“ — Pan Albík seskočil s koně a okamžitě stál nad hrobem. — „Rakev otevřete!“ — „Nesmíme, pane!“ — „Musíte!“ Hrobař se zedníkem dívali se na sebe. „Už je pokropena!“ — Pan Albík hodil oběma po několika dukátech a když utkvěly oči jeho na bledounké tváři, na rukou křížem přes prsa složených, na zeleném myrtovém věnci, na tom divném, nepopsatelném úsměvu kolem ztuhlých, ale dosud jako by růžových rtů, vyšly první hvězdy, a stromovím zašelestil větřík. Pan Albík bezděky se podíval vzhůru k tmavomodré obloze. A zrovna nad hlavou Jaruščinou, jíž se zachtělo zdřimnouti na věky, zatřpytila se hvězdice, jako by se tam byla zatřepala, a jiskry z ní se byly kolem rozletěly, potom bledla, kalila se, až se zatáhla znenáhla sotva průhlednými mlhami. Byla to Krasopaní. Víko na rakvi zase zapadlo, a panu Albíkovi jako by s tím dubovým bledožlutě natřeným dřevem všecka radosť byla zapadla také v hrob. — „Ode dneška za týden by byla svatbu měla! — Kdo pak může potom běh života zpytovati! — Suďmež si, můžeme-li!“ podotkl hrobař. — „Svatbu, pravíš!“ — „Svatbu a jakou svatbu! Že prý tu nikdo takové neviděl, nepamatuje a neuvidí.“ — „A s kým?“ — „S panem Rendlem Aušavským! Nutil ji k tomu otec i máti. — Sama Jaruška čekala však ženicha jiného, až se vrátí z vojny, a nedočkala se! — Suďme potom ten život, můžeme-li! Povídá se také ledacos; ale těžko všemu uvěřiti, přetěžko, milý pane, zvláště v našich dnech! — —“

„Pro tenhle řetěz odvážil jsem se života, Jaruško, k vůli tobě! Je tvůj! Zde jej máš!“

Pan Albík sejmul s hrdla svého těžký zlatý řetěz a položil jej své nevěstě na rakev. Hrobaře se zedníkem přecházel zrak i sluch. Pak mimoděk jim přišly do hla

pověsti, jak nevěsta čekala ženicha, a když se vrátil, byl to už jeho duch.

„A nyní přivalte kámen!“

Ale dělníci jako by neslyšeli. Chvěli se na celém těle. A hrobař přece prospal na bujné trávě mezi hroby mnohou noc. — Pan Albík musil každým zahýbati, aby je přivedl k sebevědomí a paměti. — Ale od hrobu Jaruščina se nehnul ani když byl na něm těžký, mramorový kámen. — Byla tichá, milounká noc. Na nebi všude plno hvězd, jedna druhé třpytnější, jen se oku míhaly; jediné Krasopaní pořád tak zachmuřena, zakalena. — — Chvílemi zaržál kůň uvázaný u nedaleké vrby tak smutně, jako by nad nebožtíkem pánem svým. — Pan Rendl z Aušavy dlel dosud na zámku u zemana, jehož zetěm se měl státi již za týden. Meč chodbou mu jen řinčel, jak prudkým krokem přecházel s místa na místo, že přišel o tak veliké věno. O nevěstu mu příliš nešlo, ale o její přínos. —

Pan Albík si zajel z rána na zámek.

„Poslal jsi mne, abych si vydobyl zlaté ostruhy a své nevěstě zlatý řetěz přinesl darem svatebním. Zlaté ostruhy mám, zlatý řetěz jsem své nevěstě dal. — Nuže, pane Kryštofe! Kde dcera tvá — má zasnoubenkyně?“

„Kde, milý pane, už nikdo na oddavky nemyslí!“ odpověděl místo přivítání s úšklebkem pan Kryštof. „Ostatně ženich Jaroslavin — tuto!“

„Na dceru tvou měl jsem právo já — první svaté právo!“

Pan Kryštof dal se do smíchu.

„Králové smlouvám nedostojí, císařové slova neplní, a jsou větší páni.“

„Ale potom stejně bídní jako ty!“

„Oho, pane! —I já mám právo mluviti do těchhle věcí.“

„Kdo jsi, že se odvažuješ —?“

„Já rytíř Rendl z Aušavy.“

„Ach — mlynářský chasník! — Tobě tohle patří!“ Pan Albík udeřil svého soka ve tvář rukavicí železnou; ale tímže mžikem křížily se již dva meče, zvonila ocel, avšak nedlouho. — Pan Albík byl výtečný šermíř a pan Rendl opravdu jako chasník mlynářský. — Soupeř ho na věčné časy poznamenal v obou tvářích, jako by naschvál. — A potom odejel ku Praze, prodal koně, všeho se zbavil a dal se zapsati na vysoké školy Karlovy, kde právě tenkráte začínal učiti mistr Hanuš — proslavený staroměstským pražským orlojem, a začali vykládati řecké a římské klasiky. — Pan Albík z Kamene vynikl v studiích nade všecky své druhy, že mu přezdili mistr Periklid a léty pravé jeho jméno přišlo k zapomenutí.

Mistr Periklid hledal útěchy v knihách, a staří, do těch dob pohození Řekové a Římané mu ji poskytli.

Na pražských školách prožil skorem celý svůj mužný věk a na zdejší zámek se uchýlil, když v Praze vzplanulo krvavé povstání a novoměstští konšelé vyhazováni již mrtvi s radnice okny ven na dláždění. A na Klecanech teprve se zahloubal do starých pergaménův a do nových už tištěných knih; však jsem již o tom byl pověděl.

IV.

Rytíři i páni přijedše z celého okolí do Prahy, nalili jen v oheň oleje. Rozepsalo se po celé zemi, že podle práva člověk panského a rytířského stavu jinde souzen ani trestán býti nemá, leč na soudě zemském, a protož sáhnou-li města na koho z pánů či rytířů mocí nebo právem svým, že oni sobě všichni slibují, jeden druhého neopouštěti, ale toho litovati a mstíti, jakožto milovníci svých práv a svobody.

Pražané zase v odpovědi veřejné všecko za pouhou praktiku a úskok pana Rendla vyhlašovali, aby prý nějak mohl ujíti soudu, ku kterémuž sám již od nich pohnán byl, oni že proti králi i stavům vždycky se zachovali, jakož na dobré lidi slušelo, a lépe pořádkem práva uměli choditi, nežli ti, kteří je viniti chtěli. —

Pan Rendl byl té doby opravdu zlým duchem českého království a zemského míru. Měšťané se ptali vespolek, zdali práva Rendlova a nálezové měly by důstojnější býti, nežli králův a císařů, jichž zápisy chovají se všecky na Karlštejně; a nebyla by pražádná škoda, kdyby na ten rendlík odvážili asi čtyři vozy suchých dřev, a ty všecky nálezy i s ním spálili, aby se žádný o takovou věc nikdy nepokoušel.

Pan Rendl z Aušavy byl v těch letech českého království prokurátorem. A nemožno o něm napsati svědectví trefnějšího, než jaké zanechal starý letopisec v tato slova: „Takový byl to člověk spletený u víře, chvíli pod obojí způsobou, chvíli s Římany a chvíli s Pikharty držel; vadil pány s rytířstvem a opět města s pány i rytířstvem; zhoubcům, šibalům, zlodějům a škůdcům zemským byl přítel proti městům; nálezy a práva svá velebil, potupuje slavné krále prvnější a jakás divná práva vymýšleje skoro o každém sněmu, vždy jináč a jináč.“

Pan Zikmund z Boršic seznámil se s ním osobně a při prvním seznámí se navzájem skoro důvěrně za své jízdy do Prahy, ku které se tak byl vystrojil a uchystal. Pan Rendl vyznamenal jej i před pány, ukázav mu s úsměvem nejpřívětivějším na židlici po své pravé straně.

Páni se sice potají ušklebovali a jeden druhému cos pověděl o rezem prožraném krunýři, o usedlé plísni na přilbici, o záplatované čabrace; ale zvláštní přízně, kterouž jej všemocný prokurátor královský téměř obsypával, přece mu záviděli.

Na rozchodné vyjádřil pan Rendl své potěšení z toho, že mohl seznati jednoho z nejmocnějších zástupců stavu rytířského v zemích české koruny. Slovo „nejmocnější" pronesl s ostrým důrazem. A když tiskl panu Zikmundovi vřele ruku a ukláněl se, jen tak jako by mimoděk mu proklouzlo rtoma, že učiní na Klecanech brzkou návštěvu.

Pan prokurátor dostál své přípovědi v nejbližším příštích dnech. Přijel na Klecany pro bezpečí na několiku koní. Pražané tenkráte nechtěli rozuměti žertům a pan Rendl si jich vůči nim dovolil bez počtu.

Vzácného hosta uvítala i Xenička. A musila se ustrojiti jako o Boží hod. Pan Zikmund vytáhl ze staré skříně šperk po nebožce ženě; byl už hezky zašlý, ale ve chvilce se třpytil, až oči slzely. Bylo v něm na kopy pravých českých granátův. A Xeničce slušel až milo. Když se tak vystrojila, podobala se přece jen princeznám z pohádek. Čeleď v zámku na ni mohla oči nechati. —

Pan Zikmund vyzval i mistra Periklida, aby sešel do nádvoří vstříc panu prokurátorovi. Ale mistr se ve své klenuté světničce na ten den uzamkl.

Pan Rendl byl muž vysoké postavy, bledých, skorem až žlutých tváří a tmavých, lesklých vlasů; jinak nechodil než v černém aksamítovém kabátci. I suknice byla téže barvy, kolem hrdla svítil se mu pravidelně zlatý řetěz, jímž si velmi rád pohrával, ukazuje tak dva prsteny na levé ruce, v nichž bylo zasazeno po vzácném diamantu. Říkalo se, že prý pan prokurátor na každém prstu nosí jedno veliké panství. — Krok jeho byl pružný, pohyby samá dvornosť, hlas úlisný až omamující. — Kdo pak by se potom divil, že mu král Vladislav věřil na slovo a že mu nemohl ničeho odepříti.

Pan prokurátor před nedávnem ovdověl.

Klecanský pán objednal z mělnických vinohradů nejstarší a nejlepší samotok. Když se jím naplnil křišťálový

pohár a vyzdvihl proti světlu, byla perla na perle, samý oheň a hrdlo prahlo už pouhým pohledem. Tenkrát ještě nikoho ani vůbec nenapadlo, aby víno ledajakous tekutinou chtěl nahraditi; nezkazil-li je vinař samým dobráctvím a učiněnou poctivostí, lstí a podvodem zajisté nikoli.

Pan Rendl s počátku jedva že číši ke rtům přiložil. Ostré, skorem jestřabí oči jeho tak chvilkami spočinuly na Xeničce a tu si vždycky pan prokurátor jazyk ochladil.

„Směl-li bych použiti tak vzácné přítomnosti tvé, pane, a prositi o tvou přízeň?“

Pan Rendl nedal svému hostiteli ani domluviti řka:

„Pokud v moci mé jest, přání dobrého přítele vždy mi bývá rozkazem.“

Pan prokurátor se opět se strany podíval po Xeničce a zase si tak rty výbornou mělničinou ochladil.

„Ode dávna jest touhou srdce mého, abych poddaným svým zavděčil se nějakou zvláštní službou a zanechal na Klecanech věčnou po sobě památku. — Skutky dobré prý bývají nad hroby nejlepším pomníkem! V paměti vděčné chovají potomci pána hodného. Těmi pravidly i já se řídím ve svém jednání, ani v pravo ani v levo nehledě, jen co komu patří a sluší!“

Pan prokurátor přikývl laskavě hlavou a na ruce jeho, jejíž prsty se probíraly jako by mimoděk ve článcích zlatého řetězu, zasvítily v prstenech dva drahé kameny zrovna do očí Xeničce.

„Jen co dobrého kdo učiní, zůstává požehnáno!“

„Nuže, pane Zikmunde, tvá touha dávná a žádost?“ přerušil zdejšího pána host, jemuž úvod sestavený pečlivě podle umění kazatelského — zdál se již trochu dlouhý býti.

„Chci, než umru, zůstaviti Klecanským městská privilegia. Mohl-li bys, pane drahý, vymoci toho na jeho milosti královské, svůj celý věk bych ti zůstal dlužníkem. Nevím ani pro okamžik, jak bych za službu takovou se odměnil.“

„Učiním, seč bude slovo mé i můj vliv. — Není však sic radno počet nepřátel našich ještě množiti, ale takové městečko, jakým by byla zdejší ves, nijak nám uškoditi nemůže!“

„Doufám také, pane drahý!“

„A potom — z privilegií takových plynou největší výhody samým pánům! — Měšťané málo užitku mívají; nerozeznávají se od sedláka ani vlasem — Jak pravím, seč bude slovo mé i můj vliv, učiním!“

Pan Rendl zase tak utkvěl očima se strany na Xeničce. Svému hostiteli prohlédl až do dna zištné duše.

„A panna Polyxena tak v zátiší! — Královský dvůr by si mohl za čest klásti, přispěla-li by dcera tvá k lesku jeho i okázalosti zjevem svém. — Vždyť zde tak smutno těmihle dny; člověk tu tíží téměř do sebe vdychuje!“

„Má dcera, pane prokurátore, už tomu uvykla!“ prohodil rozpačitě otec, jemuž ostatně slova Rendlova velice zalichotila.

„Ale věčná škoda, milý pane Zikmunde. — Oč pak zdejší život lepší klášterního?“

„Umím si jej učiniti již příjemným!“ pravila Xenička.

„Věru jsem dychtiv, panno ctná, věděti, co by vám jej na takovéhle samotě mohlo osladiti?“

„Od rána do večera leží v knihách, jako by připravovala se ke zkouškám mistrovským.“

„A jakou vědu že si oblíbila panna, smím-li se tázati?“

„Ty staré Řeky a Římany.“

Pan Zikmund opět odpověděl za Xeničku.

„Pak také zná panna jistě Ovidiovy ‚Libros amorum‘?“

Xenička se zapálila až po hrdlo.

„Pak arciť že to příjemná zábava. — Ale trochu změny by neškodilo. Kdy byla jste v Praze naposled?“

„Už tomu dobrá tři léta.“

„Tři léta, pane Zikmunde?“

„Má dcera zná Prahu jedva podle věží, Hradčan a kamenného mostu.“

„Tak málo, pane Zikmunde? — Pravda-li, panno ctná?“

„A jsem tomu povděčna. — Abych ji poznala zevrubněji, nijakž netoužím.“

„A proč, panno Polyxeno?“

„Protože mi domov můj postačí úplně.“

„Inu ovšem, domov a v něm Libri amorum.“

Pan Rendl si přisedl ku Xeničce blíže a vzal ji za ruku.

„Však by se vám Praha zalíbila, jen dvorného průvodčí třeba, a po případě bych svých služeb vám nabídl sám. Svou čest sázím, že byste na Prahu a na život v ní ve dvou dnech jinak hleděla. Učinila byste mi tu radosť, abych vás směl provázeti?“

Xeničce šla při těchhle slovech hlava kolem; pan Rendl jí ještě svíral ruku svou pravicí.

„Však dříve musím prositi, abyste mne s panem otcem navštívila. Navštívíte, panno? — Své knihy můžete vzíti s sebou; budu nejpozornějším posluchačem tak sličné učitelky!“

Pan Rendl si přisedl ještě blíže, a pan Zikmund tonul v rozkoši. Ve hlavě mu touže chvíli vznikly podivné záměry.

„Třeba Virgilia, panno ... Eneáše s Didonou ... Za praskotu plamenů v krbu se tak hezky hovoří.“

„Jsem příliš, pane, domovu uvyklá!“

„Ale musíte odvykati! — Však odvyknete! — Přijímáte pozvání i služeb mých?“

Pan Zikmund se uklonil, jak uměl nejdvorněji, a poprvé ho napadlo, že je Xenička jako zanedbána, že neumí ani promluviti a že se stydí odpověděti. — A při tom pocítil v duši hořkosť proti mistru Periklidovi. A poprvé toho začal litovati, že své dcery lépe si nevšímal, že spíše dohlédl, je-li pole dobře zmrveno, než jak Xenička zne-

náhla dorůstá v nevěstu. Co platno, kdyby se vyznala v nevím čem, když potom musí z ní člověk slova nutit.

„Čas návštěvy své si sama určetež! — Jsem služebníkem nejoddanějším každou hodinu. — Však se vám v Praze zalíbí. — Otevrou se vám vstříc nejvznešenější společnosti.“

Pana Zikmunda opět napadlo, že je Xenička zanedbána i zevnějškem, že jí nekoupil nových šatů. Bůh sám už ví kdy, co má na sobě pěknějšího, že je po nebožce matce. — A do nejvznešenějších společností musí míti přece roucho nádherné. Pan Zikmund si při tom vzpomněl na těžké truhlice, železnými obruči pobité, v nichž bylo stříbrňáků, že by neprolezla rybička, a poněkud se zamyslil. Bude musit jimi hnouti. Než jaká pomoc! Až budou Klecany městečkem, příjmy se mu zdesateronásobní. — Panu Zikmundovi se obličej vyjasnil, jako když je měsíc v ouplňku.

Pan Rendl odjížděl před večerem. Byl by se byl zdržel tuze — tuze rád třeba do půlnoci, ale jen kdyby nebylo těch pražských pochopů. Měl s sebou sice několik oděnců; ale ti by jej byli sotva ubránili.

„Máš sličnou dceru; až ti jí závidím.“

Pan Rendl kráčel se schodů do dvora ruku v ruce s panem Zikmundem.

„Má jediná radosť.“

Zdejší pán dnes ku podivu lhal.

„Jsem vdovec, ale býti mladší jen o deset let —“

„Jsi, pane, jako by v nejlepším věku . . . Nikdo by ti tolik nehádal. Věru, sám bych byl v rozpacích, měl-li bych určiti tvé stáří!“

„Myslíš, pane Zikmunde, že bys mi mohl býti tchánem?“

Pan Rendl se na předposledním schodě zastavil.

„Nebyl bych se odvážil ani svůj návrh učiniti. Vyšla mi ta slova tak z úst! — Mohl bych, pane Zikmunde,

býti tvým zetěm? Mezi námi není třeba dlouhých okolkův a mnohých slov!"

„Překvapuješ mne, pane prokurátore!"

Pan Rendl si přejel levicí černý, havraní vous a zlehounka se pousmál. Nebyl, jak se říká, „zbůhdarma" dvořením.

„Vešel bych s tebou v rodinné svazky velmi rád!"

„A já za vyznamenání zvláštní bych považoval opravdový tvůj úmysl!"

„Jen co panna Polyxena?"

„Proto jsem otcem, pane prokurátore — jejím svolením tě ujišťuji!"

„A svatbu bychom mohli slaviti?"

„Až přijdou městská privilegia. Potom všecko najednou!"

„Slovo s to!"

Pan prokurátor tiskl si pravici s panem Zikmundem a také se objali. Zdejší pán klopýtl; štěstí, že stáli na předposledním schodě. Pan Zikmund z Boršic byl by si touhle chvílí nejraději z plných plic zavejskl, tak hezky z prudka zadupal a tak až k samému dnu připil, protože nejkýženější tužba jeho byla tak blizounká splnění a že bude míti zetěm všemohoucího rádce královského, prokurátora české koruny, pana Albrechta Rendla z Aušavy o kteréhož přízeň se ucházejí Rožemberkové, sám Lev Rožmitálský a Šternberkové.

Pan Rendl zase bodal ostruhami svého vraníka samou radostí, že jsou mu ode dneška otevřeny truhlice, pobité železnými obruči, a všecko bohatství nejmožnějšího rytíře snad v celém kraji Kouřimském.

V.

Ode dneška toho čtení necháš! — Ještě bys si tím hlavu popletla! — Mistr z tebe nebude žádný, ale jednou řádná žena, která se musí starati o svou domácnosť. — Dcera rytíře Zikmunda z Boršic musí také sebe více dbáti! — Jsi s čeledí, jako bys jim byla rovna. S tím bláznivým mistrem ať tě také už nevidím. — Může býti rád, že tu jí můj chléb. Ten má na takové věci kdy; beztoho už není k ničemu jinému. — Zejtra pojedeme do Prahy. Musíš si vybrati nějaké šaty. Ať se mi dobře připravíš!"

Zdejší pán takhle s dcerou nemluvil, že se už ani sám nepamatoval. Byl uvyklý vždy na dvě či tři slova: — vždy na nejnutnější. Od té chvíle však, co se vrátil nahoru doprovodiv pana Rendla až před zámek, jako by se byl všecek proměnil. Potom sešel dolů do kanceláře k disposici. Disposice bývaly rozkazy na příští den; súčastnil se jich správec, pojezdný, šafář, poklasný. Býval-li pan Zikmund ve zlém rozmaru, trvala taková rada třeba dvě hodiny, ač nebyla na zítřek žádná nutná práce, leda několik povozů že musí s mrvivem až někam ke klíčanskému háji, či s jakým brakem koňským bylo by záhodno jeti na trh do Mělníka. Kýs lišák říkával, trvalo-li to tak dlouho, že se radí, jak by měli celou Prahu vzíti, či jak by se mělo táhnouti na Turka.

V Klecanech si zatím už všude povídali, že u p á n a byl návštěvou královský prokurátor, a kozel ví, jak se rozneslo, že prý z Klecan bude co nevidět městečko. — Tu a tam se přidalo, že prý pan prokurátor je vdovec, že ukazuje obličejem tak na čtyřicítku a pan Zikmund že by s Xeničkou učinil štěstí. Bez toho kdo prý si ji vezme, udělá to jen pro peníze. Krásy na ní příliš není

a kdo pak stojí o učenosť u ženských! Od jakživa slýchali: dlouhé vlasy, krátký rozum. A pak prý se neumí ani přistrojiti. Všecko to z ní jen visí. — Půjde-li to takhle dále, celá prý vyschne.

„Pan prokurátor si tuze nepopadne.“

„Jen když dostane stříbrňáky. Zamíchá jimi starému, jak se patří! — Mezi pány manželství nebývají šťastna nikdy. Paní mívá jiného, pán také jinou.“

„Kdyby si něco dovolil takovýhle člověk, tak ho ukamenují. — Pánům se všecko promine.“

„Bude-li také tak jednou na věčnosti?“

„Řekněte mi přec, lidičky: je to pravda, co se o tom starém mrzoutovi v zámku povídá?“

„Nevíme ničeho.“

„A je toho přec všude plno! Podivno!“

„Na mou věru, ničeho jsem ještě neslyšel.“

„Že prý zapsán vlastní krví zlému duchu.“

Několik pravic se zdvihlo a udělalo na čelích po kříži.

„Od jedenácti do dvanácti létají kolem toho křídla, kde zůstává, samé ohnivé koule, potom se okny vyžene vždycky chumáč dýmu, div že se člověk nezalkne. — Pak bývá slyšeti praskot, jako by se v zámku všecko bořilo. Proto se tak lidem vyhýbá. Onehdy jsem ho měla potkati. Šel s hlavou do země svěšenou, jako by hledal včerejší den. Chtěla jsem se mu podívati do tváří! mně by uškoditi nemohl. — Nosím za ňadry klokočový proutek. Ale sotva že mne zahlédl, jako když ho uštkne, dal se stranou. Někdy s ním chodívá také Xenička.“

Lidé poslouchali otevřenými ústy. Takovéhle noviny nejsou k zaplacení. Kam se přijde, všude se o tom povídá; zvědavci ještě za to zaplatí bochníčkem chleba, troškem mouky, klínem čočky či hrachu

„Jen mějte pozor, až bude nový měsíc a v tom měsíci nová neděle! — Máme už poslední čtvrť.“

A potom šly ještě otázka za otázkou a odpověď za odpovědí. Zdali ta řeč má patu nebo hlavu, kdo pak by o tom přemýšlel. Jen když to byly noviny. — Bude zase na nějaký čas co k povídání a na přetřes, třeba že mistr Periklid ani stébla po celý ten čas, co se sem uchýlil, nikomu nepřeložil křížem před nohama, a třeba že Xenička před nikým ani vody nezkalila a snad ani myšlénkou nikomu neublížila. — —

Tak jsou ti lidé! — Je-li jim člověk na očích, nenechají ho, přeberou na něm ostrými jazyky každý vlas, i každý jeho krok, i slovo jeho; uhodnou i co si myslí, byť měli nejpilnější práci, dívají se za ním, dokud nezajde. — Není-li jim na očích, vídávají-li jej zřídka, a vyhýbá-li se jim, nemohou pochopiti, jak může býti tak samoten, den ode dne, týden od téhodne, rok od roku, vymyslí si nejpodivnější věci a roztrousí je jako vítr, když pískem zavěje.

„Byli jsme takhle spokojeni ve svém selském a chalupnickém stavu. Potom z nás nebudou ani měšťáci, ani sedláci. — — Naše živnosti budou hynouti. — Pod naše střechy se uvelebí pýcha, marnosť, zpanštilosť. — A kam tyhle stvůry se zahnízdí, hyne počestnosť, klesá starý mrav. — Dobře bylo ve vsi tatíkům našim, dědům, pradědům, prapradědům, od toho Klecavého*) začínaje, dobře bylo i nám. A bude-li dobře v městečku?“

Starý výměnkář Kambal, kmet jako mléko, měl zase tenhle rozum. Byl zkušený, v životě osmdesátiletém povahou utvrdlý jako vltavské skály a pamatoval v Čechách čtvrtého krále. — Když se narodil, třásla se země česká

*) Dle místní pověsti obdržely Klecany název svůj po zakladateli, jemuž prý, poněvadž kulhal, přezděno „Klecavý“.

duněním husitských vozů, chvěl se vzduch všude kolem hromovou písní: „Kdo jste Boží“ — a zaléhaly uši rachotem cepů, třeskotem sudlic, ranami palcátů. — Přečkal několik morů, několik hladových let, několik povodní, byl živou historií tří čtvrtin jednoho století.

„Slyšel jsem v Praze ondyno kazatele a ten takhle začal: Ó milá města, nač jest vám již přišlo! Ježto mnohým pánům a zemanům nevystačí jich platové, ještě přikrádajíce k nim, jich na vás postihati budou skrze vády a bití; i na dobrou vůli k vám pojedou řkouce: Pomáhejž Bůh, pane Martine, milý sousede! A po té se hleď; když by bylo možné a měl tě blízko u svého lesa, tak by tě miloval, že by s tebe i kůži stáhl. Tak na vlas veřejně mluvil kněz u Matky Boží před Týnem!“

Ale mohl míti výměnkář Kambal jazyk onoho kněze ještě výmluvnější, nebyl by mladší vnuky přivedl k lepšímu poznání.

„Pomysli, dědečku, budou tu odbývány trhy kolikrát do roka, nemusíme s dobytkem až do Benešova. — Člověk potřebuje krávu a musí pro ni kraj světa. — Potom ji nám přivedou pod nos a budou nás ke koupi nutiti “

„Přijedeme, dědečku, jinam, a jako dnes říkají: to jsou z Brandejsa, z Mělníka, z Kostelce, budou říkati: to jsou Klecanští!“

„Budeme li syna ženiti, do města můžeme chtíti jiné věno, o polovici větší než do vesnice! Vyvdáme-li dceru, už to bude platiti, že je z města.“

„Přijdeme-li na ouřady, všude s námi jinak budou jednati. — Budeme míti předek.“

„Chci-li si koupiti na kabát, musím do Prahy, tam div že mne neodrou. — Potom mi to přinesou na — rynk sami Pražáci!“

„Budeme tu míti cechy, pořádky, purkmistra, magistrát, své právo, spravedlnosť. — Milý dědečku, jsi příliš

stár, takovýmhle věcem už nerozumíš, nemůžeš ani! Jinde o městská práva žebroní; co se nachodí, co obuvi rozedrou, co se naplatí, co darů jen vyjde. Nám to vydobude pán zadarmo, nebude nás to stát ani haléře, a my bychom se snad měli vzpírati? — Pak by se, milý dědečku, o našem rozumu po celých Čechách vyprávělo jako o velvarských tvrdovaječnících!“

Výměnkář Kambal zakýval zase hlavou; ale s mladým Trependou se už do dalšího hovoru nepustil. Jen toho ještě propověděl, ale už více jen pro sebe: Dají vám městská práva a vaše osobní vám vezmou. Ještě vy stanete se přese všecky pergamény robotníky. — A což pak vaše děti!

V Klecanech přestali po několik dní mluviti i o Jiříku Kopidlanském, kterýž podle slov dějepisce stal se v ústech lidu obecného osobou polomythickou, jako nějaký zloboh. Tím časem právě vypálil Nebužely u Mělníka a v Nymburce vylhav se ponocným, že jede pan Hořický, byl puštěn do města, zbil branné i předměstí zapálil, na čtyřicet tísíc škody učiniv. Jen když budou míti purkmistra, magistrát, trhy, právo i spravedlnost. Toho ani ve snách nevzpomněli, že pan Jiřík Kopidlanský po městských právech šlape, měšťanům kde a jak může škodí a že neměla města, co je v Čechách začali zakládati, nepřítele horšího nad pana Jiříka! — Dřív o něm mluvili na potkání a zdálo se jim o něm; když ponocný vytrubooval jedenáctou či dvanáctou, leckdy se probudili, zdali to není na poplach, a s utajeným dechem čekali, kdy na věži ve zvon udeří — A byli tomu povděčni nevýslovně, že nejsou poddáni žádnému městu, protože by jich zajisté byl nešetřil. Onehdy prý tudy jel asi s dvaceti koni kolem Zdib v samé poledne. — A nyní opět se jim zdálo o čarodějníku na zaejším zámku i o přeučené Xeničce; zvědavější probudivše se k půlnoci, leckdy přiblížili se k oknu

a dívali se k zámku, zdali neuvidí ohnivých koulí, ač bylo k první neděli v novém měsíci ještě kolik dní.

VI.

Pan Zikmund strojil se opravdu s Xeničkou na cestu do Prahy — návštěvou k panu Rendlovi. Xenička měla nový, drahocenný šat oblakové barvy s těžkými zlatými bordurami. Když se pan Zikmund ptal po ceně a pověděli mu ji, až se mu ruce zachvěly překvapením. — Musil do truhlice sáhnouti hezky hluboko, o několik stříbrňáků se sice smlouval, utrhoval, ale krejčíř, který prý šije všecko ke královskému dvoru, který má zakázky od nejprvnějších pánů, spasením své duše se dokládal, haléř že nemůže sleviti.

„Tak těžká látka, až z francouzské země schválně objednaná. — — Královična má šaty z téhož kusu. Lem z ryzího zlata. Jen se, pane, podívej; tohle krumplování ... Na těchhle šatech pracovalo dvacet rukou — Rožemberk musí trojnásobně platiti!“

Krejčíř byl neoblomný. Pan Zikmund musil mu vyplatiti požadavek do poslední grešle. Ale ruka se mu při tom třásla. — Tolik běláků už nevydal dávno.

„A jak padnou slečně! — Jak by je ulil. — Z pražských měštěk má takové málokterá!“

Malý, vyschlý krejčíř rovnal stříbrňáky opatrně do koženého váčku v opasku.

„Musím si pospíšiti! — Včera prý byl ten Kopidlanský v Kýjích. — Ale sedláci na něho vyzráli. Počali střílet udatně a zahnali ho. — — Pacholci jeho potulují se kolem Prahy jako lační a mlsní chrti.“

Pan Zikmund by byl z duše tomu vychrtlému měšťáku přál, aby upadl mezi Kopidlanské, už proto, že nechtěl sleviti ani jediného vladislavského grošíku.

Nové, oblakové šaty slušely Xeničce opravdu výborně. Pan Zikmund měl ze své dcery radosť sám, ale takovou, jakou mívá, když vidí na čtverých honech v červenci pšenici jako zlato a když v duchu počítá, kolik mandelů na strych, jak může sypati a co utrží.

Že byla Xenička bledší, ušlo zrakům jeho úplně. Ostatně bledne před svatbou prý každá nevěsta.

Xenička o záměrech otcových neměla však ani tušení.

Pan Zikmund také nenahlížel, proč by se o záležitostech takových měl dceři zmiňovati dříve než byl čas. A potom mu nepřišlo ani do hlavy, že by mohla snad míti jinou vůli než on.

Když k panu prokurátorovi přijeli, v předsíni se suplikantů jen hemžilo. A byly mezi žadateli i stavovské osoby všeho věku i pohlaví. — Vliv páně Rendlův tehdáž ještě den ode dne rostl. Pan prokurátor vynášel práva, jako by byl nejvyšším sudím českého království. Usmíval se, utrhoval, mluvil lhostejně, začal někdy také ostře, ve chvilce opět náruživěji jako severní vítr — podle potřeby i rozmaru, jenž hlavně stoupal a klesal podle velikosti darův. U pana Rendla z Aušavy a, jak zase jiní říkali, ze Mlejna, bylo na prodej všecko.

„Prosím pro Boha, pro všecky svaté, pane prokurátore!“

Před panem Rendlem klečela mladičká ženština; za ruku držela roztomilého klučíka.

„Nemožno!“

Pan prokurátor mluvil tentokráte nevýslovně lhostejně; tím výmluvnějšími byly však jeho zraky a jeho žlutá tvář.

„U tebe všecko možno. — Tvá vůle, pane prokurátore, je rozkazem!“

„Má vůle — ženo — že rozkazem?“

Pan prokurátor se pousmál.

Mladá žena sepjala ruce; i klučík pozdvihl ručky as tak, jako když mu matka doma ukazuje Pambíčka.

„Budu vdovou, tohle dítě sirotkem.“

„Nebudeš —“

Pan Rendl změnil hlas, usmál se ještě vlídněji a sehnul se nizounko k mladé ženě, jako by ji chtěl se země zdvihnouti. Tato však se mu vymkla, skočila zpět ke dveřím a klučík se dal do pláče.

„Jsi v příliš dobré kleci! — Za to bude tvůj muž svoboden ještě zítra.“ —

Panu prokurátorovi svítily oči jako dravci, svaly v zažloutlém jeho obličeji sebou škubaly a zraky mu zčervenaly.

„Pak bych mu nemohla na oči — pryč, zpět! Všemohoucí Bože!“

Náhle se otevřely druhé, protější dvéře, ve dveřích ukázala se rezavá hlava a služebník oznamoval pana Zikmunda z Boršovic, jenž týmže okamžikem vstoupil již do komnaty s Xeničkou.

„Tak vzácní, vážení a v samé Praze řídcí hosté! Na svou čest — nenadál jsem se vás dnes! Nejsem ani připraven. Musíte odpustiti. Plno práce, ať se podívám kamkoliv, všude samá žebrota . . .“

„Nemožno, zhola nemožno!“

Pan Rendl se s těmihle slovy obrátil ke dveřím, kde dlela mladá žena opřena o stěnu jako by bez sebe.

„Pojďme, matičko — půjdeme!“

Klučík potahoval matku za suknici.

„Nemožno, zcela nemožno! — Pravím, zde musí býti ponechán volný průchod! — Tvůj muž propadl život —“

Pan Rendl se odvrátil a s nejdvornějším úklonkem přikročil k dceři pana Zikmunda.

„Jsi, panno, jeho nevěsta? Raději skoč do Vltavy či hlavu sraz, než bys mu ruku měla podati.“

„Odveďte ji! — — Žena jakéhos rakovnického měšťana; odvážil se vztáhnouti o výročním trhu na zemana ruku, za to nyní čeká spravedlnosti na Křivoklátě!“

„Smrť si raději udělej, jakou chceš; jen mu ruky nepodávej, kdyby tě nevím jak nutili!“

Mladé ženě musili, když ji odváděli, ústa zacpati.

„Dnes nemohu přijati nikoho!“

Pan prokurátor se obrátil k hostům se slovy: „Jsem úplně pro dnešek váš — a nejen pro dnešek ale pro celý čas, jak dlouho se v Praze míníte zdržeti. — A jste mými hosty!“

„Čekají ještě pán z Šelenberga, Neveklovský Řepa, Markvart z Hrádku.“

„Nemohu pomoci. — Nepřijmu více nikoho!“ odsekl pan prokurátor služebníkovi a uvedl hosty do komnat vyzdobených přepychem, jakéhož snad neměli ani na vojvodském Krumlově Rožemberkové.

Pan Zikmund svým očím takořka nevěřil; nevěděl, na čem má dříve utkvěti zrakem. Bylo tu rozvěšeno té nejrozmanitější zbroje, krásné turecké šavlice, starodávné šipky převzácné práce řezbářské, rytířská kopí s přepodivnými okrasami.

„A tak máš, milý pane Zikmunde, každinký den; nepřejí mi chvíli oddechu. A za to za všecko, že tohoto království na zřeteli mám nejlepší blaho, ještě od těch blatošlapů jen záští a nenávisť.“

„Za to se však o přízeň a o tvé přátelství ucházejí staří, bohatýrští rodové!“ podotkl lichotivě pan Zikmund.

„Protože mne potřebují jako soli. — Nemohu ti pověděti, jak jsem povděčen za tvou návštěvu.“

Pan prokurátor se opět tak se strany díval na Xeničku. Byla dnes v tom oblakovém šatě a s tou průhlednou bělostí ve tvářích skutečně zjevem vábivým.

„A velice bych byl povděčen, kdybyste, panno Polyxeno, chvíle, jež pod mým krovem strávíte, počítala mezi příjemné okamžiky svého života.“

Pan prokurátor sedl si přímo proti Xeničce, a dceři pana Zikmunda zaznělo hlavou jako umíráčkem: „Raději skoč do Vltavy či hlavu sraz, než bys mu ruky podala!“

Na stole potaženém drahocenným přikryvadlem, do něhož vetkány byly nejpodivnější květiny, leskly se již stříbrné poháry, černaly se láhve a žloutly cukrovinky také nejrůznějšího útvaru.

„A nesete-li Ovidii Libros amorum, — třeba Metamorfosy? — Nečetl jsem těch ani oněch, ale slyšel jsem o nich rozkošné věci. A rty tak sličné vykladatelky by mnohou průpověď ještě osladily.“

„Těch, pane, neznám, ale tím lépe satiry Horatiovy. Libo-li, pane prokurátore?“

Pan Rendl se zahryzl do rtův a pan Zikmund, ačkoliv této narážce nerozuměl, přece podíval se káravým okem na Xeničku.

„Znám jich několik z paměti. — Jsou vysoce případné! Tnou sice na pohled jemňounce, ale opravdu do živého. — Libo-li, pane prokurátore? Mistr Periklid mi jejich smysl vyložil se zvláštním důmyslem. Pravil, jen jména prý zaměniti a jsou hotové obrazy z našich dnů, jakých tak věrně ani nejdovednější malíř neprovede.“

Pan prokurátor se zahryzl do rtů podruhé.

„Kdože ten mistr Periklid? — I učitele jsi panně vzal? — Věru, v našich časech už paní a panny rozumem nás muže přerostou.“

„Daleký příbuzný, poskytl jsem mu na Klecanech útulek, je trochu chybným na hlavu, jinak samotář a nevlídník!“

„A takovým rukoum žes svěřil, pane Zikmunde, vychování jediné své dcery? — Kam pak s latinou a řečtinou?“

„Jsou v těch starých knihách, pane prokurátore, kresleny lidské povahy, jako by se byly narodily před třiceti či čtyřiceti léty. Jen místo Catilinů, Brutů, Pompejů, Caesarů, Tiberiů vzíti mnohé vynikající současníky naše, a Sallust a Cicero i Tacitus byli by v mnohém věrným letopisci českými.“

Takovýchhle slov pan Zikmund od Xeničky neslyšel jaktěživ; vůbec neslyšel podobných slov od nikoho.

„Mistr Periklid?“

Pan prokurátor, zdálo se, jako by se tázal sebe samého.

„Nevlídník, samotář, nebude to s jeho rozumem v nejlepším pořádku. — Ze mu tak dávám z milosti chléb,“ vysvětloval pan Zikmund ještě jednou.

„Pana Polyxena by mistra mnohého přivedla v rozpaky. — Skláním před vámi svůj dřevec úplně v důkaz své vážnosti i úcty. — Satiry ponecháme si na čas pozdější. — Nejdřív něco ladnějšího.“

Xenička se lehce uklonila a pan Zikmund se tomu opět podivil, kde že se tomuhle úklonku naučila. Zvykl si před vyššími uklánětí hlavu hezky nízko.

Pan Rendl naplnil tři skvostné poháry ohnivým vínem španělským a chtěl právě milým hostům připiti, když vešel do komnaty služebník s velikým, čtverhranným psaním, na němž červenala se obrovská pečeť královská.

Pan prokurátor rozlomiv pečeť, četl hlasitě: Svému milému Albrechtu Rendlovi, radě našemu věrnému a království našeho Českého prokurátoru milost a přízeň — —

Panu Zikmundovi přecházel z toho až sluch, jak král Vladislav důvěrně a milostivě psal nastávajícímu jeho zeti.

„Pře naše bohdá dojde konce co nevidět," pravil pan Rendl položiv list královský stranou. „Však těm Pražanům rozkohoutěným sčísneme hřebeny po čertech. Ať se pak odvolávají na jakékoliv majestáty. — Ať si dá pozor i pan kancléř Albrecht z Kolovrat. — Pracuji na nových právech království, budu hotov co nejdříve a potom je předložím. — Ve sněmu jsem většinou jist. — Pane Zikmunde, na naše přátelství!"

Pan prokurátor vyprázdnil jedním douškem stříbrný pohár a panu Boršickému naplnil druhý okamžitě.

„Tvou žádost jsem již poslal za králem do Budína. — Není pochybnosti nejmenší, že by nebyla vyřízena příznivě."

Klecanský pán by byl tou chvílí zapsal panu Rendlovi i své spasení, natož pak Xeničku.

Dceři páně Zikmundově hučel nevím ani už po kolikáte mladou hlavou hlas výstražný: „Smrť si raděj udělej, jakou chceš, jen mu ruky nepodávej, ať tě nutí, jak chtějí!"

VII.

Mistr Periklid od několika dnů ze své jizbice ani nevyšel. Knihy ležely před ním sice rozevřené: mudrcké úvahy, astrologická pojednání, rozličné traktáty. Před týdnem mu přinesl z Prahy posel Erasmova Apophthegmata a téhož Encomium moriae, ale jedvaže tak několik listů převrátil.

Xeničku vídal sotva jednou denně.

Když k němu ondyno přišla a se slzami v očích mu pověděla, co jí otec přikázal, mistr Periklid ji vzal za

ruku a pravici jí položil na čelo, jako by chtěl přejeti jejími tvářemi a utříti slzy, řka: „Poslechni, Xeničko. — Abych nebyl příčinou sváru žádným ohledem, učiň mi něco k vůli. — Učiníš, Xeničko! — Však jsem přesvědčen, že tak učiníš! Těmhle mým dveřím se vyhýbej! — Těchhle knih zanech! Poslechni, Xeničko! Učiň tak k vůli mně!“

Mistru Periklidu se hlas chvěl, že stěží domluvil.

Xenička se dala do pláče. Tak jí náhle napadlo, jako by byl pravým otcem jejím tenhle obstárlý muž, tenhle daleký příbuzný.

„A neodejdeš, strýčku, proto?“

„Neodejdu, Xeničko! — Však tě s oka nespustím, aby se ti nepřihodilo nic zlého!“

A když zapadly těžké dubové dvéře a na chodbě utichly lehounké kroky, mistr Periklid si sedl do židlice, knihy odstrčil, hlavu si zapřel o ruce a temným, jako by hromovým hlasem zavolal:

„I o tuhle radost mne připravili. — Vy lidé zlí, vy lidé srdcí ještěřích! — Tak se mi zdávalo, že kolem hlavy mé šuměla mladá léta a na chvíli vždycky na mé čelo usedala. — Ještě to schází, vy lidé, abyste i ty kvítky, jež rostou cestami ve trávě, vyjdu-li si, potrhali.“

Mistr Periklid vstal a přecházel zase jizbici. Oči se mu leskly nezvyklým zážehem, a tvář jeho se zatáhla také tak divným výrazem. Jindy rozestíral se sestaralým obličejem klid, z očí vyzíral mír, a celé vzezření svědčilo o pokoji, jehož si v minulých časech sice těžce, ale přece dobyl.

A ten den, když odejel pan Zikmund s dcerou na návštěvu k panu Rendlovi do Prahy, vzal tmavý, podlouhlý kabátec, na hlavu posadil biret a vyšel si brzy odpoledne do polí. Byl obstojný listopadový den. Štěpy byly už namnoze opadalé, na polích se zelenalo nové obilí, v koru-

nách starých jabloní a hruší černalo se vran jako mraku. — Nesly do zdejšího kraje už sníh. Výše poletovaly kavky s kvíčalami. Ale tyhle se tu neusadily, táhly k lesům na jalovec.

Mistr Periklid si z hluboka oddechl. Už nebyl na čerstvém vzduchu kolik týdnův. A na rovinách za Klecany je vzduch lepší všech lékařských lektvarů, Periklidovi bylo také volněji; přejel si seschlou pravicí čelo, aby se zbavil všeho, co mu v posledních dnech z pod hrudí pokoj vyštvalo. A když tak oko letí vršinami a rovinami, vesničkami a zahradami, řekou a háji, až kam dohledne, tuť opravdu zapomíná člověk na všecko. — Jako by duše s tím okem letěla, všude něco nového viděla, leckde se potěšila! Proto také tak milo zpěvavým opeřencům, když letí výš a výše, dál a dále; proto jim pěnkavy samy se derou zobáčkem do hrdélek.

„Už jde! — Podívejte se! — Je to on! — Čarodějník!“

A než se mistr Periklid probral z myšlének a než se ohlédl, odkud ten křik, svištěly mu kolem uší hrudy a kamení. Několik „vylítanců“ stálo za štěpy a pokřikujíce za ním, co jim hrdla stačila, vyvolili si jej za terč své dovednosti.

Mistr Periklid neřekl jediného slova, dal se zoraným polem na druhou stranu; kam však nedoletěly hrudy, doletěla výhrůžka: „Počkej, až je budeme jen páliti, hodíme tě tam prvního!“

Obstárlý muž byl opravdu jako u vidění; zrychlil také krok co mohl nejvíce. A přišed domů uřícen a udýchán, knihu za knihou, jež měl na stolku rozloženy, zavíral, do dřevěné truhly ukládal jednu těsně ke druhé, potom přitáhl truhlici k přihrádkám a v půl hodině byla naplněna.

Když byl hotov, usedl za stůl, setřel si s čela krůpěje potu, oddechl si, podíval se k oknu, zdali až sem nezaráží pokřikování, a když bylo všude kolem ticho, vyšel ven na chodbu, zdali již pan Zikmund z Prahy nepřijel. — Už se šeřilo a měli by tu již býti. Zdejší pán nezůstal v Praze přes noc jaktěživ. — A k tomu byla dnes sobota!

Nad klíčanským hájem vyšel měsíc. — Byla nová čtvrť. Mistr Periklid si otevřel okno; byl nějak rozpálen. Staré tváře mu jen hořely, čela ani necítil, ke hlavě mu vstoupala krev, chtěl se ochladiti. — — Zadíval se k obloze, hvězdy se mu však kalily, nemohl rozeznati jednu od druhé, všecko mu před očima v mlhy splývalo. — Hodina plynula za hodinou, ani si nevšiml, že mu starý sluha přinesl večeři, aby se ho byl zeptal, zdali už vrchnosť z Prahy doma.

Pod oknem stáli dva čeledínové, bezpochyby že ponocný se psářem. Hovořili dosti hlasitě. Mistr Periklid mohl slyšeti každé slovo.

„Všude je toho plno! — Onehdy prý ho viděli v samou půlnoc na hřbitově v rohu, kde pochovávají nekřtěňátka. — A když se vracel k zámku, nesl prý něčeho plnou náruč!“

„Přec bych jej byl musil viděti. Od desáté do čtvrté živá duše do zámku nepáchne. To vím, že často svítívá přes půlnoc. — A co by prováděl!“ —

„Inu co by prováděl! — Že se tak můžeš ptáti?“

„Ničeho nepotřebuje, je tu živ zadarmo, nemusí se o nic starati.“

„Zrovna proto, že nemusí se starati o sebe, stará se o jiné.“

„Byl bych věru podivným hlídačem, aby mi někdo prošel brankou!“

„Už jsi, milý brachu!“

„Tak dlouho nevěděl nikdo nic, celých patnáct let, až teprve nyní.“

„Však se to potlouká už mezi lidem hezky dlouho. Jen že to nepřišlo tak ven.“

„A co že by zrovna tam, kde pochovávají nekřtěňátka?“

„Já ti to řeknu; ale nikomu o tom ani muk — rozumíš?“

„Však nejsem slepičí!“

„Kdo chce mluviti se zlým duchem, musí míti dvanáct lebek z nekřtěňátek, udělá z nich kolo, postaví se do prostřed, když je nový měsíc — —“

Psář náhle umlkl; oko jeho zaletělo jako by náhodou nahoru k obydlí mistra Periklida. „Už ho volá, podívej se!“

A oba čeledínové, třesouce se po celém těle jako by je polil ledovou vodou, prchali na druhou stranu. Ponocný nemohl nahmatati ani kliku ke dveřím do světnice, jak se polekal, a psář nemohl opět odvázati sultána za živý svět.

A ještě ani k sobě nepřišli a vyděšenosť je neminula, když zahučel na kostelní věži zvon. Ale nerozhoupali ho. Přiráželi pouze s jedné strany srdce. — Zvonili na poplach. Nad čtverými hony zabarvilo se nebe jako krev. — Tu noc navštívil pan Jiřík Kopidlanský Panenské Břežany.

Ale mnoho očí tkvělo přece na zámku, kde ten čaroděj zůstával, zdali neuvidí ohnivých koulí, jak vletují do vnitra a zase nazpátek a zdali neuslyší praskot a hukot, jako by se v zámku všecko z gruntů bořilo.

VIII.

Když přijel druhý den pan Zikmund z Prahy, sotva že dvéře zavřel za sebou, vyšel mistr Periklid ze své jizbice úplně oblečen na cestu a zaměřil ke komnatě zdejšího pána.

Pan Zikmund si právě odepínal meč, když se otevřely dvéře a na prahu stanul muž, kterému poskytl svého přístřeší a celého živobytí dobrých patnáct let.

„Odpustíš, pane Zikmunde, že k tobě přicházím. Nerad jsem někomu na obtíž, byť i jen na okamžik, třeba jen jediným slovem, ale dnes musím. — Za všecko, co jsi mi tu činil dobrého, přijmiž mé opravdové díky. A jen o to ještě prosím tvou dobrotu, abys propůjčil mi člověka, jenž by odklidil můj nábytek. — Je to trochu knih, dvě, tři přihrádky, dvě židlice a stůl.“

„Tak najednou, pane Albíku? — Vždyť tě nevyháním? Přec nemůžeš proti mně říci ničeho! — Nepřekážím ti ani krokem. A ty taktéž, jako by tě tu nebylo!“

Pan Zikmund se bál, že mu vypoví svůj podíl, jenž na zdejším zboží byl zapsán v zemských deskách as na sedm set míšenských kop.

„Budeme tu míti co nevidět svatbu!“

„Chci ještě dnes. — Byl bych tu darmo kamenem úrazu.“

„A kam?“

„Do Prahy. — Na mistra Periklida si tam ještě leckde vzpomenou.“

Při těchto slovech se obstárlému muži oči opět tak podivně zasvítily.

„Budeme tu míti svatbu, pane Albíku. — Jsi výborný veršovec; mohl bys složiti několik veršů, ať česky

či latinsky, budeme tu míti podle všeho vznešenou společnost. — Bude se vdávati Xenička!"

„Překážel bych — milý pane Zikmunde. — Verše složím jinde a pošlu je!"

„Mohl bys je přednésti."

„Milý pane, má tvář se již k svatebním hodům nehodí, už ten můj šat."

„Koupím ti nový."

Pan Zikmund se k této nabídce nutil s násilím.

„Už mám, milý pane, tenhle na sobě dvacet let a myslím, že mi vydrží dobře do konce."

„Nutit tě arci nemohu. — Ale rozmysli si vše ještě jednou! — Máš tu svatý pokoj; o nic starost."

„Svatý pokoj? Už mi ho ten pokoj, milý pane, ruší i to ptáče, kteréž přiletí a usedne si na římsu do mého okna. Jsou na světě lidé, kteříž pokoje naleznou až v zemi, a k těm patřím také já."

„Nevyháním tě; ale abych tě nutil?"

Pan Zikmund zakýval hlavou záporně.

Mistr Periklid byl již zase ve své jizbičce; truhlice zavřeny, zdi prázdné, příhrádky a židlice na jedné hromadě, na truhlici otřelý baret, na stole zelený, vybledlý župan.

Všecko připraveno na cestu.

Mistr Periklid se rozhlížel kolem očima jako by zavřenýma. Kde prý stráví člověk několik let, byť i ne právě nejšťastnějších, ale aspoň poněkud spokojených, nechtívá se mu tam odtud. Zdá se prý vždycky, že všecky ty myšlénky a všecky ty sny, kteréž mu pod skráně usedaly a v hlavě vznikaly, sletí se najednou, v řetěz se stáhnou, a bývá k tomu třeba síly vyprostiti se.

„Probůh, strýčku, co zamýšlíš? — Jako bys se chtěl vystěhovati?"

Mistr Periklid pozdvihl hlavu a ohlédl se v tu stranu, odkud mu k uším přiletěl tenhle známý, milý hlas, s trpkým úsměvem.

„Už tomu tak, milá Xeničko!“

Chtěl ještě něco odpověděti; ale zamlkl se.

Dcera pana Zikmunda pokročila až k němu, položila mu ruku na hlavu a sehnula se.

„Jak jsi sestárl, strýčku, za těchhle několik dní. — Skorem k nepoznání.“

Xenička přejela mu bělounkou ručkou čelo. Měla ještě ten oblakový šat, na hrdélku a na prsou zlatý řetěz, zlaté náramky a zlaté obručí.

„A mne, strýčku, chtějí vdávati. — Už mne zasnoubili.“

„Musí to jednou býti, Xeničko! Jen abys byla šťastna, spokojena.“

„A ty že bys chtěl odejíti dříve — strýčku!“

Mistr Periklid svěsil hlavu a neodpovídal. Xenička hovořila tak prosebným hlasem.

„A co tě pudí odtud? — Otec snad?“

Mistr Periklid ještě neodpovídal; zdálo se, že nemůže, protože měl oči přimhouřeny a rty těsně sevřeny.

„A tvůj ženich, Xeničko?“

„Ten pan Rendl — ten pan prokurátor!“

„Rendl — prokurátor? — Ten Aušavák že tvým ženichem? — člověk padesátiletý?“

Xenička se podivného hlasu, jakým pronášel strýc tato slova, k smrti zalekla.

„A pak se ta krasopaní neměla kaliti, — pak měly včera ty hvězdy býti jasny! — Tys k tomu, Xeničko, svolila?“

Mistr Periklid vstal a sevřel jí ruku, div že nevzkřikla.

„Ty že chceš, Xeničko, býti jeho ženou?“

Strýc jí levicí vyzdvihl hlavu do výše a podíval se jí ostře do očí.

Xenička se chvěla jako první lísteček, když z jara na větvi vyrazí.

„Co jsem měla činiti? — Byli by to provedli i proti mé vůli. — Slíbil otci za mou ruku pro zdejší ves městská privilegia . . . Bude se prý slaviti svatba i povýšení na město najednou . . . Co jsem měla činiti?“

„Pak tu arci musím zůstati. — Pak se odtud nehnu, kdyby mne vyháněli, kdybych měl zůstávati ve skalních slujích vltavských. — — Usedni, miláčku, však ještě s otcem promluvím!“

„Vše marno, strýčku! Kdyby sám Pánbůh mluvil, otec nepovolí! Prodal mne jako zboží prodávají.“

A Xenička se dala do usedavého pláče.

„Buď bez starosti. — Pan Rendl tvým mužem nebude, kdybych měl celé peklo vzbouřiti.“

Postava mistra Periklida se vzpřímila, ruce sevřely se v pěsti, zraky s popelavým obočím vystoupily, tváře zatáhly se strašným výrazem. A kdyby jej byli tak lidé viděli, pak by na to byli umírali, že je ve spolku ne s jedním duchem zlým, ano se všemi, ano se samým luciperem.

Mistr Periklid šel ještě téže chvíle k panu Zikmundovi, že tu přes svatbu zůstane, že napíše verše, jakých ze svatebníků ještě nikdo neslyšel, ve čtyřech jazycích, řeckém, latinském, českém i německém, jen že prý as na den či dva odejde. A zdejší pán div že radostí svému příbuznému kolem krku nepadl, protože když se ženil Jindřichohradecký pán, zpívali se řecké i latinské písně, přednášely se řecké i latinské přípitky, a potom si o té svatbě povídali dlouhý čas, že prý takové v Čechách ještě nebylo.

„Však ti, pane Rendle, zazpívám, ne po řecku, ani po latinsku, ale po čertovsku! — Má-li kdo na Xeničku právo, jsem to já. — Beze mne byla by vyrostla jako

bříza v zdejším háji. Ty, pane Zikmunde, ač otec krevný, máš k ní práv nejmenších. — Však vám vaše plány jedním okamžikem rozbořím. Postavils se mi, pane Rendle, v cestu podruhé. — Tentokráte se budeme jinak měřiti. — Prodává tě za městská privilegia! A ten bídák tě kupuje — tebe, mou Xeničku, jejíž duši nevyváží privilegia všech světa království, natož pak výsady na jarmarky a zelený vosk. — Dej vám Pánbůh štěstí, vy měšťané, k takovýmhle výsadám! Ať jsou vám ke zdraví! A já bych se byl vystěhoval, já bych tě byl, Xeničko, nechal jejich drápům! I v hrobě bych se musil obraceti každý den! Ani bych nemohl spráchnivěti. Ani umříti."

Mistr Periklid se sehnul k malé truhlici: bylo v ní plno papírů a mezi papíry zlaté, zašlé ostruhy.

„Mistr Periklid je do dneška rytířem. — Albík z Kamene vstane z mrtvých a jeho zjevu se zděsíte — obě vy duše černé, spřátelené a umluvené na mou vychovankyni. Vy knihy si nyní odpočinete! — Těšily jste mne půl mého života, byly jste jedinými družkami mými, ač vedle vás rozkvétala květinka, jejíž květ chtějí zničiti dříve, než se rozvinul. Odpočiňte si, vy milé přítelkyně; snad vaší společnosti sotva kdy tak zažiju."

Obstárlý muž se ve velké skříni nahnul do půltěla a z postranní, jedva rozeznatelné přihrádky vytáhl dlouhý, jezdecký meč.

„Pojď, starý brachu, pojď, jsi už trochu sešlý, tak jako já. Ale známe se dosud dobře a oba ještě můžeme dobrou službu konati."

Mistr Periklid obnažil ocel a zašvihl jí nad hlavou. Měl ještě v rukou dosti síly, až se tomu podivil sám.

„Pane Jiříku, tebe jsem držel na rukou! Snad svému kmotru něco k vůli uděláš! Jen kde tě vyhledám."

Potom se mistr Periklid vystrojil, že ho nikdo nemohl ani poznati.

Panu Zikmundovi řekl, že se musí k té svatbě přece připraviti, zlaté ostruhy že arci má, meč mu prý také neschází, ale jezdecké boty a kůň. Pan Zikmund obé zapůjčil se zvláštní ochotou. Kůň sice trochu na zadní nohu dopadal; ale jen když mohl jíti. Boty byly sice hezky prochozené; ale jen když nohy nevylézaly a na ošlapcích držely zlaté ostruhy.

IX.

Pan Jiřík Kopidlanský byl, jak se říká v pohádkách, všude a nikde. Tu se vyskytl, několik lidí osekal, tam se objevil, na několik střech pustil červeného kohouta a zase jako by ve vzduchu zmizel.

Kdo však se mu chtěl podívati tváří ve tvář, nemusil učiniti nic jiného, než obléci se po městsku a pustiti se silnicí samojediný v kterou kolivěk stranu Čech. A pan Jiřík kde se vzal, tu se vzal. Přiletěl jako pták; pocestný nevěděl odkud a jak. Na branách skorem všech královských měst byly přibity hřebíky opovědné jeho listy.

Mistr Periklid podobal se z pozdálí ve svém ustrojení pohodlnému, dosti zámožnému měšťanu. A nemusil opravdu jeti z Klecan daleko. — Za Chabrami u ďáblického háje zastoupili mu náhle cestu tři jezdci, zrovna jako by byli ze země vyrostli. Měli na tvářích škrabošky, ale v pravicích meče jako břitvy.

„Odkud a kam?“

Jeden vzal koně za uzdu a druhý se hnal po meči u boku domnělého měšťana.

„Do Prahy.“

„Odkud?“

„Z litoměřického trhu.“

„Co zač?“

„Soukeník, konšel staroměstský —“

„Ach! — Toť vzácný lup! — S námi a rychle! — Sic!“

„Snad pan konšel Rouš, či Hrabaně, či Štolc. — Jeden z nich byl taky soukeník. — A rychle; sic tě popoženeme!“

A mžikem vlekli tři Kopidlanští k lesu mistra Periklida, jemuž se záměr tak neočekávaně podařil, ačkoliv mu přece bylo úzko. — Což kdyby se s panem Jiříkem nesetkal a v lese čekal jen některý z jeho soudruhů, na př. Jindřich Bohnička, kterýž pana Jiříka byl pravou rukou, ale hroznou, jež neznala s nikým nikde slitování. Česká země měla sice krále a povídalo se, že co neviděť bude míti dva, jednoho stárnoucího a druhého v kolébce. — A brzy mohl psáti letopisec opravdu: „A měli Češi dva krále živá korunovaná! kdo jest to kdy slýchal jakživ. — A v království bylo hůře než za bezkráloví.“

„Ani na koni seděti neumíš!“

A jezdec mistra Periklida strhnul dolů okamžitě; ale bylo by přišlo k seči. Mistr Periklid již tasil meč, jejž mu náhodou nechali, domnívajíce se, že jej má spíše pro ozdobu a že ho neumí ani obnažiti.

„Jsem rytíř jako váš pán. — Zpět! — K němu mne doveďte! — K panu Jiříku Kopidlanskému!“

Jezdci se na okamžik zarazili. Takhle by měšťák promluviti nedovedl, nadtoť pak aby se postavil k obraně. Co jich chytili, všichni peněz slibovali věrtele, prosili i plakali jako prý staré babice, kterým slza skápne za každým slovem.

„Co chceš od Kopidlanského? — Tvé jméno!“

Na pokraji lesa zaržál kůň uvázaný u borovice a do pole vystoupil muž v lehounkém koženém kabátci, ještě dosti mladý, na hlavě s baretem, za nímž vlálo červené péro.

„Jsem Albík z Kamene! Tváří budeš mne sotva znáti, ale podle jména jistě.“

„Albík z Kamene?“

Pan Jiřík položil si na čelo ruku a prohlížel obstarožného jatce od hlavy k patě.

„Můj kmotr. — Ale už není o něm zmínky kolik let.“

„Lidé vstávají z mrtvých, pane Jiříku! — Nevěříš? Podívej se!“

Mistr Periklid ukázal na jilci mečovém dva erby.

„A že, pane kmotře, takhle jsi vyfintěn?“

Pan Jiřík tiskl si s Albíkem pravici.

„Abych se k tobě nejsnáze dostal. — Slyšel jsem, že spíše sokol přehlédne myslivce než tvoji lidé měšťáka!“

„Musíme trochu do stínu! — A vy, pozor! — Musí tu býti nejdéle v půlhodině! V Postřižíně obědvali. Jsou prý dobře opatřeni!“

Pan Jiřík mínil pražské měšťany, vracející se z Roudnice.

„Snad nechceš po chvíli, pane kmotře, na mých jízdách míti podílu?“ smál se Kopidlanský couvaje s mistrem Periklidem dále do lesa.

„Uděláš mi něco k vůli, pane Jiříku? — Hlásím se k tobě a žádám tě o službu poprvé!“

„Spoléhej na ni, pane kmotře!“

„Znáš, pane Jiříku, Klecanského?“

Kopidlanský přikývl hlavou.

„Já ho také znám; jsme trochu přátelé. — Jsem pod jeho střechou už hezkých několik let. — Pan Zikmund má dceru. — Chce ji vdávati. — A víš zač, pane Jiříku? — Za městská privilegia!“

Kopidlanskému zakmitl se v očích divoký blesk.

„A víš komu, Jiříku? — Rendlovi z Aušavy!“

„Rendlovi z Aušavy! — Za městská privilegia? — Nerozumím ti dobře, pane kmotře.“

„Pan Rendl vymůže u krále Klecanům městská práva, a pan Zikmund mu dá za to dceru — osmnáctiletou Xeničku! — Pane Jiříku, překazíš jim tu svatbu? — Proto k tobě přicházím! — Že jsme si jednou s tím mlynářským práškem skřížili meče, zajisté jsi o tom slýchával; a proč, budeš také věděti.“

Mistr Periklid přistoupil až k samému rytíři.

„Pomůžeš mi, pane Jiříku?“

„Rendl je s námi, těžko si ho rozhněvati, já škodím městům, Rendl neméně.“

„Rendl je podlec; za zisk, za groš by učinil města ze všech vsí a všecky by nadal výsadami, jakých si jen možno mysliti. — A zas kdyby měl z toho prospěch, všecky je zničí do gruntů.“

„Však jsem ho, pane kmotře, také prohlédl!“

Kopidlanský zahleděl se do země, opíraje se o dlouhý, obnažený meč.

„A myslíš, pane Jiříku, že by byl s to, aby tě nevydal nepřátelům, kdyby mohl míti z toho větší užitek? — Pane Jiříku, nevěř, je to had, který tě uštkne, když jsi ho zahřál nejpříjemněji. — Divné věci vidím psané ve hvězdách! — Krasopaní se kalí, Hladolet se třpytí, Smrtonoš jako by se usmíval. — Pane Jiříku! Chtějí slaviti svatbu, až přijdou královské listy.“

Kopidlanský se díval ještě tak upřeně do země, a meč zaryl se do vlhké, listopadové půdy na dobrý střevíc.

„Jak brzy, pane kmotře?“

„Tak prý po třech králích!“

„Zpravím tě o všem po poslu.“

Lesem ozvalo se náhle táhlé troubení. Pražané se blížili s celým stem oděnců. Ale bylo jim přece nějak nevolno, proto poručili troubiti. Stává se, že chodec, jde-li čirou nocí sám a bojí se, pohvizduje si, aby mu bylo veseleji.

„Však se, pane kmotře, uvidíme! — Zatím strpen a mlčelivosť!“

Pan Jiřík vyšvihl se na koně, meč schoval do pochvy, přehodil přes sebe šedý plášť a vyjel na silnici. Družina jeho as ve dvacíti koních již byla také pohotově. Měli na sobě šat čeledi věnného města Mělníka. A když přitáhli Pražané, pozdravili se jako staří, dobří známí.

Mistr Periklid zaměřil vozovou cestou přes Chabry k Veltězům. Ale nedojel daleko, tak sotva za vrch, a už slyšel hluk, bojovný ryk, střelbu, řehot koňstva a bědování raněných. — Tak se dával pan Kopidlanský poznati Pražanům.

X.

Nejdelší dobou v roce prý bývá advent, ač trvá pouze čtyři neděle. Dni kratičké, člověk jedva vstane, tu se ohlédne, tam se podívá, často šero i v samém poledni, a než se naděje, už tu večer — dlouhý, zimní, nepřečkatelný večer. — Na polích ticho, bělo; stromy zamlklé, jen vrána zakváká, snese se do cesty, sezobe co se dá a letí dál; na dvoře vrabčík poskakuje, tu a tam strnádek se zažloutne a jen ze stodol lze slyšeti do ticha v polích na pět minut od vesnice mlatce ve třech, ve čtyřech či pěti.

Ale návrším, na němž stojí klecanský zámek s kostelem, a oužlabinou, jíž se rozkládá dědina, přeletěl letošní advent zrovna větrem. A byl přece smutnější, nevlídnější než jindy nepoměrně. Za celé čtyři neděle se slunce ani neukázalo. Sněhu leželo jen tak potroušeno a den za dnem válela se nad krajem hustá mlha, že nebylo vidět na pět kroků v před. — A sotva trochu sprchlo a sešel sníh, už tu byl zase jiný a opět tak řídce; ani odranou zemi nepřikryl.

Na zámku chystali se ke svatbě a dole v dědině ku slavnosti. Privilegia už tu z Uher ode dvora byla. Onehdy prý je vezli na velikém voze se čtyřmi koni a ještě musili odpočívati. Vůz byl zakryt velikou šerkovou plachtou, na kolách byly obruče na dvě dlaně široké, a loukotě ještě praskaly. Koně byli spoceni, že se na nich až jinovatka usadila. — Kostelník pravil, že toho bude litovati do smrti nejdelší, že těm privilegiím ve velkém „formanském“ voze nezazvonil na přivítanou. Však prý za to zvony rozhoupá, až je budou ukládati. — Jen kde je prý uloží! A samým povídáním a rozkládáním zapomněl vodu i víno ke mši svaté přinésti.

Mistr Periklid sestavoval zase od rána do večera svatební skládání řecky, latinský, česky a německy. — Ale nějak mu to nešlo; napsal dva tři hexametry a vždy je zase okamžitě přeškrtal. Potom volil rozměry Horatiových ód: ale také se mu nedařilo. — Zkusil už celou prosodii a ne ne! — Jindy ve verších mluvíval! Tak bývá často, přijde-li člověk ze cviku. — Pokoušel se s hříčkou slov na jméno Polyxena a nemohl připadnouti na vhodné významy. Celý půlarch už přetrhal. Nejlépe se mu dařily epigramy pro pana Rendla z Aušavy. Psal je po česku.

Jednou otevřel starý čeledín z nenadání dvéře do jeho jizbice a pravil, že je dole jakýs rasík, prodává prý řeménky, psí sádlo, zaječí tuk, liščí jazejčky, hadí kůže.

„Trpíváš prý na píchání v kostech, zaječí tuk je velmi dobrý prostředek. Hadí kůže je prý také k ledačemus. — Liščí jazejčky proti ouřku, psí sádlo proti kašli. — Nechce se dáti odbyti.“

„Rasík, pravíš?“

„Tak hodný vejrostek. — Odněkud od Kostelce!“

Mistr Periklid odložil péro, vstal a sešel dolů.

„Kup, pane. — Tuhle mám vzácnosť! Hadí kůži. — Dáš-li ji do flinty pod hlaveň, všecko přijde k tobě s hlavou sehnutou. — Dám ti ji, pane, zdarma. Zkus to, a potom ode mne koupíš vždycky.“

Rasík mu hadí kůži strčil do ruky skorem násilně a okamžitě byl již ze dvora.

Mistr Periklid si všiml teprve nahoře, že je kůže pečlivě zabalena, že je v ní proužek papíru a na papírku pevnými tahy napsáno: „Přijdu. — Spolehej na mne!“

A potom skládání mistru — učenému humanistovi — šlo rychleji, zrovna vodou.

Občas přicházel i pan Zikmund poptati se, zdali bude hotov v určitý čas. — „Tu neděli po třech králích musí býti vše hotovo.“

„Co tu bude hostů, každému něco povím. — Arciže panu ženichovi nejvíce.“

„Slavnostní verše o vysazení vsi za městečko uschováme v listinách. — Dej si záležeti!“

„Však uvidíš, pane Zikmunde!“

A Xenička byla také nějak veselejší. Podivná běl s tváří se jí ztratila, oči zjasněly a rty leckdy jako by se chtěly usmáti. — Šili jí as patery šaty, as dvacatero rukou pracovalo na další výbavě; ale nevěsta si toho příliš nevšímala, jako by to ani nebylo pro ni.

Mistr Periklid vyhlížel také jako změněný, jako náhle omládlý. — Na jazyk mu přišel leckdy i vtip a žert, že se Xenička musila zasmáti. — Pan Zikmund samou radostí na svůj onehdejší zákaz zapomněl. Jako by neviděl, že dcera přec se toho starého „darmožrouta“, jak mu dříve častokráte přezděl, nestraní. — I v hospodářství šlo všecko jako nohama vzhůru. Mlátilo se sice pravidelně, ale více jazykem než rukama a cepy. — Ani přehlídka, když se mlatci rozcházeli, nebyla tak přísná jako druhdy; mohli si kapsáře naplniti až po okraje nejkrásnějším zrnem.

A než se kdo nadál, už tu byly svátky, Štědrý večer, Boží hod, koleda.

K Štědrému večeru dal pan Zikmund všem klecanským usedlíkům po rybě. Nalovili jich letos v přemyšlenském rybníce k nesnědění a k neprodání.

A ještě nevyšli takořka z radostí vánočních, už přijížděli tři králové, ale zabláceni, s pláští přes hlavy staženými. — Pršelo od rána do večera.

A ten den po nich začali potahovati v kostele skorem všecky lavice červeným suknem, presbyterář nejdříve.

Klecanský kostel stál tenkrát ještě z Karlových dob. Mohutná věž, vyzděná kamenem až do umělé kytice v temeni, pozdravovala všechen kraj do široka a daleka. Ve vnitru pnuly se křížem dovedně spletené oblouky uprostřed s hvězdicemi taktéž tesanými z kamene. Z věže zůstala pouze spodní část, zdi až po rovnosť a z chrámu ani kámen. — Klecanští páni nadali druhdy zdejší záduší bohatě. Nejznámější z nich, pan Bohuslav z rodu slovutných měšťanů pražských Menhartovicův, učinil nadaci i do Prahy, založiv špitál pro nemocné, po něm Bohuslavův zvaný, nynější klášter milosrdných bratří.

A kolem chrámu od rána do večera stálo diváků, kdy ta privilegia ponesou a jak je do kostela postaví. — Jen vejdou-li se prý do vnitra, když je vezli na takovém voze čtyřmi koni.

Ode dvou dnů vlály s věže obrovské praporce se znaky všech zemí pod žezlem Vladislava Jagejlončíka, čili jinak krále Dobráka. A na zámku ještě přišívali nové a nové ke smrkovým, vyhlazeným tyčím v barvách páně Rendlových i pana Zikmunda.

V předvečer zvonili po celou hodinu. Ze zvonů tehdejších nezbyl už také žádný; ale všecky již tenkrát hlaholily tak dojemným trojaktem, že se člověk mimoděk zastaví a naslouchá souladnému vyzváněnı.

Mistr Periklid odložil péro; byl hotov úplně. Svatební skládání líbilo se mu samotnému.

Xenička se přitulila k němu se slovy: „Tak je mi úzko, až k smrti, strýčku, před tím zítřejším dnem! — Jedva že mohu dýchati. Na dnešek jsem nezdřímla!“

„Všecko dobře, Xeničko, dopadne! — Nestrachuj se? — Rendlovou nebudeš!“

„Budu, strýčku, uvidíš. — Tak mi ten zítřek jde valem do hlavy. — Jaký život povedu s ním! — Než s ním, strýčku, už mi dvakrát napadlo, raději žádný život. Ta výstraha tenkrát, již jsem zaslechla v jeho komnatě, pořád mi v uších zní. — — Strýčku, milý strýčku můj! Proč nás nenechali spolu? Nikomu jsme v cestě nebyli.“

Mladá nevěsta vrhla se mistru Periklidu v náruč za úpěnlivého pláče.

„Už se tak, strýčku, jaktěživi nesejdeme. — Tuším to. Na věky nás rozdvojí.“

Zvony hlaholily slavněji a slavněji, Bůh sám ví, kam nesl dnešním večerem vítr jejich hlaholy. Nenadarmo je kovář musil přitáhnouti a upevniti. Skorem pořád stály na hlavách.

„A nepožehná mi nikdo; matička ve hrobě, otec zapomene.“

„Nebude třeba, Xeničko! — Rendlovou ženou nebudeš, jako že jsem Albík z Kamene.“

„Jaká to svatba! — Z nejchudší chaty se na ten den nevěsta těšívá. A já ty zejtřejší chvíle tolikrát oplakala.“

„Nemysli už na to! — Aby řekli potom: toť hezká nevěsta, celé noci nespala, tak jako smrť. — Spíš by patřila do rakve než k oltáři. — Lidské jazyky jsou, milá Xeničko, horší hadích žihadel. — Musíš se usmívati, musíš panu ženichovi učiniti radosť aspoň na okamžik.“ —

Mistr Periklid nevěstě s bílého čela vlasy odhrnoval.

„A kam ty půjdeš, strýčku?“
„O tom až pozejtří, Xeničko.“

Na věži ještě zvony vyzváněly a už se tím zvoněním až třásla kamenná kytice na vrcholku. „Ať prý vědí,“ řekl kostelník, „kam se dívá naše věž, jaká u nás zejtra slavnosť.“ —

Nad Klecany snesla se tmavá zimní noc; na nebi nebylo hvězd. Za to však tím více světel dole v dědině, které zejtřejším slunce východem vzejdou nové, slavnější doby. Skorem v každém statku a v každé chaloupce ještě svítili. Rychtář se učil řeči, kterouž mu byl napsal zdejší scholasticus, konšelé si taktéž obtěžovali paměť nějakým říkáním, matky měly ještě plné ruce práce, všecko se žehlilo, upravovalo, na šaty pentle přišívaly a družičky se umývaly už v kolikeré vodě. Půjde prý jich celá řada a jedna chtěla vyniknouti nad druhou. Co prý tu bude panstva, všecko rytířstvo z okolí a co hostí z Prahy s panem ženichem, nejprvnější české rody; panští služebníci roznesli o zítřku noviny báječné.

A nahoře v zámku seděl mistr Periklid jako bez ducha.

Xenička ve své ložnici také dosud bděla. — Ani na mysl jí nepřišlo, aby si prohlédla svatební šaty, svatební šperk, jejž jí poslal pan Rendl po mladém, bohatě vystrojeném panoši.

„Jdeš, mistře Periklide, opravdu ke konci se svým klidem. — — Odtud musíš, zůstati zde nemůžeš. Takhle jako dnes viděli jsme se, Xeničko milá, arci naposled. — Jen když tě vytrhne Albík z Kamene z drápů ještěra, který by z tebe ssál mladou krev po krůpějích. A toho dokážu, nechť bych to měl zaplatiti svým životem, už proto, Xeničko, žes mi v té samotě byla strážným andělem!“

Mistr Periklid si dnes ani neulehl.

Tím pevněji byl pohroužen ve snech zdejší pán. Zapomněl shasiti samou roztržitostí i na stole svíci. A úsměv spokojenosti, s kterým si dnes ulehl, nezmizel mu z obličeje ani v dřímotách.

XI.

Příštím jitrem prorazilo mlhou slunce; ale jen na několik okamžiků. A bylo zardělé až do tmava. Sotva že se však ukázalo, zaduněly na skalách v minutových přestávkách rány z hmoždířů, jako by sem byli zrovna přivezli děla, jež ondyno zkoušeli Pražané za hradbami směrem k Nuslím.

Od Božího rána se všech stran hrnulo se sem lidu chudého a bohatého, žebrákův i zemanův a rytířův. — Takovou svatbu nebudou tak brzo viděti a takovou slavnosť tím méně. A co cymbálů, co dudáků, co klarinetistů. — Až z Rakovníka přišli, až od Hořovic. — A bylo hluku, zpěvu a hudby k ohluchnutí. Dole ve vsi se ani nevědělo, zdali už zvonili.

Pan ženich přijel v několika krytých vozích a s ním na sto nádherně vypravené čeledi. Velel jim zchudlý jakýs člověk rytířský. A přivezli z Prahy i hudebníky, kteří prý hrajou při královské tabuli. Byli oblečeni červeně, modře, žlutě, zeleně, každou nohavici jinou, každý rukáv trojí barvy a za klobouky husí křídla. Měli bubny, rolničky, píšťaly, harfy, jezdecké trumpety, housle, kytary. Takových hudebníků tu neviděli jaktěživi.

Výměnkář Kambal seděl již v poslední lavici pod kruchtou, sotva že otevřeli kostel. Z dnešního dne neprorokoval nic dobrého; ale chtěl přece slyšeti aspoň kázání, a kdo by mu mohl ve zlé vykládati, že už jsa stařec osm-

desátiletý, chtěl přece také viděti ženicha, o němž toho už tolik byl slyšel a ponejvíce nedobrého.

K desáté hodině hnulo se všecko do kostela. Ale do vnitra už nemohli; ve dveřích stála s halapartnami čeleď Rendlova. Leckterýs žoldnéř dovolil si ousměšek na venkovskou krásu, dotíravější dotekl se i mnohé tváře nedosti jemně; ale ku podivu; — místo rázné odvety dostalo se mu ještě úsměvu. Potom byl rendlovský zbrojnoš ještě krotší.

Náhle zaduněly zbraně o podlahu, stráže se rozestoupily a v čele průvodu šli konšelé s rychtářem, za nimi řada družiček, po družičkách královský komisař ještě s dvěma úřadníky, z nichž jeden nesl v ruce jakési papíry stočené ve válec, svázané červenobílými stužkami. Za těmito kráčel pan Rendl s nevěstou. —

Pan prokurátor měl dnes ještě černější a ještě lesklejší vlasy, tváře jako z pergaménu, nikde ani vrásky, čelo jen malounko přižloutlé, šat také černý, aksamítový, na krku a prsou řetěz — lidé si řekli šeptem — jako prý klanečník, u boku kord se zlatým jilcem ve zlacené, drahokamy vykládané pochvě, na baretu hedvábném pštrosí, drahocenné péro; nevěsta v rouše jemnince růžovém, na hlavě v plavých vlasech věnec z myrty, jako by královskou korunu, závoj splývající až k zemi, kolem boků pás, lidé si řekli také šeptem, s démanty jako slepičí vejce. — Do obličeje jí však viděti nebylo. Potom šel pan Zikmund s ostatními hosty. Bylo jich bez počtu. — Nejzáze za všemi plížil se v obvyklém šatě svém mistr Periklid. Svatebního neměl na sobě ani švu. — Jestliže stráže měly co, aby do té chvíle udržely halapartnami pořádek, před tímto svatebníkem ustupovali lidé zvědavci sami.

Jen o těch privilegiích dosud ani stopy. Aby to potom konec ke konci pravda už nebylo. Myslili, že je ponesou na

nosítkách čtyři — nejméně čtyři, a do té chvíle o ničem ani pohádky. Už počínali nedůvěřivě hlavami kývati. —

Náhle vystoupil královský komisař na stupeň oltářový, úřadník stočené papíry rozvinul a podal je panu komisaři, jenž za hlubokého ticha začal čísti poněkud ochraptělým hlasem:

„My Vladislav, z Boží milosti uherský, český, dalmatský a charvatský král, markrabě moravský, lucemburský atd. — oznamujeme tímto listem všem, že jsme prošeni od urozeného vladyky Zikmunda z Boršic a na Klecanech, věrného našeho milého, abychom ze vsi jeho Klecan městečko udělati a vysaditi, při tom jeho některými dalšími milostmi obdařiti, totiž týdním trhem a jarmarkem a ku pečetění zeleným voskem svoliti ráčili, tak aby se lépe spravovati a živností svých hleděti mohli. — Kteréžto prosbě nakloněni jsouce pro služby jeho, kteréž jest nám učinil —“

Pan Rendl si při těchto slovech přejel pečlivě přistřižené vousy.

— „a činiti má a povinen bude —“

Venku strhnul se šumot, lidé se hrnuly proudem nezadržitelným do chrámu, aby slyšeli na své uši, co se přece čte. — Pan komisař byl již zatím o několik řádek dále; ale nyní četl zvýšeným hlasem:

„— — vysadili jsme nadepsanou ves Klecany za městečko a mocí listu tohoto vysazujeme i vyzdvihujeme po právu, chtějíce tomu, aby obyvatelé jeho nynější i budoucí všech těch milostí užívali i užívati mohli, kterýchž jiná městečka v království našem Českém mají, jich užívají a užívati mohou nyní i na budoucí časy, k tomu, aby se v něm všelijací řemeslníci osazovali a řemesla svá provozovali, jakožto řezníci, kováři, sladovníci, ševci, soukeníci, pekaři a jiní obchodníci —“

Před kostelem už povstala váda, protože se lidé mačkali, stráže musili halapartny přeložiti křížem. Pan komisař byl již opět o několik řádek dále:

„— — aby měli v témž městečku trh týdní, každou středu a při tom jarmark roční na den sv. Jakuba, apoštola Božího i s osmi dny pořád zběhlými, na kterýžto trh a jarmark mohou vézti všecky a všelijaké potřeby trhové a tam je svobodně prodávati a též i kupovati, jako na svobodných trzích a jarmarcích kupují a prodávají; a také aby v potřebách svých a listech vosku zeleného užívati a jím pečetiti mohli.“

„Kdyže trhy?“

„Kdy jarmark? — Osm dní?“

V kostele nebylo slyšeti už svého slova, leda tak zpola zakončení královské listiny.

— — „Tomu na svědomí pečeť naši královskou kázali jsme přivěsiti k listu tomuto. Dáno na večer den svatých Fabiána a Šebastiána, léta Božího tisícího pětistého sedmého, království našich Uherského sedmnáctého a Českého třicátého pátého. —“

Královský komisař se uklonil a odevzdal pergamenovou listinu s velikou pečetí královskou panu Zíkmundovi, na kruchtě zarachotily bubny, zahlaholily trouby, zvony začaly vyzváněti a na skalách duněly hmoždíře, že se všecko v kostele jen třáslo.

O řeč pana Zikmunda, rychtářovu i obou konšelů se už nestaral nikdo. —

Potom byly oddavky.

Pan prokurátor měl sice ve zvyku říkati, jak mistr Jiřík Sovka veřejně tu neděli po sv. Vincenci tohoto roku na kázání o něm pověděl, že prý z každého národa, buďto ze Židů, buďto z pohanův aneb Řeků, mohou spaseni býti, ale podrobil se nic se nerozmýšleje požadavkům utrakvistického faráře v Klecanech.

Oči mistra Periklida tkvěly téměř nepřetržitě na dveřích chrámových. V obličeji jeho zračila se zimničná rozechvělosť. Chvílemi rozestřela se tvářemi jeho bledosť až umrlčí. U boku měl dnes také meč a ruka jeho sáhla leckdy k jilci. — Pan Rendl zavadil o postavu starého, ošumělého rytíře zrakem se strany častěji.

Potom bylo kázání; ale pamatoval si z něho co málokdo. Snad ze všech jediný výměnkář Kambal věděl, o čem mluvil k tolika panstvu schválně z Prahy pozvaný kazatel. —

Když šli z kostela do zámku, mistr Periklid div že neklesl, jak se pod ním nohy chvěly, a jemu práce teprv měla začíti.

Všude venku ozývaly se dudy, zvonily cimbály, a v hospodě se dupalo, až se třásl strop. — Dnes si popřál, kdo si pivem neomočil rtů celičký rok. A pilo se o přítrž a jako o závod, kdo víc. A volalo se: „Radosť! — Radosť! Jen jednou ji máme; proto jí užijme!“

V zámku zasedali za stoly. Xenička s panem ženichem v průčelí, podle nich hosté nejvzácnější, a za těmi jak kdo mohl kde místa dostati. — Pan Zikmund byl by dnes líbal celý svět, samá zdvořilosť, samý smích, úslužnosť až přehnaná, dozor nade vším až úzkostlivý, všude ho bylo viděti, ke každému z pozvaných, i k nejmenšímu, prohodil několik slov. A když vystoupil na povýšené místo mistr Periklid, aby řečí čtverou přítomné panstvo přivítal a pobavil, teprv si všiml, že mu měl koupiti nový kabát a suknici podle mody, střevíce tolikéž. — Bylo na tom slavnostním řečníku všecko sešlé jako on sám, župan nový před třiceti léty, baret někdy černý, ale dnes špinavě zelený, meč kolem boku zavěšen na hrubém, neleštěném řemeni; jen na botách zlaté ostruhy svědčily, že je rytířem. —

Ale sotva mistr Periklid rukou pokynul, oznamovali služebníci, že přijel z Prahy nějaký vzácný host s celou kupou kejklířů, a všecko se hrnulo k oknům podívat se na příchozí!

„Pane prokurátore, tys věru nevystižitelný ve svých výmyslech! Ani slovem jsi se nezmínil. Zajisté žes je objednal!“

Pan Zikmund potleskal svému zeti na rameno.

„Jen nahoru — nahoru!“ zavolal otevřeným oknem.

Rytíř měl hledí spuštěné; stříbrná přílbice se leskla jako zrcadlo, šupinatý krunýř jako by z křišťálu byl uroben. Rytíř i kejklíři všecko v barvách rožmberských. A pana Rendla napadlo, že snad to sám syn krumlovského pána se svou čeledí. Ale sotva že octli se v hodovní síni, zablýskaly se svatebníkům před očima meče a rytíř se spuštěným hledím vrhnul se jedním skokem, kde seděla Xenička jako bez života.

Mistr Periklid také jako by náhle byl oživl, vytasil meč a pergamenové listy oknem vyhodiv, pustil se jarým turem v seč. —

„Pane Jiříku, ve jménu krále! Jsem Albrecht Rendl z Aušavy!“

Pan prokurátor zastínil svým tělem mladou ženu a vzal neznámého rytíře za ruku.

Ale v odpověď vyhrkla podivná chasa přestrojená v kejklíře v nevázaný smích. A zvonila ocel, duněly ručnice, cinkala okna, chřestily talíře a vzácné nápoje roztékaly se dubovou podlahou.

„Chraň ji! Chraň — Xenička! — Tuhle, pane!“

Mistr Periklid prodral se s mečem nad hlavou až k nevěstě a tímže mžikem klesl neznámý rytíř k zemi, zasáhnut šavlicí jakéhos Uhříka, společníka Rendlova.

„Náš hejtman zraněn! — Pryč! — Vzhůru!“

Dva muži vzali svého vůdce na ramena a pádili dolů se schodů na nádvoří, kde koně již stáli uchystáni. — A sotva že octli se na koních, začali na věži zvoniti na poplach; ze zdola ozval se nářek a za nářkem na dvou stranách vyšlehly k zimnímu nebi požárové sloupy. —

Všecka čeleď, co jí sem přijelo s hosty, pustila se za zákeřníky; ale ti měli koně jako sokoly. Na rovinách za Zdibskem nebylo po nich už nikde ani stopy, jako by oblak je byl zakryl. —

Ale na Klecanském zámku bylo po svatbě. Hosté, kteří mohli, rozjeli se domů ve dvou hodinách. Několik jich utržilo také památku, ale jen lehkou — právě tak památku.

Jediná nevěsta zaplatila dnešní slavnosť příliš draze. V povstalé seči ji zasáhla ostrá ocel zrovna do srdce — nikdo nevěděl a nikdo se nechtěl znáti, komu patřila. Mistr Periklid prodral se k nevěstě v tu chvíli, když zároveň s neznámým rytířem k zemi klesala.

Na cestě domů vyprávěli si uštěpačníci, že prý si snad na život sama sáhla, protože v kostele se jí musil kněz dvakrát ptáti, než mu odpověděla, a za stolem prý seděla jako nebožka.

„Neříkal jsem, že nám bylo lépe do dneška stokrát, než bude ode dneška? — Kdo kdy pamatujete, aby tu bylo hořelo! Takhle vám ta městská práva začínají! — Podivně — tuze podivně!“ pravil výměnkář Kambal k domácím a vzav konvici vyšel také ulévati.

Ulévačů tu byla síla, vody přebytek a proto oheň utlumili brzy. Ale dudy už nikde ani nezakvikaly, cimbál také dozvučel; v hospodě však lidstva dosud plno, v ústech s nejpřišernějšími povídkami.

Mistr Periklid jako by byl ztratil řeč a s řečí i rozum. Stál nad mrtvou Xeničkou, nad svou vychovankou s ru-

kama sepjatýma křečovitě a se rtoma chvějícíma se, jako by hrozná nemoc se o něho pokoušela.

Pan Rendl pobyl u své mladé ženy jen několik okamžiků; ale když chtěl od lůžka, na němž ležela Xenička ve svatebním, jemnince růžovém rouše, vzal jej mistr Periklid za ruku, postavil se proti němu, aby si dobře mohli viděti do očí, a pravil hlasem jako mráz: „Znáš mne, pane Rendle? — Podívej se na mne dobře! — Musíš mne poznati. — Nenapadlo mne nikdy ani ve snách, že se takhle setkáme.“

Pan Rendl o krok ustoupil; ale ruku z pravice podivného starce vymknouti nemohl. Zdálo se mu, jako by byla železnými kleštěmi smačknuta.

„Tys mne připravil o dva životy, které mi byly nejdražší. — Před třiceti léty o jeden a dnes o druhý. — Jen se na mne, pane Rendle, dobře podívej! — Jsi prý velikým pánem, děláš prý se samým králem, co chceš, přišel jsi tuze vysoko, já zase tuze nízko. — Jsem Albík z Kamene! Už se nyní pamatuješ?“

Mistr Periklid přistoupil těsně až k samému panu prokurátorovi.

„Toho dnešního dne jsem trochu vinen také já; ale ty více, pane prokurátore, nebo čím jsi v tomhle nešťastném království? — Tenkrát jsem tě poznamenal slušnou jizvou; ale pravda, umíš se hezky vylíčiti. — Dnes tě doznamenám! — Pane Rendle, hotov se k obraně!“

Mistr Periklid tasil znovu meč; lpěla na něm ještě krev od prvnějška.

Pan prokurátor odstoupil až ke dveřím a střelou octl se na chodbě, ale ještě rychleji za ním mistr Periklid:

„Sic tě, podlá duše, na zeď přibodnu!“

Mistr Periklid zahřměl, že v panu prokurátoru stydla všecka krev a opravdu již zřel před sebou smrť.

„Tasíš, chlape?“

Starý muž, Albík z Kamene, byl příliš poctivec, ještě z těch starších, českých rytířů, kterým byla čest výše nad všecko zboží. — Ale chtěje již tnouti po soku ztrnulém, ucítil náhle bodnutí ze zadu, kolem očí učinily se mu mžitky; ruka mu klesla, nohy upřely služby a rty zašeptaly: „Přec nejsi jeho, Xeničko! — — Jen že jsem tě měl pomstiti. — Kde jsi? — Mé knihy! — Vy milé družky! — Všecko ti odkazují, Xeničko — — všecinko.“

„Nejsem tu, pane Zikmunde, jist životem! — Pod tvým krovem zákeřníci. — Ostatně podá komisař zemskému soudu relací ještě dnes. Kdo by toho byl do tebe řekl, pane Zikmunde!“

„Mohu-liž já zač, pane prokurátore?“

„Měl jsi se lépe k dnešku opatřiti. Sezveš si hostů a necháš je přepadnouti. — Odejdu ještě této chvíle; život je mi nade vše milejší. — Tohoto přece musil jsi znáti! — A pustíš je mezi svatebníky! — Jak pravím, můžeš z toho míti půhon. — O mne tu nejde! ale komisař!“

„Však dovedeš všecko dobře sprostředkovati.“

„Nevím, pane tcháne — nevím! — Ale odejeti musím; zprávu však tu máš hned zejtra!“

Tímhle večerem bylo na Klecanském zámku smutno, ticho, dusno až k zalknutí. Mistr Periklid ležel ve své jizbě na truhlici s knihami, Xenička dosud v šatě svatebním ve své ložnici a pan Zikmund četl již potřetí královský majestát. — Každé slovo důkladně promyslil a každou větu si rozložil; bylo všecko opravdu na vlas, jak si toho od dvaceti let z hlubin duše přál. Na dceru si při tom pomyslil jen tak jako letem.

Hned druhý den po pohřbu Xeničky i mistra Periklida doručil panu Zikmundovi posel psaní z královské komory, kterým se vyměřuje za vysazení vsi Klecan na městečko poplatek pěti set míšenských kop. — A zdejší pán usedl

si okamžitě za stůl a učinil platební rozvrh na Klecanské měšťany za privilegia milostivě jim udělená.

„Drahé, příliš drahé, milí braši, jsou ty vaše výsady! — Přinesly sem neštěstí: do zámku smrť jediné dcery, na vaše střechy červeného kohouta, vám všem daň. — — A co ještě přinesou! — Bodejž by jich nebylo!“

Ale k těmhle slovům osmdesátiletého výměnkáře Kambala nepřisvědčil nikdo ani dnes; zdali si jich vzpomněli po letech a dali za pravdu? — — Pochybuji — Protože po letech hrozné časy lidem i paměť z hlavy vyrvaly.

O panu Jiříku Kopidlanském nebylo za nějaký čas ani slyšeti. Královská města dala už zpívati: „Tě Boha chválíme.“ — Pravilo se, že prý dodělal na ránu ze svatby v Klecanech. — Ale sotva že dozpívali, ještě ten den nalezli na branách zase přibité nové listy opovědné.

V křídle, kteréž obýval mistr Periklid, po dlouhá léta říkali, že straší. — Viděli prý tam nejpodivnější věci a lze mezi lidem slýchati ledacos do dneška. Latinské a řecké knihy, dědictví Periklidovo, bezpochyby že vzali za své moly. Do klenuté jizbice nevkročila celých padesát let živá duše.

Pan Zikmund hospodařil na svém zboží opět jako od třiceti let; toliko že nyní ještě méně sebe dbal, nic na to nehledě, že poddanými jeho jsou měšťané, a potom že truhlice, které mu pan zeť Albrecht Rendl z Aušavy hezky pomohl vyprázdniti, zase znenáhla se plnily, až nemohl už ani přiraziti víko.

A když přišly někdy na něho mrzuté chvíle — a na koho pak nepřijdou? — sáhl po velikém pouzdru, vytáhl z něho zažloutlý pergamén, opatrně jej rozvinul a četl slovo za slovem, větu za větou, mnohdy dvakrát i třikrát — privilegia, která Klecanským vymohl. A musili mu je dáti i na smrtelné lůžko, a drže osudný pergamén

v rukou a odříkávaje jako ze zvyku „věrného našeho milého“, vypustil ducha.

Zdejší měšťané odbývali své trhy, někdy hlučné, někdy smutné, vždycky podle toho, jaké byly časy, provozovali řemesla, někdy jako o závod, jindy zase mdle, podle toho, jaký měli odbyt; pečetili své listiny zeleným voskem, někdy je také jen zalepili, bylo-li to na rychlo; platili daně, někdy velké, někdy menší, podle toho, jak pan Zikmund nařídil. — A tak se vlekl ten život jejich od roku do roku.

Nad Xeničkou byl zatím na kameni nápis vyšlapán. Kde pochovali toho čaroděje, nebylo už ani růvečku. Jen na pana Zikmunda pamatoval potomky mramorový náhrobek kolem do kola se slovy, jak si je byl napsal sám za živa: „Léta Božího (rok a den nebyly brzy čitelny) usnul v Pánu urozený a statečný rytíř pan Zikmund z Boršic a na Klecanech, tohoto městečka dobrodinec veliký. Dejž, Pane Bože, duši jeho věčného pokoje a tělu slavného z mrtvých vstání! Modlete se za něho!“

Závěť Štěpána z Pálče.

(Psáno: 1882.)

I.

Když vás, vy mladí čeští páni, jinak nemůžeme vyburcovati ze života rozmařilého, snad to půjde takhle! — Pak by už ty vaše ruce nebyly věru k jinému, než aby ve vrchcáby hrály, kostkami házely a karty míchaly, poháry nápojem cizokrajným přetékající ke rtům zdvihaly a ke krkolomným skokům potulných komediantů tleskaly! — Tenhle patří ještě k těm ryzejším, v jejichž hlavách přece paměť, pod jejichž hrudí dobré srdce a s jejichž jazyka řeč nebývá zbůhdarma; ale málo při něm zkušenosti! Kde pak jí také za dnů těchto nabyti! Vidí-li člověk kolem sebe den ode dne tytéž tváře, nepřišel-li ani za záhrobec, domnívá-li se, že svět přestává za humny, chyba věčitá, byť i na zlatě vstával a na zlatě lehal.

Pan Jeronym Hrobčický, seděním na Velkém Pálči ve kraji rakovnickém, tato slova, jež jsme byli právě z jeho úst slyšeli, přečasto opětovával. A vzpomněl-li si jich leckdy, i když seděli za stoly, jež se až tíží nejrůznějších lahůdek, za něž by do dneška dal labužník celou duši svou, prohýbaly; vstal, a když se všickni domnívali, že pronese přípitek, začal svou . . . I nepřišel vhod skorem nikdy nikomu. Starší odvraceli se mrzutě, mladším jevil se kolem rtů posměšný úsklebek a nejmladší se nezřídka dali do hlasitého smíchu.

„Ano — tak!“

Pan Jeronym udeřil nezřídka pěstí o stůl, že navěžené cukrovinky rázem se sesypaly.

„Shnije ve vás takhle všecka krev! — Však by mi mohl někdo z vás přijíti, abych mu dceru dal. A kdyby proti vám, vy hejskové, všude do mé noty spustili, však byste přišli k sobě.“

Potom obyčejně pan Jeronym se opásal těžkým mečem, na jehož rukověti byla vryta celá řada číslic, věštících, ve které bitvě jej předkové jeho tasili, hlavu si pokryl aksamítovou čapkou, za níž se houpalo rezovitě hnědé péro sokolí, a ostruhami stříbrnými cvrnkaje, prosil pánů hostů o laskavé odpuštění, že by se tu prý snadnince mohl zalknouti a místo hodů že by pohřeb strojiti musili.

Když se zbyli karatele, teprve si jak se patří připíjeli, posvícení zapíjeli, posměšných přezdívek mu dávali, až jim k tomu jazyk nechtěl jinak sloužiti a někdy ze samé radosti pro slovíčko nepatrné ocel tasili a sekali do sebe jako zběsilci. Ale tnutí, byť i až do kosti, přece nikoho tak hluboce nezasáhlo jako předhůžka Hrobčického, jenž nemíval zvyku šetřiti, ať byl kdo byl. Kdysi pověděl ostrou pravdu do očí samému Ferdinandovi, krátce po krvavém sněmu . . . Panovníkova tvář prý zesinala, rty jeho se prudce sevřely, oči přimhouřily a pravice jeho mimoděk octla se na jilci ozdobného kordu španělského. A kolovaly o tomhle případě mezi královským dvořenínstvem dlouho až neuvěřitelné řeči.

A dnes panu Jeronymovi přicházely k šedivé hlavě ještě podivnější myšlénky. I bylo slyšeti pádné kroky jeho celou tvrzí a břinkot stříbrných ostruh jeho podobal se zvukům zvonce zavěšeného ve vratech ku tvrzi, když starý rousňák zkoušel na litině ostrosť svého zobáku.

Odjeltě před nějakou hodinou z Velkého Pálče pan Albrecht Pětipeský, byv tu u panny Salomeny na ná-

mluvách. A podle toho, jak Páleč opouštěl, mohla čeled zcela spolehlivě hádati, že mnoho asi nepořídil. Také se zde dlouho nezdržel.

Starý Hrobčický ho odbyl po svém způsobu, ne sice nevlídně, ale také nepříliš zdvořile.

„Dovolíš-li, pane Albrechte: kolik že ti let?“

„Táhne mi třicítka.“

„Arciť — arciť; už tu k ženitbě čas!“

Pan Jeronym se podivně usmíval.

„Ale cos, pane Albrechte, za těch třicet let dokázal? Jářku, brachu?“

Pětipeský se pohledu pana Hrobčického vyhýbal.

„Když mně bylo třicet let, — nechci se chlubiti, jen svatou pravdu dím — podívej se na tenhle můj meč!“

Pan Jeronym sejmul se stěny zbraň, o níž jsem již pověděl, že na její rukověti byla vryta celá řada číslic, a pravil dále: „1542 — 1543 — 1544 — podtrhnuto pětkráte . . . Rozumíš těmhle cifrám? — Tolikrát jsem tasil tuhle ocel za slávu svého rodu, za čest země české a pro vítězství kříže nad proklatým půlměsícem . . . Ukaž mi, pane Albrechte, tvou ocel! — Není třeba, abych z téhle rukověti dále i více četl . . .“

Pan Albrecht Pětipeský poslechl jako žáček svého praeceptora. Jilec ozdobného meče jeho byl silně zlacený a jen se svítil, jak by bezeskvrnný, ostří pak samo nějak otupělé, jako by ze dřeva hlazeného . . . Pan Jeronym přejel jím několikráte levicí, ostřím zrovna do dlaně a hezky přitlačil.

„Když jsem se ženil já, již jsem měl zkušenosti, jako v kosmografii učenosti . . . Dříve bych si byl musil vyčítati, že nejsem hoden, abych mohl užiti rodinného štěstí. Proto se tak často zahrádka manželská zalévá slzami, po nichž vadne všecken květ, když muž ničeho nezkusil, nikde

nebyl a nic neviděl... Všaktě mne přece znáš, slýchávals nejednou, co říkávám, pokud jsem ještě mezi vás jezdíval, a přece jsi se k tomuhle kroku odvážil?“

„Mám, pane Jeronyme, pannu Salomenu z duše rád!“

„Věřím — věřím — nepochybuji — i tomu dám za pravdu, že by snad ani ona tebou nepohrdla — ale ještě jsem tu také já — se mnou pak jde všecko jednání tíže a zdlouhavěji — stará hlava myslívá také zdlouhavěji — kdo za to může, milý pane —!“

Pan Jeronym zase svůj meč zavěsil na stěnu přímo nad lůžko.

„Řeknu ti to bez obalu, tváří ve tvář, od srdce. — Prokaž se mi něčím, ať to cokoliv, žes podnikl jen jediného, — pravím jen jediného skutku, buďsi pro čest tohoto našeho království, buďsi pro povznešení svého rodu vlastního, a já ani okamžik nebudu přemýšleti, mám-li tobě dáti svou dceru či nikoliv. — Přijď, pane Albrechte, kdy chceš, prokaž se, a Salomena bude tvou! Zatím, chceš-li, jsi mým hostem velmi vítaným!“

Za deset minut po těchhle slovech pan Pětipeský z Pálče odjížděl. Nemohl se opravdu prokázati skutkem nejnepatrnějším, kterého by byl podnikl za účelem, jak od něho žádal pan Jeronym, — ač mu bylo skorem plných třicet let.

„I tomu žes, tatíčku, odřekl?“

„Je ti snad, Saluško, ostatních milejší?“

Panna Salomena zarděla se až po oči.

„Je sice spořádanější, takto bych proti němu neměl ničeho, Pětipesští jsou odjakživa dobrý, šlechetný rod, s námi vždycky upřímní sousedé, umím si toho vážiti...“

„A přece jsi ho odbyl...“

„Je ti toho líto, Saluško? — Já ho zavolám zpět! — Otevru okno, zahouknu, a máš ho tu okamžitě!“

Pan Jeronym začínal býti nevrlým.

„Ale tohle ti ještě dopovím: Ke člověku, kterýž svůj mladý život z počátku prosedí ve školních světnicích prach polykaje, potom když čísti, psáti, počítati a trochu latině i řečtině se snad přiučí, domů jde, aby na své tvrzi od rána do večera dlouhou chvílí zíval, po lovu, když se mu udá příležitosť, běhal, po sousedech, když ho zvou, jezdil, do města rozkohoutěné ševce dráždíti zacházel a lid poddaný, kde a jak by mohl, týral, z poslední košile odíral a vdovího či sirotčího peníze utrácel — k tomu bych se, Salomeno, co živ nehlásil!“

„A je-li, otče, pan Albrecht z takových?“

„Nejedna z vlastností, o nichž jsem se zmínil, při něm, byť i nejposlednější!“

„Tak příliš přísně ho posuzuješ?“

„Však se mohl brániti a nenalezl k odpovědi vhodného slova — ani jediného! — Škoda, žes nebyla přítomna.“

„A což kdybych, tatíčku drahý, řekla, jinému žádnému že já zase ruky nepodám — nikomu?“

Panna Salomena přitulila se k otci, jak uměla nejlichotivěji; ale pan Jeronym nechtěl dnes ani takovéhle lásce dětinné rozuměti.

„Několikráte jsem ti, Saluško, vypravoval, jak tvrdá ocel tamhle na tom meči. Sekal do tureckých hlav jako do žita, do železných krunýřů jako do vosku a neudělalo se na něm ani zubu . . . Bylo k večeru třeba vždy koží ho přetáhnouti a druhý den mu opět nic neodolalo. Ale slovo mé tvrdší, mnohem tvrdší. — Pamatuj si to!“

Potom si pan Jeronym vyšel do dvora.

Ale ženiši jako by si byli dnes řekli; ještě ten den přijel nějaký pan Zikmund Prašingr odněkud od Oharky. Měl prý tam rozlehlý dvůr s celou spoustou lučin. Společník jeho vychválil na něm každičký vlas. Zdálo se,

jako by se na tuhle řeč byl důkladně připravil. Nezajikl se ani jednou, a když přicházel ke konci, kde žádal pro urozeného i statečného pána, pana Zikmunda Prašingra urozenou i vzácnou pannu Salomenu Hrobčickou, o jejíž kráse i spanilosti zanesly větry noviny milé až na břehy Oharčiny, pan Jeronym netrpělivě přešlapoval z jedné nohy na druhou. Ale ani jediným slovem výmluvného starosvata nepřerušil.

„Už nevíš více ničeho?“

„Na našich lukách otava větší vydá užitek než ve zdejším kraji úroda!“

„Slýchám, že u vás slepice zlatá vejce nesou?“

„Arciť že, statečný pane! — Nebožtík otec můj sám mi o tom nejednou povídal.“

Panu Jeronymu nepohnul se v bílém obočí ani jediný vlásek.

„A ku ledakterému dvorci patří i kus řeky, z níž zlatý písek prý mohou do klínu sbírati.“

„A jsou prý ve vašich roklích granáty jako dětské hlavy?“

„Tak jest, urozený pane, zvláště po deštích, když přívaly půdu rozryjou . . .“

„Poslechni, ty tlučhubo: štěstí pro tebe, žes pod mou střechou! — Jinak bys ucítil, jak v téhle ruce mé umí ještě žíla švihati! — A ty, pane, mohls si uspořiti cesty úplně!“

Pan Jeronym se potom od obou odvrátil, a když vraty projížděli, prohodil hodně hlasitě, že to mohli zcela dobře slyšeti: „Kdo se kdy Zikmund jmenoval, nikdy za grešli nestál — ani za tu zlámanou!“

A tomuhle ženichu i s jeho starosvatem dala se všecka čeleď do smíchu, že Martin Čahoun z toho až osípěl.

Aby však krev zdejšího pána byla pobouřena i rozkvašena do poslední krůpěje, dověděl se téhož večera, jak prý se o něm nečestně pan Bohuchval Valkoun z Adlaru, pán na Staffu, Zlonicích, Poštovicích a Račiněvsi, vyjádřil. Bývalíť Hrobčičtí v ustavičném sporu se svými zlonickými sousedy. Tu se jejich chasa nepohodla, tu jedni druhým pustili do jetele stádo, či cestu si navzájem zakazovali, a tak vznikaly i vlekly se spory do nekonečna. A jak už bývalo ode pradávna, že menší vždy musí škodu vzíti a strpěti nejedné křivdy, nejinak se vedlo Hrobčickým, kteryžto rod měl mezi sebou rozděleny mimo jiné Bubeníčka, Hospozín, Velký Páleč, samé statky, hraničící ponejvíce se Zlonicemi. A ke všemu i víra ještě byla u nich rozdílnou.

A potom bylo teprve kroky jeho celou tvrzí slyšeti a ostruhy mu zvonily, až uši z toho zaléhaly.

„Já Jeronym Hrobčický, kterýž cizího zboží nedotkl se po celý svůj věk, kteréhož ani haléř nebude páliti na svědomí, — kterému platí čest nepoměrně více než všecko vaše bohatství, vy Valkounové, — já že bych dělal se svou dcerou drahotu, abych přilákal ženicha? — Já že bych tě mohl, Saluško, prodati za . . . Vy nenasytci, — vy své děti hůře než němou tvář prodáváte, kdo přinese o kopu či dvě víc! — Kdyby přišel člověk, jenž by neměl, než čím by přikryl tělo své, a přesvědčil mne, že nebyl živ zbůhdarma, a dcera má chovala k němu příchylnosť, oběma okamžitě požehnám — okamžitě!“

Panna Salomena nemohla a nemohla starého otce uchlácholiti. Vzkázali mu Valkounové, že prý bude od zítřka za týden na Mělníce jarmark, aby vedl svou dceru na prodej.

II.

eronym Hrobčický vychoval své dítě, že by jen přibližné starostlivosti daleko široko po vůkolních tvrzích i zámcích musil pohledati. Pravidla vychovatelská čerpal ze zlatých knih: moudrosti, přísloví a Jesusa Siracha. Znalť v listech starého i nového zákona každičkou řádku, věděl i o kapitole, i o verši. Potom měl starou knihu psanou na pergaméně při jednotlivých kapitolách s písmenami začátečními, velice vkusně malovanými. Koupil ji za peníz nepatrný od potulného potomka Abrahamova. I dočetl se na těchto listech, kterak starý jeden zeman vyučuje dítky své, aby živy byly ctnostně, šlechetně, střízlivě a spravedlivě. A vzal tuhle knihu do ruky, když dcerušce zamýšlel radosť učiniti. I nebylo konce vyptávání a dotazování se, co tohle a co opět toto. Někdy si starý otec opravdu ani rady nevěděl, jak odpověděti. Znal se mnohem lépe v umění válečném, šermu i útočení, než v methodách praeceptorských a vysvětlování rozkošných iniciálek. A potom rozevíral dvéře z veliké jizbice do výklenku vedoucí, kde byly umístěny a dobře uschovány mnohé vzácné pamětihodnosti ze starých dob.

„Podívej se, Saluško! — Tuhle ten list poslal tvému předku a mému pradědu bratr Jan z Kalicha; tuhle ten proužek pergaménový památka na mistra Jana, když bydlil na Krakovci; zde zase modlitební knížka magistra Štěpána, jenž z téhle tvrze pocházel a potom přítele nejvěrnějšího zradil hůře než Jidáš Iškariotský svého pána i mistra nebeského!“

Saluška brala do ruky každou tuhle památku, jako když za časů našich matka dceři šperky ukazuje, kteréž jí uchystala pro první ples, a prohlížela je bedlivě a důkladněji než nevěsta zlaté náramky, do nichž vryty nejtklivější

veršíky na křídlech holubčiných. A zase nebylo konce vyptávání se i dotazování. Tentokráte však pan Jeronym dovedl odpověděti ke všemu nejpodrobněji... A když za řeči přišel na Štěpána z Pálče, nejednou se hluboce zamyslil, a potom mohla Saluška mluviti do něho, jak chtěla, nedostala z něho přece ani jediného slova.

„Taky ostruha krále Jiříka, zde knížečka psána od začátku až do konce Petrem Chelčickým, tamhle pohár po králi Vladislavu Jagellonci, když ve Slaném z něho připíjel stavu rytířskému, s tímhle mečem praděd můj přirazil od Lipan, je ho již polovička, podívej se, však dobře tu ještě znáti na oceli, jak prudce se s jinou křížila, tyhle skvrny věrná, bratrská krev... tadyhle sudlice, palcát i šipky také z těch časův...“

Saluška se nikdy nemohla a nemohla dosti vynadívati. Znala sice mezi těmihle památkami každičkou, kolikrát je v ručce na všecky strany jen převracela, všeho si bedlivě všímala, a přece kdykoliv tatíček výklenek otevřel, jako do svatyně vstupovala, kde ji ovívá vzduch, jejž dýchali všickni tihle, z nichž po každém tu něco...

Už se šeřívalo a pan Jeronym ještě vypravoval; už se měsíc díval tabulkovitými okny do jizbice a zdejší pán nebyl dosud u konce. Těžko se také tak věrné hlavě české, jako byla páně Jeronymova, odloučiti od těch postav, kterýchž srdce byla ryzejší zlata, duše čistější křišťálu a povahy pevnější sliveneckého mramoru. Hledalo-li oko jeho mezi současníky hlavy aspoň poněkud podobné, v ruce se svítilnou za dne bílého by hledati musilo. V těch časech minulých všecko samý drahokam, a za dnů jeho padělány i ty české granáty.

Jediné jedné té tváře, které se mu tak často kmitaly přede zrakem a na mysli zatanuly tak živě, jako by byl všech znal očitě, — by se byl sprostil, aby i jejího jména zapomněl. A nezřídka bývá, čemu se kdo v myšlénkách

jak může vyhýbá, věsí se na něho přece nezbytněji než klíště. A byť by dělal, co dělal, zří ji před sebou, ať pokročí kamkoliv, a sklání se nad ním v dřímotách.

Byla to tvář s bradou zarostlou, žlutavé barvy, jakouž se zatahuje obličej, když závisť ďábelská i ledví proniká, se zrakem zapadlým, kterémuž taže dcera pekla nejhorounějšího ani spánku nepřeje, se rtoma promodrávajícíma, jimiž neustále zaškubává vnitřní nepokoj, hlava zakrytá biretem mistrovským, šatem skvostná černá říza s vytlačenými lesknoucími se květy téže barvy, v rukou rozevřená kniha, do níž ob čas zrak nahlédá, chvílemi lze pozorovati v obličeji jízlivosť, která nezná mezí, rty se ob čas pootevírají tak, jako by se jimi dralo hrozné, těžké slovo . . .

Pan Jeronym se vždy vzal oběma rukama za hlavu a sevřel oči, jak mohl těsněji, i uši si zakrýval a přece zdálo se mu, že slyší tak zřetelně, jako by někdo před ním stál: „Vidíš na čele mém to děsné znamení? — Jen si mne dobře prohlédni. — Pozoruješ již? — Jesti to znamení Jidášovo. — My byli druzi nejupřímnější, my jeden za druhého život bychom byli dali, my jeden s druhým své spasení byli bychom rozdělili, my byli srdce jedno — jedin', on šel potom výš a výše, lid jej velebil, vavřínovými věnci ho obsypával, byl by jej nosil na rukou, a mne — si nevšímal — nikdo — leda těch několik žáků v koleji, — on se hřál na výsluní přízně krále i královny — kde začal mluviti, nepostačila žádná prostora — když kázal pod širým nebem, lidu nebyla kolikamílová cesta dosti dalekou, až si podešvy u obuvi rozedřeli — a já — já se zavírával ve své jizbičce, zapíral jsem se před ním, já studoval celé noci, za kuropění jsem nade knihou ještě sedával, já mu začal jeho slávu záviděti . . . V srdci mém klíčil strašný úmysl, strašnější než ten, jenž Jidášovi vnukl na jazyk slova: ‚co mi dáte a já vám ho zradím . . .‘ A když se najednou začali ozývati proti němu hlasové, já vzal škra-

bošku na tuhle svou tvář nejpřátelštější, já si zašel k němu, abych ho v záměrech jeho utvrdil, abych ho podráždil, abych mu našeptal slova lži, že za ním všickni, co nás při vysokém učení jazyka českého, půjdeme jako jeden mu ž, já v něm pochybnosti rozdmýchal v nejprudší žár, já ho navštěvoval po taji den co den — a potom — potom — jsem k jeho hranici přiložil poleno největší, kteréž vyšlehlo do jeho tváře prvním plamenem. — — A žár ten mne pálí do dneška, a už tomu přece přes půldruhého sta let. — Nemám klidu, nemám nikde pokoje, nejčastěji zacházím sem, kde někdy stála má kolébka, a kde proklínám hodinu svého početí, zatracuji den svého zrození — — kdo mne osvobodí — kdo mi dá, může dáti pokoje . . .“

„Kdo ti vnukl tenkrát, nešťastníče, abys se takové zrady dopustil?“

Panu Jeronymovi vyklouzla skorem po každé otázka tato rtoma mimoděk a zase zdálo se mu, že slyší v odpověď: „Ptej se, kdo závisť černou po zemi od pradávna rozsévá, taž se, kdo ji zalévá, kdo ji pěstuje jako květinu nejvzácnější, a potom ti řeknu, že duch zlý, když měrou nejvyšší rozdrážděn; není při člověku vlastnosti horší nad tuto, pýcha sice prý všeho zla pramenem, obžerství kořene lidského nejostřejší kosou, lakota štěstí i pokoje hrobařem, ale závisť — závisť zla všeho korunou . . .“

Pan Jeronym krokem rychlým opouštíval tvrz, aby na svěžím vzduchu pookřál a zbavil se myšlének, jež nitrem jeho bouřívaly jako vichr v zahradách, viklaje i staletými kmeny, zkoušeje na nich vzteklou sílu svou, zvlášť přicházívá-li z Němec — od vrchů. Tenhle po Čechách natropil vždycky spousty nejvíce. Pálečská tvrz mu bývala v cestě pokaždé.

A čeleď si potom vyprávěla, že prý opět s někým mluvil jejich pán a že přece nikde po chodbách živé duše neviděli. Byl prý všecek ustrašen a dýchal, jako by někdo

zrovna hrdlo mu svíral a na čele prý mu vystupovaly krůpěje potu jako hrách — ten nejvařivější od Čeradic. A z těchhle řečí povstaly pověsti o zakletci, kteréhož pan Jeronym vysvobozuje. Proto nemiluje zábav, směje-li se po svém zvyku, každý se třese, proto vězí ve veliké knize mnohdy přes půlnoc a žaltář odříkává.

Na Štěpána z Pálče, jenž proti mistru Janu na sněmu kostnickém kladl na váhu svědectví nejtěžší, nikdo ani nevzdechl. A tím méně, aby byl kdo uhodl, že tenhle muž panu Jeronymovi přicházívá na mysl nejčastěji. Beztoho tu již snad nikdo nevěděl, že kolébka jeho ve tvrzi velkopálečské stávala. Mistra Jana sice mívali ještě tu a tam v úctech; ale do srdcí se jim vplížil sběhlý a rozmařilý mnich wittenberský či zasmušilý reformátor ženevský. A to zase jen s těmi větry, jež do milých našich Čech od patnácti set let naválý už tolik semene cizího, že vyrostši zadusilo potom skoro všecko, co mělo kořeny domorodné.

„Je mi tě líto — z duše líto; ale zasluhuješ toho měrou nejplnější. Když ho zahalovaly oblaky dusivého dýmu, tys mnul si ruce a zpíval ‚Te deum‘; proto nebudeš míti pokoje do dne soudného, nesmíš... Když chtěli propustiti Jeronyma lidé, kteří neměli v sobě české krve ani krůpěje, nebyl-lis to ty, jenž hadím sykotem namlouval jsi jim: nevěřte mu — nevěřte! Kdy Čechu příkoří učiněno, kde největší, stávalo se a je do dneška, že podílu na ponížení i hanbě jeho či záhubě největšího krajan míval!“

A ten den býval pan Jeronym rozmrzen a nevlídným i ku Salušce. A čeho by se byl podjal všeho, aby, kde který škůdce českého jména i české cti, propadl se za živa do nejhlubších útrob zemských! Propadávali se za stara a proč toho nyní není? Tu teprve potom ostruhy na botech mu zvonívaly a kroky jeho, zdálo se, že v chodbách praskají i dlaždice. A pokaždé při tom opakoval svůj slib,

dceru svou že nedá nikomu, kdo by se před ním neprokázal skutkem bohatýrským.

Škoda, že nemohl pravou rukou vládnouti, jak by vždycky chtěl, a že na levou nohu pokulhával. Ukázal by tomu dorostu českého rytířstva a zemanstva přese svou šedesátku, jak dříve paže cvičívali. Neduh nohy a neohebnost pravé ruky v lokti přinesl si z turecké zemč, kde prý přes něho jelo mohamedánských jezdců jako kobylek. Už myslili, že to smrtí zaplatí; ale pan Jeronym se smával později, vždycky však tím svým podivným způsobem: na kopřivu, jakou on, že bude musit přijíti trochu ostřejší mráz, aby ji popálil.

III.

Ve Dřínově, tak asi půl hodiny od Neprobilic, chystal se téhož času do Turek na vojnu pan Jan Poplužský z Poplužan. Učinil již pořízení o veškerém zboží svém, a sice, kdyby se snad nevrátil, aby se o statek jeho rozdělili usedlíci dřínovští, s tím však závazkem, aby faráři dotyčnému, bydlel-li by ve Dřínově, vždy třetí mandel z úrody odváděli; kdyby však státi se mělo a oni k jiné osadě byli přifařeni, budou povinni faráři tomu dávati z polností darovaných každý mandel desátý.

Pan Jan Poplužský z Poplužan byl neženat a rodu svého poslední. Poddaní si nemohli přáti vlídnějšího pána a také nikdy lepšího neměli. Obvyklé dávky jim pravidelně odpouštěl; přišel-li kdo a žádal-li o pomoc, ať peněžitou, ať obilím, sýpky pana Poplužského nezavíraly se před nikým a ruka štědrá byla otevřena každému. A kdo jen jazykem mohl hýbati, blahořečil mu každý a večer při-

dali k obvyklým modlitbám ještě jednu za dobrého i milého pána.

Znějí tahle slova skorem jako pohádka; ale jsou pravdiva do jedné písmenky.

Pan Jan Poplužský však měl přece jednu vlastnosť, kterou se lišil snad ode všech svých současníků. Nemohl snésti ženské tváře. Těžko pověděti, co toho bylo příčinou. Ode mnoha let neslyšel nikdo z jeho rtů slova: žena, panna . . .

Nejlepším jeho přítelem byl pan Jeronym Hrobčický. Zajíždíval si k němu do Dřínova třeba dvakrát i třikrát za týden. Za posledních dob však poněkud zapomínal. Někdy mu překážela churavosť a jindy zase byla nepohoda a ještě jindy nebyl dobré mysli. Ostatně přibývá-li člověku let, bývají mu obtížnými i nejmilejší vycházky či vyjížďky. A tak skorem ani nevěděl, jaké záměry v jeho hlavě uzrály. Mluvívali sice spolu o podobných výpravách nejednou, ale jen tak všeobecně. Panu Jeronymu nepřišlo ani ve snách do hlavy, co by Poplužský obmýšlel.

Ode Dřínova ku Třebízi vine se rovina jako stůl, pouze k jihu přervaná jsouc návrším, Březí nazvaným, kde prý někdy zlatou rudu dobývali. Svou jednotvárností až unavuje; nikde ani stromečku, jen v dáli několik topolův, uprostřed vozové cesty, jimiž se za blátivého počasí kola zarývají až po nápravy, že bývá slyšeti hýkání na čtvrť hodiny; ale za to pole z míry úrodná, pšenice zlata lepší rodící.

Nad Dřínovem vrch Dřínovák, odkudž lze přehlédnouti všechen kraj na míle daleko i široko, ale také bez jediného kmene, pod jehož korunou mohl by se člověk uchýliti před žhavými paprsky slunečními za parných letních dnů.

Panu Poplužskému však tahle jednotvárnosť, zdálo se, že lahodila, protože v tuto stranu nejraději si zacházíval

hlavu maje sklopenu k zemi, jen ob čas nazíraje k modrým horám, jež celinký obzor malebnými homolemi k severu lemují. A utkvělo-li oko jeho na výšině, za níž mírnou úžlabinou Veliký Páleč rozložen, zastavil se, ruce si přeložil křížem přes prsa, zadíval se k červenavé půdě, jež každým stem kroků mění se ve žlutavou či prohnědlou, a těsně sevřenýma rtoma proklouzlo takořka bezděky: „Ani já se nemohu ničím vykázati, kdy bych byl co učinil pro čest rodu svého či pro slávu své otčiny, — ani já! — A jak bych se tam odvážiti mohl!“ — A potom se střežil, aby ani jediným pohledem nezavadil o hřeben, na němž nejdále k západu Panenská Tejnice s chrámovou nedostavěninou, Peruc se studánkou Boženinou, Vrané se zámkem Doupovců, lunkovská tvrz a dva černé pruhy borovin.

Asi dva dni před tím, než se vydal na cestu, zařičel u vrat kůň; starý čeledín otevřel, protřel si oči, levou ruku si položil na čelo, aby mu nepřekáželo slunce, chvilenku tak stál nehnutě dívaje se na jezdce a teprve potom ho přivítal. Zdálo se, jako by ho byl nemohl poznati. Nebylo by také divu. Do Dřínova i ze sousedních tvrzí či dvorců cesta trávníkem zarůstala. Co také s člověkem, který málo mluví, ke smíchu se nutí a o hezké tváři nechce ani slyšeti, tím méně vyjel-li by si někdo s dvojsmyslným vtipem, v jakýchž si tehdejší panstvo mladé i staré dobře zalíbilo.

„Slyším, pane Jene, že se chystáš na vojnu! — Je-liž pravda?“

„Doufám, že záměr můj pánům sousedům naprosto lhostejným, pane Albrechte Pětipeský?“

Poplužský prohlížel si dvě pistole, jež mu starý čeledín vyleštil, že se v nich mohl zhlížeti jako v zrcadle, a právě je chtěl zkusiti.

„A kdyby nebyl, pane Jene?“

„Musí býti!“

Poplužský upřel nyní ostře na příchozího zrak.

„Jdu k tobě se žádostí . . .“

„O svém zboží jsem již učinil pořízení důkladné a jiného věru nevím, čeho bys mohl ode mne žádati!“

„Pojedu s tebou!“

„Ty?“

„Já — Albrecht Pětipeský!“

„A proč?“

„Stejně i tebe bych se mohl tázati!“

„Povím ti příčinu okamžitě. — Život náš ode mnoha let podoben vodě stojaté, zatažené žabincem a vydávající ze sebe protivný zápach. Člověk by se z toho mohl zadusiti. Lenost se zahálkou bývají podnětem nejednoho hříchu těžkého!“

„Za tou příčinou i já se odhodlal.“

„Jen za tou, pane Albrechte Pětipeský?“

„Což! — Povím ti všecko. — Starý Hrobčický nedá nikomu dcery . . .“

Pan Jan Poplužský odvrátil obličej a zraky jeho si prohlížely na kování u pistolí každičký nýtek.

„Však to víš!“

„Jak bych mohl věděti? — Jdu-li kam?“

„Byl jsem na námluvách.“

Poplužský zašel si až k oknu a zadíval se do nádvoří. Ale buď se tak příliš okno náhle zapotilo, či mu na oči mlha sedla. Neviděl a neviděl; až se toho zalekl. Slepota prý přicházívá na člověka nejednou z nenadání. Večer ulehne zdráv a ráno vstává — vstává a kolem něho černá, neproniknutelná noc.

„Odbyl mne; až prý něco dokážu, abych přišel zase. — Chceš-li, vyjedeme si tam spolu, třeba ještě dnes, a dáme mu s Pánembohem!“

„Já nemám nikoho, abych se s ním musil rozžehnati!“

„Byli jste se starým nerozlučitelni!“

„Časem i na přátelství, byť by bylo nejupřímnější, rez se usazuje, zrovna jako na oceli, byť byla kalena až v Damašku!“

„Mohl bys přece; slušnosť . . .“

Pan Jan na Pětipeského pouze pohledl a potom zavadil jeho zrak, jen tak jako by náhodou, o meč, jenž ležel na dubovém stole obnažen.

„Přeřekl jsem se; odpusť . . . Myslil jsem, že u tebe netřeba slov vážiti a vybírati.“

„O úmyslu mém nezmiňuj se slovem, ani narážkou, rozumíš? — Jinak bychom, ač jsme sousedé nejbližší, každý jinou cestou jíti musili. — Zítra tě ve Slaném o hodině sedmé z rána u Pražské brány budu čekati, ač jestliže mou vůli vyplníš!“

Pan Albrecht Pětipeský potom odjížděl k Velkému Pálči, aby se starým se rozloučil a Salušku poprosil, zdali na něho bude čekati, dokud se z vojny nevrátí.

IV.

Divno, tatíčku, nepochopitelno! — Hledati jménu českému čest na tureckých bojištích, rodu svému slávu v boji proti půlměsíci!“

„Tomu ty, Saluško, nerozumíš, — rozuměti ani nemůžeš. Pochopuji však tvé pochybnosti úplně!“

„Bude-li koruna svatováclavská světlejší, když se drahokamy její odrazí v potocích krve z českých životů?“

„Arciže nebude! — Ale přijdou dnové, kdy české paže budou potřebovati bleskotné svižnosti, kdy síla jejich

se bude musit až zdesateronásobniti! A možno-li to za mravu, jakýž vládne ode dvaceti let a někde i mnohem déle na hradech, zámcích i tvrzích? — Třeba nám cviku, aby potom tnutí jednoho jezdce i s koněm rozpůlilo, aby mušket k líci nasazený ani jednou nezahřměl nadarmo, aby pistole pokaždé zastihla svůj terč ... Rozumíš mi nyní, Saluško? — A takovémuhle umění nejlépe učí se mládež, když se před očima kmitá ocel, když kolem hlavy koule sviští, když se rachotem děl země třese a trubky jezdecké či vlaské kotle pobízejí prudčeji a prudčeji: „útokem v před!“ — Slo-li by to takhle dále, ani těch krbů svých bychom nedovedli uhájiti, natoť celé té milé země naší. Rozprchla by se ta mládež naše prvním rachotným výstřelem ... Vždyť ani těch mečů starých neunesou! A potom by jimi měli mávati nade hlavami, sekati kolem sebe a vrahy psí vejpůli roztínati. Už je každému nevolno i pod tím krunýřem a pod helmicí na čele mu horké krůpěje potu vyvstávají? — Zvykati musí o vodě i chlebě, hlavu třeba na kámen ke spánku položiti, třeba také koni do hřívy, když ostré větry fičí, den i dva hladověti; a kde jinde k tomu příležitosť?“

Saluška se již neodvážila otci ničeho namítati. Umřela jí na rtech i otázka: což kdyby se pan Albrecht nevrátil? — Až se děvušce mladá hlavinka touhle myšlénkou už po třetí dnes zatočila a jako by se jí do očí vkrádaly mlhy listopadové, v nichž slétají ke hrobům dušičky ...

Pan Jeronym se taktéž odmlčel. Ani jemu nebylo dnes do hovoru, ačkoliv si přičítal za zásluhu, že přece dovedl svou řečí dvě hlavy, jednu v posledním jaře a druhou již v podletí, z obvyklých polodřímot vyburcovati. Co platno však, že ku paměti přivedl pouze dvě, z nichž na jedné zásvitem slunce zatřpytily se pokaždé již nitky stříbrné, — z celého kraje širého pouze dvě!

A potom se mu zdálo, že cos jiného ještě vypudilo Poplužského z teplého hnízda. Nejednou přemýšlel, proč se asi Pálči vyhýbá, ač mohl věděti, že by Hrobčickému vždycky byl vítaným. Aby snad příčinou toho byla Saluška? — Tahle otázka mu přilétala od nějakého času ku hlavě pokaždé, kdykoli se ke Dřínovu podíval. Staří mládenci se neradi svěřují komusi se svými sny, zvlášť když se vyplnění jich už předkem rozplývá v dým. A mívají často nejpodivnější nápady. Vše kolem zdá se jim, že pochmurným, mnohdy i úsměv na dětských rtech v očích jejich úšklebkem jízlivým, i ten smích s dětských rtů do uší jim zní posměchem; a jindy opět s unylým výrazem ve tváři naslouchávají hovoru, za jehož každičkým slovem skrývá se licoměrnosť či potměšilá narážka střídající se s kousavým vtipem ... Poplužskému táhla už pátá desítka, kdy se před člověkem skrývá i ta květinka opuštěná na zemi či ve příkopech podél cest. Třeba se vydal na vojnu i z omrzenosti života. Pan Jeronym hádal, zpytoval, mohl si ve hlavě mozek rozmysliti ... Uslyšev o jeho odjezdu, ani pro okamžik nechtěl uvěřiti. A což teprve, když dověděl se o jeho pořízení, že by se snad z ciziny nevrátil! Téhle uzavřelosti mu nemohl a nemohl odpustiti. Říkávají arciť, učiní-li kdo nadání kostelu, že si pojistil na všecky časy nejtrvanlivější pomník. Ale na fundace podobné od jakživa míval duch zlý namířeno nejostřeji. A co jich časem zašlo, že po nich ani památky! Na zakladatele potom živá duše nevzpomene a kdo všecko žije a tyje z nadání, jež by již stonásobným býti musilo! A neporadil se s ním, ani se s ním nerozloučil ...

Pan Jeronym bledou tvář se zapadlýma očima viděl dnes, kamkoliv pokročil, určitěji a určitěji, mohl pozorovati každou brázdu na čele, mohl počítati, kolik vlásků i v obočí; a slyšel bědování úpěnlivé neodbytněji a neodbytněji ...

„Nejhůře trestáno přátelství zrazené, — hadi kolem hrdla se ovíjejí, upíři jeden po druhém na hruď usedají, ruce svázány, aby je nemohly odpuditi, až u srdce cítím bodání jejich spárů... I ledví mi rozedírají... A pomoci nikde, vysvobození od nikoho..."

Pan Jeronym sáhl rychle po čapce a kvapným krokem spěchal ze tvrze pod širé nebe, aby se zbavil téhle postavy, jež se mu kmitala před očima v jeho komnatě nejčastěji, zrovna jako by před léty dávnými v duši Štěpána z Pálče zde byl vzklíčil záměr jidášský.

Ale zdejší pán zarazil se již ve vratech, jako by náhle nohy jeho byly zdřevěněly. Nemohl živou mocí učiniti ku předu ani jediného kroku.

Vcházelť do nádvoří stařec jakýsi ve svrchním šatě, podobném z části klášterskému habitu a dílem dlouhé, selské haleně, kolem boků sepjaté hrubým provazem. Postava za tehdejších časů neřídká, i s těmi bílými vousy a ještě bělejšími vlasy, s hlavou nepokrytou a na nohou kříž na kříž obtočené řeménky s podešvem dřevěným. Stařec kráčel těžkým krokem, opíral se silně o hůl, a chůzi jeho bylo podle klapotu slyšeti, než ho kde uviděli.

Čelo páně Jeronymovo se svraštělo. Nebylť Hrobčický takovýchhle návštěv nikdy přítelem. Podobní hosté toulali se tenkrát od kraje ke kraji, všecko uměli, ode všeho a ke všemu pomáhali, za každého, kdo prý jim jen sousta podá, celou kopu modliteb slibovali, všude přáli na zemi zdraví, jakož i štěstí a na věčnosti království nebeské; nikoho nikde nezarmoutili, o všech známých i příbuzných věděli, pozdravení od nich vyřizovali, a když se poohřáli, poohlédli a když si tak od srdce pohovořili, šli dál a všude na rtech s pozdravením od urozeného pána, kde byli naposled...

„Pokoj, požehnání, zdraví a štěstí, pane Jeronyme!"

Stařec se zastavil a upřel na zdejšího pána své zraky, jako by v každém jehla byla.

„Odkud a kdo?“

Pan Jeronym, zdálo se, že nemá chuti pouštěti se v rozhovor s návštěvníkem. Otázka jeho zněla úsečně a ne příliš vlídně.

„Z prachu země, z černé hlíny, ze společnosti červů ztučnělých příšernou stravou.“

Panu Jeronymovi zakmitl se kolem rtů soustrastný úsměv.

„A kdo? — Mistr Štěpán z Pálče!“

Stařec se nyní vzpřímil, jak mohl nejrovněji. A také postava jeho vzrostla ku podivu. A jako by náhodou opět ozval se o zápraží klapot nezvyklé obuvi.

„Mistr Štěpán z Pálče přichází do svého dědictví, aby v rodné kolébce uložil uštvanou hlavu k odpočinku věčnému.“

„Mistr Štěpán z Pálče už mrtev přes půl druhého sta let . . . Od těch časů již čtvrté pokolení —“

Pan Jeronym nemohl nějak odpověděti; zdálo se mu, že hrdlo jeho vysýchá a ouží se.

„Zmýlil jsi se . . . Jen na mne utkvěj dobře očima. Trochu mi vlasy s vousem zbělely; ale jinak jsem si podoben úplně, i ten jazyk, kterýž svědčil křivě, i to oko, kteréž záštím se kalívalo, i ta tvář, kteráž nepřízní sežloutla barvou pergaménovou . . . Což nevidíš té postavy, jak se plížívá kolem zdejší tvrze?“

„A co ode mne chceš?“

Panu Jeronymovi se nějak třásl i hlas.

„Vysvobození!“

„A proč zrovna ode mne?“

„Tys mistra Jana po Čechách ctitel nejvěrnější, tys českého jména nejhodnější a za čest svého národa horlitel nejvytrvalejší . . . Ty mne musíš osvoboditi!“

Stařec mluvil zvukem nevypověditelným.

Čeleď se ukryla do stájí, do síní a Martin Čahoun utíkaje klopýtl, až si zvířetinky na koleně prorazil. Kde pak bylo kdy také slyšeti, aby člověk byl živ stosedmdesáte let a bezpochyby že ještě více! V písmech svatých starého zákona ovšem na prvních listech řeč o životech skorem až tisíciletých; ale tenkrát byla všecka země mladá, v lidu ještě kořen ze samého ráje, smrť nezmohla se svou kosou ničeho, až teprve, když už míza vyschla, svěžesť svadla a tělo obtíženo mnohým stem let, stalo se křehkým jako nahnutá vrba nad potokem.

„Jedině ty mne můžeš vysvoboditi."

„A jak?"

Pan Jeronym se nutil do smíchu.

„Ty mi nevěříš a domníváš se viděti před sebou šílence, jehož rozum po horách i lesích bloudí? — Však, pane, uvěříš, až se přesvědčíš? — Jen mi tu popřej přístřeší! Na dlouho pobytu mého na zemi už beztoho nebude."

Podivný stařík nečekaje ani, zdali prosbě jeho zdejší pán vyhoví, šel dále do vnitra, jako by do svého. Pan Jeronym se za ním obrátil mimoděk. Pro okamžik nevěděl, kterou jizbu by mu měl vykázati; nazbyt jich ve tvrzi ostatně nebylo, jen tak pro nejnutnější potřebu. Pan Jeronym nádhery a okázalosti nemiloval od maličkosti. A na zdejší tvrzi se ode sta sedmdesáti let, kdy ji husitské houfce za vedení Jana Abatyše i Obrovce zapálili a pan Zikmund poznovu vystavěl, nezměnilo skorem ničeho, leda že tu a onde opravili stáje, někde silné stěny opatřili obmítkou a k severu okna nová zasadili.

„Semhle — příteli — semhle!"

Pan Jeronym si za hostem nenadálým pospíšil, vida, kterak zaměřil ku dveřím, kde byla ložnice Saluščina.

„Však jdu po paměti, byť bych tu byl už nebyl drahně času... Zrovna tady stála má kolébka; když tenkráte házeli na střechy smolné věnce, chytila ze všeho na zdejší tvrzi nejdříve... Ještě tu zdi očazeny..., Na těchhle místech jsme si slibovali přátelství na věčnou až věčnosť! — Hu!“

Stařec se chytil oběma vyschlýma rukama za hlavu a zuby zadrkotal. Potom otevřel prudce dvéře; ale zůstal na prahu jakoby přimrazen.

U okna klečela s rukama sepjatýma a na růžových rtících s nejvřelejší modlitbou Saluška. Zdálo se, jako by dušinka její na sta mil odtud byla daleko, protože sebou ani nepohnula.

A vznášela se opravdu nade mladým mužem, jenž na vojnu odjel, aby si ji zasloužil.

„Chváliti tě budu, Hospodine, Bože můj, z celého srdce svého a oslavovati budu jméno tvé na věky; nebo milosrdenství tvé veliké jest nade mnou, a vytrhlo duši mou z propasti nejhlubší. Učiň se mnou znamení k dobrému, aby to vidčli, kteříž mne nenávidí, a zahanbeni byli, žes ty mi, Hospodine, pomohl a mne potčšil.“

Tato slova prodírala se z hrdla starému muži vší silou, sotva že zočil Salušku se modlící. A již také klečel na kolenou, jako by jimi na věčnou paměť prahové dřevo chtěl prohloubati.

„Spomocník můj a vysvoboditel můj jsi ty! — Ne nadarmo hledala tě duše má a ne nadarmo prahla po tobě jako jelen žíznící po vodách!“

Stařík ještě tak klečel ve dveřích a Saluška vzchopivši se před okamžikem, nemohla úžasem ani slova promluviti. Spatřivši však otce za podivným šedivcem, oddychla si volněji.

„Ó já nešel do Pálče nazdařbůh. Já věděl, že tu anděl, kterýž před Hospodinem přednáší modlitby smrtelníkův.

a proto všech sil jsem napjal, abych se zde octl co nejdříve... Pane Jeronyme i ty anděle světlý, přijmětež můj neskonalý dík!"

Starci, jenž zatím již zase byl vstal, hlas vnitřní rozruchou v hrdle nyní selhával a také se kmet všecek chvěl jako by zimnicí.

„Jsem, pane, unaven — sláb — vysílen. — Kde pak také po více než dvoustoletém životě. — O nocleh prosím, — zde — zde — stála má kolébka!"

„Ložnice mé dcery, starochu!"

Pan Jeronym vzal neobyčejného stařík za ruku.

„Pro Bůh, pane, jsem na prahu do ráje, a ty bys mne chtěl svrhnouti nazpět do nejhlubších propastí, kde peklo nejhoroucnější? — Promluv za mne slovo — aspoň slovíčko — ty anděle dobrý; — jsem Štěpán z Pálče!"

„Štěpán z Pálče!"

Saluška uskočila až ku protější stěně, zrovna jako by proti ní byla zmije zasyčela.

„Pro můj pokoj — pro mé spasení — pro smíření mé i očistu; — vždyť jsi ty, anděle světlý, strážnou bytostí mou!"

Stařec sepjal nyní ruce proti dceři Jeronymově jako ku světici.

„Přimluv se u otce za nešťastníka, jehož duši tíží skorem ode dvou set let hrozný, těžký hřích! — Aspoň ty mi podej ruky, abych nalezl vysvobození, u něhož jsem tak blizounko, od něhož dělí mne už jeden jediný krok. — — Zde, v téhle jizbici budu obmyt, nade sníh zbělen, spadne se mne všecka vina... Právě zde — tuto — stála kolébka má, byla ze dřeva dubového...

Stařík vešel nyní do prostřed prostičké, ale čisťounké komnaty.

„Tys panna čistá, jíž podobné by kraj světa musil pohledati, tvůj otec mistra Jana po Čechách ctitel nejvěrnější, českého jména nejhodnější, jen pod vaší střechou, jen mezi vámi, jen tu, kde jsem uzřel někdy světla Božího poprvé . . . Jsem unaven, k smrti vysílen, prosím vás . . .“

Saluška dlela již po boku otcově na chodbě, našeptávajíc mu: „Nech ho, nech, tatíčku, ať on kdokoliv . . . Ať si odpočine!“

Pan Jeronym se mlčky obrátil a dcera jej sledovala také beze slova.

A sotva že stařec dvéře zavřel za sebou, rozlehl se tvrzí táhlý, smutný zpěv, kterým se posluchačům tajívá pod hrudí dech a jehož hlaholům by nejraději unikli a přece nemohou, protože se jim zdá, jako by nohy měly spoutány řetězy . . .

„Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, et in peccatis concepit me mater mea . . . auditui meo dabis gaudium et laetitiam et exultabunt ossa humiliata . . . averte faciem tuam a peccatis meis, et omnes iniquitates meas dele . . .“

Ve tvrzi bylo, jako když kněží přicházejí s kantory a tito začnou se truchlozpěvy ještě na zápraží.

Chasa se z čeledníku na nádvoří ani neodvážila, protože se už smrákalo, a nahoře, v kterési jizbici příšerný kajicník prosí Páňaboha i všecky lidi dobré, aby se za něho modlili; nemůže prý umříti, ač život jeho již více než dvoustoletý. Dlouhé umírání pokutou na zemi nejhorší. Martin Čahoun si pamatoval do slova staré jedno kázání, jak přicházejí k lůžku takového nešťastníka všecky hříchy jeho, aby mu učinily poslední výčitky a potom se s ním rozloučily . . .

Už se setmělo a tvrzí do té chvíle zněl dumný zpěv: „— et os meum annuntiabit laudem tuam.“

„Ký to, tatíčku, člověk?“

„Těžko, milé dítě, věděti . . . Neměl jsem příliš chuti . . .“

„Bída duše jeho vyzírala mu každým rysem ze tváří. Neodpudíš ode svého prahu žebráka, neodpudil bys ani nepřítele . . .“

„Ale tohohle nevím, zdali bych byl neposlal o práh dále!“

„A nikdy že jsi ho v životě neviděl?“

„Nikdy, Saluško! — Nepamatuji se!“

„Štěpán z Pálče!“

Děvuška se nad tímhle jménem zamyslila.

Panu Jeronymovi pořád určitěji a určitěji vtírala se podobnosť téhle tváře s obličejem, jenž se mu kmitával před očima, i když byly uzavřeny dřímotami, a jejž dnes viděl nejzřejměji, tak že mohl spočítati kolik na čele brázd, kolik vlásků v obočí . . . Však si s ním zítra pohovoří důkladně; dnes nebylo možno, protože chvílemi probleskovalo cos zrakem jeho, tak jako by šílenosť. A potom byl tak příliš unaven, opravdu k smrti vysílen; potřeboval oddechu a klidu největší měrou. Jak by byl mohl vůči němu odepříti také prosby Saluščiny! Přimlouvala se tak vřele, s takovou srdečností! I své komnaty nešťastníku postoupila.

Pan Jeronym nemohl jinak. Za celý život opravdu nikoho ode prahu svého neodpudil. A nebylo by radno se člověkem šedivcem činiti počátek.

V.

Na druhý den zůstala v pálečské tvrzi vrata zavřena i o poledni, jako by půlnoc byla. Na dvou baštách byla proti všemu obyčeji rozestavena čeleď, kdo jen ručnice mohl udržeti. Muškety se leskly, jako by z rukou ani nevycházely.

Pan Jeronym byl milovníkem pořádku ve všem. Na baště západní měli i staré jedno dělo, jež zdejší pán zakoupil před léty od královského města Slaného, více pro podívanou než pro potřebu. Martin Čahoun stál u něho dnes s hořícím doutnákem, neustále pohlížeje v tu stranu, kde leží Panenská Tejnice.

Už se setmělo a čeleď se dosud nehýbala. Martin Čahoun dělo obkročil a sedl si na nč. Bolely ho nohy, jež jevily nepoměrnou délku k celé jeho postavě; odtud také jeho přezdívka.

Pan Jeronym, zahaliv se ve plášť těsnčji, opřel se o meč, chvilkami okem šlehaje po okénku, kde podivný stařík do té chvíle, ale ztichlý, jako by opravdu po tak dlouhé pouti odpočíval a pohroužen byl ve hluboké dřímoty, jimiž se někdy člověk uspí i na věky.

Když mu tam z rána i o poledni donesli pokrmu, ani prý hlavy nepozdvihl a také nepoděkoval. V rukou svíral nějaké listiny, jako by z nich nejbedlivěji četl. Saluška se k němu chtěla už dvakráte podívati; ale pan Jeronym nedovolil.

„Chtěl si odpočinouti! — Neruš ho tedy! — Kdo ví, zdali za ním neštěstí v patách nepřijde! — Vždycky se musí cosi mrzutého přihoditi.“

Otec si právě připínal meč, aby se ohlédl tvrzí, zdali vše v pořádku a čeleď na svých místech.

„A potom prý máme svatý pokoj!“

Těžká ocel páně Jeronymova zazvonila o dlaždice k těmhle slovům jako výsměšek.

Panoval v Čechách zevnějškem opravdu svatý pokoj; ale co kdo měl, musil na svém jmění takořka seděti, zuby nehty se toho držeti a každým okamžikem býti připraven, že přijde násilník, nasadí mu panditku na prsa, či na čelo a bude od něho požadovati poslední košile. Na selských statcích, zemanských dvorcích a někde i na rytířských tvrzích některý čas neměli pokojné ani jediné noci.

Bylať do Uher proti Turkům svolávána se všech konců světa nejzlotřilejší sběř; jednotlivé houfce valily se celým královstvím a řádily stokrát hůře než celá hejna kobylek, když padnou na zelenající se osení.

Předevčírem a včera táhli říšskou silnicí od Loun ku Praze Vallouni; ku dnešku byl do Slaného opovězen nový houfec. Zajíždějí prý od silnice na dvě až tři hodiny daleko a běda, kam zaměří. Neodolají náběhu jejich ani dosti silné tvrze. V Kadani sedm sousedů hrozně ubili a v Lounech zavraždili čtyři vážené měštěnínу. Sedláčka jakéhos, jenž obilí na trh vezl, zastihli za Hořešovicemi ku Třebízi, všecko, i koně mu vzali, a na hrušce*) jedné ho oběsili; ale tenhle ještě šťastným byl. Sotva že od něho odjeli, větev, na které visel, s ním se utrhla a on na zem spadna, přišel k sobě i oživl.

Na dnešek zčervenala obloha požárovou záplavou na několika místech najednou. A nebylo to dle všeho příliš daleko, protože zcela zřetelně slyšeli temné dunění zvonů kostelních na poplach. Mohlo to tak býti v Tejnici či některé nejbližší vesnici. A proto ve Velkém Pálči dnes od rána tahle hotovosť. Pan Jeronym prohodil, že sem živá noha vallounská nesmí páchnouti, pokud v ruce meče bude

*) Bude to asi tatáž hruše prastará, jež nalézá se na dotčeném svahu do dneška se zavěšeným obrázkem, ovšem již sešlá a práchnivějící.

moci udržeti. Aby prý ledajacís poběhlíci si mohli zahrávati s českým rytířem! Kdy tak bývalo? Však jsou tím v Lounech i v Kadani sami vinni. Měli před nimi zavříti brány a nepustiti jich, byť se vykazovali nevím koho podpisem. A nechtělo-li by se jim ode hradeb, pustiti přes jejich hlavy dvě, tři koule; však by jich přešla chuť po drancování.

„Ale co ti královští měšťané — co? Vyšňořeni o slavnostech pod prapory cechovními si vykračovati, v hospodách jeden na druhém každičký vlas přetřásati, po cizotě se opičiti, hádati se, kdo má pravdu v religii, o nýdrlendské modě či francouzských mravech rozumy vykládati . . . K tomu jste vy páni královští měšťané! Po otcích domy dědíte, synům je odkazujete, ale málokterý z vás co jiného, trochu té někdejší zmužilosti, trochu toho starého udatenství, trochu té bývalé cti . . . Kde pak vy?“

Meč páně Jeronymův zvonil prudčeji a prudčeji; nevím, jestli by panský či měštěnínský kordík těmhle nárazům odolal.

„A potom není divu, že na ně dost takového Vallouna, který v královském městě, kde tolik tisíc duší, tolik zmatků a příkořenství natropí. — Hoj, Martine! — Doutnák vzhůru! — Chaso, pozor!“

Na nedalekém návrší zdvihly se náhle kotouče prachu, tak jako by kornetou jezdců způsobeny! ale okamžitě se zase ztratily . . .

Mohla tak býti druhá hodina po západu slunce, když znova rozlila se tmavým nebem krvavá záře a vyšlehly ohnivé sloupy z vyschlých doškových střech. Návrší kolem tvrze byla osvětlena jako za bílého dne. Za malou chvilku sjíždělo k dědince svahem asi ke stu jezdců za strašlivého lomození.

„Pozor! — Muškety k lícím! — Doutnák na pánev!“

Požárovou záplavou zaleskl se meč páně Jeronymův jako ocel v ruce Cherubína střežícího vchod do ráje.

„Ať dobře míříte a nechybte ani jednoho!“

Na tvrzi zahoukly výstřely, jako by se byla zdejší čeleď den co den cvičila; koně zaržáli, proklínání jezdců na okamžik utichlo, a když se dým rozplynul, bodali Vallouni své koně vší silou ostruhami, aby se octli co nejdříve z dostřelu.

„Ještě jednu, chaso!“

A sotva že pan Jeronym dořekl, znova rány zahoukly, až se všecko ve tvrzi otřásalo.

„Jdu, pane — jdu, na pravici mne posaď... Dies irae, dies illa... teste David cum Sibylla — — Liber scriptus proferetur, unde mundus judicetur — Smiluj se nade mnou, Pane Božo můj...“

Po těchhle výkřicích, jež se rozlehly srdcelomným zaúpěním z okénka, jež vedlo do jizbice, v níž odpočíval stařec návštěvník, dopadlo cos na zápraží, tak jako by tělo lidské.

Pan Jeronym se zachvěl, jako by kolem uší svištěly mu koule z vallounských panditek a jedna z nich se mu do hrudi zarývala; prudkým krokem seběhl s bašty a Saluška již také pospíchala otci vstříc. Zděšením ani promluviti nemohla.

Podivný host ležel na zápraží se zlomeným vazem.

„Lépe, mnohem lépe nešťastníku takhle, než s hroznou mukou vléci se ještě dále životem!“

„Slyšels ho, tatíčku?“

„Houkání z našich mušket bylo mu troubením andělů ku poslednímu soudu — Chtěl býti vší silou na pravici!“

„Aby se mu toho jednou dostalo!“

Za chvilku odnášeli dva čeledínové ubožáka do přízemí nizounké komůrky, kde si ze zdejší chasy každý vždycky odpočinul naposled.

„Tam ty necháme zatím tak do rána!“

Pan Jeronym ukázal mečem na tvrz do ouvozu, odkud před okamžikem asi pět lupičských duší zlý duch odnášel do pekelných říší svých. Čeleď pálečská mířila znamenitě. Ne nadarmo se tu cvičívali i za nejhlubšího pokoje.

Tu chvíli klečeli ve vesnici pode tvrzí pod každičkou střechou majíce ruce sepjaty a modlíce se k Pánubohu za šťastné odvrácení nepřítele i za pana Jeronyma, aby mu i dceři jeho na věky dlouhé měrou nejhojnější požehnal. Spolehali úplně, že, pokud pán zdejší živ, jsou jisti životem i statky, a také se zdálo, jako by se všecky došková střechy ku tvrzi tulily po zvyku kuřátek ke kvočně.

Ale ani ve tvrzi, ani v dědině nikdo celou dnešní noc oka nezamhouřil. Ve vesnici proto, že v dáli obzor každou chvíli rděl se krvaveji, a ve tvrzi, že v klenutém přízemku ležel sestydlý kmet, z jehož úst na vlastní uši slyšeli, jak mnohá léta na jeho bedrách spočívají a že se Štěpánem z Pálče jmenuje.

Saluška se od otce nehnula ani na okamžik. Pomyšlením na poslední slova starcova vždy se zachvěla, jako by jí byl až do kostí projel studený vítr prosincový, jejž na Pálči, jak se říká, z první ruky mívají, protože se letem od vrchů pokaždé na nčkolik chvílí na zdejších střechách usadí a všecko všudy, i nejmenší skulinu projezdí.

VI.

Na těch místech, kde nešťastník vrhl se oknem na zápraží, nalezl pan Jeronym svazeček nějakých listin. Byly zavinuty černým hedbávím na kolikero a se dvou stran bělala se stužka, z čehož možno souditi, že ubožec závitek nosíval na holém těle, maje jej kolem hrdla zavěšený.

Pan Jeronym ostýchal se zprvu svazečku se dotknouti. Bývaliť za tehdejších časů pověrčivými mnohem učenější lidé než zdejší pán. Co by to také mohlo býti než nějaký prostředek „spolehlivý“ proti kouzlům a čarám, proti nepřátelským mocnostem zemským, podzemským i nadzemským? A takových věcí nejmoudřeji se nedotýkati; nejlépe hoditi je do ohně či zakopati hluboko do země — pod okap.

„Slyšíš-li, Martine? — Ulož tohle k nebožtíkovi! Co s takovým dědictvím?“

Však ani čeledínovi se nějak nechtělo, aby se sehnul po závitku. Stalo se už nejednou, že, dotkl-li se kdo čehos podobného, dostal do rukou suché lámání, až mu i ruka slábla, usýchala, až uschla dočista. Ale vztáhl levici po téhle pozůstalosti přece, aby se neřeklo, že jest bázlivec. On — starý Martin Čahoun a bázlivec!“

„Je tu nějaké říkání, řádka na řádce!“ prohodil čeledín blíže ku svazečku přihlédnuv. — „A kolik listů! — A kterak hezky psaných!“

Martin Cahoun balíček rozvazoval, ale opatrně, jedva prsty se toho dotýkaje.

„Ukaž přec!“

Pan Jeronym sáhl po prvním listě, na němž pevnými tahy dosti ozdobným písmem bylo napsáno: „Závěť mistra Štěpána z Pálče, zrádce!“

„Nepochopitelná věc! — Dej to sem všecko zpět!“

Čeledín se na pána podíval nějak nedůvěřivě. Jakživ si pan Jeronym kouzly a čarami nepomáhal, a tentokráte by snad chtěl? — Nebožtík, jemuž tyto listy patřily, dle všeho asi mnoho věděl; proto byl také tak stár; a chtěl by si zdejší pán život také na tak mnohý čas prodloužiti? — Kdož by si nepřál, aby smrť přiblížila se, jak možno nejpozději? I on — Martin Čahoun — by ji, jen

kdyby mohl, zaklel až na konec světa; a přece život jeho. neznal přerozličných světských radostí už pro tu přezdívku Ani oženiti se nemohl. Jednou měl ku svatbě tak blizounko; ale nevěsta si ho důkladně prohlídla, znaleckým okem změřila a do očí bláznů bláznovitých mu nadala.

Pan Jeronym si zašel nahoru do své světnice, nejdříve list za listem zběžně prohlédl, potom všecky srovnal, usedl do lenošky, hlavu si opřel o levou ruku a začal čísti od počátku řádku za řádkou, ani jediného slova nevynechávaje, jak následuje:

„Testament tento napsal jsem, vrátiv se nazpět do vlasti z Kostnice. Na smrtelelné posteli jsem všecko ještě pročetl, tu a tam ledacos opravil, nejednu větu připojil, některou zase přeškrtl, podpisem svědků hodnověrných opatřil a mému bratru, synu jeho, vnuku jeho a synu tohoto zanechal, aby poslední vůli mou vykonal, jak budou moci nejsvědomitěji.

Zhřešil jsem, zradiv krev spravedlivou. I tuším, že ve věčnosti nepoznám, co to pokoj, klid a smír. Mé bydlo po smrti bude, kde nápis: „trýzeň Jidášů všech věků, všech stavův a všech národův.“ Ale možno-li spravedlnosť nepodplatitelnou čímsi obměkčiti, prosím pro Boha milosrdného, pro syna jeho jednorozeného, pro Ducha posvětitele, pro Matku Boží, Jana Křtitele, pro sv. apoštoly Petra i Pavla a všecky svaté, bratra mého milého: ať syna svého dá na učení, kteréž jest písem svatých vykládání, všech mých thesí i proposicí i argumentací zkoumání nejpřísnější, jež nezná ohledův a strannictví. Ať syn ten po bedlivém pročítání lež od pravdy liší jako oheň od vody. Najde-li lež, ať ji do všech světa končin rozhlásí, ať ji mistrům všech učení, co jich na světě, předloží, a potom ať navštívi za mne svaté město Jerusalem s Nazaratem i Betlémem, ať za mne i pro pokoj hříšné duše mé tuhé pokání vykoná

u prahův apoštolských. Najde-li však pravdu, ať tohle české království kříž na kříž proputuje, všude ve městech královských, věnných i ostatních, po vesnicích, zámcích a tvrzích jméno mé očišťuje, každému pravdu pravdivou vykládá, každého poučuje, ať chudý, ať bohatý, ať učený, ať neučený, byť byl i jen pouhý sedláček ... Vyžadovala by toho rodu našeho pověst dobrá a jméno až do mne poctivé. Jáť již pak sám nevím, zmotán jsa a v sobě rozdělen, kde pravda či lež, kde ctnosť či hřích, kde láska či závisť, kde modlitba a kde proklínání. Tak jestli kolotáním světa tohoto ochuzena i ve psí přivedena nebohá duše má. A k tomu ke všemu — — chtěla ruka to psáti: A k tomu ke všemu dej mu Pánbůh milý náš požehnání a své milosti — — ale ústa má nehodna o požehnání pro někoho prositi a ruka má nehodna milosť Boží někomu, by i jen na papíře bylo, odkazovati."

Tuto Štěpánova závěť přestávala. Ke konci byla přitištěna i pečeť, ale černá a nerozeznatelná, podpisy svědků taktéž nečitelny, že se zdálo, jako by ani péra nikdy byli v rukou neměli.

Na prvním listě přišitém k téhle neobyčejné vůli poslední toto četl pan Jeronym, ničeho si kolem sebe nevšímaje a hlavy ani nepozdvihnuv.

„Hledal jsem v thesích, proposicích i argumentacích strýcových, až mi oči zčervenaly a všecky sloupce ve tmavou hmotu přede mnou splývaly; o hlavu pokoušela se zprvu závrať jen chvilkami, později pokaždé, kdykoliv jsem papíry vzal do ruky; já pročetl summu Tomáše Akvinského, jakožto měřítko pravdy a lži, probral jsem akta kostnického koncilu den za dnem, řeč po řeči, nad jednotlivými výpověďmi proseděl jsem mnohdy kolik hodin, nedaly mi pokoje, ani když jsem ulehl ..."

Náhle všecky zprávy od synovce Štěpánova končily: bylo znáti, že ruka přestala psáti, jako by nad samým

papírem mečem byla uťata, kolem jevily se dosud vybledlé skvrny inkoustové, jak asi péro prudce zaskřípalo. Potom začínalo písmo ruky jiné, zběhlejší i dovednější, o čemž svědčily umělé iniciálky vždy v čele jednotlivých odstavců.

„V díle strýcově pokračoval sestřenec, jenž nabyl vědomostí svých na vysokém učení bolognském, florentinském i v Padově, jenž výkladu písem svatých v samém Římě se učil a puzen vědychtivostí, putoval až do Paříže, aby od mistrů slavných naučil se řešiti otázky, z nichž synu bratra Štěpánova rozum se popletl nadobro... Když slovutným magistrům kladl thesi za thesí, vždy jednu z traktátů Janových a hned druhou z proposicí a argumentací Štěpánových, hádali, um svůj zkoušeli, ku pomoci hrozné knihy brali, až prohlásili za pravdivé these Štěpánovy. Já tenkrát si zavýskl, prsty u rukou zaluskl a jak jsem jen mohl nejrychleji, spěchal jsem do vlasti, abych všude pravdu zvěstoval. A ne bez obtíží velikých dostal jsem se do svého domova. Ale sotva, že v prvním městě začal jsem vykládati, kdo měl pravdu, zdali Štěpán či mistr Jan, vzkřikli všichni hlasem velikým: ejhle ancikrist! zadupali nohama i sápali se po mně, že jsem jedva se životem unikl. A kdekoliv jsem chtěl činiti výklady své a hlásati lidu výsledky badání mnoholetého a neúmorného zkoumání, všude vedlo se mi tak. I pomyslil jsem si nejednou: Už, pane bratře děda mého, sotva dojdeš pokoje; nechtějí mne nikde slyšeti a jméno tvé v paměti prokleté... Až tu kdysi muže prastarého jsem viděl, jenž mne vyslechl pozorně, jako by o samu duši jeho se jednalo. On jediný, co jsem jich kdy slyšel, mistra Štěpána litoval, že ho tak daleko zavedlo záští jedovaté; i zdálo se, jako by za mlada také byl vědomosti ssál do sebe z pramenů křišťálových, protože měl řeč vybroušenou, každou větu uhlazenou, hovor propletený sentencemi ze starých i nových knih, z křestanských i pohanských, římských i řeckých,

Aristotela, Sokrata, Demosthena, Livia, Cicerona, Vergilia, Horacia, Origena, Tertulliana, Augustina, Lactancia ... Po šatě by takového repertoria hrozného v šedivé hlavě jeho nikdo byl nehledal, ani po prvním slově, teprva proudem rozmluvy. Jsou lidé na světě do dneška, kteříž hrozný rozum svůj ukrývají a nevykládají před každým, jako kramář zboží své na prodej a k obdivu, učenosti své ... A prastarý ten muž žil o samotě, jako někdy Jan Křestitel, živil se kořínky a medem lesním a od let čtyřiceti neměl v ústech ničeho jiného i rtů neovlažil leč vodou pramenitou. „Tohle bych jediné věděl, co by pomoci mohlo duši jeho a očistiti ji. Až na těch místech, kde se narodil, vykvete růže živá, kteréž větry palčivé neovály, a nade růží tou rozklene korunu mocnou strom, jemuž široko daleko rovného nebude a nebylo, pod jeho stíny ctnosti rozpučí, z nichž každá perlou drahocennou, — až ta růže rozvine se nejsvůdněji, potom — možno, čeho nosíci chceš. Ale očistě klesne za oběť všecken její květ do lístečku nejposlednějšího. A když jsem tenkrát do Pálče dorazil, byl tam jen samý babí hněv; o růži nikde ani pohádky ... Rod náš již vymírá; na živě pouze už jen bratra mého syn. Nedokázal-li jsem ničeho já, který jsem na knihách vstával, na knihy lehal, mezi knihami rostl, knihami se živil, nevím, co dokáže on. Dejž mu, Pane Bože, vytrvalosti, síly a umění!“

List následující byl prázdný; teprva na třetí stránce ruka již opět jiná pokračovala. Ale tahle byla neumělá, každá řádka šla jiným směrem, písmeny veliké střídaly se s maličkými, sotva čitelnými ... Panu Jeronymu se ruce třásly přecházel ho zrak, kalil se mu; ale nedalo mu to a nedalo, aby nedočetl.

„Co uložil hlavu svou k odpočinku můj strýc, uplynulo mnoho let. Z rodu Štěpána z Pálče stál jsem tu já sám — já jediný, chud, jako žebrák, s odkazem, na němž lpěla kletba, v ruce s několika lístečky, na nichž byly

zaznamenány veškery neúspěchy mých předchůdců, za bdění i dřímot s podobou předka mého před očima, jak proti mně ruce vyschlé spíná, abych pomohl, protože nepomohu-li já, už nikdo mu nepomůže, jak mi rány ukazuje, kde ho všude hadi uštkávají, kde mu vlkodlak srdce rozedírá ... Nedokážu li toho, že budu trpěti s ním, proklíná mne, zatracuje, vchází ve mne, vzpírám se, bráním rukama nohama, zuby nehty, volám o pomoc, jsem sám, v kraji pustém, nikde človíčka, nikde vesničky, jen vlci vyjí, jen sovy houkají, hlava se mi točí, oči mne pálí, nohy pode mnou klesají ... Jsem nešťastný mistr sám ... Nade mnou větry hučí, kolem vlny se víří, chci mezi nč a nemohu, jsem sláb, tuze sláb ...“

Pan Jeronym se nemůže a nemůže ode čtení odtrhnouti, tak jako by ho cos železem k těmhle listům bylo přikovalo.

„Na Velkém Pálči žije muž, kterémuž se v kraji slanském co do cti nikdo nevyrovná. Pochází z rodu starého. Erb čtverým polem rozdělen, se dvěma hady pod korunkami, jeden stříbrný a druhý zlatý přes kříž se točí, nad helmem ocas paví červenou a modrou barvou opět na čtvero rozdělený, uprostřed něhož tolikéž hadi dva na kříži jako ve štítě.“

Tato slova psána rukou pevnou, ačkoli nikoliv písmem ozdobným. Písař dle jednotlivých tahů byl tentýž, jediné že mysl jeho se již upokojila, oko že vidělo jasně před se a ruka že pérem jistě uměla vládnouti

„A dcera jeho podobna růži, když rozvita nejsvůdněji. Tam musím doraziti, kdybych si měl nohy rozedříti, plíce vydýchati, kdybych celé noci spáti neměl, celé dni si neodpočinul ... Pokud jí starý nevdá, protože hlásí se prý ženichů se všech stran; jeden až do Turek si ji šel dobývat; mohl by se vrátit snadno s ostruhami zla-

tými, se řetězem kolem krku jako klanečník, se zvučným predikátem... Ó kdybych já byl mohl mistru Štěpánu hledati očisty na bojištích, s mečem v ruce, na bujném oři, vůči půlměsíci... Už bys byl svoboden, usmířen; ale v knihách mezi thesemi, argumentacemi a proposicemi... Kde pak ve knihách! — A čekati, až na Velkém Pálči růže se rozvije, až tam ctnosti rozpučí, z nichž každá perlou drahocennou. Jak snadno jsem mohl zajíti. Byl jsem u bran pekelných tak blizounko... Přiletím tam jako pták, jenž nese neštěstí, usadím se tam jako netvor, kterýž očima příšerně svítícíma všecko kolem sebe na smrť uřkne, kterýž dechem svým všecko kolem sebe otravuje, jenž nezná smilování... A budu se brániti všemi silami, kdyby mne vpustiti nechtěli, nedám a nedám se odbyti, až se octnu na těch místech, kde stála Štěpánova kolébka, abych uviděl dceru jeho se modlící... Život časný vždycky stojí za život věčný; co mi potom, že jim přinesu smrť... Budu zachráněn já i on, vytržen z muk pekelných vejdu do lůna Abrahamova; mámtě již mnohem více než padesátku... A tak ve jménu Páně na cestu poslední!"

Pan Jeronym už hezkou chvíli dočetl; ale zraky jeho ještě tkvěly neustále na tomto odstavci, jehož každičké slovo bylo ostřejší než nejlepší damascenka a zabodalo se hlouběji pod jeho hruď než kalená kopí spahiů tureckých. — Proto že i on vídal tedy tu tvář se zapadlýma očima, se znakem pekelné závisti na čele, na rtech s hadím sykotem za posledních dob častěji a častěji, určitěji a určitěji? Proto že se jí nemohl ani on vyhnouti nikde, ať si vyšel kamkoliv, ať začal práci jakoukoliv?

Od něho že tedy chtěla takovéhle oběti.

Na nádvoří přivlekli čtyři jezdce s prsoma prostřelenýma. Koně zatím nechali v ouvoze. Kordy s panditkami nebožtíkům vzali; ale jiného se nedotkli, ač by u každého byli několik dobrých tolarů nalezli. Zbraň prý

pověsí ve zdejší tvrzi na památku, jak se tu někdy ubránili lupičským cizincům, jichž se bála i bohatá města královská otevírajíce před nimi pevné brány dokořán a u nichž se bázlivci vykupovali velkým penízem. Takového pronároda tu ještě neviděli; proto si na nich prohlíželi každý záhyb i každý šev. Strach šel z nich i nyní; výrazy obličejů svědčily, že tihle nevázanci ani dítek v matčině životě nešetřili. A přicházeli se na ně dívat z celé vsi. Ženy ruce spínaly a matky dítkám vyprávěly, tak že čerti v pekle vypadají.

Pan Jeronym však jako by neslyšel.

Zraky jeho dosud tkvěly v rozevřených papírech na slovech: „Ale očistě klesne za oběť všecken její květ do nejposlednějšího lístečku.“ Jednotlivé písmeny rostly mu před očima v obrovských rozměrech a zdálo se, jako by ruka tajemná znova a znova je psala většími a většími obrysy . . .

Zdejší pán ani nevěděl, že těsně u něho dlí Saluška, že bílá ručka její rovná mu vlasy na skráních, s čela jeho chmury rozhání a že mu již asi po třetí cosi povídá.

„Staří naši předkové trpívali hrozně . . . Kolika otcům a kolika matkám dítě jediné, miláčka nejdražšího, německá střela urvala, německá ocel zhubila, německá ‚faleš‘ zkazila? Jen co já vím a co já slyšel! — O kolik synů dobrých rodiče staré připravila kdy zrada jidášská? Rodný bratr nešetřil toho, jenž jedno mléko s ním do sebe ssál . . . Bratr bratru oči vylupoval, bratr bratra na jatky honil, jeden v drahé krvi druhého se brodil . . . A šedivý tatík dokonával, ustaralé matce srdce věrné dobušívalo; ale shasínajícím zrakům obou svítila vstříc naději, že bude lépe, byť i nade hroby jejich . . . Nyní ukaž, Jeronyme, co sneseš a co vydržíš, — nyní, kdy neštěstí rukou ledovou ti k srdci sáhá!“

„Všecko, tatíčku drahý, s tebou ponesu!“

Pan Jeronym ještě neslyšel.

„Tohle horší by mohla býti zkouška, než zlatých ostruh si dobývati na tureckých bojištích, než ve vražedné vřavě s nepřítelem se utkati... Člověk nevidí, neslyší, krev všecka kypí, síla roste sama, bitec by samé Moraně vrazil meč do žeber... Ale zde ty dlouhé, nepřečkatelné dni a s myšlénkou jako upír neustále ve hlavě...“

„Vždyť budu s tebou, tatíčku můj, já — tvá Saluška! Tvé řeči však nerozumím... Mluvíš o neštěstí, jako by drahá hlava tvá postonávala... Byls celou noc vzhůru, ublížil jsi si... Musíš si odpočinouti!“

„Nedej Bůh, aby má hlava postonávala! — Co by pak řekli Jeronymovi Hrobčickému?“

„Odpočinku je ti třeba. — Nemůže ani jinak býti po takové noci. Mně samotné nevolno; také jsem ani oka nezavřela.“

„Tobě, Saluško, že nevolno — už — nyní — tak brzy?“

„Z nevyspání, tatíčku!“

„Z těchhle lístků! — Z těchhle hroznych řádek!“

Pan Jeronym se uchopil za hlavu oběma rukama.

„Zahoď to — spal — našli to u toho šílence...“

Saluška sáhla prudce po papírech, odběhla, jako by křídla měla, hodila je do ohně a již opět k otci se tulila.

Pan Jeronym si setřel, s čela pot, oddechl si volněji, podíval se na dceru, jak se k němu vine s tak vřelou přítulností, a prohodil již obvyklým hlasem: „Máš pravdu, Saluško! — Zapomínám, že mládí hezky dávno už odletělo. — Ale někdy za sebe člověk ani nemůže. — Mé přítomnosti za dnešní noci mezi čeledí bylo nejvýše třeba. — Musím se podívat dolů. — Bude nám třeba opatrnosti

i dnes! — Bůh sám ví, jak dlouho tahle zvěř lotrovská naším krajem se bude trousiti. — Však uslyšíme co nevidět, jak a kde zlého natropili.“

Saluška neměla ani tušení, jak těžce se otec přemohl a co ho to síly stálo, než se takhle ovládati dovedl.

VII.

Císařské zbraně na uherských bojištích vlhly, krvavěly, ani neosychaly, někdy na ocel již otupělou prorazil sice paprsek slunce štěstí, tu a tam zavlál na hradbách černožlutý praporec, rozestřel tmavoleskle peruti své orel dvojhlavý; ale jen tak, jako by se chtěl podívati jak do rodných končin daleko a zdali tam kdy doletí . . . Půlměsíc se dral výš a výše, dál a dále. Už viděli srpovitý tvar jeho i na nivách moravských a bylo vždycky září, jež se kolem něho rozlévala, všecko od obzoru po obzor červeno.

Císařským vojskem plížíval se přečasto příšerný stín, o němž všude věděli a pokaždé věcí nedobrých tušili. Za dne měníval se v kolikabarevnou podobu, sezelenal hněvem, sežloutl závistí, zmodral pomstychtivostí, zčervenal jízlivou radostí a konečně vždycky zčernal — zradou.

Habsburský orel prosekán a rozestřílen i probodán ležel opětně na bojišti jagerském, jako by nebylo v něm již ani stopy živůtku; peruti svislé, zobák zaražený do půdy zvlhlé křesťanskou krví jako by deštěm kolikadenním, spáry otupělé, zrak přimhouřený a tmavá péra nějak zrezavělá. Smutné podívání.

Ale ještě tu letí řady jezdců, jako by ze země otevřené byli vyjeli. Půda se pod nimi třese, ocel v pravicích se jim jen svítí a nade hlavami jejich na praporci červeném let bílý také ke skoku uchystán. Je to český jezdecký

pluk. Stál drahně času na vykázaném místě; vojínové měli meče taseny, koně netrpělivě frkali, nedočkavě kopyty zem hrabali a praporec se sněhobílým lvem plnou šíří rozestřen. Rozkaz: „ku předu!“ nepřicházel do té chvíle. Potom poručil plukovník troubiti sám.

Tak se zdá, jako bychom v řadě první dva obličeje velmi dobře znali. Ku podivu; i v takové dálce a tak nenadále známá tvář. Ale čela stažena, usedly na nich jezdcům nedobrozvěstné chmury, pěsti jilce svírají jako by tvrdý kov rozdrobiti chtěly, koně řehotají k ohluchnutí, protože cítí ostruhy svých pánů prudčeji a prudčeji ... Nikdo ani slova nemluví; jen trubky jezdecké třepetají silněji a silněji.

Habsburský orel se náhle probouzí, hlavu kleslou zdvihá, zraky matné otevírá, i křídloma jako by chtěl těmhle jezdcům dáti znamení. Zobákem proráží radostný skřek ... Starý, staletý pták by se tak rád vznesl k oblakům, těmhle jezdcům nade hlavy, bílému lvu za soudruha... Kdo pak v nouzi dobrým nebývá.

Plukovníku kmitá se kolem těsně sevřených rtů nezvyklý úsměv. Už se dvakráte pootevřely, chtěly cos propověditi, ale pokaždé zase jako by zámkem se uzamykaly.

„Jedeme marně, brachu!“

Plukovníkův soudruh se k němu blíže s těmihle slovy nachýlil.

„Jedeme si pro smrť! — Rozumíš a slyšíš-li, Albrechte?“

Plukovník jen oře bodl ostřeji.

„Což já? — Ale ty — Pamatuj, že tě v milé vlasti čeká nevěsta; mne živá duše ne ... Snad ještě budou rádi, až uslyší, že jsem proti Turkům ve vojnách zahynul, už také k vůli mé závěti... Ještě se tak rádi za mou duši pomodlí. A na tebe vzpomíná Saluška.“

Plukovník, pan Albrecht Pětipeský, nyní na přítele Poplužského pohlédl a opět se pousmál.

„Pravdu, Jene, díš! — A proto ku předu pro slávu českého jména!“

„A pro Salušku!“

Trubky zazněly, jak uměly nejpronikavěji, poznámku pana Jana Poplužského přehlušily úplně, ani plukovník jí neslyšel a řady jezdecké se jen krajem kmitaly... Pan Albrecht a jeho soudruzi slyšeli už zcela určitě hrozný řev: „Allah il Allah!“ Podobalť se tenhle ryk, jako když na poušti všickni dravci do jednoho spustí každý podle svého způsobu, že v poutníku sráží se všecka krev.

Jezdcům tváře červenaly, koně ržali, jako by se už nemohli ani dočkati, až se srazí s roji mohamedánskými, nebylo ani potřeba, aby je ostruhami popoháněli, ocel řinčela, jako by se už meče křížily...

Český pluk přihnal se na Turky prudčeji, než jarní bouře chodívá. Z koní se kouřilo, jako když se mlhy valívají oudolinami.

Panu Albrechtovi se leskly oči, jako by o svatbě k Salušce nevěstě se nahýbal a našeptával jí cos o ráji manželského života... Česká vojska divy udatenství činívala a bývala jich nejednou hrstka, lehounce k spočítání, potůček proti moři, porostlina proti tmavému lesu... A přece vítězili slavně a z válek vraceli se bohatýři. Nejhezčí děvušky jim věnce podávaly, popěvky až milo je nazpět vítávaly a otcové s matičkami synům chrabrým žehnávali. Zlatá slova mluvíval přece jen ten pan Jeronym!

Dva turecké pluky se již před nimi kotoučí prachu rozprášily, ani ostří mečů jejich nezkusivše.

„Za českou slávu, braši, za vlastní svou čest... Dále! — Ku předu!“

„Za Salušku, Albrechte — pro nevěstu!“

Poplužský pořád po boku plukovníkově.

„Meče mezi zuby! — Do pravic pistole!“

Turecké řady houštnou, rozvinují se půlkruhem, janičárské kotle víří temněji a temněji, v pozadí vlaje větrem zelená korouhev na znamení, že tu sám hrozný Mohamed, postrach křesťanů, bič uherské země, rodu Habsburského strašlivý nepřítel a proroka bradatého nejvášnivější stoupenec.

„Ve jménu Božím — svatý Václave!“

„Ty jsi dědic české země, rozpomeň se na své plémě, nedej zahynouti nám i budoucím . . .“

Trubky umlkly a tahle píseň pro okamžik Turky překvapila nepoměrně více, než kdyby jim byl nad hlavami zasvištěl koulí celý lijavec. Tisíc hrdel rozepělo se tak z nejplnějších duší po starodávném zvyku a teprve potom do Bisurmanů střelné rány zahoukaly k pozdravení a nastala práce mečům.

Česká ocel ryla do Turčínů hrozné rýhy, že tak hlubokých brázd nevyorá žádný pluh. Nepřátelské damascenky učiněná pírka proti těžké zbrani rejtharů páně Albrechtových a nepřátelská dřevce drtila se jako žitná stébla, když do nich kosa zajede.

„Věřící že couvají — vojsko mé přede psy?“

Sultán Mohamed zasyčel sykotem baziliščím.

„Bičujte je! Janičáři!“

Ale mohli janičáři zástupy ve zmatek uvedené bíti bičíky nevím jakými, nebyli by jich byli zadrželi.

Sultán Mohamed sezelenal jako prorokova korouhev nad jeho stanem; paša, jenž padišaha jal se varovati, aby prý chránil předrahý život svůj, skácel se k zemi s hlavou vejpůlky a Mohamed zařval šakalím hlasem: „Koně . . . Koně!“

Ale nebylo tu nikoho, kdo by byl slyšel rozkazu sultánova a pospíšil přání jeho vyplniti.

Už duněly k ústupu i bubny janičárské. Bunčuk za

bunčukem kácely se k zemi a koňská kopyta drtila podkovami na sta zlatých půlměsíců.

Sultánovi na rtech bílá pěna vystoupila a jako zběsilec sekal kolem šavlicí do každého, kdo se k němu přiblížil. Před ním už jen úzká hradba janičarských těl; už viděl na ďaurských helmicích i chocholy, už na něho mířil ohonem i stříbrný lev a do očí mu ocel nepřátelská svitem k oslepnutí zarážela.

Z tisíce českých jezdců však již také zbyla jenom hrstka. Mezi nejodvážnějšími neustále ještě plukovník se svým soudruhem Poplužským, jako by ořové jejich řetězy k sobě byli přikováni. Přílbice již prohýbány, krunýře pohmožděny, otvory krev se prýští, na chocholech péra pocuchána, přesekána; ale v pažích co chvíli větší síla.

Co by tak řekl tomuhle dnešnímu dni pan Jeronym?

„Nic platno, brachu! Já již zůstanu; ale ty se spas!“

Pan Albrecht jako by však neslyšel.

„Pro Salušku se spas a život svůj jí zachovej — Pro Bůh, pro svatý Václav, pane Albrechte, jsme obklíčeni... zde se ještě můžeš prosekati!“

Plukovník seče, jako když blesky bijou, a ještě neslyší.

„Pro nevěstu, kteráž se tě nemůže dočekati a kterou jsem i já tak míval rád ...“

„Buď je posekáme aneb zahyneme. — Divná by to po útěku svatba byla ...“

Panu Albrechtovi nezbylo času, aby byl dopověděl; Turčín jako hora v cestu se mu postavil. Vedle něho na zlacené žerdi větrem se házelo kolik koňských ohonů. Bujný Arab pod ním se rozehnal ke skoku sáhovému. Ale touže chvíli obrovský paša rozťat ve dvé a pak Albrecht již před samým stanem sultánovým. Chochol jeho ještě několik okamžiků vzhůru poletuje; ale potom rázem mizí mezi pestrobarevnymi turbany; Poplužský vedle něho pod kůň padá a jeden druhému ještě ruku tiskne...

A za půl hodiny již všude kolem ticho. Padlým rekům Turci hlavy odsekali, nabodali je na tyče a za ryku vítězného nesli je do nedalekého Jagru, aby je po hradbách a věžích vztyčili. Jen jeden ze všech ještě dýchal a toho přivlekli před samého sultána. Ale nebyl ubožec k poznání, ve tváři saminká usedlá krev, přílbice kopytem koňským rozšlápnuta, meč v kolikeré kusy rozlomen, krunýř zrýhován jako by struhami . . .

„Daruji ti život, ďaurský pse; budeš mým otrokem a každému na mém dvoře o dnešní seči vyprávěti.“

Křesťanu se vydral z hrudi hluboký vzdech; ale nepromluvil ani jediného slova. Bezpochyby že nemohl.

A než se ubožec nadál, už mu kovali na nohou a ruku těžké řetězy, a než se kolem rozhlédl, už byl upoután ku třemeni bělouše, určeného pro sultána. A musil nešťastník po čtyřech; aby se mohl vzpřímiti, ani pomyšlení.

Mohamed chtěl slaviti vítězový vjezd do Jagru a ďaur, upoutanec, vleknoucí se po straně jeho zemí po čtyřech a kříž na kříž řetězy svázaný, byl podle zvyku jeho vítězství nejvýraznějším dokladem . . .

Nebožec pořád, jako by řeč byl ztratil; ani hlasitě si neposteskl. Beztoho smrť brzká vysvobodí ho.

Aby byl viděl pan Jeronym, jak dovedl trpěti Jan Poplužský z Poplužan! Zdaž by byl nejednoho svého výroku neodvolal! — Českému jménu čest dobývali vždycky těžce, všecko si perně zasloužiti musili, lehce nepřišli nikdy k ničemu; a když ji získali, potom tu čest draze vydobytou, těžce vyzískanou lidé s ďábelskou duší pohazovali kolem, až začala rezavěti . . .

Na bojišti, kde ležel celý český pluk, ztišilo se už všecko: jen jagerské zvony až sem dorážely kvílivým hlaholem, protože je Turci s trámů strhovali, kladivy rozbíjeli a kusy dolů s věží shazovali. Nad padlými reky snášela se

pořád užším a užším kruhem tmavá hejna krahulíků, krkavců a ostříží . . . .

Habsburský orel opodál sestydlý, beze stopy života.

Pan Albrecht Pětipeský nejvýše na hromadě mrtvol; ze spoda koně se vyprostil a již jen kleče na vše strany přetínal turecké životy. Tenhle poslední zápas jeho byl nejhroznější; ještě zaťaty obě ruce křečovitě, ještě rty těsně sevřeny, jako by zuby chtěly skřípati, přílbice zohýbána jako tenounký plíšek, na pancíři koňských podkov znáti k nespočtení . . .

A přece tohle všecko udatenství psala ruka do písku, jejž vítr rozvál ku čtyřem stranám světa . . . Ani zdání o uznání, natož o vděčnosti. Nové a nové berně, nové a nové oběti a což po všech kostelích modliteb! Zvonili tenkrát všude proti Turkům jako proti mračnům, když v nich saminký led.

VIII.

Od těch dob, co pochovali v Pálči u dveří chrámových podle prahu posledního potomka z rodu Štěpánova, bylo ve zdejší tvrzi každým týdnem smutněji a smutněji, zrovna tak jako po Čechách, kde všude také zahošťovalo se příšernější a příšernější ticho, jež přerušil toliko cinkot panských pohárů, z nichž si velmožové připíjeli s každým světoběžníkem, jen měl-li erb, řadu předků a byl-li hodně z daleka. Někdy proletěla také večerním klidem pod doškovými střechami píseň deroucí se tak z nejvnitřnějších útrob usoužených duší; ale zřídka. Když vzduch těžší a těžší, obtížno i dýchání, natož zpívání.

Panu Jeronymovi kmitala se přede zrakoma mimo postavu Štěpánovu ještě tvář jeho vysvoboditele, a nemohl-li se zbýti prvnější, téhle teprva ne.

Příbuzní, již přijížděli občas podívati se na strýce, opouštívali Páleč hlavou podivně kývajíce. Pan Jeronym jich jedva přivítal, kolik otázek jich přeslechl, a když odjížděli, sotva jim dal s Pánembohem. Nemohla svésti s otcem ničeho ani Saluška.

„A nebude tu šťastného a pokojného života nikdy — nikdy, milé dítě!“

„A proč by, tatíčku, nebylo?“

Saluška měla na mysli tu chvíli pana Albrechta Pětipeského. Ještě o nešťastné bitvě kerestešské neměli po českých zámcích a tvrzích ani tušení.

„Je tu zaklet každý kámen . . .“

„Pro Bůh milosrdný, tatíčku!“

Saluška se zděsila myšlénky, jež náhle jí k bílému čelu zase od Němec přiletěla.

„Víš dobře, čí tu kolébka. A kde vylíhla se zmije nejjedovatější, kde hnízdo kuliší, kde doupě šakalí, nemůže, i kdyby se zdálo, že tu pokoj, usídliti se trvale blahý mír... Mně se tak také zdálo, hezkou řadu let, a přichází to teprve nyní... A tenhle staroch tu otrávil duchem svým i vzduch. Byla v něm také baziliščí krev, kam pohlédl, všecko ku smrti uhranul a sem přišel umříti... A oči zakletců nejostřejší, když se blíží chvíle jejich vysvobození...“

„Na zápraží hovor; někdo přichází. Snad s poselstvím...“

Saluška vyhlédla zpola otevřeným oknem do nádvoří.

„Opravdu, tatíčku. — Posel nějaký!“

„Připrav se, milé dítě, na novinu nejhorší. Do Pálče naleznou cestu jen zvěsti Jobovy.“

Kolem posla seběhla se všecka čeleď, naslouchajíc otevřenými ústy a takořka nedýchajíc.

„A živé duše z nich nezůstalo. Paní z toho bude míti smrť . . . Nemohou ji ani utišiti. Pán běduje, že jsem ho tak neslyšel jaktěživ. A sloužím u nich dobrou třicítku. A všichni na vašeho naříkají pro ty jeho divné řeči, jimiž

mladému rozum spletl. Co někdy bývalo, není a nebude. Mladá krev vzkypí rychle; však to známe. Bývali jsme taky mládi. K čemu ale potřeba ku svatbě takovýchhle věcí, při nichž jde o hlavu ... Rozumný se vždycky bude po přínosu ptáti; a u nás, díky Bohu peněz, i pod hambalkami."

Potom se pustil posel nahoru.

Nesl od Neprobilického pána zdejšímu jakési psaní.

Saluška se již nemohla dočkati. I seběhla mezi čeled do nádvoří. Ale nikdo nechtěl napřed s takovouhle novinou; také se ničeho nemohla dovědčti.

Pan Jeronym rozevřel list pevnou rukou a četl pošeptmo slovo za slovem. Z počátku se mu čelo ve čtyři brázdy svraštilo; ale potom se mu již kolem rtů kmital obvyklý smích, ale ostřejší a výraznější. Psalť mu pan Pětipeský, do nedávna věrný a upřímný soused, že syn jeho Albrecht padl proti Turkovi a že beztoho šel na vojnu jen z jeho rady a on otec bude prý do smrti na něho naříkati, že zahynutí synova jen on a nikdo jiný pro podivínské nápady své příčinou, tím více, kdyby lítosť veliká přivedla do hrobu i jeho manželku.

„Jářku, že přijdu hned, a pospěš si, abys to vyřídil — Martine Čahoune, koně na rychlo osedlej!"

Pan Jeronym zahoukl do dvora na čeledína plným hrdlem. Kdy už takhle hřímavého jeho hlasu neslyšeli? A už drahně času na koni neviděli.

„Kam, tatíčku, tak z nenadání?" otázala se Saluška všecka udýchána veběhnouc zpět do komnaty.

„Vrátím se, dcero, brzy; zatím tu na všecko dobrý pozor dej!"

Čahoun měl koně osedlaného mžikou.

Pan Jeronym se již také opravdu chystal na cestu; ale zrovna jako by na vojnu do Turek. Bral si i krunýř, opásal se válečným mečem a ke přílbici připínal si nejkrásnější chochol ... Ještě mu na stará léta tahle zbroj

převelmi slušela. A do sedla se vyhoupl jako mladík dvacetiletý. Pálečská čeleď mohla na něm oči nechati. Pan Jeronym měl ze sebe sama radost. A jak zvučně mu ocel o ostruhy řinčela, sotva že kůň nohou hrábl.

„Jede Neprobilického pána potěšit!“ šeptala si čeleď. Kam jinam by mohl míti zaměřeno? Okolím tvrzím se již vyhýbá mnohý rok. Ale že takhle v samé oceli a v samém železe? — Na návštěvu jen v lehkém šatě jezdívají! I ten meč, na jehož čepeli taková řada číslic! — Martin Čahoun si vylezl až na půdu, odkud z Pálče viděti nejdále, aby pana Jeronyma stopoval, kterou stranou se pustí. A pustil se skutečně cestou vedoucí do Neprobilic. Co chvíli proti svému zvyku koně pobodával, až se tryskem rozecválal.

Na neprobilické tvrzi by se byli spíše nevím koho nadáli, než pana Jeronyma. Pálečský i posel stejným časem se octli se před vraty.

Starý Pětipeský nevěděl si prý okamžik rady. Aby se Hrobčický šel omlouvati, není možno. Znal ho příliš dobře. Nikdy ještě neslyšel, že by byl vzal svého slova zpět. Ale vyšel mu vstříc přece a utvářil se, jak mohl nejupřímněji.

Pan Jeronym se na dvoře ani s koně nehnul, tak jako by na něm byl přirostl.

„Aj, pane, vítám tě! — Věru vzácný host a řídká návštěva!“

„Jak dlouho tomu, že i ty, pane, na jazyku med a v duši jed?“

Pan Jeronym zahovořil tuto otázku hlasem hrobovým.

„Jdu ti říci, že syna svého nejsi hoden, a zároveň se s tebou vypořádat. — Rozumíš, pane Odolane?“

Pan Jeronym se dosud na koni ani nehýbal; jedině hledí u přílbice si spustil.

„Půl hodiny ti dávám času!“

„Nechtěl bys snad, abychom rušili staré přátelství?“

„Porušils je první ty! — Až si účet spolu vyrovnáme, zase můžeme dobří býti.“

„Rozmysli si nápad svůj!“

„Půl hodiny, pane!“

Pan Jeronym již tasil i meč.

Pětipeský zbledl, zavrávoral a nejistým krokem vracel se do tvrze.

„Chce se bíti se mnou, považ, ženo, starý blázen, a já mu po vůli býti musím —“

„Dej ho odtud vyprovoditi čeledí! — Kde pak se s ním bíti? — Jen na to pořád myslí, ve dne v noci... A ty člověk pokojný, mírumilovný! — Jemu by bylo jedno připraviti mne i o tebe...“

Na nádvoří řičel páně Jeronymův kůň a čeleď skulinami ve dveřích úzkostlivě dívala se na rytíře, jenž tak na vlas podoben postavám vytesaným z mramoru na několika náhrobcích ve zdejším kostele. Živoucího v takovémhle odění už dávno neviděli. Mladší se nemohli ani rozpomenouti. Ty nynější helmice byly jen pro parádu a krunýře jako papírové. A což ty meče stéblům podobné!

Z chasy tomuto výjevu nerozuměl nikdo. Koho by také mohlo napadnouti, proč sem dnes přijel Hrobčický?

„Pane Odolane Pětipeský, vyzývám tě, abys se podjal boje se mnou — po prvé — po druhé — po třetí!“

Pan Jeronym tahle slova zrovna zahřímal; ale o panu Odolanovi ani vidu, jakoby se byl kdesi uschoval. Starý Hrobčický potom odepjal železnou rukavici a hodil ji k oknům ve tvrzi, kde se zdálo, že kmitla se jakás postava.

„Vy změkčilci! — Nejste hodni bohatýrské krve prolité! — Ale přijdou na vás časy, že se budete musit stěhovati všickni — všickni, — že vás jednoho po druhém povlekou pacholci katovi na špalek; kdo by tu mezi vámi vydržel!“

Pan Jeronym si potom hledí vyzdvihl, rozhlédl se kolem, jak uměl nejpohrdavěji, a volným krokem, hlavu maje vzpřímenou a pravou rukou si podepíraje bok, odjížděl ze tvrze. Za hodinu byl již opět v Pálči. A když s koně seskočil a stanul zase ve své jizbici, ku podivu, tak jak byl, s tou helmicí na hlavě, na pravé ruce se železnou rukavicí, s těžkým mečem u boku, s krunýřem na hrudi usadil se na židlici, že zaskřípala, jako by se v kusy kolikeré rozpadávala.

„Nemoc si, tatíčku, uženeš! — Už jsi přece stár a nic na sebe nehledíš!“

Dcera se dnes opravdu bála o otce, o rozum jeho, o hlavu jeho, a dotkla-li se téhle oceli studené, do níž se pan Jeronym zašněroval, až v kostech se zimou zachvěla.

„Poslechni, Saluško! Jsi jedinou dcerou Hrobčického Jeronyma z Velkého Pálče. — Já si na tobě zakládal po rodné zemi své nejvíce a bohdá, že starého tatíka nezklameš a že novinu, kterou ti povím, vyslechneš zmužile. — Tvůj ženich, pan Albrecht Pětipeský, si tě zasloužil ze všech jediný.“

Salušce bledé tváře rozkvetly náhle nejpůvabnějším ruměncem. Již se chtěla starému otci kolem toho hrdla železem zakrytého vrhnouti. Pan Jeronym však pokyul rukou odmítavě.

„Pan Albrecht Pětipeský pro čest rodu svého, na slávu země své — a pro — tebe — život položil.“

Týmže mžikem změnily se růže na lících Saluščiných v nedobrozvěstnou bělost.

„Budiž mu paměť věčná!“

Pan Jeronym na nějakou chvíli poustal. Salušce zalila se očka slzami; ale nevyronila se na zbledlé tváře ani jediná krůpěje. Tak se dovedla ovládnouti.

„Jsi, Saluško, hodnou dcerou mou. Co tu za život na téhle tvrzi? Co tu za život mezi takovýmihle sousedy,

kterýmž se někdejší česť už dávno dýmem rozplynula? Dají si hoditi rukavici do tváře, dají si říci nejmožnější potupu do očí a ani se neukážou. Schovají se kamsi do skříní . . .“

Pan Jeronym udeřil železnou rukavicí do stolu, že ve všech přepaženinách zastenal.

„Natrhám, tatíčku drahý, nejsličnějších kvítků, co jich roste na našich polích a lukách, uviju z nich věnce a půjdeme a položíme na jeho hrob.“

„Z duše jsi mi, Saluško, promluvila, — tak z nejhlubších útrob jejích. — Aspoň tak na všecko zapomeneme. Já bych to rád zapomněl tolik — tolik — nejdříve těch dvou příšerných tváří, z nichž jedna druhé mi protivnější . . . Půjdeme, Saluško — půjdeme. Uchystej se — připrav — já již hotov a jen strýce zavolati dám, aby do návratu zboží naše spravoval! A budeme-li již jednou na cestě, můžeme dále . . . Zlato, ryzí zlato — to srdce tvé. Není nikdo hoden, — aspoň z těch, co jich znám, abych mu tebe dal! Pro libůstku hejska jakéhos starý Hrobčický své dcery jako zřítelnice v oku svém nevypěstoval, nevychoval a nestřežil.“

Saluška odkvapila do své jizbičky a tak se jí zdálo, jako by hoře všecko, kteréž prvním okamžikem mladou duši kleštěmi žhavými sevřelo, — náhle s větry táhnoucími nade tvrzí bylo odletělo. A s jakým chvatem vše připravovala, aby mohla tatíčkovi říci co nejdříve: „Jsem uchystána.“

* * *

Pan Jeronym Hrobčický z Hrobčic sedčním na Velkém Pálči opustil zdejší tvrz s dcerou a dvěma čeledíny, z nichž i pod krunýřem poznáváme Martina Čahouna, již třetí den. A když uslyšeli sousedé i ti, jichž tvrze na

This book should be returned to the Library on or before the last date stamped below.

A fine of five cents a day is incurred by retaining it beyond the specified time.

Please return promptly.